REVISTA

PENTRU

ISTORIE, ARCHEOLOGIE ȘI FILOLOGIE

ORGAN AL

SOCIETĂȚII ISTORICE ROMÂNE

DIRECTOR-PROPRIETAR

EM. E. KRETZULESCU

Președintele Societății Istorice Române

AJUTAT DE COMITETUL DE REDACȚIUNE ALES DE SOCIETATE

VOLUMUL XII

PARTEA I-a

1911

BUCUREȘTI

Instit. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r I. St. Rasidescu

16, Strada Doamnei, 16

1911. 30.577.

www.dacoromanica.ro

CONDIȚIUNILE PUBLICAȚIUNII

Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie, organul Societății Istorice Române, apare semestrial în două tomuri pe fiecare an.

Costul abonamentului pe an, pentru cei cari nu sunt membrii ai Societății, este de 25 lei în țară și 35 lei în străinătate, cu începere dela 1 Ianuarie al fiecărui an.

Membrii Societății primesc Revista gratuit, în schimbul cotizațiunii de 20 lei anual.

Redacțiunea Revistei se află la sediul Societății, Calea Victoriei No. 57, unde se vor trimite pe adresa d-lui Al. T. Dumitrescu, secretar, manuscriptele de tipărit, revistele, publicațiunile periodice sau ziarele ce au schimb cu Revista. Tot d-sale pot trimite cărțile lor autorii cari doresc să li se facă dări de seamă în Revistă.

Cotizațiunile, abonamentele și orice chestiuni de administrațiune a Revistei să se adreseze d-lui Al. T. Dumitrescu, Calea Victoriei 57 București.

In caz de schimbare de domiciliu, d-nii Membri sunt rugați a notifică de urgență Secretariatului societății noua adresă a lăcuinții.

Colecțiunea completă a Revistei pentru Istorie, Archeologie și Filologie, dela înființarea ei și până în present, se află de vânzare la administrația Societății Istorice Române.

---

www.dacoromanica.ro

REVISTA

PENTRU

ISTORIE, ARCHEOLOGIE ȘI FILOLOGIE

ORGAN AL

SOCIETĂȚII ISTORICE ROMÂNE

DIRECTOR-PROPRIETAR

EM. E. KRETZULESCU

Președintele Societății Istorice Române

AJUTAT DE COMITETUL DE REDACȚIUNE ALES DE SOCIE[T]

VOLUMUL XII

PARTEA I-a

1911

BUCUREȘTI

Instit. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r I. St. Rasidescu

16, Strada Doamnei, 16

1911.

30.577.

www.dacoromanica.ro

Doamna Stanca și Mihai Vodă Viteazul.
(Tablou mural în biserica Mihai Vodă din București).

www.dacoromanica.ro

DIN TRECUTUL TEATRULUI NAȚIONAL

Municipalitatea Bucureștilor avea îndatorirea sub Regulamentul Organic, să contribue cu o însemnată sumă de bani—subvenție anuală — la întreținerea poliției Capitalei. In 1840 însă, Obștească Adunare găsi cu cale să pună asupra Statului întreaga sarcină a cheltuelilor necesitate de poliție. Prin aceasta, subvenția Sfatului orășenesc devenià disponibilă. Adunarea o reduse la jumătate și, din propria ei inițiativă, îi dete o altă destinație.

Pricepând serioasa necesitate de a se întemeià un Teatru Național, intervenì la Domn să dispună întocmirea unui proiect pentru clădirea unui local special de teatru și pentru crearea unui repertoriu. Acestui scop, acestei instituții pe care o declară în expunerea de motive de un interes național, cultural și moral, Adunarea afectâ subvenția Comunei.

Iată acì, în întregul ei, încheerea Adunării cu numele acelor boeri luminați cari — pe acele timpuri dejà — își dedèau seama de însemnătatea teatrului în desvoltarea unei societăți:

«Prea înălțate Doamne,

«Cu trimiterea socotèlilor anului 1838 ce s'au îndrpetat către Înălțimea Voastră prin plecat raport cu No. 345, între alte chibzuiri se cuprinde ca unèle din cheltuelile poliției de aici din Capitală, ce se plăteau de către municipalitatea orașului, să se plătească din vistierie; și, fiindcă pe viitor, cu început dela anul 1841, Sfatul orășenesc se ușurează de această cheltuială, apoi Obștească Adunare au chibzuit să roage cu supunere pe Înălțimea Voastră a poruncì să se facă un proiect *pentru clădirea și ți-*

www.dacoromanica.ro

nerea unui Teatru Național și de un repertoriu pentru învățătura tinerimii, ce s'au socotit de a fi de mare folos spre înaintarea luminării și al moralului; pentru care să rămâe spre întrebuințare pe tot anul, jumătate banii din mai sus pomenita sumă ce se slobozià în cheltuelile poliției. Această chibzuire cu supunere se dă în cunoștința Înălțimii Voastre pentru punerea la cale ce se va găsì de cuviință».

«Prezidentul Obștești Adunării, Neofit Râmnic; Ilarion Argeș, C. Ghica, C. Herăscu, I. Fălcoianu, I. Slătineanu, Maior A. Popescu, A. Nènciulescu, G. Coțofeanu, D. Zătreanu, D. Fălcoianu, N. Hiotu, A. Dedulescu, G. Bèliu, C. Brătianu, C. Faca, Gr. Racoviță, G. Lipănescu, C. Viișoreanu, D. Urianu, Hr. Lapati, D. Sărățeanu, N. Isvoranu, I. Roset».

No. 346, anul 1840 Maiu 30: (Din arhiva Adunării Deputaților No. 52 din 1840.)

Vodă, Alexandru Dimitrie Ghica, se grăbì să răspundă Adunării că întărește această chibzuire cu «osebită plăcere» și că va aveà grija să se alcătuiască proiectele și planurile necesare. Ofisul — din 4 Iunie 1840 — e contrasemnat de C. Cantacuzino, Secretarul Statului, unul din bărbații cari au luat o parte mai activă și mai insemnată la reorganizarea țerii.

Se întocmì atunci o *Eforie Teatrală* care «să se îndeletnicească cu întregimea aducerii la îndeplinire a legiuirii, făcând însăș proiecturile pentru clădirea teatrului și pentru repertoriu».

Lucrurile au mers însă încet, poate din cauza evenimentelor politice desfășurate împrejurul schimbării Domnului, căci abià după trèi ani, în 1843, vedem un început practic. Atunci Comisiunea instituită alese, pentru înălțarea clădirei, locul cu casă din mahalaua Kretzulescului, avere a surorilor Elena și Elisavèta Merișescu, și-l cumpără pe 1800 galbeni «cu tot ocolul împrejmuit, cu tot ce se află înlăuntrul lui». Actul, din 1843 Decemvrie 28, întărit de Judecătoria Comercială în 1844, Fevruarie, e semnat de cele două vânzătoare minore și de epitroapă, o soră a lor, căminăreasa Marghioala Arion.

Locul cu casă erà al surorilor Merișescu, moștenire părintească. Pe la anul 1750 aparținèà moșului lor Petre Mèrișescu, logofăt de taină. Grație amabilității d-lui Onciul, Directorul ge-

www.dacoromanica.ro

neral al Arhivelor Statului, am putut culege date asupra acestui colț al Bucureștilor, începând încă din a doua jumătate a secolului XVII.

Până atunci, locul fusese *domnesc*. Vodă — nu știu care — l-a dăruit unor oameni mai de jos, ca răsplată pentru slujbă credincioasă. Prin mijlocul terenului treceà pe atunci, dela răsărit la apus, linia despărțitoare a două mahalale: a Sărindarului și a Popii-Stoicăi. Partea dela sud, adică despre actuala strada Teatrului deschisă în 1852, țineà de Sărindar; cealaltă, despre strada Câmpineanu, depindeà de Popa-Stoica.

Numele acestei din urmă mahalale, creat conform spiritului poporului bucureștean, care a botezat mahalale Popa-Nan, Popa-Soare, Popa-Rusu, etc., a dispărut încă de mult; mahalaua însă subsistă.

Vornicul Iordache Kretzulescu, în 1722, a clădit într'însa sau, poate, a reclădit numai, a mărit, a înfrumusețat o biserică alături de a Popii-Stoicăi. Așà dela dânsul, dela biserica care începù să-i poarte numele, lumea prinse obiceiul să numească mahalaua a Kretzulescului, și Popa-Stoica fu uitat.

La finele secolului XVII, întreg locul azi ocupat de clădirea Teatrului, de terasă, de o bună parte din piață și de strada Teatrului, formà două proprietăți, alăturate, despărțite printr'un gard care indicà și linia de atingere a celor două mahalale.

Partea din mahalaua Sărindarului erà în stăpânirea lui Stan Taie-Cuie, zestre dela soția sa Dragomira, în 1699, când fu proces între el și cumnata lui Maria (soția unui Udrea), căreia nu voià să-i recunoască nici un drept asupra lui. Judecata ordonâ o descindere, o cercetare cu martori la fața locului și, atunci, se găsiră fundate pretențiunile Mariei; i se dovedì dreptul pe o treime. Trebue să credem însă că nu erà posibilă o împărțeală în natură — poate pentrucă o a treia parte din acel loc ar fi fost preà mică, poate pentrucă împărțirea ar fi depreciat valoarea fiecărei părți. Așà s'ar explicà deciziunea luată atunci de judecători de a se vinde întreg locul ca din prețul eșit să se plătească treimea Mariei. «Având noi gâlceavă — zice Taie-Cuie în actul ce am aflat în Arhivele Statului — pe un loc de casă de aici din

www.dacoromanica.ro

București, din mahalaua Sărindarului, și mergând noi la boerii cei mari la judecată... și preotul.., ca să caute și să vadă de se cade și cumnată-mii Mariei dintr'acest loc de casă cevaș; deci venind județul și cu portarul așà ne-au împăcat și ne-au așezat să dau cumnată-mii Mariei a treia parte din locul acesta, însă după ce se va vinde. Iar neputându-se vinde, iar să strângem mahalagii toți, ce ar socotì cu sufletele lor că face prețul, să-i întorc în bani, partea ei».

Vânzarea s'a putut face. Dintr'un act din acelaș an, 1699, Martie 23, se vede că Taie-Cuie a vândut lui Barbul Comisul Mănescu «casa sa din București în mahalaua Sărindarului, însă pe loc domnesc» în 45 de talere.

Observăm că până pe atunci, locurile din această parte a Bucureștilor erau populate de oameni de jos. De atunci însă mahalaua începe să iasă la preț și vedem încuibându-se în ea boier ca Comisul Mănescu, boernași ca logofețelul Mérișescu. Tot pe acì, aproape de tot, pe unde e azi English Hotel și casa Mercur vom vedeà, cevà mai târziu, ridicându-se casele lui Vodă-Caragea.

Locul alăturat celui devenit al lui Mănescu, locul ce țineà de mahalaua Popii-Stoicăi, erà în aceleași timpuri, pe la începutul secolului XVIII, al lui Stroe Seimeanul care clădì pe dânsul—cel dintâiu —o casă și o pivniță. Nu l-a stăpânit însă mult, căci îl vedem vânzându-l cu tot ce clădise pe dânsul, în 1730, Fevruarie 25, unui om de casă al Comisului Mănescu, proprietarul vecin, un Grigoraşco care, se vede, țineà să locuiascà mai aproape de patronul său.

Această cumpărătoare se întindeà: «latul din gardul lui Constantin fiul Comisului Mănescu, până la gardul lui Gheorghe Brutarul; și lungul din uliță până la gardul lui Vasile». Uliția erà cam pe unde e azi Calea Victoriei. Locul, fâșie lungă, mergeà de acì, de pe unde e acum piața, până de vale, în dosul Teatrului de azi, pe unde 'i sunt anexele. Latul începeà din gardul Mănesculuì, adică dela o linie care ar traversà azi perpendicular piața și clădirea, și mergeà spre nord cam până la începutul stradei Câmpineanu de acum, până pe la Fialkowski, pe unde atunci

www.dacoromanica.ro

Gheorghe Brutarul își vindeà pâinea populațiunii rare din mahalaua săracă a Popii-Stoicăi.

Nici Grigorașco însă, cu nevastă-sa Ancuța, cu soră-sa Paraschiva și cumnatu-său Drăghici părcălabul, și cu frate-său Ioniță, — cari cumpăraseră locul în tovărășie — nu l-au putut stăpâni timp mai îndelungat, poate chiar pentrucă — cumpărători numeroși — nu se învoiau cum să-l împartă. In 1741, Octomvrie 21, l-au vândut pe 150 talere lui Petre Merișescu, logofăt de taină: «casa cu tot locul cât ține, cu pivniță, cu curte și cu grădină, cu toate dichisele lor».

Nu mult în urmă, în 1743, interesele îndemnară pe proprietarul vecin Constantin Mănescu, să vândă locul și casa ce moștenise dela tată-său. Se învoì cu un Dumitru sin Tudor logofătul din Ploești, să i-l deà pe 100 talere, «însă casa după cum se află cu tot locul, care sunt în mahalaua Sărindarului, alături cu casele lui Petre log. Merișescu». Acest din urmă însă, vecin alături prin cumpărătoarea dela Grigorașco cum știm, și deci cu drept de protimisis asupra locului ce vindeà Mănescu, n'a consimțit la vânzare, la înstrăinarea către Dumitru sin Tudor, ci, exercitându-și dreptul, a întors cumpărătorului cele 100 talere cât plătise Mănescului și a intrat dânsul în stăpânirea locului. Mihai Racoviță-Vodă, prin cartea din 1743, August 6, îi întărì «să ție și să stăpânească pe tot locul cât au ținut Constantin sin Barbului comis în mahalaua Sărindarului»; aceasta pentru că pământul pe care erau casele, zice Cartea domnească, mai înainte au fost domnesc, neînchinat de nici un Domn la altcinevà; aflându-se boerul domniei-mele Petre logofătul cu slujba țării atât la vremea răsmiriței ce au fost în trecuții ani, cât și de atunci și până acum la Domnia mea, pentru dreapta și supusa slujba lui, l-am miluit cu acest loc cât au fost îngrădișul Mănescului... danie și milă domnească, după cum au stăpânit și alții cărora după vreme le-au dăruit fericiții Domni ce au fost mai înainte».

Prin această cumpărătoare Merișescu devenì proprietarul ambelor locuri; le-a întregit în stăpânirea lui, coprinse de acì înainte amândouă în mahalaua Kretzulescului, și așà, un singur tot

www.dacoromanica.ro

un corp, a stat în stăpânirea familiei lui tocmai 100 de ani. Dela logofătul Petre Merișescu a trecut moștenire fiului său slugerul Ioniță și dela acesta fetelor lui, cari, cum am văzut, l-au vândut Eforiei Teatrului în 1843.

Au fost însă dificultăți financiare pentru începerea clădirei. De aceea vedem câțivà deputați pierzând răbdarea. Porniți dintr'un sentiment mai puțin înalt decât cel care animase pe deputații din 1840, șase dintr'ânșii, I. Văcărescu, A. Filipescu, Gr. Cantacuzino, B. Catargi, C. Filipescu și A. Ghica, propun Adunării să autorizeze Eforia să reprezinte în provizornic teatru.... «*fiind de neapărată trebuință pentru mulțumirea nației și a publicului, aflându-se jinduți locuitorii Valahiei de o asemenea plăcută și folositoare petrecere*».

«Provizornicul» a ținut cam mult, căci subvenția anuală dela Sfatul Orășenesc erà mică și fondul destinat clădirei creșteà prea încet. Construcțiunea nu s'a putut începe decât în 1852.

C. SĂRĂȚEANU.

www.dacoromanica.ro

GENEALOGIA NĂSTURELILOR

IV. 4°) Elina Doamna.

1598 † 1652

Elina, al patrulea copil al *Radului* Marele Logofăt *Nasturel ot Fieraşti*, s'a născut pe la 1598 şi s'a măritat probabil la vârsta de 14 ani, la 1612, cu *Aga Mateiu* din Brâncoveni, născut el însuş la 1580 [1]), şi devenit mai târziu, la 1632, *Mateiu Basarab Voevod*. Era dar, între soţi, o deosebire de etate de vreo 20 de ani.

După răscoala boierilor împotriva lui *Leon Vodă*, răscoală urmată de lupta ce se dete între ei, ca partizani ai lui *Aga Mateiu*, şi între *Leon Vodă*, la biserica Slobozia din Bucureşti, în ziua de Marţi 23 August 7139 (1631), *pribegii* fură risipiţi şi parte din ei, împreună cu *Mateiu*, luară la urmă drumul spre Constantinopol. Aci reuşiră să mazălească pe Leon şi să capete Domnia pe seama lui Mateiu. Din ziua numirii lui la «*tronul răposaţilor strămoşilor săi*» şi până la 10 Martie 1633, când sosì la Bucureşti cu întărirea Sultanului, Mateiu numise ca regentă în ţară pe soţia lui Elina.

In calitatea-i de regentă, Doamna a întâmpinat oarecari dificultăţi pe cari, se vede treaba, le-ar fi rezolvat cu mult tact şi inteligenţă. Această împrejurare a făcut pe regretatul G. I. Ionnescu-Gion să zică [2]):

„Sunt rare jupânițele care au ieşit în vieaţa publică. Elena Mateiu „Basarabă, din neamul boierilor Năstureli din Hierăşti, este una din „cele care au luat parte la vieaţa politică a Ţării-Româneşti. Avem „dela dânsa, datate din Bucureşti, două scrisori, către *George Rá-„koczy*, principele Transilvaniei, scrise româneşte, poate chiar de

[1]) D-l Aguletti în *Enciclopedia română*, Vol. I, pag. 410.

[2]) *Istoria Bucureştilor*, pag. 690—691.

www.dacoromanica.ro

„mâna ei. O scrisoare este din 3 Ianuarie şi alta din 23 Ianuarie „1633: ele sunt publicate de d-l Hasdeu în *Columna lui Traian*, 1874 „p. 170—1.

„După originalul românesc din Biblioteca din Alba-Iulia, d-l „Hasdeu reproduce [1]) una din acele scrisori autografele ale Doamnei „Elena către Racoţi anunţându-i că bărbatu-său nu s'a întors încă „din Constantinopol şi rugându-l a mai îngăduì pentru banii ce au „să-i dea: *că să ştii, Măria Ta, că în cias vréme de acum nu putem afla nicăiré bani, că ce au fost a se strânge din ţară, puţin lucru, care mai nu se-au ales nemic; aicea ne stau oamenii Paşii tot în spinare, în toată vrémé şi nu-i putem umplé voia*".

In *Analele Academiei Române* [2]) d-l profesor N. Iorga ne spune că din 10 Fevruarie 1649 se află *„o scrisoare" a Doamnei Elena.* In scrisoare, *„Elina gospojda* scrie către *jup(ă)neasa Cătrina judeceasa,* arătându-i că a cumpărat o roabă *împletitoare* şi cere *izvoade de pe „teare* (sic): *şi mai mari şi mai mic(i) şi de câlţi şi de tot feliul.* Ea „se adresează apoi către Catrina şi *pentru rândul săminţelor de flori „de tot felul*". (Cuvintele subliniate sunt din scrisoarea domnească).

In altă parte [3]) Ionnescu-Gion, zice: „Bogăţia şi împodobirea „manuscriptelor, zidirea mânăstirilor, facerea sicrielor pentru moa- „ştele sfinţilor şi sfintelor, candelele cu câte 16 turnuleţe, cap de operă „de aurfăurărie ale Românilor dela Constantinopol, argintari renumiţi „în lucrările à *jour*, arată pe Doamnele Române, pe *Elena Năsturel.* „Doamna lui *Mateiu Basarab*, pe fratele ei, învăţatul *Udrişte Nă- „sturel*, pe Bălaşa Doamna lui *Constantin Vodă Şerban*, ca pe nişte „protectori luminaţi şi entuziaşti ai artelor frumoase şi decorative",

Doamna *Elina* fu şi protectoarea literilor: împreună cu fratele său *Udrişte*, care o ajută traducând *Imitaţiunea lui Christos;* ea tipăreşte cu cheltuiala ei această carte la 15 Aprilie 1647, iar la 1649 tipăreşte *Penticostarul slavonesc* [4]).

Ca şi cum n'ar fi vrut să se lase mai prejos de princiarul ei soţ, Doamna *Elina* zidi, cu banii ei, biserici din temelie. Archidiaconul Paul de Alep, descriind *Călătoriile Patriarchului Macarie al Antiochiei în Ţările Române* [5]) între 1653—1658, ne spune că în dimineaţa următoare au plecat din Comana şi „trecând rîul (Argeşul) „cu corăbii ajunseră, înainte de amiazi, la un sat, numit *Vărăşti*, în „care se află un palat fără egal în lume, afară numai poate în ţara

[1]) *Columna lui Traian.* Anul V (1874) p. 132. (Vezi mai departe scrisorile).
[2]) *Socotelile Braşovului*, pag. 97.
[3]) *Ist. Buc.* p. 530—1.
[4]) *Varlaam şi Ioasaf: p. LV;* şi Iorga: *Socotelile Braşovului*, pag. 97.
[5]) Teza d-rei Emilia Cioran, pag. 211.

www.dacoromanica.ro

„Francilor. *Sora Doamnei* lui Mateiu-Beiu, care l'a zidit, adusese „meşteri din Ungaria şi piatră din Turcia, şi începù zidirea pe di„năuntru şi pe dinafară cu piatră poleită [1]). Chiar bolţile şi pardo„seala pivniţelor, galeriile, etc., sunt lucrate greu cu piatră bună, „încât provoacă admiraţiunea privitorului. Edificiul are trei caturi, şi „e atât de frumos, că împrăştie toată grija sufletului întristat [2]). Ar „fi zadarnic să încerc o descriere a interiorului admirabil aranjat în „apartamente! In mijlocul curţii, dintre clădiri, sunt magazine secrete, „bine alcătuite pentru proviziuni, ale căror uşi sunt aşezate sus pe „acoperişe, care toate sunt de olane.

„....Insă acest sat se află într'o poziţie foarte nesănătoasă, şi, „din cauza vecinătăţii Turcilor, tot ţinutul înconjurător e expus la „spaime.... După amiazi am plecat din acest sat (Vărăşti) şi am ajuns „seara la o mânăstire situată într'o localitate numită Negoeşti, cu „hramul sf. Mihail şi al celorlalţi din Soborul Ingerilor. E clădită de „răposata *Elena,* Doamna lui Mateiu-Voevod (1650) şi e un edificiu „cu totul nou, închis între rîurile Argeş şi Dâmboviţa, *care se im„preună* pe aci.

„Sâmbătă dimineaţa plecarăm, şi pe la amiazi am ajuns la o mânăstire prea frumoasă, Plătăreşti....“

Din arătările Archidiaconului constatăm că satul Vărăşti nu este altul decât Hărăşti=Hierăşti=Fierăşti; căci din domeniul Fierăşti făcea parte, pe la 1620, cea mai mare parte din Budeşti şi o bună parte din Negoeşti. Apoi, ni se vorbeşte despre pornirea din Comana şi ajungerea înainte de amiazi în Vărăşti, din care apoi pleacă, după amiazi, şi ajung seara la Negoeşti.

Dacă acest sat *Vărăşti* ar fi *Vărăştii de pe Sabar* (lângă Dobreni), este evident că din Comana ar fi trebuit să treacă şi Argeşul şi Sabarul şi apoi să se îndrepte spre răsărit prin Valea Dragului, Herăşti-Budeşti la Negoeşti; şi, drumul fiind prea lung, nu ar fi putut ajunge ei *seara* în Negoeşti. Apoi palatul descris nu se afla la Vărăşti-Sabar ci la Hierăşti; şi numai din această din urmă localitate, „închisă între rîurile Argeş şi Dâmboviţa, care se *„împreună pe aci*“, ar fi putut călătorii să ajungă *seara* la Negoeşti după ce au mai stat să viziteze palatul şi biserica. Din Negoeşti, călătorii purceseră a doua zi la Plătăreşti trecând probabil prin Vasilaţi, Gălbinaşi, Podul Pitarului şi Plătăreşti, localităţi situate toate pe malul stâng al Dâmboviţei.

---

[1]) Adică, un fel de placagiu cu piatră lustruită (marmură).

[2]) „La Herăşti, zice răposatul Gion *(op. cit.,* pag. 506), e numai marmură; „ferestrele au nişte tocuri de lemn sculptat de toată frumuseţea. Până şi *tăinile,* „adică ascunzătorile, sunt făcute cu mare şi neasemuit meşteşug“.

www.dacoromanica.ro

Mânăstirea dela Negoești lângă Fierăști.

Mânăstirea Negoești. Chiliile spre Nord.

Colecțiunea General P. V. Năsturel.

www.dacoromanica.ro

A doua observaţiune ce avem de făcut este relativă la afirmaţiunea că Doamna Elena ar fi avut o *soră* care ar fi zidit palatul *„fără egal în lume"*. Acì Archidiaconul a înţeles rău ceiace i se va fi spus: palatul există de multă vreme şi este sigur că însăş Doamna Elena, să se fi născut în el, ca şi fraţii ei Şerban, Căzan şi Udrişte.

A treia observaţiune este că la anul 1650 (recte 1648) Doamna Elena a zidit o mânăstire la Negoeşti, cu hramul sfinţilor Voevozi Mihail şi Gavril. Iată acum şi pisania acestei mănăstiri:

«† Сеи чтныи и бжтвеныи хра сѫ вѫсею ижє . . шнє ѡбителю, сѫздасѧ ѿ ѡбнванїи блгочтивою кнгинею, гпжде Елиною, сѣпрѧницею великаго и блгочтиваг гпра Іѡ Матею Басарабы воєводи вьсеѧ землѧ Ѹгрѡвлахїйскоѧ, вь славословїє Первоначанаго трисланаго несьзданаго свѣта вь чє же и любѳ и похваленїє второы зданны свѣтѡ и и чиноначаний и архїгратигѡ Михаила и Гаврїила архангелѡ, себѣ же и своей вь вѣчноє вьспоминанїє, вь лѣто ,зрнѕ. Ѡправїк а фѡ Манта пос. По Геѡргїє а скрй».

„Acest cinstit şi dumnezeesc hram cu toate cele din prejurul lăcaşului, s'au zidit din temelie de bine cinstitoarea Principesă Doamna Elina, soţia marelui şi binecinstitorului Domn Io. Mateiu Basarab Voevod a toată ţara Ungrovlahiei, întru mărirea Incepătoarei celei în trei feţe nezidită lume şi întru cinstea şi ruga şi lauda a celei de a doua zidire a lumei, şi a mai marilor Voevozi ai oştilor cereşti Arhangelilor Mihail şi Gavriil, iar sie-şi şi alor săi spre veşnică pomenire. In anul 7156. Ispravnic au fost Manta postelnicul. Popa Gheorghie au scris" [1].

Apoi d. Iorga afirmă că „Elena şi Udrişte „zidiseră la Fierăşti şi una din cele mai falnice biserici ale şesului", pe când *sora* ei „aveà la Vărăşti o casă de piatră, cu trei caturi, de „care nu se puteau minunà de ajuns călătorii, chiar cei ce veneau „din Răsăritul bogat în clădiri". *(Sate şi Mănăst.* etc. p. 251). Şi azi nici nu li se mai dă de urmă acestor case la Vărăşti, deşi cele din Hărăşti tot fiinţează!

Ne fiind dăruită de Dumnezeu [2]) cu „copii den trupul ei" şi, simţin-

[1]) Tradusă de d-l Stoica Nicolaescu, translator de limbele slave la Arhivele G-le ale Statului.

[2]) Pictura murală din mânăstirea *„Mihai Viteazul"* din comuna Strehaia (Mehedinţi) a făcut pe d. N. D. Spineanu, institutor, să atribue în *„Literatură şi artă română"*, VII. 1903 p. 693 Doamnei Elena drept fiu pe *Matei Beizadé* citind *Bizea Voevod*. Acesta este însă Mateiaşi Postel. Năsturel, botezat şi infiiat de Doamnă.

www.dacoromanica.ro

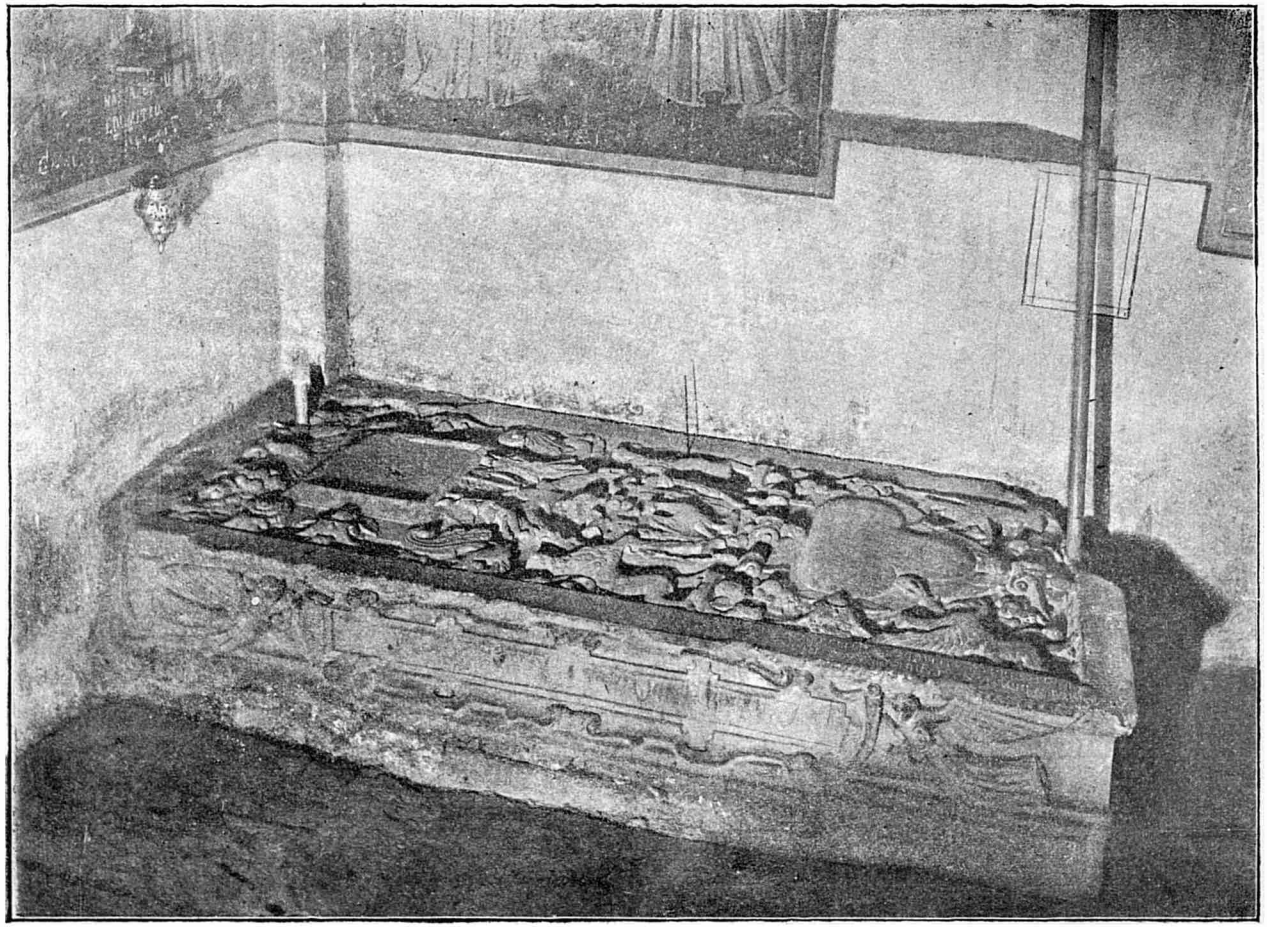

Mormântul Doamnei Elina Matei Basarab. Biserica domnească din Târgoviște.

Colecțiunea General P. V. Năsturel.

www.dacoromanica.ro

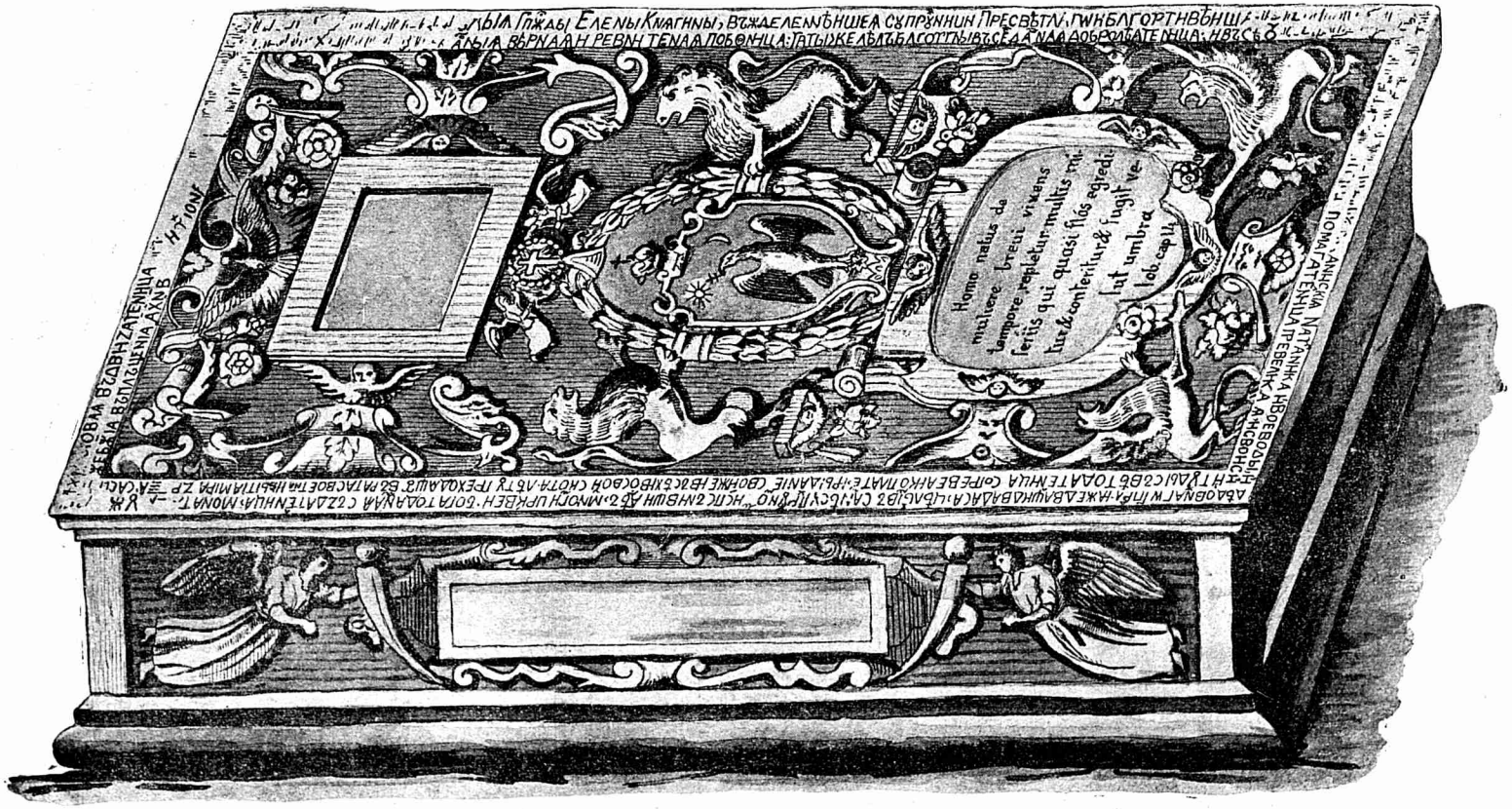

Mormântul Doamnei Elena Matei Basarab.
(Vedere în perspectivă)

Colecțiunea General P. V. Năsturel

www.dacoromanica.ro

du-se poate spre sfârşitul vieţei, buna femeiă şi nemăngâiata soţie căută să înfieze dintre nepoţii şi nepoatele sale, dăruindu-i cu moşii şi alte proprietăţi ce aveà cumpărate cu banii ei, „le-au dat şi îi-au „miluit, dându-le la mână cărţi de milă şi de pomană, întărite cu „mare blestem".

„Această principesă luminată", cum îi zice d. Iorga, se stinse în puterea vârstei, în August 1653 după unii, sau 1652 după piatra mormântală. Ea fù înmormântată în biserica domnească din Târgovişte, cu mare pompă, de către princiarul ei soţ *Mateiu Vodă* [1]).

Sarcofagul, de marmură, prea frumos şi artistic sculptat este rădicat d'asupra solului de vre-o 50$^{cm.}$ şi are 2$^{m.}$390 lungime şi 1$^{m.}$06 lărgime. Un dreptunghiu interior de 0$^{m.}$90 lărgime şi 2$^{m.}$30 lungime, socotit între rândurile cu inscripţiuni, este acoperit cu diferite ornamentaţiuni sculptate *à jour*. In afara dreptunghiului se află, de jur împrejurul pietrei, două rânduri de inscripţiuni slavone pe o lăţime de 7 centimetri; slovele au 25 milimetri de înălţime.

Mormântul se găseşte aşezat în *nartex* la dreapta intrării în biserică şi este lipit, pe două feţe, cu zidurile bisericii. Pe feţele verticale văzute ale mormântului sunt sculptate nişte frumoase ornamente şi figuri de îngeri, iar pe faţa orizontală, în dreptunghiul interior despre care am vorbit mai sus, sculpturile şi inscripţiunile nu au mai ţinut seamă de poziţiunea în mormânt a corpului răposatei, căci ele sunt orientate în sens invers: punând adică la picioare ceeace trebuia pus la cap. Această anomalie nu trebuiă pusă în sarcina constructorilor, ci a violatorilor domnescului mormânt, care au reaşezat piatra greşit; poate şi din cauza degradării colţurilor pietrei au recurs ei la acest mijloc.

Iată sculpturile: Sfântul Spirit în raze de lumină şi cu sborul luat se află în axa mormântului şi imediat sub inscripţiune: sub el este un cartuş rectangular scobit, spre a priimi un picior de piatră în care, cândvà, se va fi aflat stâlpul care servià la atârnarea candelei [2]).

Sub acest cartuş este sculptată o cruce în raze de lumină susţinută de doui îngeri cari zboară. Nişte ornamentaţiuni prea frumoase, lucrate à *jour*, înconjură cartuşul superior şi îngerii.

Sub cruce se află un al doilea cartuş oval format dintr'o coroană de lauri şi suportat de doui lei prea frumos sculptaţi şi făcuţi

[1]) *Magazin istoric* IV, p. 328. Şincai, *Cronica Românilor*, III, p. 9.

Pentru inscripţiunea mormântutui compară: Musceleanu, *Monumentele străbunilor*, I. p. 81, şi Maior D. Pappasoglu tabloul litografic din 1861.

[2]) O litografie a mormântului făcută în 1861 de răposatul Maior D. Pappazoglu ar aveà aerul de a reproduce inscripţiuni în acest cartuş, dar autorul se fereşte a ne da şi traducerea respectivă sau glăsuirea acelor rânduri, cum face pentru celelalte inscripţiuni.

www.dacoromanica.ro

după regulele artei eraldice; în interiorul cartuşului este un scut timbrat cu o coroană domnească şi purtând o aquilă cu zborul jos, cruciată cu o cruce patriarhală. Aquila este însoţită la dextra de un soare, iar la senestra de o lună întoarsă.

Sub această armărie se află un al treilea cartuş de forma unei foi de trifoi. Pe banda lată care înconjoară cartuşul sunt sculptaţi patru serafimi, iar doui sgripţori [1]) suportă cartuşul pe care se citeşte următoarea sentinţă latină:

HOMO NATUS DE MULIERE
BREUI VIUENS TEMPORE REPLETUR
MULTIS MISERIIS QUI QUASI FLOS
EGREDITUR & CONTERITUR &
FUGIT VELUT
UMBRA.
IOB CAP.: 14

adică, *Omul născut din femee, vieţuind în scurtă vreme, se umple de multe amărăciuni. Carele ca şi floarea se înalţă şi este călcat în picioare; şi piere ca umbra. Iov. Cap. 14 v. 1—2.*

Aceste din urmă două cartuşe sunt înconjurate de diferite ornamente.

Inscripţiunea slavonă făcută pe marginea pietrei constă din câte două rânduri de cuvinte pe fiecare latură; ea începe cu rândul exterior de pe latura de lângă zidul dela miază zi al *nartex*-ului; trece apoi, pe laturea cea mică dela apus, se continuă pe laturea liberă (nord) şi pe cea mică dela răsărit; inscripţiunea continuă pe rândul interior în acelaş sens.

Iat·o:

[Сѫи естѣ гробь пресвѣт]лыѧ Госпжды Єлены Кнѧгины, вѫжделеннѣишеѧ сѫпрѫжници пресвѣтлагѡ и благочстивѣиша[го] . . . . [Влахо-запл]анинскіѧ Началника й Воєводы, й дѣдовнагѡ Гспдра, ѩже двацндвадасѧт цѣлыѫ вѫ санѣ сѫпрѫжном исплѧнйвши лѣтѫ, мнóги цр҃квеи богатоданаѧ, сѫздателница, монаст[ыри] . ѫж . . . . ованѧ вѫздвизателница нищиѫ чюнл . . . . . .— . . . . . [цркеи правос]лавныѧ вѣрнаѧ и ревнителнаѧ поборница, частыѫже дѣлѫ благочстны вѫсегдашнаѧ добродѣтелница; й вѫсѣѫ 8[богыѫ] . . . . . помагателница превеликаѧ и своиѫ сй й тѫждыѫ сѫвѣтодателница сѫ превеликом плачем й рыданіем своиѫже и вѫсѣхѫ живот свой сконча. лѣтѫ преходящѫ вѫзраста своегѡ ѻ҃д и бытіа мира ҂зр҃д҃а, слов[а] же Бжіа вѫплѫщéніа ҂а҃х҃ѻ҃ѣ

Răposatul Maior D. Pappasoglu, în 1861, însoţeşte tabloul lito-

[1]) Animale fabuloase: trup de leu, cu aripi şi cap de aquilă.

www.dacoromanica.ro

grafic care reprezintă mormântul Doamnei Elena, prin următoarea traducţiune *neîntreruptă* a inscripţiunii slavone:

„Prea înălţata şi prea luminata Doamna stăpânitoare Elena se „desparte de soţul ei, prea luminatul şi prea cinstitul Matei Voevod „oblăduitor Ungro-Vlahiei stăpânită de strămoşi, cu care trăind în „căsnicie mai mult de 20 de ani şi săvârşind multe biserici le-au şi „înzestrat cu multe bogăţii, fiind credincioasă, râvnitoare, stăruitoare, „curată, binecuvântătoare, întru toate ajutătoare, prea virtoasă şi cu „ostenelile sale către toţi binepovăţuitoare. Pricinuind mare jale la „toţi con-trăitorii şi rudele ei, s'au săvârşit la înaintaţi ani ai soţului „ei de 84, dela facerea lumii 7161 iar dela mântuirea Domnului 1652".

Această traducere *neîntreruptă* este mai ales *prea liberă* după cum se va vedeà din următoarea făcută de d. Ilie Bărbulescu, şi apoi de d-l Stoica Nicolaescu, unul dintre eminenţii noştri slavişti care a şi completat în parte inscripţiunea.

[Acesta este mormântul prea luminatei] Doamnei Principese Elena, prea dorita soţie a prea luminatului şi binecinstitorului Domn [Io. Matei Basarab,]... oblăduitor Transalpin şi Voevod şi prin moştenire Domn, (ea) care de două ori douăzeci ani încheiaţi împlinind în cinstea de soţie, (a fost) bogat înzestrată ziditoare a multor biserici şi de mânăstiri înălţătoare şi întemeietoare.....

... [a Bisericii pravos]lavnice credincioasă şi fierbinte apărătoare, şi prin dese lucruri pioase de a pururea binefăcătoare şi a tuturor [săracilor].. | ..... ajutătoare | şi prea mare de binepovăţuitoare a lor săi şi celor străini. Cu prea mare plâns şi tânguirea celor ai săi şi a tuturor şi-a încheiat viaţa sa, trecând de al 54-lea an al vârstei sale, şi dela facerea lumii 7161 | iar dela întruparea Cuvântului lui Dumnezeu 1652".

Doamna Elena fu dintre acele mari femei cărora Romanii le acordau cel mai strălucit epitaf: *Casta vixit, lanam fecit, domum servavit.*

Odihnească-se în pace!

Dăm acì, după B. P. Hajdău [1]), cele două scrisori ale Doamnei Elena despre care am vorbit mai sus:

1. *Bucureşti, 3 Ianuarie 7141 (1633).* Prè luminate Craiu, Doamne, „Doamne, nouă pururea milostiv, după închinăciunea plecatei slujbei noastre pohtim Mării Tale dela milostivul Dumnezeu tot binele.

„Milostive Craiu, dăm ştire Mării Tale că, întâmplându-se omul Mării Sale Paşii, carele ne iaste noao ca un părinte, cum şi Măria

[1]) *Columna lui Traian*, anul V. (1874) pag. 170—171.

www.dacoromanica.ro

Ta, a veni la Măria Ta cu treabe după porunca Mării Tale, tămplatu-i-se-au veniré pre aicé, aducând cinstită cartea Mării Sale Paşii la noi să trimetem Mării Tale doui ogari buni. Lângă care pohtă şi mai mari lucrure am trimete Mării Tale, necum acesta, ci, ver-ce va hi pohta Mării Tale la noi, neapărat va hi in voia Mării Tale de toate; că fiindu-ne Măria Ta părintele nostru, ca şi acest cinstit Paşă, carele ne-au arătat noao atâta bine împreună că Măria Ta, ce aţi pohti dela noi, să nu facem pre voia Mării Tale?

„Cât bine am văzut noi astăzi, carele în tot ceasul Măria Sa Paşa nevoeaşte cu Domnul mieu, cu Mateiu Voevod, şi despre cinstita Poartă şi den toate părţile, ca şi când ne-ară hi un părinte al nostru! Deci, într'acela chip, cinstite şi milostive Craiu, ne rugăm şi Mării Tale, lângă osteneala şi nevoinţa Mării Sale Paşii şi Măria Ta nevoeaşte, cum ai nevoit Măria Ta şi mai întâiu, aşa şi acum, că, cu nevoinţa Mării Tale şi a cinstitului Paşă cunoaştem astăzi tot binele de în toate laturile.

„Şi mă rog Mării Tale, cinstite Craiu, pururea să ajungi Măria Ta, la cinstitul Paşă, câte cu o carte scriind, că lângă nevoinţa Mării Sale Paşii şi Măria Ta mai vârtos nevoeaşte dentr'acolo, ca să se poată bucurà şi Măria Sa Paşa de nevoinţa Mării Tale. Că noi într'altă parte n'avem nici o nădejde; ce, după milostivul Dumnezeu, întru tot avem nădejde şi razim la Măria Sa Paşa şi la Măria Ta. Că, în locul Domnului mieu, Măria Voastră aţi rămas ca neşte părinţi şi socotitori şi învăţători de toate lucrurile noastre. Şi mă rog Mării Tale neîncetat să fie învăţătura Mării Tale la noi, să putem mulţumi Mării Tale în tot ceasul.

„Alta, dau ştire Mării Tale, că ce ai pohtit Măria Ta dela noi, 2 ogari, trimis-am pe omul Mării Sale Paşii; şi să făgădueşti Măria Ta, şi aşa ne-au scris M. Sa Paşa la noi, când vei scrie M. Ta la M. Sa, să nu mai scrii ungureşte, că n'are acolo cine ceti cărţile ungureşti, ce să scrii M. Ta sau turceşte sau rumânéşte să poată înţelege M. Sa de toate. Şi mai mă rog M. Tale, lângă carte care veri trimite M. Ta la M. Sa la Paşa, să nu fim uitaţi nici noi de către M. Ta, ce de pururé să ne poţi ajunge M. Ta cu cinstită scrisoarea M. Tale, să putem şti de bună sănătatea M. Tale şi de toate veştile dentr'acolo, să mulţimim M. Tale ca unui părinte. Şi ce va hi pohta M. Tale aicea la noi, cu dragoste vom sluji M. Tale ca unui părinte. De aceasta rog şi pohtescu pre Măria Ta. *I gospod Bog da umnojit dni i lieti gospodstvati o gospodi, Amin* (şi Dumnezeu să înmulţéscă zilele şi anii M. Tale întru Dumnezeu. Amin).

„Ca o fată a M. Tale: Doamna Elina." *Adresa:* „Pré luminatului Craiu, Domnu, Domnu Racotzi Ghiurghi, cu mila lui Dumnezeu înce-

www.dacoromanica.ro

păstor Ardealului şi părţilor Ţărăi-Ungureşti Domn şi Săcuilor Şpan iproci; Domnului Domnului, nouă dépururé milostiv, *v'segda o Gospodi davatise* (pururé în Dumnezeu să se dea). Amin".

2. *Buc(u)reşt(i). 23 Ianuarie 7141 (1633).* Pré luminate Craiu, etc. (ca la scrisoarea precedenta).

„Milostive Craiu, să veri vré a întreba M. Ta de sănătatea Domnu-mieu, cu mila lu Dumnezeu şi cu norocul cinstitului împărat iaste Dumnia-lui sănătos şi vésel; şi ne-au venit veşti bune cum au dat Dumnezeu de iaste pre voia Dumisale de toate. De care veşti şi lucrure veţi înţelége M. Ta şi mai bine den cinstite cărţile chihaialelor M. Tale, care le-au trimis la M. Ta, şi den omul M. Tale. Pentru care dăm laudă milostivului Dumnezeu, căci se-au milostivit sfinţia sa şi cinstitul împărat de iaste pre voia Dumnisale şi a noastră.

„De alta, dăm ştire M. Tale, cinstite Craiu, pentru omul M. Tale, giupânul Mihaiu diiac, că l-ai fost trimis M. Ta aicé la noi pentru lucrul M. Tale, *pentru bani*, ca să-i trimitem; derep(t) acéia milostive Craiu, noi déca am văzut cinstita cartea M. Tale, numai de cât am trimis la Domnu-mieu, ca să ne dea Domnia Lui răspunsu de acolo, şi am oprit aicea pre omul M. Tale până ne va (da) un răspunsu.

„Deci, păn'acum să ştii M. Ta, că răspunsul lucrului Mării Tale de la Domnu-mieu n'au mai venit: dec(i) tămplându-se zăbavă omului M. Tale aicé, n'au mai putut fi îngăduitor, ce au pohtit ca să vie la M. Ta după porunca ce au avut de la M. Ta.

„Derep(t) acéia, milostive şi luminate Craiu, ne rugămu M. Tale ca unui cinstit şi mai mare părinte al nostru, carele ne eşti M. Ta, să nu fii M. Ta scrăbit pre noi, *că să ştii M. Ta că în cés vréme de acum nu putem afla nicăiré bani, că, ce au fostu a se strânge den ţară, puţin lucru, care mai nu se-au ales nemic: aicé ne stau oamenii Paşii tot în spinare în toată vrémé, şi nu-i putem umplé voia; şi un ban ce vine de undeva, ei iau*, cum va spune M. Tale şi omul M. Tale, giupânul Mihai diiac. Ce, ne rugăm M. Tale, ca părintelui nostru, să ne poţi hi M. Ta îngăduitor şi să ne crezi M. Ta păn va dărui milostivul Dumnezeu de va veni şi Domnu-mieu den céstă cale şi den slujba cinstitului înpărat. Déciia foarte cu cinste mare se va plăti de către M. Ta, ca la un părinte, cum ştii M. Ta şi făgăduinţa Dumisale, că noao ne iaste toată nădéjdé, după milostivul Dumnezeu, pre M. Ta.

„Ce ne rugăm M. Tale să nu hii scrăbit ceva, că veri vedé M. Ta nevoinţa noastră, nu numai cu acéia, ce cu toate ce va hi pohta M. Tale aicé la noi. De aceasta rugăm pre M. Ta.

www.dacoromanica.ro

„Şi să dăruiască milos.ivul Dumnezeu să lungească zilele şi anii M. Tale cu bucurie până la adâncile bătrâneţe; *o Hristie aminŭ. Izdatsia sia list u grad naş Bucureşti* ghen. 23 dne ѵl 7141 (in Hristos amin. Si s'a dat această scrisoare, în oraşul nostru Bucureşti), la 23 Ianuarie 7141 (1633)."

„Mai mică şi plecată fata M. Tale: *Gospojda Elena" Adresa:* este aproape identică cu acea dela scrisoarea precedentă [1]).

Moşiile şi Ţiganii Doamnei Elena.

1. *Pietrile ot sud Vlaşca.*

La curgerea anilor 7117 (1609) jupân *Papa Vornicul* cumpără dela *Pârvul* feciorul lui *Ştefan Logofătul* ot... şi dela moaşe-sa jupăneasa *Moţocăi*, moşia *Pietrile*, în zilele lui Radu Şerban Basarab Voevod.

La 7126 (1618), în întâiul rând al domniei lui *Alexandru Vodă Iliaş, Lupul* Paharnicul, cu Ungurii de peste munte, pradă Ţara; jupân *Papa* Vornicul, partizanul lui *Alexandru Iliaş*, nu fù ocrotit nici el: i se hrăpi tot avutul luându-i chiar şi actele de proprietate ce s'au fost găsit în casa lui. După liniştirea revoltei, jupân *Papa* cere şi obţine dela *Alexandru Vodă* hrisov de întărire a stăpânirei proprietăţilor a căror *„sineturi"* îi fuseseră *„sparte"*. Eată hrisovul:

La 28 Octombrie 7137 (1628) „Alexandru Vodă," [2]) feciorul marelui şi pré bunului răposatului *Iѡ Iliaş Vod(ă)*, dă boiarului jupân Papa biv. Vel Vornic şi fiiilor lui, ca să'i fie moşie la *Pietri* în sud. Vlaşca „însă partea de zeastre a jupânésii *Nécşa* soţia *Părvului Logofăt ot „Ruda* ce i-a fost de zestre de la muma ei jupăneasa *Caplea*, însă a „şasea parte şi jumătate de sat din Pietri", pe care jupăneasa *Nécşa* o schimbase cu nepotul ei de frate *Părvul* al lui *Ştefan Logofătul*, care 'i dăduse partea lui de moşie din satul Sălătrucul. Acest schimb de moşii între *Neacşa* şi *Părvul* a fost aprobat de jupăneasa *Moţocăi*, moaşa *Părvului*.... „La curgerea anilor 7117 (1609) boiarul Domniei „Méle jupân *Papa* Vornicul, ce au fost atunce al 2-lea Vistier, el au „cumpărat atunce această moşie de la Pietrii de la *Părvul* feciorul „lui *Ştefan Logof.* din şi de la moaşe-sa jupăneasa *Moţocăi...*"

„Fost-au marturie: *Părvul Logof. ot Ruda* şi *Tudoran* Pitarul, „*Danciul* Clucerul, *Radul Post. ot Doiceşti, Nica* Comisul, *Mihai* Că- „măraşul şi din Târgovişte *Neagoe* Logofătul...."

---

[1]) Aceste 2 scrisori se află şi în d-l Iorga: *Studii şi doc.* IV. Prefaţa pag. CCXXVI—IX.

[2]) Arh. Stat. orig. slav *M-rea Cotroceni* pach 3. doc 1 şi *Condica No. 4* (sau 2) fila 216.

www.dacoromanica.ro

„Iar când au fost, în zilele Domniei Méle, întâiul rând, când au „fost curgerea anilor 7126 (1618)", venind *Lupul Paharnicul* cu Ungurii de peste munte, „de m'au scos pre Domnia Mea den Ţară şi „den scaunul Domniei méle" au jefuit şi prădat Ţara şi pre jupân *Papa Vornicul* căruia îi luase şi documentele de proprietate pe care nu le-a putut recăpăta de la jefuitori de cât plătindu-le sume mari „numai ce s'au aflat această Carte care iaste pre moşia de la Pietri ce „scrie mai sus (cartea din 7117)...." Am văzut Domnia Mé cartea „răposatului *Şerban Vod(ă)*, călcată şi întunecată şi dărăpănată. Direpţ „acéia, Domnia Mé încă am înnoit şi am întărit cu această Carte a „Domnii Méle precum au fost şi mai de nainte vréme", pe care o dă jupânului *Papa,* „ca să-i fie moşie întru moştenire şi ohabnică „lui, feciorilor etc. etc."

Martorii Domnului sunt: jupân *Hrizea* Vel Vornic, jupân *Fiera* Vel Logof., jupân *Trufanda* Vel Vist., jupân *Miho* Vel Spătar, jupân *Dumitrache* Vel Stolnic, *Ramandi* Vel Comis, *Diamandi* Vel Paharnic, jupân *Condilo* Vel Postelnic şi ispravnic *Fiera* Vel Logofăt.

Sub Domnia luî *Matei Basarab,* Doamna *Elina* cumpără mai mulţi rumâni şi părţi din moşia *Pietrile,* iar Domnul întăreşte stăpânirea prin hrisov [1]):

„.... şi iar să fie Doamnii Domniei Méle *Elinii* rumânii (anu„me) în satul Pietrile din sud Vlaşca.

„Şi iar au cumpărat moşie în sat în Pietri, toată partea jupânésii „*Sorei,* sora lui *Chiveriţă* Logof., jupăniţa lui *Tudor Post. ot Răteşti,* „cât are ea în satul Pietrile du preste tot hotarul ori cât se va alége „din câmp şi din pădure şi den apă şi den baltă şi cu viile şi den „şăzutul satului şi cu toţi rumânii câţi să vor găsi; pentru că au „cumpărat de la jupăneasa *Sora,* jupăniţa lui *Tudor* Postelnicul, şi de „la feciorii ei *Părvul* şi *Despa* etc."

„Şi iar au cumpărat moşie în sat în *Pietri* şi în *Dédilov* toată „partea *Predii* Slugerul din Răduleşti etc. feciorul *Buzincăi* Slugerul „din Răduleşti. Pentru că această mai sus zisă moşie şi rumâni din „Pietri şi den Dédilov au fost de moştenire a lui *Drăgoi Căpit. din „Fălcoi.* Deci au făcut schimb cu *Preda Slugerul* de au dat *Predii „Slugerul* partea lui de moşie din Pietri şi den Dédilov şi cu rumâni, „iară *Preda Slugerul,* el au dat lui *Drăgoi* Căpitanul satul Viişoara „jumătate, din sud Olt, moşie pentru moşie.

„Şi iar să fie moşie şi rumâni în sat în Dédilov toată partea „lui *Andrei Spătarul,* feciorul *Agăi Neagul,* care i-au fost lui de zeastre „de la socru-său *Calotă Slugerul din Popeşti.*

---

[1]) Arh. Statului. *Condica No. 2. M-rea Cotroceni* p. 217.

www.dacoromanica.ro

„Şi iar au cumpărat moşie şi rumâni în sat în Pietri toată partea „lui *Stefan Postelnicul,* feciorul *Pârvului Postelnicul din Barbulești* etc.

„Şi iar să fie moşie şi rumâni în satul Pietrile toată partea Mă- „năstirii Nucetului etc. etc. pentru că au făcut schimb cu Doamna „Domniei méle *Elinii.*

„Şi iar să fie moşie şi rumâni în satul Pietrile toată partea „*Predii Comisul* şi a frăţine-său *Vintila,* feciorii *Badei-Postelnicul den Bucşani* etc., pentru că au cumpărat Doamna Domnii méle pre bani gata.

„Şi iar să fie moşie şi rumâni în satul Pietrile, toată partea „*Radului Vistieriul den Fărcaş* etc., pentru că au făcut Doamna Dom- „niel méle *Elina,* schimb cu *Radul Vistieriul Fărcăşanul,* de au dat „satul Slăvénii din jud. Romanaţi etc. pentru moşia dela Pietri, moşie „pentru moşie.

„*Radul Năsturel* Vel Ban adeverează izvodul că este după hri- „sovul ce se află la el", la 18 Maiu 7187 (1679).

Acest *izvod* scris în 1679 este dar copie după hrisovul lui *Matei* Vodă a cărui dată trebue să fie anterioară anului 7153 (1645) de oarece se vorbeşte în el despre zapisul următor:

La 3 Maiu 7152 = 1644. Doamna *Elina* cumpără dela *Vlad Postel.,* feciorul *Predei Clucerul din Bârseşti,* toată funia lui de moşie din M-rea Slătioara în sus până în drumul Mehedinţilor şi din jos toate livezile câte sunt împrejurul mânăstirii (de călugăriţe) drept 8000 de aspri gata şi o dă mânăstirii Slătioara etc.

Mărturii: Jupân *Barbul* Vel Ban, jup. *Dragomir* Vel Vorn., jup. *Radul* Vel log., jup. *Stroe* Vel Vist., *Preda* Vel Spat., *Socol* Vel Cluc., *Dumitru* Vel Stoln., *Radul* Vel Comis, *Drăguşin* Vel Pah., jupân *Costandin* Vel Postel.; şi ispravnic. jup. Radul Vel Log. Şi am scris eu *Soare* Log. în scaunul Târgovişteï [1]).

La 24 Maiu 7153 (1645) „† Adecă Iŵ G(o)sp(o)dja *Elina,* scris-am „acesta al nostru zapis [1]) ca să fie de bună credinţă la mâna egu- „menului *Ananiia* şi a tot soborul de în sf(ă)nta mănăstire *Nucetul* „hram sfeti Gheorghie, ca să se ştie că am avut Domnia mé oc(i)nă „la satul *Dulcénii* în judeţul Teleormanului cu 17 rumâni de pretu- „tindinilé şi de preste tot hotarul, oc(i)nă de cumpărătoare; iar sf. „mănăstire Nucetul avut-au oc(i)nă în satul Domnii méle, la *Pietri,* „în judeţul Vlaş(ca).

„Dec(i), călug(ă)rii socotind cum le iaste neşte oc(i)nă departe de „măn(ă)stire şi de înlungată preste mână, făcut-am Domniia Mé cu „Ananiia egumenul şi depreună cu tot sob(o)rul den sf(ănta mănă- „stire Nucetul, tocmélă şi schimb de am dat Domnia Mé mănăstirii

[1]) Arh. Stat. *Episcopia Râmnic,* pach., 82, doc. 5. Orig: slav.

www.dacoromanica.ro

„toat(ă) parté Domniei Méle de la satul Dulcénii cu 17 rumăni, cum „scrie mai sus, şi cu tot venitul cât se va alége, ca să fie mănăstirii, „oc(i)nă moşie în véc(i).

„Şi, după oc(i)nă, mai dat-am Domnia Mé la sf(ă)nta mănăstire „şi bani, gata ugh(i) 80, ca să cumpere călug(ă)rii mănăstirii şi o „vie, unde vor puté afla, ca să poat(ă) fi mănăstirii oc(i)na cu ru- „mănii den în Dulcéni, cu tot venitul, moşie cu pac(e). Iar egumenul „Ananiia depreun(ă) cu tot soborul, dat-au Domnii Méle toat(ă) parté „mănăstirii Nucetul de oc(i)nă cât au avut, în satul Domnii Méle, la „Pietri, şi cu 9 rumăni de pretutindilé şi cu vie şi cu tot venitul, de „preste tot hotarul, cât se va alége ca să fie Domniei méle moşie „cu pace oc(ina) ohabnică în véci; pentru că am făcut tocmélă şi schimbu „de a noastră bună voe, fără de nic(i) o silă, ca să fie moşie pentru „moşie. Şi, ne-am făcut zapise de schimbu .... la alţii pentru credinţă. „Şi la ac(e)ast(ă) tocmélă fost-au mulţi boiari mărturie anume: jupân „*Dragomir* Vel Vornic,... păn *Preda* Vel Clucer, i *Costandin* Vel „Postel., i *Radul* Vel Comis, i *Ghiorma* Vel. Slujer, i *Evstratie* Vt. „Slujer, i *Nicoară* Vel (Portar); *i (N)icola* Logof., i *Pană Logof. Fi-* „*lipescul* ot Visterie, i ot Fălcoi *Drăgoi* Logof. Ac(e)asta am scris ca „să se ştie şi am scris eu *Lepădat* Logof., la conacul ot mănăstirile *Babele*».

. Documentul însă este semnat numai de Dragomir, Evstratie Radul, Preda, Drăgoi, Pană şi Mogoş Căpitanul. Doamna Elina, însă aplică numai inelul său pe care se vede o aquilă conturnată cu sborul luat şi în exergă: „Elina, B(ojio) M(ilostio) Nacialniţa U(gro, Vl(a)h(ischioia)“ [1]).

La 14 Martie 7147 (1639) „Elina *Gospojda Bojiio Milostiio Nacialniţa Ugro-Vlahischioia, iproci*“.

„† *Siio cnigu gospodstvami* lui Frăţilă [2]) glomnicul ca să fie el „volnic, cu această carte a Domniei Méle, unde va afla pre Stan ţi- „ganul cu ţiganca lui Safta şi cu 7 copii şi pre Ivan ţiganul cu ţiganca „lui Neaga şi cu 4 copii şi pre Titiini ţiganul cu ţiganca lui Dolca „şi cu 2 copii, să i-ar găsi în ţigănie domnéscă, veri boérească veri „călugărească, tot să fie volnic a-i luaré cu ţiganca cu copii cu tot „să-i aducă aicé la Domnia Mé curând fără zăbav(ă), că i-am cum- „părat Domnia Mé de la *Ivaşco Vt. Postelnic.* Derept acéia, să fie „volnic Frăţilă a-i luaré să-i aducă la Domnia mé curând făr'zăbav(ă) „şi de niminé oprélă să n'aibă naintè Cărţii Domniei méle“.

[1]) Arh. Stat. *M-rea Nucet*, pach. 14, doc. 3 şi Condica pag. 81 bis.
[2]) *Academia Română* pach. XXI doc. 281.

www.dacoromanica.ro

Doamna Elena dărueşte fratelui ei, *Udrişte Logofătul*, moşia Pietrile „ca să 'i fie ei pomană sufletului şi noao de milă şi de hrană", zice [1]) nepotul ei, *Radul Spătarul;* iar după moartea Doamnei şi a lui *Matei Vodă*, „stătut-au de au fost Domn *Costandin* Vod. Deci, „luând toate alalte moşii câte fură ale Doamnei *Elinei* călcă şi le- „gătura milii aceştia de ne luă şi satul *Pietrile*, de au fost pre seama „domnéscă. Şi, de atunci în coace tot s-au premenit den Domn în „Domn până cè au venit vrémea de au fost şi pre seama Mării Sale, „Domnul nostru *Iŵ Gheorghe Ghica*". Astfel descrie *Radul Spătarul*, feciorul lui *Udrişte*, în zapisul lui de vânzare, din 1 August 7168 (1660), deposedarea ce a suferit el din partea lui *Costandin Vodă* (Cârnul).

D. G. M. Ionescu spune [2]) că *Costandin Basarab* „se purtase „rău cu rudele sale; cearta vine de la moşia şi satul Pietrile etc.", pe care, „numitul Domn le răpeşte de la *Radul Spătarul Năsturel*».

Devenit proprietate *domnéscă*, se înţelege că Domnii următori se bucurară nu numai de usufruct dar vedem pe *Ghica* că va dispuneà şi de fond; în cât, pentru servicii reale aduse atât ţării cât şi Domnului, *Gheorge Ghica* se hotăraşte a răsplăti pe bătrânul Mare Postelnic Constantin Cantacuzino dându-i, *la 8 August 7168 (1660)*, o carte domnéscă din care extragem următoarele [3]):

„Ca să 'i fie lui satul Pietrile ot sud Vlaşca, însă toată partea „domnéscă cătă au fost cumpărat de răposata Doamna *Elina* a lui „*Mateiu Vodă*... Văzut-au Domnia mé pre cinstitul boiarul Domniei „méle jupăn *Costandin* biv. Vel Postelnic că au fost slugă bună, di- „réptă şi credincioasă... socotit-am Domnia mé împreună cu cinstitul „şi luminatul părintele nostru Mitropolitul Ţării-Româneşti, Kyr Vlă- „dica *Stefan*, şi cu toţi cinstiţii boiarii Divanului de am dat şi am „miluit pre *Costandin* biv Vel Postelnicul cu acest ce scrie mai sus „sat Pietrile... Deci, mărturii încă am pus Domnia mé: *Manul* vel „Ban, i *Preda Bucşanul* vel Vornic, *Stroe Leurdeanul* (Golescu) vel „Logofăt, *Pann(ă) Filipescul* vel Vistier, *Kirca Rudeanul* vel Stolnic, „*Badea* vel Postelnic, *Coltea* vel Comis i Ispravnic *Stroe* vel Logofăt".

Inainte de a libera însă cartea de mai sus, *Gheorge Ghica Vodă* luase prealabilă înţelegere cu fostul Mare Postelnic *Cantacuzino*: căci „Măria Sa l-au întrebat cu ce ar pohti să-l dăruiască şi să-l miluiască", iar boiarul „văzând într'acéia că acest sat iaste între moşiile dumi- „sal(e) şi aproape de casa dumné-lui rugatu-se-au şi au pohtit Măriei „Sal(e) să-i dea acest sat..."

---

[1]) Arh. Statului *Condica No. 4 (sau 2) M-rea Cotroceni* fila 217 (verso).
[2]) *Istoria Cotrocenilor.*
[3]) Arhivele Statului. *M-rea Cotroceni*, pach. 3, doc. 4.

www.dacoromanica.ro

In acest timp însă Radul Spătarul Năsturel căutà să îşi revendice drepturile lui asupra moşiilor de care fusese deposedat şi în acest scop el se plânse şi Domnului Ghika Vodă; dar pentru ca plângerea lui să fie luată în seamă şi satisfăcută de Domn, el se duse de „au căzut, la dumnélui *Costandin Cantacuzino* biv. Vel Postelnic, „cu multă rugăciune de au stătut dumnélui pentru mine şi au grăit „Domnului *Ghicăi Vod* de au scos toate moşiile mătuşe-mé de se-au „dat a fi pre seama mea".

Aprobarea domnéscă fiind căpătată în acelaş timp cu hotărîrea Domnului de a milui pe Marele Postelnic *Cantacuzino* cu moşia Pietrile, *Radul Spătarul* ar fi pierdut acest sat dacă boierul *Cantacuzino* nu ar fi fost un suflet drept spre a despăgubì pre cel ce-l ajutase atât de mult în revendicările lui, iar acesta drept recunoştinţă se învoeşte pentru suma de 400 taleri a-şi vinde toate drepturile asupra moşiei Pietrile.

Semnând zapisul de vânzare *din 1 August 1660, Radul Spătarul Năsturel* zice: „Banii care îi-am luat, talere 400, însum(i) eu am pus „scrisoarea mai sus la sum(ă), cu mâna mea". Actul mai este semnat de: *Radul* Logofătul *Şerban*, şi *Vintilă Logofătul Corbeanul.*

La 11 Noembrie 7161 = 1652 † *Iω Gpjda Elina* zemli Vlaşcoe. „Dat-am zapisul D-mele de credinţă la mâna *Panei Cămăraşul ot Căpréni* ca să se ştie când au fost acum, Domnia mea am cumpărat satul *Hăreştii* cu rumâni dela *Udré Comis* şi dela jupânésa lui *Alexandra* fata *Petrii Cluc.;* iar 2 rumâni fraţi de acolo din Hăreşt anume Vitan şi Lazăr au fost la Părdeşti la casa *Panei Cămaraş.* Dec(i) într'acéia *Pano Cămăraş* nu s'au îndurat de rumânii, ce s'au tocmit cu Domnia mea de mi-au dat pentru aceşti 2 rumâni ce scrie mai sus un ţigan al lui de moşie anume Mateiu, cap pentru capet(e) ca să-mi fie ţigan de moşie şi lu *Pano Căm.* să-i fie rumâni iar de moşiă ohabnici; şi ne-am tocmit şi am schimbat de a noastră bun(ă. voe şi ne-am zapisuit unii la alţii ca să ne poate fi cu pac(e) în véc(i), Pentru mai bună credinţă am pus şi pecété mai jos. Pis Dumitru Log. u Buc(u)reşt [1]).

La 10 August 7168 (1660), Gheorghie Ghica dă carte domnească prin care întăreşte stăpânirea dumnélui *Costandin Cantacuzino* vel Postelnic peste moşia Pietrile cu balta şi cu viile, partea domnéscă care au fost cumpărat-o Doamna Elina preste tot hotarul [2]).

La Ghenarie 7169 (1661) acelaşi Domn dă carte prin care întăreşte stăpânirea şi mila lui *Costandin Cantacuzino* vel Postelnic ca

---

[1]) Arhiv. Statului *M-rea Brâncoveni* pach. 22, doc 20.

[2]) „ Condica No. 2, (No. IV) *M-rea Cotroceni*, pag. 218.

www.dacoromanica.ro

să ţie satul Pietrile cu baltă şi cu viile de preste tot hotarul cu tot venitul [1]).

La Decembrie 7171 (1662) Radul Spătarul, feciorul lui *Udrişte Logofătul Năsturel ot Fierăşt(i)*, dă zapis prin care zice că „după „aşezământul şi tocméla ce au făcut cu dumnélui *Costandin vel Po-* „*stelnic Cantacuzino* de i-au vândut satul Pietrile cu viile şi cu balta „să fie bine vândut să-l ţie cu pace".

Semnează *Radul Năsturel.*

Marturi: *Gheorghie* vel Ban (Băleanul), *Badea* vel Clucer, *Kirca* biv vel Logofăt *Rudeanul*, *Preda* Banul, *Ivaşco* vel Armaş, *Alexandru* vel Sărdar, *Costandin* Căpitan ot Vai-de-ei, *Nica* . . . . . , *Gligorie Grădişteanul*, *Paraschiv.* Logofătul [2]).

La 30 Noembre 7174 (1665) Cartea [3]) *Radului Voevod*, feciorul lui *Leon Stefan Voevod*, prin care dă întru stăpânire jupăniţei *Elinei*, soţia lui *Costandin Postelnicul Cantacuzino*, satul Pietrile cu balta, cu viile, cu tot venitul să îl ţie cu pace.

După sfârşitul tragic (1662) al marelui Postelnic *Constantin Cantacuzino*, ucis din ordinul lui *Grigorie Vodă Ghica*, văduva Postelnicésă, jupănésa *Elena Cantacuzino*, împreună cu cei 4 fii minori ai săi: *Costandin*, *Mihai*, *Matei* şi *Iordache* căzuse la mare strimtoare, încât se vede nevoită a vinde moşia Pietrile.

La 10 Maiu 7180 (1672) ea dă următorul zapis: „Eu, *Elina* ce „am fost jup(â)neas(ă) răposatului *Costandin* băiv vel Postelnic" cu fiii cei 4 mai mici, dă zapis lui *Radul Năsturel vel Serdar* că'i vinde satul Pietrile, „acum în zilele Mării Sale Domnul nostru *Iω Gligorie* „*Ghica* Voevod". Mai semnéză martori: *Gheorghie Băleanul*, *Hriza* vel Vistier, *Badea* vel Clucer, *Vălcul* biv. vel Păharnic, *Vintilă* Armaş" [4]).

In aceaşi zi cu data zapisului jupănésa Mare Postelnicésă se îndatoreşte a da şi cărţile de proprietate, între care una a lui *Antonie-Vodă*, cărţi care nu le avea atunci la îndemână.

Observăm că, după legile de atunci (protimisis), *Radul Năsturel*, în lipsă de alte rude ale vânzătoarei, era cel dintâiu în drept a'şi răscumpără moşia, ceia-ce el şi face numărând jupânesei *Elina Cantacuzino* cei 400 taleri ce primise el însu-şi dela decedatul Mare Postelnic în 1660.

Dar această răscumpărare nu dură decât 7 ani şi 7 zile, căci

[1]) Arhiv. Statului Condica No. 2, (No. IV) *M-rea Cotroceni*, pag. 219.

[2]) „ „ „ pag. 219—220.

[3]) Arh. Stat. Condica No. 2, (No. IV) *M-rea Cotroceni*, pag. 220.

[4]) N. Iorga *Documente privitoare la familia Cantacuzinilor* pag. 246. Cf. şi *Condica No. 2 (No. IV) M-rea Cotroceni* pag. 221 la Arhivele Statului, şi *M-rea Cotroceni* pach. 3, doc. 8.

www.dacoromanica.ro

La 17 Maiu 7187 (1679) Radul biv vel Ban, feciorul lui *Udrişte Logofătul ot Fierăşt(i)* vinde, prin zapisul lui dat la cinstita mână a Mării sale *Iŵ Şerban Vodă Cantacuzino* [1]) moşia Pietrile de iznoavă făcând în actul de vânzare un istoric complet al acestei proprietăţi.

Şerban-Vodă Cantacuzino dărueşte printr'un hrisov mare, pe lângă alte moşii, sate şi ţigani, şi moşia Pietrile ca să aibă a le ţineà Sfânta mănăstire *Cotroceni*, al căreia prim ctitor era el [2]).

2. *Moşia Viţicheştilor ot sud Muscel.*

Printre proprietăţile Doamnei E'ena trebue să se numere şi moşia *Viţicheştilor* cu viile din délul satului, moşie care a fost dăruită de Doamnă, fratelui ei *Udrişte Logofătul*, iar fiul acestuia, *Radu-Toma*, o vinde [3]) jumătate prin zapisul ce dă lui *Dumitraşco Logofatul* în 3 Aprilie 7171 (1663).

Dăm aci în facsimil şi traducere adnotaţiunea următoare a lui Udrişte Năsturel făcută cu chinovar pe un document particular din 7085 Noemvrie 12, scris un pergament dela Alexandru Voevod, fiul Mircei Voevod: „Partea Despinei ot Viţicheşti sau scos ot Divan că „o au vândut. Şi Calea cea mică a vândut partea ei dela Viţicheşti „în anul 7158. Am scris aceasta eu Udrişte Năsturel vt. logofăt".

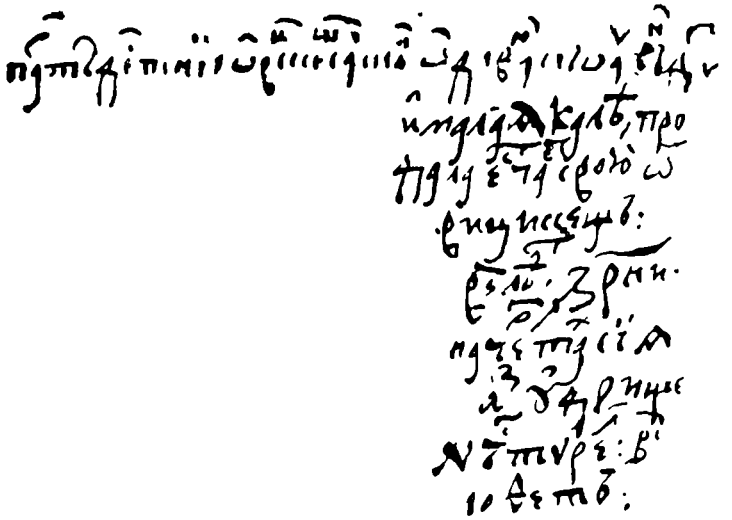

La 20 Noembrie 7150 (1641) „Intru cinstita mâna a pré Milo„stivei şi Luminatei *Elena G(o)sp(o)dja Iŵ Mateiu Basarab* Voevod,

[1]) Arhivele Statului. *M-rea Radu-Vobă*, pach. 42. doc. 47.
[2]) „ *Condica No. 1. Mânăstirea Cotroceni.*
[3]) Arhivele Statului. *Condica No. 1. Mânăstirea Cozia*, pag. 442—3.

www.dacoromanica.ro

„i G(ospo)dină. Scris-am eu Dragomir ot Rătivoeşti acesta al mieu „zapis [1]) ca să fie de mare credinţă, cum să se ştie că i-am vândut „Domnii Ei viile méle de la *Viţicheşti* etc. şi jumătate din ocina din „codrul de moşie ce avem den jos de Izvoru despre ocina Topolo- „vénilor şi cu toată ocina din Crivină ce este din sus de Izvor, despre „apa Argeşului etc.

Martori: pan *Radul* Vel Vist., pan *Preda* Vel Spăt., pan *Socol* Vel Clucer, i *Radul* Vel Comis, i *Drăguşin* Vel Armaş, i *Dumitraşco* Vel Sluger, i *Buné* Vist., i *Şărban* Vt. Vist., i *Marco* Logof., i *Istrate* Logof., i *Vasilie* Vorn., i sin ego *Micul*, i *Badé* Părcălabul. „Şi pentru mai adevărată credinţă am scris eu cu mâna mé şi am „pus peceté spre acest zapis şi iscălitura mai jos.

„I pis u grad Târgovişte".

3. *Moşia Săracul şi Olanul ce în vechime îi ziceà Brătienii şi Mitreşti (sud Teleorman).*

La 10 Aprilie 7162 (1654) Matei Basarab Voevod dă hrisov [2]) prin care întăreşte stăpânirea „boiarilului Domniei Méle *Cârstii Clu-* „*cerul* şi jupânesii lui *Anghelinii* şi cocoanelor lui anume *Elina* i „*Marula* i *Păuna*, ca să le fie lor satul *Mitreşti* ot sud. Teleorman „cu toţi rumânii câţi se-au vândut Doamnei Domniei méle *Elinii* şi „cu toată moşia lor câtă se va aleage; pentru că acest sat Mitreştii „fost-au nişte oameni judeci, iar când au fost acum în zilele Dom- „niei méle, la leat 7161, iar ei au venit de se-au vândut Doamnei „Domnii méle pre bani gata ughi $282^1/_2$ şi cu zapis de la mâinile lor „şi cu boieri martori etc.

„Şi iar să le fie lor un rumân anume Sava ot Mitreşti" etc.

„Şi iar să le fie lor ocină în Mitreşti de la *Cărstea* sin *Ghionii*, „care ocină o au fost cumpărat tată-său *Ghionea* şi cu unchi-său *Combi* „*Post.* de la *Radul* şi de la frate-său *Stanciul* direpţ ughi 10 şi de la „Mihai Grecul, moşie za ughi 7 şi de la Bran moşie za ughi 3 şi de „la Dărbanţul moşie za ughi 2, fac ughi 22 etc."

„Şi iar să le fie ocină în Mitreşti de la Voico sin Oprii Surdul „cumpărată de el de la Stanciul şi de la Dan şi ocina Vladului Liliac „şi de la Bunea cumpărată de el de la Dan şi fraţii lui, cumpărate „pe când erau megiaşi cu el etc. etc. Venit-au aceşti cumpărători „deşi-au vândut părţile şi le-au dat Doamna Domnii méle toţi banii „deplin etc."

---

[1]) Condica *Domeniului Fierăşti*, doc. 4.

[2]) Arhivele Statului. *Condica No. 1. M-rea Cozia*, pag. 764 şi *Cartoanele* acestei mânăstri pachet 29 doc. 1. —Orig. piele.

www.dacoromanica.ro

„Şi iar să le fie lor ocină în Mitreşti de la Stanciul rumânul pre „care l-au plătit de bir".

„Şi iar să le fie ocină *Cătunul* de pre apa Vezii ot sud(stvo) „Teleorman cu o vie de pre lângă satul Mitreşti etc. Şi latul aceştii „moşii 200 stj. şi lungul e cât şi moşia Mitreştilor; pentru că această „ocină fost-au moşie domnească încă den zilele răposatului *Mihail-* „*Vodă*. Dec(i), căc(i) au fost moşie necăutată şi înpresurată de me- „giiaşii den sus şi den jos; iar când au fost în zilele, când au fost „la leat 7146, datu-o-am şi am miluit Domnia Mé pre *Nedelco Vă-* „*t(aful) Hagiul* şi pre soţia lui, jupâneasa *Paraşchiva* cu această „moşie cu toată ce scrie mai sus ce să chiamă Cătun etc. şi au ales „*Nedelco* etc. care au făcut şi o vie de iznoavă cu multă cheltuială „care este mai sus zis" pe care vie dăruindu-o Domnul, lui şi soţiei lui *Paraschivii*, Nedelcu o făcu vânzătoare şi fiind lângă hotarul Mitreştilor i-au vândut-o Doamnei *Elinii* etc.

„Iar după acéia, având Doamna Domnii méle pre *Cârstea Clucer* „şi *pre jupăneasa lui Anghelina nepoată Doamnei Domniei Méle ca* „*pre nişte feciori* şi dăruindu-le Dumnezeu den trupurile lor cocoane „socotit-au întru inima Ei ca să-i ajute den mila Ei ca să-şi poată şi „ei rădica ce va trebui lor ce le-au dat Dumnezeu. Dec(i), le-au dat „şi i-au miluit cu acest sat Mitreştii şi cu toţi rumânii şi cu toată „moşia lor şi cu cele cumpărători care au fost iar den moşia Mitre- „ştilor şi cu această ocină ce se chiamă Cătun şi cu via şi cu toată „în veci de veci, etc. cu zapise de cumpărătoare şi cărţi de moşie. „Şi am văzut Domnia Mé şi Cartea Doamnei Domniei Méle făcută „de milă şi de pomană cu mare blestem. Derept acéia Domnia Mé „încă am innoit şi am întărit această milă şi pomană cu această Carte „a Domniei Méle. Eată dar şi martori aşează Domnia Mé jupân „*Spafiul* vel Ban Cralevschi i jup. *Preda* Vel Dvornic i jup. *Radul* „Vel Logof., i jup. *Bunea* Vel Vist., i jup. *Diicul* Vel Spătar, i jup. „*Ghiorma* Vel Clucer, i jup. *Pană* Vel Stolnic, i jup. *Costandin* Vel „Post., i jup. *Radul* Vel Comis, i jup. *Radul* Vel Paharnic, i pan „*Udrea* Vel Sluger i pan *Necula* Vel Pitar. I is(pravnic) *Radul* Vel „Logof. Şi am scris eu *Radul Logofătul* în cetatea Târgovişti, luna „Aprilie 10 leat 7162".

4. *Moşia Alimăneştilor ot sud Olt.*

Tot proprietate a Doamnei Elena este şi moşia Alimăneştilor după cum rezultă din următorul document publicat de d-l profesor N. Iorga [1]) la data de *11 Aprilie 1662:*

[1]) *Studii şi Documente.* Vol. V, pag. 122 124.

www.dacoromanica.ro

„*Manul* biv vel Ban, *Stroe* Vel Vornic, *Radul Logofătul Kreţulescul* şi mai mulţi boeri, dau un zapis Alimăneştilor pentru a fi liberi de rumânie „*de către toată rudenia Doamnei Ilinei şi de către „toată rudenia Ghinei Vistierul*, ca unii ce au fost oameni judeci". Ei se vânduse Doamnei *Elinii*, iar *Mihnea* Vodă „încă până nu era făcut hainie asupra Impărăţiei", primise răscumpărarea acelor oameni, care ne având bani nu au găsit decât la Ghinea Vistierul să se împrumute, dându-se să fie acestuia *rumâni* cu toată moşia Alimăneştilor. Ghinea Vistierul dă lui Mihnea Vodă 800 de ughi. Tot atunci *Ghinea Vist.* şi cu *Udrişte Spătarul* iau împreună (în arendă) toate ocnele şi vadurile „ş'apoi ne-au amestecat şi pre noi în taină la „*Mihnea* Vodă să fim cu dânşii soţii, fără de voia noastră, la ocne „şi la vadure".

Din venitul ocnelor şi vadurilor se constată că lipsesc 14.176 taleri; ţăranii zic a fi fost banii mâncaţi de ambii boeri.

Vine în scaun *Gligore Ghica* Vodă. Ambii boeri trimet ciauş ca să apuce pe ţărani cu strânsoarea banilor; ei plătesc creditorilor (ovrei) toţi banii, taleri 17.500 din casele lor şi apoi merg să reclame Domnului şi Divanului partea lui *Ghinea Vistierul*, talere 7.088. Soţia lui Ghinea (el murise) văzând că banii îi mâncase răposatul şi că averea lui nu valorà atâta „lepădatu-se-au de toate datoriile *Ghinii* „Vistierul şi de toate moşiile lui", ca să nu plătească datoria.

Vodă dă atunci moşiile *Ghinii* şi ţiganii toţi precum şi satul Alimăneştilor însă plătind 800 ughi datoria către ovreii împărăţiei (creditorii domneşti) şi să fie răscumpăraţi de rumânie.

Când am vorbit mai sus despre Marele Logof. Radul ziceam că Doamne Elena n'a avut nici o soră cum pretinde Paul de Alepo, ne fiind dovedită această a lui afirmare cu nici un document.

Acum, d-l Stoica Nicolaescu află documentul ce urmează, document care este proprietate particulară; dăm cu bucurie dreptate iscusitului diacon din secului al XVII-lea, de şi ştiinţa nu este completă.

Iată documentul:

La 5 Decemvrie 7166 = 1657:

† Adecă noi 12 boiari, cari i-am fost luoaţi pre răvaşe ale Mării Sale Domno nostru Iω. Costanden Şărban Voevod de jupăneasa Neacşa, să-i hotărămu cu Cazan post. Decedu ce i-am hotărăt, venit-au naente noastră Manta post., zicând: cum că au avut Manta post. ocenă în Ciople sej. 100, iar log. Radul Năsturel au vândut acea ocenă a Mantei post. încă mai de naente vreme den zilele Radului Vodă şi i-au dat Mantei post. ocen în Tămăşăsti sej 100 şi cu zapis dela log. Radul Năsturel. Iar când au fost acum iar Cazan post. aşa zicea: că nu mai i-au dat tată-său Radul Năsturel sej. 50. Deci noi am zis Mantei post. să scoaţă zapis(u) al(u) unchiu-său Radul log. Năsturel, precum i-au dat sej. 100. Iar Manta post. aşa zicea: că i l-au luoat hoţii, când tăiarea boiarilor. Deci noi n'amu putut

www.dacoromanica.ro

crede pre Manta post. într'alt chip, ce au jurat naente noastră, cum i-au dat unchiu-său Năsturel sej. 100 Decedul ce au jurat, noi am judecat să ție acea moșă(e) sej. 100, ce i-am dat ot Tămășăști sej. 50 de la Cazan post. care sej. i-au fost cumpărat log. Năsturel de la Pătrașco post. ot Cărstești, iar sej. 50 n'au avut Cazan post. în Tămășăști să dea Mantei post. ce să aibă a darea Cazan post. Mantei post. de unde va avea alta moșăe, pentru că noi așa amu aflat și am judecat cu sufletele noastre, pentru că *am văzut și un răvaș al dumnelui jupan Radul Logofăt Popescul*, scriend la noi marturisend, cum că au auzit și dumnelui *pre socru-său Radul Năsturel, că i-au dat acestă moș*. Mantei post. Și pentru adeverită credință pusu-ne-am și iscăliturile. Pis Dec. 5 zi. lt. 7166. Pătrașco clucer, Dumitru părcălabul, Mihaiu păharnicul, Neagoe Stolnecul, Nan Iuzbașa za Roșu, Radul iuz. Meiu Roșu, Necula post., Măciucă, Dăljan, Mărce cap., Dragomir portar, Dumitru port.

RAMURA LUI CAZAN AL II-LEA, VORNICUL.

După cum am văzut mai sus, *Cazan* al II-lea Postelnicul, Ispravnicul Scaunului Bucureștilor, cunoscut și sub numele de *Cazan Vornicul*, a avut 2 feciori: pe *Udrişte* al III-lea și pe *Căzan* al III-lea; precum și două fete: pe *Elena* și pe *Anghelina*.

a) Udrişte al III-lea, Paharnicul.

Acest Udrişte este cam de aceiaș etate cu vărul său primar Radul al II-lea, feciorul lui Udrişte al II-lea.

Pentru prima oară îl aflăm pe acest Udrişte iscălind ca martor la *25 Februarie 7176* (1668), zapisul [1]) lui Petrașco prin care acesta dă mănăstirii Radu-Vodă un țigan drept schimb pentru un altul etc. Semnătura seamănă destul de binișor cu acea a unchiului său, *Udrişte*, ceeace ar puteà să deà, foarte ușor, loc la confundarea ambelor personajii.

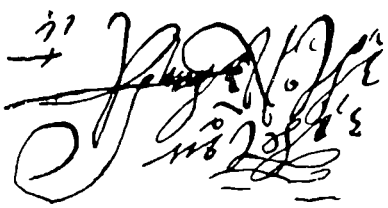

La 1670 aflăm pe Udrişte ca Vel Cămăraș, într'o inscripțiune săpată pe o *copie* de argint dăruită de el mănăstirii *Arnota*: „această *copie* o au făcut *Udrea Vel Cămăraș*, nepotul Doamnei Elinii [2])". El mai repară, tot la acea mănăstire, o *căție* de argint ce fusese făcută de Matei Vodă.

La 26 Decembrie 7178 (1669) Antonie Voevod [3]) „dă lui *Udrişte* „*Păh.* și fratină-său lu *Năsturel* (?), feciorii lui *Cazan Post.* de He-

[1]) Arhivele Statului, *M-rea Radu-Vodă*, pach. 39, doc. 32.

[2]) *Marele Dicționar geografic. Arnota.* Analele Acad. Române, Seria II, t. VIII, p. 204.

[3]) Condica domeniului *Fierăști*, document No. 12.

www.dacoromanica.ro

„răşti şi cu feciorii lor câţi Dumnezeu le va dărui, ca să le fie lor „a ţiné din satul *Herăşti* şi cu rumâni pre jumătate; şi din *casele din „Herăşti* tot pre jumătate; şi din satul *Budeştii* şi cu rumânii şi cu „morile de acolo pre jumătate; şi din satul *Zimnicele* şi cu rumânii „jumătate; şi din satul *Scăeşti* jumătate şi cu rumâni; şi din satul „*Futeştii* şi cu rumâni iar jumătate; şi dintr'alte moşii făr' de ru- „mânii: din moşia de la *Buzăiani*, şi de la *Urecheşti*, şi de la *Su- „harna* şi cu tot venitul din câmp şi din pădure şi din apă şi din „şăzutul satelor dă preste toate hotarăle cât se va alége din toate „moşiile, pre unde ce va fi, să fie pre jumătate. Şi din bucate şi din „scule şi din dichisele casii tot pre jumătate.

„Pentru că au venit *Căzan Postel.* înnainté Domnii méle în di- „van de au spus cum că fiind slab şi bătrân, socotit-au el ca să'ş(i) „împartă casa şi să tocméscă feciorii şi să-i aşăze cui ce va lăsa şi „care pre unde va ţiné din sate, din rumâni, din ţigani şi din mori „şi din dichise din parté ce oblăduéşte din toate satele şi din toate „moşiile ce au avut de la părinţii lui şi ce au agonisit în viiaţa lui. „din toate pre jumătate. Aşa au lăsat şi au tocmit el cu sufletul lui, „Intâiu, au scos din mijlocul lor zestrile fii-sa *Elina* scrise tot la o „foiţă pre nume şi iscălit cu mâna lui; dupre acéia au lăsat lui „*Udrişte* şi frăţine-său lui Năsturel [1]) să fie din toate satele şi cu ru- „mânii şi cu ţiganii şi din bucate şi dintr'alte dintru toate pre jumă- „tate. Şi să fie *Cazan Postelnicul* şi cu *fii-său Cazan* iar jumătate „dintru toate satele cu rumâni şi dintr'alte moşii.

„Căci că înpărţind el şi tocmind acest lucru înpărţitu-s'au şi „birul şi datoria pre jumătate, să plătéscă iei ş(i) parté lui de da- „torie ce au făcut pentru nevoile casii. Iar de va fi vre-o gâlcévă „pentru sate şi pentru rumâni şi ţigani şi alte moşii să o cate cu „toţii; sau, de s'au tras dintr'acésté vre-o pagubă ori cui dintru „dânşii, să fie toţi fraţi, că aşa s'au mărturisit şi au tocmit şi au aşă- „zat cu sufletul lui, precum am văzut Domnia-mé şi zapisul lui *Ca- „zan Post.* la mâna lui *Udrişte Păh.* şi a fraţine-său lui *(Cazan) Năs- „turel* şi cu mulţi boiari mărturiei.

„Drept acéia, am dat Domnia mé slugilor Domnii méle *Udrişte „Păh.* şi frăţine-său lui *(Cazan) Năsturel* ca să'ş(i) ţie dintru etc etc „cum scrie mai sus, tot pre jumătate, să le fie moşie ohavnic lor şi „feciorilor lor.

Divanul: pan *Mareş* Vel Ban Cralevschi, i pan *Radul* Vel

---

[1]) In această copie după hrisov este de sicur o eroare, căci pe fratele acestui *Udrişte* l'a chemat *Cazan* şi probabil frasa trebue să fi fost: „şi frăţine-său lui *Cazan* Năsturel".

www.dacoromanica.ro

Dvornic, pan *Radul* Crasculescu (Kreţulescul ?) Vel Log., i pan *Şărban Cantacuzino* Vel Spătar, i pan *Papa* Vel Vist., i pan *Gheţé* Vel Cluc., i pan *Gheorghie* Vel Pah., i pan *Pană* Vel Stol., i pan *Raico* Vel Comis, i pan *Vlăcul* Vel Slujer, i pan *Coruia* Vel Pitar, i ispravnic *Radul Năsturel* Vt. Logof., I na pis az *Alexandru ot Sătéşti* vă nastol grad Bucureşti.

La 1 Iunie 7188 (1680) „adică eu *Udrişte Păharnicul Năsturel* „snă *Căzan Postelnicul ot Fierăşli*, dat-am zapisul meu la măna părin- „telui eg(u)menul Partenie de la Sfănta mănăstire [1]) a Radului Vod „unde iaste hramul Sta Troeţ(ă), ca să fie de bună „credinţă cum să „se ştie că i-am văndut un ţigan anume Băca snă Corné ţigan(ul) „derept ban(i) gata tl 25; care ţigan ţiné o ţigancă a sfentei mă- „n(ă)stire; eu m'am tocmit cu părintele eg(u)menul din bună voia „mé şi i-am văndut ca să fie „sfintei măn(ă)stiri moşie aşe- „zat în vec(i). Pentru că aceşti „ban(i) ce scrie mai sus i-am „luat toţ(i) gata în măna mé. „Şi când se-au făcut acestu „zapis fost-au mulţi boiare mar- „tori carii vor iscăli mai jos.

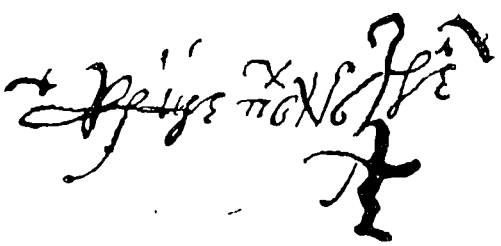

„Şi pentru adeverit(ă) credinţă 'pusu-mi-am mai jos iscălitura ca să „créză. Pis az *Ignat Capit ot Lom(o)teşti*, Iuniu 1 Velt. 7188.

Semnează *Udrişte Păh. Năsturel* vânzător. *Radul Năsturel* martor, *Radul sin Mihai Capit. ot Cuşturéni, Mihaiu* Logofătul mart., *Radul biv Vel Comis Ştirbéiu, Négoe Părcălabul Rătescul, Necula Post. Stănescul, Pan* logof. de la *Hrizé Vornicul, Muşat* Logof., *Voicul* Portar, *Ştefan Vătaf Cioranul* martor.

La 5 Iunie 7196 (1688). „*Udrişte Paharnicul* [2]) feciorul lui *Ca- „zan Post. din Fierăşti* dă dumnéei jupănesii *Maricăi Păharnicesii*, „care au fost jupănésă a răposatului *Costandin Cantacuzino* ce au fost „*Paharnic Mare*, fata răposatului *Radului Năsturel Vel Ban*, cum „să se ştie că i-au vândut dumnéei o moşie în *Sărbi* stânjeni 160, „care moşie este alături cu moşia de acolo din Sărbi a dumné-ei „cea de zestre de la părinţii dumné-ei. Şi am văndut stânjenul po „bani 33 care fac peste tot lei 40 etc.

„Pentru că această moşie ce scrie mai sus o am fost pus zălog „încă mai de nainte vréme la boiariul dumné-ei *Costandin Pah.*

---

[1]) Condica domeniului *Fierăşti*, document No. 27.

[2]) Arh. Stat. *M-rea Radu-Vodă*, pach. 39, doc. 40 şi *Condica No. 1*, pag. 749.

www.dacoromanica.ro

„când era dumnélui viu, şi cu zapis de zălog la mâna dumné-lui „etc. etc.

Udrişte Paharnicul Năsturel.

Martori *Şărban Năsturel,* Az *Mihaiu* Logof., *Mateiu* Logof., Az *Radul* sin Hagiul, Eu *Udré.*

La 5 Mai 7204 (1696) *Gligorie* sin jupânesii *Maricăi,* fata lui *Cazan Postelnicul ot Fierăşti* [1]), dă zapis unchiului său *Udrişte Păh. „ot Fierăşti* că a făcut schimb cu dumné-lui de i-am dat eu moşia de la „Ciogovéni, parté mé toată, care a fost dată de zestre maichi de la „tată-său *Cazan Post. ot Fierăşti;* şi unchi-mieu *Udrişte Pah.* mi-au „dat din moşia de la Budeşti şi de la Sparţi şi de la Miluiţi cât se „va alége etc. etc. Să aibă a ţineré înpreună cu văru-mieu *Şărban* „feciorul dumné-lui. Etc etc.

Az *Gligorie sin Maricăi.*

La 9 Noembrie 7208 (1699) *Udrişte Paharnicul* este încă în vieaţă şi dă o scrisoare nepotului său *Şărban Post. Fierăscul,* feciorul vărului său *Radul Năsturel Vel Ban: „Udré Pah.* [2]) *Herăscul* „dă scrisoare nepotului său *Şărban Postelnicul Herăscul* precum să „se ştie că având eu cu frate-mieu *Cazan* 2 vaduri de moară în „Dâmboviţă: unul la gura Dâmboviţă şi altul mai sus, sculatu-se-au „frate-mieu *Cazan* de şi-au vândut părţile lui şi din vadul de sus şi „din cel de jos nepotu-mieu lui *Şerban Post.* Dec(i) eu văzând aşa „făcut-am tocmélă cu dumnélui nepotu-mieu *Şerban Post.* de i-am dat „şi parté mé din vadul de jos de la gura Dâmboviţii, malul despre „Negoeşti etc. şi dumné-lui mi-au dat parté frăţine-mieu lui *Cazan* „care o au cumpărat de la dânsul din vadul de sus, care vad iaste „înjugat cu vadul care au dat dumné-lui văru mieu *Radul Banul* „fii-sa Maricăi de şi-au făcut moară etc. Ne-am făcut scrisori unul la „mâna altuia fiind la mijlocul nostru dumné-lui *Gligorie Post. Bălé-„nul* (acesta este bărbatul al 2-lea al Maricăi) şi alţi boieri cari se vor „iscăli etc. Az *Udrişte Pah. Năsturel ot Fierăşti, Gligorie Bălénul, „Mateiu Pah. Moşescul, Nan Căpitanul* martori.

Din documentul următor rezultă că *Udrişte Paharnicul* încetase din vieaţă la o epocă coprinsă între anii 1700 şi 1709:

La 9 Iulie 7217 (1709) *Dumitrana* fămeia [3]) *Udrii Pah.* dă zapis Postelnicului *Şărban Fierăscul* că s'a rugat la dumné-lui „cu „mare rugăminte de mi-au făcut dumné-lui bine de mi-au dat bani „tal. 12 de acum până în 3 luni să aibu a'i da dumné-lui banii fără

[1]) Condica domeniului *Fierăşti,* document No- 30.
[2]) Condica domeniului *Fierăşti,* document No. 31.
[3]) Condica domeniului *Fierăşti,* doc. 34.

www.dacoromanica.ro

„nici un cuvânt şi să dau şi dobânda banilor neguţătorêşte: zecé în „doi. Şi pentru căci mi-au făcut dumné-lui bine cu aceşti bani am „pus dumné-lui zălog moşia mé de la Herăşti. Ne dând banii la zi „să'i dau dumné-lui moşie precum este tocmit stânjenul cu fie-mieu „*Şărban*, care s'au fost tocmit cu dumné-lui mai nainte. Intr'acésta „am dat zapisul mieu etc.

In notă: „Insă s'au pus zălog din moşia fie-mé *Maricăi* care „i-au dat-o Udré soţia mé zestre. Eu *Dumitrana* fămeia *Udrii* „*Pah.* Şi am scris eu Vătaful za puşcărie cu zisa ei.

Din căsătoria lui cu jupânésa *Dumitrana*, *Udrişte Pah.* avù pe *Şărban al II-lea*, *Pană*, *Manta* şi *Marica*, după cum rezultă din actele precedente şi din hotărnicia din 25 Iunie 7200 (1692) despre care se va vorbì mai departe (Şerban Năsturel Vel Ban) şi din documentul următor [1]):

La 28 Iunie 7220 (1712) Jupânésa *Dumitrana* soţia lui *Udrişte* „*Pah. Herăscul* sin lui *Cazan Post.*, fratele lui *Udrişte Logofatul*, „înpreună cu feciorii ei *Şerban* şă *Pan* şi *Manta* şi cu fii-mé Marica „dă zapis lui *Şerban Post. Herăscul* că i-a vândut dumné-lui tot moşia „noastră din Hierăşti stânjeni 1431 şi tot moşia noastră din Ţalapiia „stânjeni 150 care să fac peste tot stânjeni 1581, care moşie este a „boiariului mieu de la *Cazan Post.* părintele dumné-lui. Şi am tocmit „stânjenul po bani 60 etc. Pentru că rămâind noi la multă datorie „de la boiariul mieu, tatul feciorilor acestora ce scrie mai sus, şi alt „ne mai rămâindu-ne nimica ca să plătim datoria şi apucându-ne da- „tornicii cu strânsoare şi într'alt chip ne având ce face, am vândut „această moşie etc. etc. (In total lei 711 bani 60, banii acestor stânjeni).

Semnéză vânzătorii şi *Pătraşco Brézoianul* Vel Serdar mart. *Gligorie Bălénul* Vel Slujer, *Alexandru.*

Şerban al II-lea, Vornicul.

Şerban pare a fi fost cel mai mare dintre fiii Paharnicului *Udrişte* şi este singurul despre care avem oarecare desluşiri şi cu care încheiem vârful ramurei din partea lui Udrişte sin Cazan al II-lea.

„*La 18 Ianuarie 7221 (1713) Négoe* dinpreună cu frate-meu „*Badea* sin *Udrişte Lăzureanul* dat-am [2]) scrisoarea noastră la mâna „cumnatu-nostru *Şerban Fierăscul*, care ţine pe sora noastră *Marica*,

[1]) Condica domeniului *Fierăşti*, doc. No. 38.

[2]) Arhivele Statului. Condica No. 1 *M-rea Mislea*, p. 130.

www.dacoromanica.ro

„ca să fie de bună credinţă precum să se ştie că am tocmit şi am „aşezat pentru zestrea sori noastre *Marii* de i-am dat partea noastră „de moşie din *Drăgăneşti* care iaste în gura Ocniţii sud Dâmbovitza „din cât iaste partea noastră să ţie cumnatu nostru *Şerban* trei părţi „den câmp den pădure etc. etc. Şi noi să avem a ţinea a patra parte „etc. Şi am scris eu *Costandin* sin *Stoicăi Pah. Lăzureanul* cu în„văţătura lor". Semnează *Negoiţă Iuzbaşea.*

La 1 Iunie 7224 (1716) „Adecă eu *Badea Lăzureanul,* făcut-am „zapisul mieu [1]) la mâna dumné-lui cumnată-mieu *Şărban Logofătul „sin Udrişte Paharnicul Herăscul* ca să'i fie de mare credinţă, pre„cum să se ştie că dându-i dumné-lui, părinţii miei şi noi, dă zestre „surorii noastre la Drăgăneşti ot sud Dâmbovitza, însă din tot ho„tarul aceştii moşii din câtă au fost partea noastră, să stăpânească „cumnatu *Şărban* trei părţi etc.

Badea având trebuinţă, s'a învoit cu *Şerban,* cu ştirea fraţilor şi megiaşilor, şi i-a vândut partea lui, stânjeni 150, stânjenul pe bani gata 44 care fac preste tot taleri 50 etc. etc. Semnează *Badea Lăzurénul.*

La 16 Februarie 7232 (1724) figurează printre martori *Şerban* „fiul lui *Udrişte Paharnicul*" într'un act [2]) relativ la moşia Drăgăneasa (Drăgăneşti).

Tot la data precedentă [3]) se dă o „*Carte de judecată* a dumné„lor Veliţilor boeri, lui *Serban* feciorul lui *Udrişte Paharnicul Hie„răscul* ca să aibă a ţiné şi a stăpâni partea lui de moşie din Dră„găneşti din gura Ocniţii ot sud Dâmboviţa etc. Pentru că aici, ina„intea noastră de faţă au avut întrebăciune *Şerban Hierăscul* cu *Ne„goiţă Titeanul,* zicând *Şerban Hierăscul* cum că-i împresoară moşia „*Negoiţă Titeanul* în silă făr' dreptate; iar *Negoiţă* aşa zicea: cum „că acea moşie o au răscumpărat unchi-său *Pârvul Pociovălişteanul* „de la *Costandin Căpitan Lăzureanul* înpreună şi cu nişte vii ale „lui etc. etc.

Iordache Kreţulescul Vel Dvornic, *Matei Fălcoianul* Vel Logof.

La 11 Iulie 1759 Costandin Pociovălişteanul Vtori Comis cere dela *Capit. Vasile Căplescul* [4]) o moşie ce să chiamă Drăgăneşti din Gura Ocniţii sud Dâmboviţa, care moşie zice că este cumpărată de tată-său *Pârvul Pociovălişteanul* de la *Costandin Capit. Lăzureanul.* Intrebând noi şi pre Vasile Căpitanul cu ce temeiu stăpâneşte această moşie? El au scos un zapis de cumpărătoare că au cumpărat el

[1]) Arhivele Statului. Condica No. 1 *M-rea Mislea* p. 131 bis.
[2]) Arh. Statului, *M-rea Mărgineni,* Dosarul No. 25/843.
[3]) Arh. Statului, Condica No. 1, *M-rea Mislea,* p. 133.
[4]) Arh. Statului. *Condica No. 1 M-rea Mislea,* p. 134.

www.dacoromanica.ro

această moşie de la *Ném* şi de la *Ion, ginerii lui Serban Hierăscul* Vtori Dvornic de la 7244 (1736) Ghenarie 23 şi au mai scos şi o *Carte de judecată* a dumné-lor Veliților boieri din 7232 (1724) Fevruarie 16, tot pentru această moşie pentru care s'au fost judecat mai nainte *Şerban* cu *Negoiță Titeanul* etc. Derept acéia, am dat această *carte de judecată* la mâna lui *Vasile Căpit. Căplescul.*

Radul Cantacuzino biv. Vel Stolnic

Matei Cocorăscul Vel Dvornic za Târgovişte.

La 23 Ianuarie 7244 (1736) „Adecă eu *Ném* dinpreună cu cum-„nată-mieu *Ion*, ginerii lui *Şerban Fierăscul* [1]) vtori Dvornic şi soţiile „noastre a-nume *Ilinca* şi sora-sa *Bălaşea* fiicile lui. Dat-am acest al „nostru adevărat zapis etc la mâna dumné-lui Căpit. *Vasilie* i *Tomii* „frate-său *Căpleşti* pentru ca să se ştie că-i-am vândut noi partea de „moşie în Drăgăneşti şi partea de păcură etc. etc.

Semnează: „Eu *Négul* zeat lui *Şerban Fierăscul* Vt. Vorn. cu „soţia mea *Ilinca* vânzători.

„Eu *Ion* zét *Hierăscul Şerban* i cu soţia mea *Bălaşea* vânză-„tori. Eu popa Costandin ot Lucaci, duhovnic lui *Şerban Fierăscul*, „martor. Eu Costandin Ciauş Lipovénul mart. Eu *Costandin Căpit. „Lăzureanul* mart. *Danciu Logof.* martor. Şi am scris eu *Baldovin* „copil din casă, cu învăţătura vânzătorilor".

La 4 Iunie 7252 (1744) „Adică eu *Negoiță Titeanul* împreună „cu jupâneasa mea *Ilinca* dat-am cartea [2]) noastră de *danie* lui kir „Antim egumenul *Sf. mănăstiri Mislea* etc., pentru ca să se ştie că „căzând eu la mare boală şi ne având feciori ca să'mi stăpânească „al mieu ce iaste şi temându-mă de moarte, am socotit ca să dau „tot ce am la sf. mănăstire *Mislé* şi să mă îngroape la sf. mănăstire „ca să zacă oasele acolo unde zac şi ale strămoşilor miei. Şi această „moşie ce se chiamă *Şchei* care moşie se trage de la moşii miei „*Căpleşti*, am dat-o sf. mănăstiri din hotar în hotar, din câmp, din „pădure, din silişte etc. etc.

Semnează: „Eu *Negoiță Titeanul*, Eu *Ilinca* jupânésa lui".

* * *

Pe un *Ivan Clucerul Lăzurénul* îl aflăm şi la 23 Ianuarie 7161 (1653) cumpărând dela Lupul sin Lupul şi alții niște case în Călugăreni; el este în funcțiunea de Căpitan [3]), şi la Iunie 7177 (1669) *(în Condica No. 1 M-rea Cotroceni* p. 56).

La 20 Ianuarie 7228 (1720) Stanca fata *Capit. Vasile Căplescul* avea moşie în Drăgăneşti.

---

[1]) Arh. Statului. *Condica No. 1, M-rea Mislea* p. 135.

[2]) Arh. Stat. *Condica No. 1 M-rea Mislea* p. 140 bis.

[3]) Arhivele Statului. *M-rea Căldărușani*, pach. 52, doc. 5.

www.dacoromanica.ro

La 12 Decembrie 7237 (1728) Un *Paraschiva Căplescul* dă scrisoare nepotului său *Matei Cocorâscul* ca să aibă pace pe moșie unul despre altul (*Cond. No. 1 M-rea Radu-Vodă* p. 274).

La 3 Februarie 7241 (1733). Zapisul Dragolii sin Matei din Câmpina dat la mâna lui Căpitan Vasile prin care îi dă mărturie pentru partea de moșie dela Drăgănești ce o lăsase soția sa *Manta* prin diată la un copil al Postelnicului *Toma* că, adică, acest *Toma* la moartea lui au lăsat cu blestem să nu se stăpânească de acel copil, ci de către nepoții *Vasile Căpitan* și *brat ego, Toma.*

La Iulie 7250 (1742) Ștefan Paharnicul Căplescul și cu frate-său *Luca Vt. Comis* vând un țigan sf. Episcopii a Buzăului *(Condica No.* 3. *Ep. Buzău* pag. 628). Iar în Iunie acelaș an *Ștefan Pah. Căplescul* cu frate-său *Luca* Vt. Comis și cu vărul lor *Costandin Căplescul* vând Paharnicului *Dimitrie Râfoveanul* 300 stj. moșie în Rătunda. (Arh. d-lui Al. G. Cantacuzino).

La 11 Iunie 7257 (1749) Vasile Capit. Căplescul dă zapisul lui sf. Mitropolii din București pentru păcura după moșia Drăgănești. *(Condica No. 6. Mitr. București* pag. 50).

La 6 Mai 1750 erau în viață Comisul Costandin sin Pârvul Căplescul; și Capit. Vasile Căplescul cu frate-sau Toma.

La 31 Mai 1792. Luxandra Căpleasca este fata Postelnicului *Costandin Caramalău* și a soției sale *Safta* a careia neam (părinți) e îngropat la Mănăstirea *Stavropoleos* unde erau ctitori (*M-rea Stavropoleos*, pach. 3).

Această Luxandră Căpleasca se iscălește și *Cocorască.*

La 1793 Lupul Logof. Căplescul și soția lui Zoița au o fată *Anica* măritată după *Nicolae Perida* la 1833, dându-i zestre moșia Lupoica din jud. Prahova.

La 20 Iunie 1793 (Chivul) *Chiriță Căplescul* hotărnicește moșia Cantacuzinilor; ca martor este și Luca Căplescul Log. za Vist. nepotu-său.

b) Cazan al III-lea, Logofătul.

Este al doilea fiu al lui *Cazan Postelnicul,* ispravnicul Scaunului Bucureștilor.

Pentru prima oară îl aflăm în documentul următor:[1])

La 25 Iunie 7200 (1692) „Noi 12 boiari hotarnici, luați pre răvașele lui „*Costandin Voevod,* de *Șerban Postelnicul Herăscul* și de *Cazan* cu nepoții lui „anume: *Șerban, Pană, Manta* feciorii fărține-său *Udrii Pah din Herești,* ca să'i „hotărâm și să'i alegem de către dumne-lui Postelnicul *Șerban Herăscul,* însă „toată moșia lor din Hierăști și din Budești. Deci noi etc. și cu Ion Vt. Portar, „strânsu-ne-am toți la aceste silește ce scriu mai sus și le-am citit toate căr-„țile etc. etc.

La Herăști: *1-a trăsură* din sus din hotarul Tămășeștilor dă unde se chiamă „*crucé Gorgoi* în jos pă dăspre *Ligniță* până în piatra din luncă în matca Dâm-„boviții până în hotarul unde lovesc *Budeștii* cu căpătăiul în coastele *Herăștilor* „și am aflat peste tot stânjeni 4800. Dintr'aceștia am ales parté dumné-lui *Șerban* „*Postelnicul* pă din sus dă hotarul *Tămășeștilor* în jos, stânjeni 2400, pă din „doao jumătate, și'am pus piatră. Ales-am și parté lui *Cazan* și a nepoților lui „*Șerban, Pană, Manta,* din hotarul din piatra lui *Șerban Post.* în jos până

[1]) Condica domeniului *Fierăști* doc. No. 29.

www.dacoromanica.ro

„în piatra în matca Dâmboviţii despre capătâiul Budeştilor, stânjeni 2400, pă „din doao jumătate.

A doua trăsură pe la mijlocul moşii din hotarul Tămăşeştilor din *drumul Peştelui* pân'silişté satului Hereşti în jos până în hotarul Budeştilor şi am aflat peste tot stânjeni 5525. Dintr'aceştia am ales parté dumné-lui *Şerban Postelnicul* pă din sus cu toată silişté satului Herăşti, unde este temeiul cel vechiu, stânjeni 2762 1/2 pă din doao jumătate, şi am pus piatră pă din sus dă *perii Drăgoei*. Ales-am şi parté lui *Çazan* şi a nepoţilor lui din hotarul din piatra lui *Şerban Post.* In jos, până în piatra Budeştilor, stj. 2762 1/2, pă din doao jumătate.

A treia trăsură din hotarul Tămăşeştilor din *fântâna lui Caloian* în jos pân'matca Dâmboviţii cei vechi despre *Rădovanul*, aflat-am stj. 6850. Dintr'aceştia am ales parté dumné-lui *Şerban Post.* pă din sus stj. 3425, pă din doao jumătate, şi'am pus piatră în marginé *poenii lui Zăbavă* din jos. Ales-am şi parté lui *Cazan* şi a nepoţilor lui din hotarul din piatra lui *Şerban Post.* în jos până în matca Dâmboviţii cei vechi, drept piatra Budeştilor drept *râul mort* stj. 3425, pă din doao jumătate.

După ce am sfârşit moşia Hierăştilor am mers de am tras şi **Budeştii:**

Intâia trăsură. Capul moşii din sus din hotarul *Vasălaţilor* din şiuviţă în jos pă lângă morile Postelnicului *Şerban* peste apa *Argeşului* până în marginé *râului mort* dăspre Radovanul, am aflat peste tot stj. 3205. Dintr'aceştia, am ales parté dumné-lui *Şerban Post.* pă din jos dăspre *Negoeşti* din piatra din jos care s'au pus în malul *râului mort* pă din sus dă silişté Budeştlor stj. 1615 1/2 şi iar am ales lui Şerban Post. ce au cumpărat din parté lui *Cazan* ce au fost vădut el cu zapisul lui stj. 136 şi cu vadul de moară din Budeşti, şi'am pus piatră. Ales-am şi parté lui Cazan şi a nepoţilor lui din hotar din piatra lui Şerban Postel. în sus până'n hotarul Văsălaţilor în şuviţă stj. 1450 1/2.

A doua trăsură din hotarul *Vasalaţilor* pîn'lângă Dâmboviţă păn'n piatra *Negoeştilor* şi am aflat peste tot stj. 2700. Dintr'aceştia am ales lui Şerban Post. stj. 1350 pă din jos dăspre Negoeşti. Ales-am şi cumpărătoaré etc. stj. 136 şi am pus piatră. Ales-am şi parté lui Cazan etc. din hotarul din piatra lui Şerban Postel. din sus până 'n hotarul Vasalaţilor din sus stj. 1214.

A 3-a trăsură peste *Prosanichiu* tras-am din hotarul Vasilaţilor în jos pă lângă helesteu până în piatra Negoeştilor şi am aflat peste tot stj. 2275. Dintr'aceştia am ales lui Şerban Post. din jos despre hotarul Negoeştilor stj. 1137 1/2 pă din doao jumătate. Ales-am şi moşia ce au cumpărat etc. stj. 110 şi am pus piatra. Ales-am şi parté lui Cazan etc. din piatra lui Şerban Post. pă din sus până 'n hotarul Vasilaţilor stj. 1027 1/2.

A 4-a trăsură din piatra Vasalaţilor cé din sus peste *drumul Sării* până în piatra Negoeştilor, am aflat stj. 1094. Ales-am parté lui Şerban Post. pă din jos dăspre Negoeşti stj. 547 şi cumpărătoaré etc. stj. 100 şi am pus piatră. Ales-am şi parté lui Cazan etc. din hotarul despre Şerban Post. pă din sus până în piatra Vasalaţilor stj. 447 unde au fost doao pietre alăturate.

Acéstă trăsură dăspre capul moşii din jos despre *Belciugov* tras-am din hotarul Vasalaţilor din piatra din sus până în piatra Negoeştilor din jos, aflat-am stj. 893 peste tot. Dintr'acestea am ales lui Şerban Post. parté din jos despre hotarul Negoeştilor pă jumătate stj. 446 1/2, am lăsat şi cumpărătoaré din parté lui Cazan stj. 100 şi am pus piatra. Ales-am şi parté lui Cazan etc. din hotarul lui Şerban Post. pă din sus până în piatra Văsălaţilor stj. 346 1/2.

Dec(i) noi văzând şi o cinstită carte a sfinţii sale părintelui Vlădichii Kir Teodosie Mitropolit a toată Ţara rumânească cu mare blestem şi cu groaznică

www.dacoromanica.ro

afurisaniei asupra noastră, noi i-am hotărăt şi le-am împietrit moşiile şi i-am aşezat după obicéiu etc. etc.

Aci este locul să intercalăm următorul document ne datat, aflător în *Condica domeniului Fierăşti*, sub No. 9:

„Adecă cu *Cazan Logofătul sin Cazan Post. Fierăscul* dat-am zapisul meu la „mâna copiilor miei lui *Costandin* şi lui *Niculae* şi'a fii-mé *Marii* şi'a fii-mi *Ilinii* „şi a *Nedelii* ca să fie de mare credinţă, precum să se ştie că având eu nişte „case de piatră dela tată-mieu *Cazan Post.* în siliştea Hierăştilor şi zicându-m(i) tată-mieu bani pe dânsele să nu iau, le-am dat acestor copii şi féte ale méle. Că eu am vrut să fie numai ale copiilor amândurora iar fămeia-mé m'au dus la părintele Vlădica la judecată şi Sfinţia Sa m'au judecat ca să aibă şi fétele parte în casele de piatră.

„Dec(i) zicând Sfinţia Sa aşa, n'am putut ca să ies din judecata Sf. Sale, ci le-am dat ca să fie ale tuturor să facă ce vor vré cu dânsele şi să şi-le stăpânească ei, iar eu să nu mă mai amestec cu dânsele; iar cine s'ar amestecà dăspre nepoţii miei au din surorile méle zicând ca să aibă parte cu dânşii, să fie afurisit şi anatăma precum iaste legat şi de tată-mieu şi de părintele Patriarhul.

„Şi când s'au făcut acest zapis fost-au şi alţi boieri mărturie carii să vor iscăli „mai jos. Şi pentru mai adevărată credinţă pusu-ne-am şi iscălitura mai jos ca „să se créză.

Az *Căzan Logofătul* sin *Cazan Post. Năsturel Herăscul.*

La 10 Mai 7214 (1706) Costandin Voevod[1]) numeşte 12 boieri luaţi pe răvaşe de *Cazan* feciorul lui *Cazan Vornicul din Fierăşti* cu nepoţii lui şi de *Şerban Post. Fierăscul* „ca să le alegeţi şi să le hotărâţi „moşia ce se chiamă Fierăştii i Budeştii ot sud Elhov etc. etc."

La 25 Iunie 7215 (1707) Noi 12 boiari hotarnici etc. luaţi de *Cazan* sin *Cazan Vornicul* şi de nepoţii lui, feciorii frăţine-său *Udrii Pah. Şerban* i *Pană* i *Manta* ca să'i hotărâm şi să'i alegem de către dumné-lui *Şerban Post. Herăscul*, însă toată moşia lor din Hierăşti şi din Budeşti[2]).

Dec(i) noi etc. etc. (vezi hotărnicia din 25 Iunie 7200 reprodusă mai sus).

Semnează: *Nan Stolnicul* sin *Alexandru Vornicul, Mateiu Pah. Popescul, Costandin* Clucerul, *Radul Căpit. Orăscul, Măican* sin Popei Oanei ot Dobréni, *Iacov* Părcălab ot Tatine, *Necula* Logofăt ot Buciuméni, *Hera* ot Berciugov sin Zore, *Négoe* Clucerul ot Ilfov, *Négoe Lămotescu*, az *Barbul Căpit. Bogdănelu, Mateiu* sin *Dumitraşco Iuzbaşa* ot Buciuméni.

La 9 Iunie 7214 (1706). Milostive şi Luminate Doamne, să fie Măria Ta sănătos întru cinstit şi luminat Scaunul Măriei Tale.

Facem ştire Doamne, Mării Tale, că după luminată poruncă a Mării Tale ce ne-au adus Ion Vt. Portar, ca să ne strângem să mergem să hotărâm moşia

[1]) Condica domeniului *Fierăsti*, doc. 33.
[2]) Condica domeniului *Fierăştî*, doc. 35.

www.dacoromanica.ro

feciorilor lui *Cazan Post. dă Hierăşti* de către *Şerban Post. Herăscul*, strânsu-ne-am la acé moşie şi ne-am cetit toate scrisorile, cine ce au avut, şi am tras moşia Hierăşti dăspre tot hotarul şi o am făcut în doao şi i-am pus pietri [1]).

Ci, parté moşii din sus carii stau casele lui *Şerban Post.* precum le ştii şi Măria Ta este mai proastă: pădure şi mărăcini şi fără livezi, iar parté din jos au căzut bună toată câmp şi livezi de fân.

Inceput-am Maria Ta a trage şi moşia Budeştilor unde le sânt vaduri de moară. Tras-am din piatra mănăstirii Negoeştilor în sus până în hotarul Vaselaţilor şi o am făcut în doao. Ci parté din jos dăspre Negoeşti aflat-o-am întemeiată cu doao vaduri de moară în Dâmboviţă etc. etc.

Apoi, feciorii lui *Cazan Post.* dacă au văzut ei că parté din jos se află acelé gata şi intemeiate carei fac mai mult acolé decât preţul moşii, ei au tras cu multă gâlcévă ca să ia parté de jos, fiind împreună cu ei, dintru noi, îndemnătoriu *Costandin Clucerul Lămotescu*, făcând el şi multă gâlcévă la mijlocul nostru. Dec(i) noi ceştilalţi ce am fost văzând că umblă *Costandin Lămotescul* cu făţării şi cu gâlcevi, am lăsat lucrul neisprăvit. Ci, cum va fi porunca Mării Tale. De acésta facem ştire Mării Tale. Să fii Maria Ta sănatos. Robii Mării Tale

Radul Capit. Orăscul, Mateiu Pah. Popescul, Négoe Clucerul, *Iacov* Părcălab ot Tatine.

La 1 Aprilie 7218 (1710) Cazan Logofătul sin lui *Cazan Postel Fierăscul*, dă zapis [2]) dumné-lui *Şerban Post. Fierăscul* sin *Radu Banul Năsturel* că fiindu-le moşiile din *Fierăşti* şi din *Budeşti* şi din *Negoeştii-de-sus* ce se chiamă *Ţalapiia*, din doao cu dumné-lui precum ne-au rămas dela moşul dumné-lui şi al nostru *Radul Năsturel Logofătul* şi de la *moşii lui.* Dec(i) noi ne-am sculat de ne-am hotărât de către dumné-lui aceste moşii ce scriu mai sus. Iar când au fost acum, având multe păsuri şi trebuindu-ne bani, m'am sculat eu *Cazan Logofătul* de am venit la dumné-lui *Şărban Post.* de m'am rugat de mi'au dat tal. 969 1/2 însă de acum până la sfântul Dimitrie şi eu am pus dumné-lui zălog toată parté mé de moşia din Fierăşti stj. 1431 şi din Budeşti 473 stj. şi iar din Budeşti 100 stj. carii i-am fost cumpărat dela nepoţii miei *Şerban*, i *Pană*, i *Manta*, feciorii frăţine-mieu *Udrii*. Şi iar am pus dumné-lui zălog parté mé din Negoeştii-de-sus ce să chiamă Ţalapiia stj. 150 care să fac aceste moşii peste tot stj. 2154 1/2. Şi când am pus aceste moşii zălog la măna dumné-lui, ne-am aşezat şi ne-am tocmit stânjenul câte bani 60 toate moşiile câte scriu mai sus într'acest preţ, ne silit de nimené şi de bună-voia mé. Pentru că aceste moşii le-au fost cumpărătoarea lor mai ieftine iar dumné-lui pentru sărăcia noastră ne-au dat pă stânjin câte bani 60 tocmindu-ne între noi şi dându-i toate moşiile ce scriu mai sus la măna dumné-lui să sté zălog. Dec(i) când va venì zioa banilor şi neputând eu să dau banii din *puteré şi din strădaniia mé* să nu fiu eu volnic a face niscai me-

[1]) Condica domeniului *Fierăşti*, doc. 32.
[2]) Condica domeniului *Fierăşti* doc. 36.

www.dacoromanica.ro

şteşugiri să scumpesc moşiia *nici să iau niscare-va bani omeneşti* cu meşteşug ca să păgubesc pă dumné-lui de moşie, ci să-i dau banii miei de voia mé, de voiu avé dă unde. Iar ne putând da dumné-lui banii la zi, să'i fie dumné-lui moşiile stătătoare şi să'i fac zapisul de vănzare dumné-lui pă acest preţ. Iar de voiu umbla eu într'alte meşteşuguri ca să puiu eu zălog moşia altora făr'de ştiré dumné-lui, să fiu eu de mare ruşine înnainté judecăţii şi de gloabă domnéscă. Şi dumné-lui să fie volnic, acei bani ce-i voiu lua ca să'i dea dumné-lui, luându-i dela alţii, dumné-lui să'i lepede aceluia ce mi-i va da, şi sa'şi ţie dumné-lui moşia după cum este preţuită cum mai sus e scrisu. Iar acela ce ar da banii mai mulţi ca să intre în moşie ca un om lacom şi făr'de nici o dreptate să mă apuce pă mine şi pă copii miei, să facă ce va şti cu mine pentru banii ce mi-i va da mie mai mulţi, iar dumné-lui să'şi ţie moşia cu bună pace pă cum ne-am aşăzat şi ne-am tocmit cu dumné-lui înnainté multor boiari cari vor iscăli mai jos şi să dé dumné-lui banii după cum este preţuită de noi.

Iar viind zioa şi umblând cu alte meşteşuguri făcând, de s'ar face niscai cheltueli au zeciueli pentru banii dumné-lui să avem a le da toate, eu. Şi pentru mai adevărată credinţă am iscălit mai jos cu măna mé să se créză. Şi am scris eu *Sandul* sin *Costandin Cluc. Lămotescul* cu învăţătura dumné-lui *Căzan* sin *Căzan Post. ot Hieraşti Bunè* Comis, *Şerban* sin *Udrii Pah.* mart., *Pătraşco Brézoianu* Vel Serdar mart., *Vlăicul* Post. mart. *Radul Capit. Orăscul* mart.

La 9 Mai 7219 (1711) aflăm[1]) următorul zapis:

„ † Adec(ă) eu *Cazan* Log(o)f(ătul) fic(i)orul Postélnicului *Cazan* „*ot Hierăşt(i)* denpreun(ă) cu jup(ă)nésa mé *Sofica* şi cu coconii mei „anum(e) *Costandin* i *Niculae*, scriem şi mărturisim cu acist al nostru „zapis ca să fie de bun(ă) şi de mare credinţă la mâna dumné-lui „*Dumitraşco Log(o)f(ătul) Gălăşescul*, cum să s(e) ştie că m'am tocmit „cu dumnélui de a mé bun(ă) voe de i-am văndut dumnélui o fată „de ţigan anum(e) Dobra fata Stancăi ţigancii, car(e) ţigance au fost „date zéstre surori-mé *Ilincăi* dela tată-miu *Cazan* Post(élnicul). Dec(i), „tămplându-se surori-mé Ilincăi moarte, mi le-au lăsat cu sufletul ei „mie ca să o grijescu şi să-i plătes(c) şi datori(i)le. Şi i-am văndutu „dumnélui din 3 féte cé mijlocii ; şi o am tocmit cu dumnélui dript „bani gata t(a)l(eri) 27. Dec(i), di va şădé la dumnélui *Dum(i)traşco* „Log(o)f(ătul) pân'la un an, bine, iar di va fugi ţiganca di la dumnélui „să aib'a o căutar(e) iar eu, să o dau iar în măna dumnélui, iar ne- „găsindu-o să o dau, să-i dau dumnélui toţ(i) banii în-napoi făr'nici un „cuvânt, că aşa iast(e) tocméala. Şi când am făcut acest zapis şi

[1]) *Acad. Română*, doc. 162/xc.

www.dacoromanica.ro

„acéstă tocmél(ă) au fost cu ştiré tot(u)ror rudiniilor mél(e) şi cu şt(i)ré „a multor boiar(i) car(e) să vor iscăli mai jos. Şi pentru mai adivărat(ă) „credinţă ne-am pus şi noi toţ(i) mai jos peciţil(e) şi iscăliturile ca să „s(e) créz(ă). Şi am scris eu Mihu Log(ofăt) Chiveriţă cu zisa lui Cazan Log(ofătul).

„Eu *Cazan Log. Her(ăs)cu* vănzător.

„Eu *Sofiica* jup(ă)né(sa) dumné-lui Cazan Log. Herăscul.

„Eu Costandin snă Cazan Log(o)f(ătul) Herăscul.

„Eu Neculae snă Cazan Log. Firăscul".

Imprumutul făcut de Logofătul *Cazan* la 1 Aprilie 1710 nu a fost plătit nici peste un an şi jumătate dela soroc, în cât *Costandin Brâncoveanu* dă la 19 Martie 1712 carte la mâna lu *Şerban Post. Nasturel* „ca să ţie şi să stăpănească părţile de moşie" ce a cumpărat de la Cazan Logofătul [1]).

La 9 August 7223 (1715) Antim [2]) Arhiepiscop i Mitropolit al Ungro-Vlahiei, din ordinul lui *Ştefan Vodă Cantacuzino,* împreună cu 4 boieri anume: Pătraşco Brézoianul Vel. Vor., i Mănăilă Vel Cluc., i Barbul Brăiloiul Vel. Serdar, i Drăghici Strâmbénul Vel. Médelnicer. S'au întrebat de faţă dumnélui *Şerban Herăscul* biv. Vel Slujer cu Logofătul *Cazan Herăscul* pentru tl 969 1/3 ce luase *Cazan* în datorie de la *Şerban* şi şi-au pus zălog moşiile etc. Au fost judecaţi deja de răposatul Constantin Vodă Brâncoveanul. Acum, în zilele Mării Sale Ştefan Vodă iarăş s'au sculat *Cazan Logof.* cu gâlcévă asupra lui *Şerban Slujerul* şi l'au tras la divan zicând că i s'au luat acéle moşii pe strâmbătate. Dec(i) Măria Sa i-au trimes înnainté noastră. Cazan a rămas şi acum de judecată şi i-au dat lui Şerban Carte de întărire a stăpânirii.

La 15 Iulie 7224 (1716)„ Sofiica [3]) jupânésa lui *Cazan Logofătul* „dinpreună cu copii miei anume: fiiul mieu *Costandin,* i *Neculae,* i *Mariia* „i *Ilinca* i *Nedelé,* dă scrisoare dumné-lui *Şerban Vel. Medelnicerul* „*Fierăscul* feciorul *Radului Banului Năsturel,* că având noi moşie „mai nainte vréme în Fierăşti şi într'alte hotare de acolé dinpreună cu dumné-lui. Iar când au fost în zilele lui Costandin Voevod Basarab boiariul mieu s'au hotărât cu dumnélui şi acele moşii au căzut toate la dumné-lui. Dec(i) noi având nişte case de piatră stricate în silişté „Fierăştilor unde este moşia dumné-lui, boiariul mieu Cazan Logo- „fătul le-au dat copiilor să facă ce vor vré cu dânsele". Ei le-au vândut lui *Şerban Vel. Medelnicerul* drept bani tl. 25 etc.

[1]) A se vedea mai departe doc. 37 din Condica Fierăştilor *(Şerban Banul).*

[2]) Condica domeniului *Fierăşti* doc. 39.

[3]) Condica domeniului *Fierăşti* doc. 40.

www.dacoromanica.ro

Semnéză: *Sofiica* jupănésa lui *Cazan Logof.*, Eu *Costandin* sin *Cazan* Logof., Eu *Mariia* fata lui Cazan Logof. Eu *Ilinca* fata lui Cazan Logofătul.

In acest document este de observat că s'a transcris greşit numele *Ilincăi* în loc de *Nedelé*; căci, în adevăr, prin documentul original precedent din 9 Mai 1711 ni se spune că Ilinca erà moartă după ce se măritase căci, ţiganca *Dobra* fusese dată ei de zestre.

* * *

Trebuie să încheiem acì cu ramura lui *Cazan al II. Postelnicul Năsturel*, fratele lui *Udrişte* şi al Doamnei *Elena* Matei Basarab, de oarece documentele nu ne mai procură noui ştiinţe.

Constatăm numai că la 1708 trăesc din această ramură 4 bărbaţi şi anume: *Pană* şi *Manta*, feciorii lui *Udrişte Pah. Năsturel*, şi *Constantin* 1-iu şi *Nicolae*, feciorii lui Cazan al III-lea, afară din fetele numite dejà.

Să se fi stins aceşti 4 veri fără progenitură? Lucrul este posibil, dar nu pare probabil.

Această ramură, căzută în sărăcie, ne mai având *tranzacţiuni* de făcut, n'a mai emis, firește, nici zapise sau alte acte care singure ne-ar fi putut vorbi mai departe. Se prea poate să-şi fi lăsat şi numele patronimic, care îi obligà oareş cum să-l poarte cu oarecare demnitate: *noblesse oblige*, şi ei sărăciseră!

Totuş, unde şi-ar puteà afla locul *Dumitraşco Năsturel* din Slam Rămnic despre care pomeneşte Cartea domnească No. 15 din 1805 a Domnului Muruzi? Acest *Dumitraşco Năsturel* este înscris pe cartea „de Postelnicei[1]) care se face şi se înoeşte acum de Măria Sa Vod „după porunca ce s'au dat".

GENERAL P. V. NĂSTUREL.

[1]) Arh. Statului. *Condica domnéscă No. 47* versa filei 367.

www.dacoromanica.ro

CERCETĂRI CRITICE

CU PRIVIRE LA

ISTORIA ROMÂNILOR

ALEXANDRU II ZIS ALDEA

DOMNUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI

1431; 1432—1435

Analele săseşti [1]) ne spun că «în anul 1430, Sigismund, murind Voevodul Dan, a intrat cu Ardelenii în Valahia să se bată cu duşmanii». Această ştire este greşită. Dan II trăia încă în 1431, când dădù în 30 Ianuarie Braşovenilor o întărire de privilegiu [2]). Greşită este şi informaţiunea cronicarului Thurocz [3]) după care urmaşul lui Dan ar fi fost Vlad Dracul. Lui Dan i-a urmat Alexandru, fiul lui Mircea cel Bătrân, zis Aldea deminutif din Alexandru [4]), pe care îl constatăm documental Domn al Ţării Româneşti în 17 Noemvrie 1431 [5]). Inlocuirea lui Dan prin Alexandru a trebuit dar să aibe loc în restimpul dintre Ianuarie şi Noemvrie 1431. Istorisirea dar a lui Ducas despre uciderea şi înlocuirea lui Dan prin Vlad Dracul este asemenea greşită. De almintrelea Dan pare a fi murit de moarte bună, după

---

[1]) Annales Templi Coronensis, ap. Şincai, I, p. 614.

[2]) Bogdan, Docum. şi Reg., 20—23.

[3]) Chron. ed. Schwandtner, I, 325.

[4]) Părerea d-lui Iorga, Gesch. d. r. Volk, I, 318, cum că Aldea ar fi fost un boer caruia, urcându-se pe tron din cauza sprijinului lui Alexandru cel Bun, i'ar fi zis Alexandru nu este întemeiată. In deosebite acte Aldea zice că e fiul lui Mircea, iară Aldea este înveder at un deminutif din Alexandru.

[5]) St. Nicolaescu, Documente slavo-române, Bucureşti, 1905, p. 209.

www.dacoromanica.ro

cum rezultă din narațiunea biografului Impăratului Sigismund, Windecke [1]), care scrie că Vlad ar fi trimis o solie acestuia spre a-i comunică încetarea din viață a lui Dan și dorința Muntenilor de a-l aveà pe dânsul ca Domn. Nici un cuvânt despre ucidere, iar moartea lui o pune just la anul 1431.

Inlocuirea lui Dan, după moartea sa, prin Aldea, se vede că s'a petrecut astfel. Regele Sigismund în loc de a da urmare cererii lui Vlad, dădù preferință fratelui său Alexandru. Căci știrea dintr'o scrisoare ardeleană din 2 Iulie 1431 după care Alexandru cel Bun trimise o oaste cu vornicul său la Putna cu gândul, după unii, de a năvălì în Țara Românească, iar după alții în Ardeal, nu îndrituește încă, după cum face d-l Iorga [2]), a conchide cum că Alexandru cel Bun a năvălit în Țara-Românească și a pus Domn pe Aldea. De asemenea părerea d-lui Iorga cum că Aldea, din recunoștința pentru Alexandru al Moldovei, ar fi luat ca domn numele de Alexandru, nu este întemeiată. Aldea este deminitivul numelui Alexandru.

Aldea a apucat tronul cu sprijinul și cu învoirea regelui Ungariei. Aceasta o spune el categoric într'o scrisoare adresată Sibienilor, scriind «știți bine cum m'a trimis domnul meu craiul în Țara Românească, în ocina mea, și pe sama cui m'a lăsat ca să-mi fie de ajutor la nevoe» [3]). In altă scrisoare el scrie Brașovenilor: «știți bine și voi că domnul meu craiul nu mă ține pe mine numai cum a ținut pe Dan Voevod, ci m-a luat drept fiu de suflet» [4]).

Nu e mai puțin adevărat că urcarea lui Aldea a fost bine primită și de Alexandru cel Bun. Aceasta se dovedește prin bunele relațiuni ce au existat între ambele țări dela urcarea pe tron a lui Aldea după cum reiese din numeroasele scrisori ale rivalului său Vlad Dracul dar mai cu seamă din aceea în care

---

[1]) In Anton Kurz, Magazin für Geschichte, Literatur und alte Denk und Merwürdigkeiten Siebenbürgens, 1846, II, 48.

[2]) Geschichte der r. Volkes, I, 308 și Indreptări și întregiri la Istoria Românilor, București, 1905, p. 9: „Alexandru cel Bun făce domn pe Alexandru Aldea".

[3]) Bogdan, Doc. și Reg., p. 27.

[4]) Ibid. p. 29,

www.dacoromanica.ro

se plânge că Moldovenii i-au prins o slugă și au dat-o în mâna lui Aldea și a boerului său Albu [1]). Alexandru cel Bun se vede se pregătise în adevăr spre a năvăli contra dușmanului său Dan, care ridică pretențiuni asupra «teritoriilor basarabești» și care în 1429 năvălise chiar în Moldova și prădase teritoriul Chiliei [2]) dar în urma morții lui Dan, el renunțase la această expediție. Noul domn al Țării Românești lăsând la o parte aceste pretențiuni, se stabiliră relațiuni prietenești între Munteni și Moldoveni. Ba chiar și relațiunile dintre Moldova și Ungaria, cari erau înăsprite din diferite cauze și din aceea că regele sprijineà pretențiunile lui Dan asupra «teritoriile basarabești», se îmbunătățiră, și astfel Alexandru cel Bun, în urma intervențiunei Regelui Sigismund, trimise în 1432, lui Aldea în ajutor contra Turcilor cari se pregăteau să năvălească în Țara Românească, patru steaguri de Moldoveni [3]).

Vlad Dracul nu se lasă învins și încercă să îndepărteze pe fratele său reușind chiar a ocupà Târgoviștea, de unde dădù un chrisov în 20 Ianuarie 1432 [4]).

In orice caz ocuparea tronului nu fu decât de scurtă durată de oarece Aldea reapucă, nu știm în ce împrejurări, domnia Țării Românești. Dejà în Martie 1432 Aldea erà documental iar Domnul țării [5]) și domnì fără întrerupere până murì de o boală, nu cum se admisese până acuma, la 1433, ci de abià la 1435, după cum rezultă din scrisoarea din August al acestui an a comitelui Secuilor.

Abià urcat pe tron Aldea fu silit a se supune Turcilor și a se duce chiar în persoană la Sultan în Turcia dându-i și ostatici. Acest fapt se constată dintr'o scrisoare adresată către Razgon Iștvan, Spanul Temișoarei [6]) în care scrie: «Știi Domnia-Ta cum

[1]) Ibid. p. 37.

[2]) Iorga, Chilia și Cet. Albă, p. 88.

[3]) Bogdan, Doc. și Reg. p. 26.

[4]) Operile lui Constantin Cantacuzino publicate de N. Iorga, București MCMI, p. 23 precum și Iorga, Studii și Doc. III, p. X.

[5]) Vezi Iorga, Indreptări și întregiri la Istoria Românilor, București, 1905 p. 10—11 (în rezumat).

[6]) Bogdan, Doc. și Reg. p. 32; St. Nicolaescu, *o. c.*. 213—7 (în text și traducere).

www.dacoromanica.ro

«m'am dus la Murat Impăratul și cum m'am jurat cu el și cum «am vorbit cu el: toate le-am dat de știre, cu groază Domniei- «Voastre; am făcut ce am făcut și m'am dus la el; toate aceste «cu groază le-am făcut, căci mi-au luat țara și au început să se «agațe de capul meu și *am dat copii boerești acolo*».

Scrisoarea n'are dată dar se vede că este anterioară năvălirei Turcilor pe care o anunță și care avù loc în mod cert în vara anului 1432. Turcii trecură Dunărea pe la începutul lui Iunie. La 11 Iunie oastea se află la Finta la o milă de Târgoviște [1]). Ducerea lui Aldea la Murat a trebuit dar să aibe loc înainte de Iunie 1432. Ea a avut însă desigur loc dejà încă în 1431 și anume la sfârșitul acestui an și începutul anului 1432 când vedem, în lipsa lui, pe Vlad Dracul reușind a ocupà Țara Românească dând un hrisov în 20 Ianuarie 1432 la Târgoviște chiar [2]). Aldea întorcându-se însă din Turcia, Vlad se retrase în Transilvania, iar el apucă din nou domnia. In Martie dejà 1432 el este documental iarăș domnul Țărei [3]). Documental Aldea fiind în țară în 17 Noemvrie 1431 rezultă că lipsa lui din țară a trebuit să aibe loc în intervalul dintre această dată și Martie 1432, prin urmare domnia lui Vlad Dracul, această primă oară, trebue fixată între 17 Noemvrie 1431 și Martie 1432.

Faptul dărei de ostateci este confirmat și de Bertrandon de la Brocquière care menționează în 1433: «XX gentilzhommes de Walaquie, lesquelz estoient ostages pour le dit pays de Walaquie» [4]).

Inchinarea lui Aldea a trebuit să aibe loc la Adrianopol unde se află Sultanul Murat iarna anului 1431—1432, după capitularea Ianinei în 9 Octomvrie 1431 [5]).

Cu toată închinarea sa către Turci, aceștia continuară a-i încalcà țara și a-i face tot felul de neajunsuri cum se plânge el însuș în citata scrisoare: «Turci mi-au risipit toată țara, după

---

[1]) Iorga, Stud. și doc. III, p. X.
[2]) Bogdan, Doc. și Reg., p. 26.
[3]) Iorga, Stud. și doc., III, p. X.
[4]) Apud. Iorga, Stud. și Doc., III, p. XX nota 1.
[5]) Wilhelm Zinkeisen, Geschichte des osmanischen Reiches Hamburg, 1840, I, p. 574.

www.dacoromanica.ro

ce se juraseră cu credință și cu blestem și primiseră credința». De aceea, deși silit în vara anului 1432 a-i urmà în Transilvania, în inima lui fiindu-le un dușman neîmpăcat, Aldea previne pe Brașoveni de trecerea Turcilor peste Dunăre, de intenția lor de a năvăli în Ardeal și adaoge că deși silit să-i urmeze, în momentul oportun îi va trădà: «când va sosì oastea voastră, eu mă voiu da cu oastea mea îndată la o parte și-i voi părăsì. De «multe ori m'au înșelat Turcii pe mine, acuma vreau să le fac «și eu tot așa, ca să nu rămâe nici sămânță de ei». Aceste cuvinte nu sunt fraze ci izvorîte din fundul inimei, adeverind ura neîmpăcată de care erà animat contra lor. De aceea nejustificată este apreciațiunea d-lui Xenopol [1]) cum că asemenea rostiri arată numai năzuința de a acoperì și îndreptățì o purtare ce numai prietenească nu puteà fi pentru Unguri. Aldea erà sincer, erà un dușman neîmpăcat al Turcilor și partizan al creștinilor, dar grelele împrejurări îl sileà a face el, cel dintâiu domn român, acest pas umilitor a merge înaintea Sultanului și precum zice d-l Iorga, «a-i sărutà poala vesmântului, căpătând dela dânsul «întărire în domnie» [2]). Greșește însă d-l Iorga) când scrie că «îndată ce ajută pe Turci să intre în Ardeal și să prade acolo «merse chiar la Poartă și se închină Sultanului». Din scrisoarea lui Aldea în care previne pe Brașoveni despre năvălirea Turcilor în Ardeal rezultă lămurit că închinarea sa a fost anterioară și nu posterioară acestei năvăliri. Și mai eronată este istorisirea acestor evenimente făcută de d-l Iorga [3]) în opera sa germană. Turcii ar fi venit în 1432 în Țara Românească în ajutorul lui Aldea spre a alungà pe Vlad. Din scrisoarea sa rezultă iarăș lămurit că această părere este greșită. Turcii au trecut Dunărea nepoftiți de Aldea și cu intenția de a năvălì și predà Ardealul.

Turcii cerură și sprijinul Domnului Moldovei pentru expediținea lor în Ardeal, dar aceasta se vede îi refuză. Aldea în

[1]) Gesch., d. r. Volk. I, 308.

[2]) Despre „Legăturile de vasalitate dintre Principatele Române și Imperiul Otoman", articolul d-lui Al. T. Dumitrescu din această revistă vol. X (1909) p. 42—52: un svon despre confederația româno-turcă în 1374 (pag. 51); supunere definitivă abia în zilele lui Mahomed II (p. 45).

[3]) Istoria Română, p. 82.

www.dacoromanica.ro

scrisoarea sa scrie: «Dela Moldova au cerut ajutor, dar până acum ce doresc eu Domnului Craiului, tot așà și Domnul Moldovei.» De aceea Turcii trimeseră un corp și în Moldova dar fură învinși însă acolo cu totul, la 22 Iunie, scăpând numai puțini [1]). Expediţiunea în Ardeal avù foarte puţin succes poate—deşi n'avem ştiri pozitive—tocmai din cauza atitudinei îndoioase a lui Aldea.

Armata năvălitoare erà comandată de Alibeg, fiul lui Evrenos. Ea trecù Dunărea la Nicopole și năvălì în Ardeal urmată și de Aldea, dar nu găsì decât o țară părăsită și devastată și orașe mari bine întărite și apărate, unde se retrăsese întreaga populaţiune din sate, orașe, deschise și casteluri mai mici. Patru zile Turcii pustiiră și prădară ţara în împrejurimile Braşovului până la Sepsi Sân Gheorghe reuşind a luà numai se vede un singur castel mic Szöreni [2]). In fine Alibeg, crezându-se în siguranţă și împrăştiindu-şi oastea prea mult în diferite corpuri trimise după pradă, fu atacat pe neaşteptate de o armată ungară strânsă în grabă care mai cu seamă îi erà superioară prin cavalerie grea, fu bătut și pierdù cea mai mare parte din oastea sa. De abià se putù salvà cu restul peste Dunăre, unde ajunse la Adrianopol în ziua de 22 Iulie [3]). Domnul român ţinutu-s'a de cuvântul dat de a se retrage din luptă? se vede că da. Analele turceşti atribuiesc anume acest succes domnului român pe care Murat îl bănuì de atuncea, cu toată închinarea sa, de a fi înţeles în secret cu Regele Sigismund [1]). Descrierea acestei năvăliri e făcută mai cu seamă după analistul turc Seadeddin și cel bizantin Ducas. Acel dintâiu nu numeşte pe Domnul Ţării-Româneşti, pe când cel dealdoilea pune greşit pe Dracul. Pentru Ducas Alexandru-Aldea n'a existat — el îl confundă cu Vlad — Aldea — Vlad — astfel că îl pun ca urmaș imediat pe tron al lui Dan și-i atribue lui toate faptele acestuia dintre 1431 și până la 1435, când deabià în adevăr vine pe tron Vlad Dracul. Pe lângă sprijinul ascuns ce Alexandru dăduse creştinilor în această expediţiune, el se silì, în urmă a scăpà

[1]) Iorga, Stud. și doc., III, p. X.
[2]) Hammer, I, p. 444.
[3]) Iorga, *o. c.*, p. X.
[4]) Vezi Zinkeisen Gesch. I, 576—577.

www.dacoromanica.ro

robii făcuți de Turci și aflați la Nicopole, stăruind ca să nu-i ducă departe, să-i ție acolo până ce Ardelenii îi vor răscumpără [1]). Aceasta arată că părerea d-lui Bogdan [2]) că «concesiunile făcute de Alexandru Turcilor la 1432 înduplecară pe Sigismund să sprijinească pe Vlad Dracul», nu este întemeiată. Din scrisoarea sa la care se referă d-l Bogdan, nu rezultă nici cum aceasta. Aldea se plânge numai de ospitilitatea ce Brașovenii dau unor dușmani ai săi printre cari mai cu seamă Todor, desigur Thodor din hrisovul lui Vlad dat în Târgoviște la 20 Ianuarie 1432 [3]) și care se vede urmase pe acesta în Ardeal după alungarea sa de Alexandru la întoarcerea sa dela Poartă. El este iscălit în urmă, după ce Vlad redobândește tronul, după moartea lui Aldea în cărțile sale din 13 August 1437 [4]) și 8 Septemvrie 1439 [5]). O dovadă cum că în adevăr Vlad a apucat domnia țării un timp oarecare, în care interval dădù acest hrisov la Târgoviște, îmi pare a rezultà dintr'o scrisoare a acestuia nedatată, dar în care înștiințând pe Brașoveni că Aldea ar fi plecat la Turci adăogând «nu doar pentru binele vostru ci pentru îi răul vostru», îi roagă ca pe niște frați să-i gătească o sută de puști, cu toate cele de trebuință și arcuri cu săgeți și scuturi, cât se poate mai multe, și oameni cât mai mulți «căci vreau să merg, dacă îmi va ajutà Dumnezeu, «să-l alung din țară, ca să petreceți și voi în pace și să se odihnească și ceilalți creștini [6]). Vlad își îndeplinì planul și astfel îl vedem dând ca Domn din Târgoviște hrisovul din 20 Ianuarie.

Cu tot dezastrul campaniei turce, cu toată închinarea sa, Turcii continuară și după aceasta a-i încalcà țara. Astfel aflăm că în 1434 Turcii au intrat în Țara-Românească, iar Românii s'au retras înspre castrele Transilvaniei la fruntarie.

De acì, nu mai avem nici o știre despre Alexandru până la 1435, vara, când dintr'o scrisoare a lui Vlad Dracul aflăm că

---

[1]) Bogdan, Doc. și Reg., p. 30. Pe unii robi îi rescumpără el însuș.
[2]) Ibid.
[3]) Horm. Doc., I, 2, p. 574.
[4]) Apud Bogdan, Doc., și Reg., p. 30.
[5]) Hasdeu, Arh. ist. I, 1, p. 85.
[6]) Bogdan, o. c. p. 42.

www.dacoromanica.ro

el e bolnav, pe moarte, dacă nu cumvà dejà mort. Și în adevăr Aldea se stinsese prin Iunie. La 27 a lunei el erà dejà mort»[1]).

De notat este că în tot timpul domniei sale Severinul se află în stăpânirea Ungariei. In 1430 Regele instalase acì pe Cavalerii Teutoni sub conducerea magistrului Nicolae de Radewitz, cu titlul de ban al Severinului [2]). Afirmațiunea istoricului unguresc Pesty [3]) cum că Vlad Dracul ar fi venit cu Turcii în 1432 și i-ar fi învins și tăiat în bucăți dela unul până la cel din urmă nu este exactă. Documental îl găsim pe Radewitz ca Ban al Severinului amintit în 1434 și în 1435 [4]). La năvălirea Turcilor în 1432 Domn erà Alexandru și Turcii trecură Dunărea pe la Nicopole, năvălind în Ardeal.

Vlad pornise din Ardeal, îndată ce aflase că frate-său e pe moarte, și sosind în Țara Românească după moartea acestuia se urcă pe scaun în Iunie 1435. In șirul domniilor el este Vlad II.

CONST. KOGĂLNICEANU.

---

[1]) St. Nicolaescu, Documente slavo-române, București, 1905, p. 218.
[2]) Horm. Doc. I, 2, p. 564.
[3]) Ibid. nota 1.
[4]) Horm. Doc., I, 2, p. 591 și 599.

www.dacoromanica.ro

CODEX KRETZULESCUS.

(Urmare)

PARTEA III.

SERIA I.

Cronica Ţării Ardealului. — Războaele dintre Casa Austriei cu Francia, Saxonia şi Prusia. — Iosif II.

CRONICA ŢĂRII ARDEALULUI.

Pag. 18. Anul 1776.

Aflând la *Cronica Ţării Ardealului* multe istorii scrise pentru prinţii care au fost stăpânitori şi pentru oştile care s-au întâmplat şi robiile care au fost şi alte răutăţi care au fost la aciastă ţară, pentru aciasta am scris, ca oricine va citì, să va mirà.

Insemnarea pentruce să numeaşte Ţara Ardealului Sibenberg [adică şapte munţi].

La anul 744 vind dela Гíтıѧ [1]) şapte Oberşti [2]) cu 200 de mii de oaste, vrând să stăpânească aciastă ţară: dela numele acestor şapte Oberşti iaste numele ţării aceştiia aşa.

Pag. 18. 989. Craiul Ţării Ungureşti anume Gaisa s-au făcut creştin, dinpreună cu toată ţara.

1002. Iar s-au întorsu aciastă ţară la păgânătate, fiind îndemnători unul Rupan. Şi aşa Craiul Ţării Ungureşti, anume Ştefan, l-au răsplătit cu moarte, rumpându-i trupul lui cu patru cai.

1002. Fiind Prinţip Ţării Ardealului anume Ghiulam, au făcut multe mănăstiri şi bisearici şi le-au înzăstrat cu multe venituri.

1049. Iar s-au întors Ţara Ungurească la păgânătate.

1053. Iar s-au întors la creştinătate.

1235. Bela, Craiul Ţării Ungureşti, s-au sculat asupra Ţării Ardealului cu oaste, şi aşa au ţinut şapte ani.

---

[1]) In loc de: Скıтıѧ (Schitiia, Scythia).

[2]) Oberşti, duci.

www.dacoromanica.ro

1253. S-au făcut bani de piale, având la mijloc căte o ţinte de argint, fiind mare lipsă de bani de argint.

1278. Fiind Craiu Ţării Ungureşti Ladislaus, au întrat Tătarii la Ţara Ungurească, şi s-au făcut mare foamete.

1335. Au întrat Tătarii al treilea oară în Ţara Bărsii, şi au fost vro căţivà ani în Ţara Ardealului, făcând mare stricăciune. La aciastă vreame au încunjurat cetăţuia dela Răjnov *şi au făcut un şanţ lăngă apa Bărsa, care să viade până acum.*

1343. Ludovic, Craiul Ţării Ungureşti, au supus pe Vodă al Ţării Moldovei ca să i fie birnic. Şi vrând ca să supue şi pe Vodă al Ţării Rumăneşti, n-au putut, că s-au bătut cu acest Craiu lăngă Bran, lăngă apa Turcu, şi l-au biruit. *Pag. 19.*

Acest Craiu au poruncit de au gonit pe Jidovii din Ţara Ungurească şi din Ţara Ardealului. Şi au stăpănit 40 de ani.

1383. La acest an au început a lucrà la biseareca cea mare din Braşov, care acum o ţin Sasii. La aciastă bisearecă au lucrat patru zeci de ani. *Pag. 18.*

1383. Sighismundus, ce au fost Craiu Ţării Ungureşti şi Prinţip Ţării Ardealului, au venit la Braşov şi au întărit cetatea. *Pag. 19.*

1410. Acest Craiu s-au făcut şi Inpăratul Romei. La acest an mulţi din Sasi şi din Săcui au trecut în Ţara Românească şi Ţara Moldovei şi s-au aşezat la aceste ţări.

1420. La acest an s-au zidit turnul Sfatului.

1421. La acest an Inpăratul Turcilor Amurat au robit în Ţara Bărsii, şi pe toţi Domnii cei de Sfat i-au luoat robi şi i-au dus în Ţara Turcească.

1427. La acest an iar au venit Sighismundus la Braşov, şi au fost o jumătate de an.

1432. La acest an iar au robit al doilea oară Ţara Bărsei Inpăratul Amurat.

1437. La acest an s-au sculat în rebelie Ţara Ardealului; şi la acest an au murit Sighismundus, stăpănind 50 de ani.

1438. La acest an s-au încoronat Albertus Craiu Ţării Ungureşti. Acest Craiu au gonit pe Turci din Ţara Ungurească şi din Ardeal.

1467. La acest an Craiul Mateas au supus supt stăpănirea sa Ţara Ardealului şi Ţara Moldovii.

1485. Au luat Mateas Craiu Beciu cu foamea. *Pag. 74.*

1490. La acest an au murit acest Craiu Mateas la Beci, fiind foarte bun cătră toţi supuşii săi şi făcând multe îndreptări în stăpănirea sa. La îngropăciunea acestui Craiu s-au cheltuit 750 de mii de galbeni. *Pag. 19.*

Tot la aciastă zi au murit şi leii care i-au avut la Buda. *Pag. 74.*

1514. La acest an iar s-au făcut rebelie în Ţara Ungurească şi în Ţara Ardealului. Tot la acest an au supus Turcii Ţara Românească şi Ţara Moldovii supt bir. *Pag. 19.*

www.dacoromanica.ro

Pag. 20. 1521. La acest an au luat Turcii Beligrad de supt stăpănirea Coroanii Ţării Ungureşti.

1529. La acest an au pus Inpăratul Turcesc Suliman pe Ioanes Zabalai Craiu, şi au încunjurat Cetatea Beciului, iar nimic n-au isprăvit.

Tot la acest an au întrat Petru Vodă al Ţării Moldovii la Ţara Bărsii, vrănd Braşovul să fie supt stăpănirea Craiului Ioanes. Lăngă Feldioară, în Ţara Bărsii, au bătut Petru Vodă pe oastea Craiului Ferdinandu. După aceaia au supus Ştefan Batori Ardealul să fie supt ascultarea lui Ioanes, fără numai Cetatea Sibiiului nu, căci l-au avut 7 ani înconjurat.

Au venit Petru Vodă al doilea oară în Ţara Bărsii şi au încon-jurat Braşovul şi Branul.

1530. La acest an au robit Turcii Ţara Bărsii şi au luat mulţi oameni robi.

1537. La acest an s-au închinat Sibiiul la Craiul Ioanes.

1540. La acest an au murit acest Craiu Ioanes la Cetatea Si-biuşului.

Pag. 74. 1541. Au luat Turcii Buda dela Unguri.

Pag. 20. 1550. La acest an au robit Ilie Vodă al Moldovii Săcuii, şi Turcii au robit Timişoara.

Pag. 74. 1552. Au luoat Turcii Timişoara şi toată Ţara Banatului.

Pag. 20. 1553. La acest an s-au zidit şlosul dela Braşov.

1556. La acest an viind Ezabela la Ardeal, au ars Sibiiu jumătate.

1594. La acest an s-au lăsat Sighismundus de supt stăpănirea Turcului şi toată Ţara Ardealului şi s-au închinat supt stăpănirea In-păratului al Romei.

1598. La acest an s-au închinat Ţara Ardealului la Inpăratul Rudolfus.

Pag. 20. 1599. La acest an au dat aciastă ţară la Andrea Batori.

Tot la acest an, la 17 Octomvrie, au întrat Mihai Vodă în Ţara Bărsii cu 10 mii de oaste, şi-au făcut multă stricăciune.

La 28 Octomvrie au bătut Mihai Vodă pe Andrea Batori. Şi fugind să scape la Moldova, l-au prins la pădurea Ciucului, şi-i-au adus capul la Mihai Vodă.

1601. Acest Mihai Vodă făcănd multă stricăciune în Ţara Bărsii şi la alte ţinuturi, vrănd ca să supue toată ţara supt stăpănirea sa, la 20 August, cu porunca lui Bastai, l-au junghiat cu vicleşug pe Mihai Vodă supt cortul lui în cămpul Tordei.

Pag. 21. 1602. La acest an Başta au mers la Bistriţă şi o au stricat, fă-cănd multă pagubă. După aceaia au venit Başta cu oastea lui în Ţara Bărsii vrănd ca să iea şi Braşovul, dar nimic n-au isprăvit şi curănd s-au dus.

www.dacoromanica.ro

1604. La acest an iar au venit Başta la Braşov cu multă oaste. La aciastă vreame aşà scumpete la Ţara Ardealului au fost căt s-au măncat om pe om.

1608. La acest an s-au făcut Firşt la Ardeal Batori Gabor.

1610. La acest an au luoat Batori Sibiiu şi au gonit pe cetăţeani, vrănd ca să strice pe neamul săsesc.

1611. La acest an au bătut Radul Vodă pe Batori în mijlocul cămpului Braşovului şi au pierdut 10 mii de oaste.

1612. La acest an au fost bătae lăngă Feldioară, Braşovianii cu aiducii. La aciastă bătae au perit judeţul Mihael Vais şi fănoţul Gheorghe Hialner; şi mulţi cetăţeani şi judeţi au perit.

1613. La acest an pe Batori l-au căznit pănă au murit la Varodin, şi în locul lui s-au făcut Gabriel Betlen Firşt.

1629. La acest an au murit Betlian Gabor la Beligrad.

1630. La acest an s-au făcut Firşt Gheorghius Racoţi.

1648. La acest an au murit Racoţi, şi în locul lui au rămas fiiul său Gheorghi. La acest an iar au întrat Tătarii în Ardeal.

1658. La acest an au pus Turcii în locul lui Racoţi pe Barciai Prinţip, şi au luat dela Ţara Ardealului mulţi bani şi scule de argint.

1659. L-au încunjurat la Sibiiu Racoţi pe Barciai.

1660. La acest an au murit Racoţi, fiind rănit la Ghiulai.

1661. La acest an s-au făcut Prinţip Ioanes Kemen.

1662. La acest an s-au făcut Prinţip Mihael Apafi, căci Kemen au perit la oaste lăngă Seghişoară.

1683. La acest an s-au sculat Inpăratul Turcului Soltan Mehmet cu multă puteare asupra Beciului şi l-au încunjurat de toate părţile, fiind la mare strămtoare. Numai Dumnezeu făcănd milă de au venit ajutori Craiul Polonii cu oaste 50 mii, aşa au bătut pe Turci şi au scăpat această cetate din mănile păgănilor, precum mai pe lungu scrie *la Istoriia Beciului* ‖.

1686. La acest an, dupăce au bătut pe Turci lăngă Beci, au luat Buda cu iureş dela Turci. *Pag. 22.*

1687. La acest an s-au închinat toată Ţara Ardealului la Impăratul Leopoldu. Numai Braşovul nu au vrut, stănd în potrivă. Numai pe urmă au căutat de nevoe să se închine, şi aşà au avut mare nevoe, că la 5 inşi le-au tăiat capetele cari au fost îndemnători la acest lucru. Istoriia aşa au fost, că fiind Sasii foarte sumeţi, au socotit că stănd în potrivă nu vor puteà luoa Nemţii cetatea. Şi aşà s-au suit la straje [sau să zic la cetatea de sus] şi de acolo vrănd ca să nu lase pe Neamţi să se apropie de cetate, nesocotind că precum au luaat Buda şi alte cetăţi mai tari şi toată ţara, ei au gănditu cu sumeţiia lor cea slabă că aciastă cetate nu o vor puteà luoa. Şi aşà apropiindu-să

www.dacoromanica.ro

pedestrimea pă lăngă moara de hărte şi acolo s-au tabărăt, iar călărimea au venit prin Poiană şi s-au coborăt prin Schiai. Neamţii, văzănd că tot stau Sasii cu sumeţie şi nu vor să se închine, au aruncat trei bombe. Una au căzut în cetate; alta au căzut afară din cetate lăngă poarta Braşovului vechiu, alta au căzut în straje sus, unde au fost păzind cetatea. Şi aşà aruncănd aceste trei bombe, s-au spăriat, şi aşà de nevoe au închinat cetatea. Adevărat că aciastă cetate au fost mai întărită cu tunuri şi cu alte fealuri de arme precum au fost alte cetăţi la aciastă ţară, numai Dumnezeu este mai putearnic preste toate [Precum zice că, de nu va Dumnezeu păzì cetatea, în deşert să ostenesc cei ce o străjuesc pre ea].

1688. La acest an au luoat Neamţii Belegrad dela Turci iar cu iuriş; şi Timişoara şi toată Ţara Banatului s-au luat în zilele Impăratului Leopoldu.

1689. La acest an au ars toată cetatea Braşovului şi Blumena şi Schiaii; numai biseareca dela Schiiai au rămas. [S-au auzit] precum acest foc pintr-o pizmă s-au dat dela Neamţi, la luna lui Aprilie 21, căci auzind Neamţii cu ce răutate au fost asupra lor, mare pagubă s-au făcut în vreamea aceaia la acea cetate ||.

Pag. 23. 1690. La acest an au murit Prinţipu Apafi; şi aşà au venit Tŏcŏli cu oaste dinpreună cu Vodă al Ţării Rumăneşti, întrănd pă lăngă cetatea Branului, şi au bătut pe oastea Inpăratului lăngă Zărneşti. Şi aşà vrănd să se facă Prinţip aceştii ţări, iară Lovis fon Baaden l-au gonit dela aciastă ţară.

1692. La acest an au bătut pe oastea turciască acest Prinţip Baaden şi li-au luat tot ce s-au aflat la Turci. Dela aciastă vreame s-au pus guberniia la aciastă ţară.

1694. La acest an au robit Turcii şi Tătarii ţara Ciucului.

1701. La acest an s-au început rebeliia Curuţilor şi au ţinut 10 ani, aciastă rebelie vrănd să facă pe Gheorghiu Racoţi Craiu Ţării Ungureşti şi aceştii ţări.

Căt au ţinut aciastă rebelie, mare nevoe s-au făcut la aciastă ţară şi la Ţara Ungurească. Pe urmă, văzănd acest Racoţi că nu va puteà isprăvì nimic cu rebeliia care au început, i-au căutat de au fugit cu vr-o căţivà domni de ai lui la Ţara Turciască. Şi aşà s-au potolit acea mare rebelie.

1705. La acest an au murit Inpăratul Leopoldus, stăpănind ani 47, fiind cu vieaţă la aciastă lume ani 65.

După acest înpărat bun şi milostiv, s-au încoronat Iozefus Primus.

1706. Ghenerariu al Curuţilor Pocri Lorinţ au făcut multă stricăciune la cetăţile săseşti; la acest an Ghinarariul Erbevile au luat şanţul Curuţilor care au fost la Şibor şi au fost cu izbăndă.

www.dacoromanica.ro

1709. La acest an au fost ciumă la vr-o cătevà locuri la Ţara Ardealului.

1711. La acest an au murit înpăratul Iozefus. La 29 April s-au sfărşit rebeliia Curuţilor. La 12 Octomvrie s-au încoronat Inpăratul Carolos al 6.

1715. La acest an s-au început a să zidi Cetatea Carolina, care se zice şi Beligrad, lăngă Venţi ‖.

1716. Au bătut Prinţ Evghenie pe Turci, fiind 700 de mii, lăngă Petervar. *Pag. 74.*

1716. Au bătut Timişoara 6 săptămăni şi o au luoat dela Turci.

1717. Au bătut Prinţ Evghenie pe Vizirul, luăndu dela Turci. 166 tunuri.

1717. Au întrat Tătarii pela Bistriţa de au robit; şi întorcăndu-se înapoi cu robii, i-au bătut la Maramureş, căt acolo s-au prăpădit cu toţii, şi robii au scăpat. Au fost 15 mii Tătari.

1717. Iar au bătut pe Turci la Roşava fiiind 40 de mii, şi la un palan au perit vr-o cătevà mii. La acest an au dobăndit Neamţii Roşava şi Craiova. Şi aşà s-au făcut pace între Neamţi şi Turci. La 24 de A. la anul 1718 s-au legat pacea.

1718. La acest an au fost ciumă foarte mare la aciastă ţară a Ardealului şi la alte ţări de prin prejur. Numai la Ţara Bărsei şi la Braşov au murit 17 mii. Numai fiind şi mare foamete au murit mulţi oameni de foame, că neavănd ce să mănănce mănca ţărăţe cu sănge de vită. Dumnezeu cel mult milostiv să ne ferească de aciastă urgie. La acest an au fost legat pace Neamţii cu Turcii 24 de ani. *Pag. 24.*

1737. La acest an începăndu-să oaste Moscalii cu Turcii, au făcut aşezămănt Moscalii cu Neamţii, precum să-şi păzească Neamţii graniţele lor. Avănd legată pacea cu Turcii şi începăndu-să oastea cu Moscalii, au socotit Neamţii ca să strice pacea cu Turcii. Şi aşà s-au sculat Neamţii şi au întrat la Ţara Rumănească şi la Ţara Moldovii, şi la Serbiia, socotind ca să apuce ei aceste ţări mai întăiu, pănă a nu le apucà Moscalii, nesocotind şi ne aşteptănd să vază cumva curce lucru şi cumva ajută Dumnezeu. Şi aşà văzănd Moscalii vicleşugul Neamţilor, s-au tras înnapoi şi au făcut pace cu Turcii. Şi rămăindu Neamţii singuri, s-au sculat Turcii asupra lor şi au ţinut această oaste trei ani. Şi fiind biruinţa Turcilor, au pierdut Neamţii Beligrad şi Roşoava şi Craiova. Şi aşà au făcut pace Turcii cu Neamţii ani 24. La aciastă răzmiriţă mulţi din boiari şi din negoţători dela Ţara Rumănească au venit la Braşov şi au fost pănă s-au făcut pace, fiind multe turburări la ţară şi multe robii şi multă vărsare de sănge. După aciaia iar s-au dus la ţara lor.

1739. Fiind oaste Neamţul cu Turcu iar s-au fost început ciumă la Ţara Haţagului şi la Sibiiu, care s-au fost închis şi cetatea.

www.dacoromanica.ro

RĂZBOAELE DINTRE CASA AUSTRIEI CU FRANCIA, SAXONIA ŞI PRUSIA.

1740. La acest an au murit înpăratul Carolus fiind de ani 56, stăpănind ani 30; la luna lui Octomvrie 20 au murit.

Istorie pentru acest înpărat Carolus. Acestui înpărat la moartea lui i-au rămas patru Prinţeze. Cea dintăi au fost măritată după Prinţipul al Bavarii; al doilea au fost măritată după Prinţipul al Sacsonii; al treilea au fost măritată după Prinţipul Franţiscus Lotering; a pa-
Pag. 25. trulea au fost măritată după Prinţipul Carol Lorint ‖. [Prinţip Franţiscus şi cu Prinţip Carol àu fost doi fraţi buni dintr-un tată şi dintr o mumă şi au luoat două surori bune]. Murind înpăratul Carolus şi ne rămăindu-i nici un Prinţ ca să fie stăpănit ţările care au rămas, s-au făcut mare turburare între aceste Prinţease, că Prinţipul dela Bavaria şi Prinţipul dela Sacsoniia pohtea să le facă şi lor parte din ţările care au rămas. Iară a treia, Mariia Tereziia, care au avut pe Prinţip Lotering, fiind în Beci când au murit tată său înpăratul Carolus, n-au vrut să le facă parte din ţările care au rămas şi ca o vriadnică ce au fost au rămas în scaunul tatăni-său, şi la anul 1741 s-au încoronat Craiasă la Ţara Ungurească [1]).

---

[1]) La pagina 68 urmează altă *Istorie* ce se dă aici, în notă:

Pag. 68. *Istorie*. In zilele Inpăratului Carolus ce fără de leage s-au făcut. Avand Casa Franţii mare pizmă asupra Casei Austrii, au făcut aciastă sfătuire, când va fi Inpărăteasa năvarnică şi la vreamea naşterii de va naşte fiiu, moaşa care va fi să omoare copilul cu meşterşug ca acela să nu să priceapă. Şi acei fără de leage care au fost la acel sfat rău, dând acei moaşe mulţi bani până s-au scos din fire; şi când au născut Inpărăteasa un Prinţu, după ce l-au grijit dupre cum să cade, după aceaia acea spurcată moaşe au făcut acea fără de leage, că au băgat un ac cu gămălie în moalele capului copilului. Şi după ce au făcut aciasta, îndată s-au dus dela Beci, neaflându-să nicăeri. După aceaia de mare durere plangând copilul foarte, au chemat dohtorii să vază ce ìaste copilului. Şi ne putând să afle nimic, aşa au murit. După aceaia căutându-l dohtorii au aflat acel ac vărăt în cap, şi aşa s-au adevărat că dela acea spurcată moaşe s-au făcut aciasta.

Pentru aciasta a făcut Casa Franţii aciastă răutate, socotind că după moartea Inpăratului să numai rămăe clironom şi să să facă vrajbă şi turburare la Casa Austrii, precum s-au şi făcut. Că după moartea Inpăratului Carolus i-au rămas numai patru Prinţeze: una au ţinut pe Curfirşt al Bavarii, al doilea pe Curfirşt al Sacsonii, a treilea pe Prinţul dela Lotering, Franţiscus, a patrulea pe Prinţ Carol, fratele acestuia.

Şi după moartea tatălui lor, aceale doao Prinţeaze cari au fost măritate după acei doi Curfirşti, care scrie mai sus, au vrut ca să aibă şi iale parte dela ţările părintelui lor, iar soru-sa a treia, Mariia Thereziia, n-au vrut nimic să le dea, zicând că ea s-au învrednicit a fi la moartea tatăni-său în scaun. Şi aşà s-au făcut mare oaste, dar nimic n-au isprăvit, şi aşa au rămas stăpănitoare Mariia Thereziia la toate ţările.

www.dacoromanica.ro

Şi aşa s-au făgăduit toţi domnii şi toată ţara că vor sta înprotiva vrăjmaşilor săi până la o picătură de sânge.

La anul 1743 s-au încoronat Crăiasă şi la Ţara Boemii. Văzând aceşti doi Prinţipi, cumnaţii aceştii vriadnice Crăiase, că fără oaste nu vor puteà isprăvì nimic, Prinţipul al Bavarii au cerut ajutori dela Craiul al Franţii, făgăduindu-i că din ţările care va dobândì îi va face parte. Şi aşà Craiul Franţii au dat ajutori 90 de mii. Şi aşà s-au început oastea la anul 1741. Şi viind oastea Franţii au întrat în Ţara Boemii şi au luoat cetatea cea mare Praga. Şi aşà sculându-să oastea Niamţului asupra Franţozilor i-au închis în cetatea Praga, şi la atăta strămtoare au venit şi lipsă de hrana vieţii, că întăiu s-au vândut un cal în Praga căte un mariiaş, neavând ce să le mai dea de măncare. După aceaia neavând ostaşii ce măncà, au fost măncând ce au fost găsit: un fărt de carne de cal au fost ajunsu un mariiaş şi un ou de găină au fost iar un mariiaş. Şi căini şi pisici au fost măncând. Şi aşà le-au căutat de s-au dat robi. O, la ce mare nevoe au venit Franţozii, că din 90 de mii mai mulţi n-au scăpat de cât 18 mii! Aciastă dobândă au căştigat, că după aceaia, după ce au prinsu pe Franţozii la Praga robi, oastea Neamţului au întrat în Ţara Bavariei şi i-au luoat toată ţara, şi au trecut şi peste apa ce să numeşte Rain şi au întrat în ţara Franţozului făcând multă paguba în ţara lui.

Şi văzând Craiul Franţii aciastă nenorocire ce i s-au întămplat, *Pag. 26.* s-au rugat de Craiul Prusii ca să nu-l lase, să-i fie întru ajutori. Şi aşa socoti Craiul Prusii că, de va lăsà pe Franţozul la nevoe, pe urmă nu va fi nici de dănsul bine. Şi aşa văzând că oastea Neamţului s-au depărtat de ţările lui, s-au sculat cu oaste şi au întrat în Boemiia şi au luoat Praga, fiind puţină oaste într-ânsa. Şi văzând Neamţii aciasta s-au tras oastea înnapoi dela Ţara Franţii, şi aşà au scăpat Franţozii dela nevoe.

Inştiinţare şi pentru Prinţip al Saxonii ce ispravă au făcut. Acesta încă au pohtit pe Craiul Prusii să-i fie într-ajutori, şi dobândindu-l să-i dea ţara Slejii. Acest Craiu au fost mai înţelept de cât Franţozii. Aciastă ţară a Slejii, dintru început n-au fost a Neamţului; numai având Craiul Şvedului cu Craiul Prusii oaste vro căţi va ani şi având Craiul Prusii lipsă de bani s-au înprumutat la Inpăratul Iozefus şi i-au pus aciastă ţară zălog păn la o sumă de ani. Şi neputând să o răscumpere la soroc, au rămas la Inpăratul Neamţului.

Acest Craiu al Prusii văzând că aceşti doi Prinţipi, al Bavarii şi al Sacsonii, s-au sculat cu puteare ca să ia din ţăriile care au rămas dela socrul lor înpăratul Carolus, acest Craiu Prais s-au sculat cu oaste şi au întrat în Slejiia, zicând că acea ţară iaste dela părinţii săi. Şi aşà s-au început oastea Neamţul cu Praisul, care foarte mult

www.dacoromanica.ro

sănge s-au vărsat, făcăndu-se în trei rănduri oaste. La anul 1741 s-au început oaste şi au ţinut doi ani; la anul 1744 iar s-au început şi au ţinut un an; la anul 1756 iar s-au început şi au ţinut 7 ani. La aceşti ani foarte mult sănge s-au vărsat. Pricina, al treilea oară de s-au început oaste, aciasta au fost. Văzănd că Craiul al Prusii s-au prea înnălţat, s-au făcut sfat cu tainä, fiind şi Papa îndemnători, Neamţul, Moscalul, Franţozul, Sacsul şi Imperium, s-au făcut toţi la o unire să să scoale cu oaste asupra Praisului ca să-l supue, puindu pricina că iar pentru ţara Slejiia să înceape oastea. Iar acel mult vriadnic Craiu, văzăndu-se la atăta strămtoare şi aflănd sfatul lor cel rău, s-au unit cu Craiul Englezilor ca să-i fie întru ajutori. Şi aşà s-au început aciastă
Pag. 27. groaznică şi înfricoşată oaste, care s-au socotit să să fie prăpădit mai mult de un milion de oameni; şi la aceasta vreame, căt au ţinut oastea, la nici o ţară nu s-au întămplat atăta nevoe ca la ţara Sacsonii.

Adevărat acest Craiu avănd atăţa putiarnici asupra lui, mare greutate au avut, neştiind asupra căruia să stea mai întăi şi să să apere. Numai fieşte cine poate socotì că Dumnezeu i-au ajutat şi nu l-au lăsat să să prăpădească. Că întăiu Inpărăteasa Moscalilor Elizabeta Petrovna, fiind cumătră Inpărăteasei Marii Therezii, de i-au botezat un Prinţ care i-au şi pus numele Petrus Leopoldus, multă oaste au trimis asupra Praisului, socotind că deaca va dobăndì Slejiia să o dăruiască acestui Prinţip Petru. Numai au fost mare înpărăchiare la Curtea înpărătească a Moscalilor, că numai vro doi inşi din miniştri au fost la sfatul Inpărăteasei, iar ceia lalţi au fost înpotrivitori dinpreună cu nepotul Inpărăteasei, Petru Cronprinţ. Şi aşà au fost mare neunire între oastea Moscalilor, nevrănd ca să strice pe Prais, măcar că luase Moscalii toată ţara Prusiia ce iaste crăie a Praisului şi la urmă au luat şi o cetate foarte mare ce iaste lăngă mare, ce iaste chiia Brandaburhii, numele Colberg. Care acea cetate în trei veri o au bătut Moscalii de pe apă şi de pe uscat. La urmă să slăbise Praisul foarte tare, că slabă nădejde erà de dănsul. Numai cu atăta au avut noroc că au murit Inpărăteasa Elizabeta în grabă. Au rămas nepotul său înpărat. [Ciudat lucru au fost cu moartea Inpărăteasei aşà în grabă!] Eşind vorba că avănd la o ţiţă dropică de aceaia să fie murit. Numai alţii au grăit precum să o fie otrăvit. Dumnezeu va fi ştiut.

După ce au ajunsu acest Cronprinţ înpărat, în grabă au trimis poruncă la Feldmarşal care au fost peste oastea muscălească care au fost trimisă ajutor Neamţului. Şi aşa s-au rădicat oastea Moscalului dela Neamţu şi au mers la Prais ajutori. Şi făcăndu-se acesta lucru, au văzut Neamţul că nu iaste bine şi aşà s-au făcut pace, măcar că Neamţii dobăndise dela Prais din Slejiia un ţinut cu o cetate foarte tare ce să numeşte Glaţ, dar făcăndu-să pace s-au dat înapoi. Şi aşa

www.dacoromanica.ro

nici o parte nici alta n-au dobândit din ţări nimic, fără numai cheltuiala cea multă care s-au făcut şi oastea cea multă care s-au pierdut. Aşà au fost sfărşitu [1]).

*

Iar Istorie pentru Craiul al Franţii cătă oaste au pierdut. Ince- *Pag. 56.*
pându-să oastea Casa Austrii cu Craiul al Prusii, fiind amestecaţi la aciastă oaste Moscalii, Sacsul, Imperium şi Franţozul la partea Casii Austrii, şi la partea Praisului au fost Englezii şi Anover. Aciastă oaste s-au început la anul 1756 şi au ţinut ani 7. Căt au ţinut aciastă oaste au trimis Craiul Franţii 600 de mii, şi tunuri 2600. Dentr-aciastă sumă de ostaşi, făcându-să pace, nu s-au întors mai mulţi la ţara lor decât 60 de mii. Aciastă dobândă au avut Franţozii. Cu aciasta însă au avut noroc Franţozii că au fost în oastea lor 30 de mii de ostaşi ai Sacsului cari s-au ţinut foarte bine, că făcându-să pace, tot s-au întors la ţara lor 22 de mii. Poate socotì fieşte cine căt au ţinut aciastă oaste ani 7, cătă sumă de oameni să vor fi prăpădit dela toate părţile.

Legându-să pacea Neamţul cu Praisul, au pohtit Prais ca să iscă- *Pag. 28.*
lească Inpăratul Lotering şi cu Inpărăteasa Mariia Thereziia că de acum înnainte să nu mai aibă a căutà nimic pentru Slejiia. Şi pohtind ca să iscălească şi fiiul lor, Prinţ Iozef n-au vrut ca să-şi pue iscălitura, zicând că deaca s-au iscălit tatăl-său şi mumă-sa destul iaste. Şi aşà s-au încheiat pacea. Ce să va mai întâmplà în urmă pentru aciastă ţară, Dumnezeu va ştì, că până acum destul sânge s-au vărsat.

1745. La acest an s-au încoronat Franţiscus Stefanus fon Lotering Inpărat al Romei, care au stăpânit ani 20, şi la anul 1765 au murit la Inşprug lovindu-l cataroia, fiind de ani 56.

Anul 1763. *Pag. 60.*

Fiind pace Casa Austrii cu Praisul, la multe locuri multă lipsă au fost între oameni din întâmplarea oştilor. Şi socotind stăpânitorii locurilor că oamenii pentru că sărbează multe sărbători, pentru aceaia sânt la multă lipsă, şi sfătuindu-să au scris la Papă pentru acesta lucru, ca să le trimiţă slobozenie să nu mai sărbeaze atătea sărbători, socotind că cu aciasta faptă necuvioasă să vor mai sporì spre bine, iar nu spre rău. Şi aşa multe sărbători au stricat. [Ne socotind că mila Dumnezeiască iaste mai mare decât cea omenească] şi aşa acum sânt oameni rătăciţi şi ocărâţi mai ales de cătră jidovi [şi adevărat iaste], că ei ţin sărbătorile lor, iar creştinii nu, măcar numai acele trei praznice înpărăteşti să le fie sărbat precum au fost mai nainte vremi, Crăciunul, Paştile şi Rosaliile, trei zile, dar şi acestia le-au stricat,

[1]) Jos însă se face trimitere: „Să se caute la no. 56". Acolo urmează relaţiunea ce se dă în continuare aici.

www.dacoromanica.ro

numai căte doao zile. Rele fapte sănt acum între creştini, iar nu bune. Iar noi pravoslavnicii creştini întru ce ni-au luminat sfinţii părinţi, întru aceaia să rămănem şi să păzim credinţa noastră curată.

IOSIF II, ÎMPĂRATUL AUSTRIEI.

Pag. 57. *Altă istorie.* La anul 1764, fiind încoronat Crai al Romei Inpăratul Iozefus şi mergănd la Imperium pentru vedearea cetăţilor, şi trecănd prin Ţara Boemii, au mers şi la cetatea Egher, ce iaste la marginea Ţării Boemii. La acea cetate mergănd Inpăratul, au dat multe jelbi cetăţeanii asupra maghistratului. Şi aşà Înpăratul cercănd toate lucrurile cu amăruntul, au aflat că maghistratul iaste vinovat. Şi poruncind ca să aducă liamne, ca cănd ar tribui de vr-un lucru, neştiind niminea de ce treabă să fie, au poruncit ca să facă în mijlocul tărgului patru cujbe [sau spănzurători]. Şi isprăvindu-să, au poruncit Inpăratul de au spănzurat pe Burgmaister cel mai întăi al maghistratului şi pe alţi trei din maghistraţi, la fieşte care cujbă căte unul.

Pag. 65. La anul 1771 fiind Inpărat Iozefus al doilea, la acest an fiind acestu Inpărat osărduitori a cercà lucrurile care au auzit că să fac la Beci cu cei săraci supuşi Inpărăţiei, la luna lui Mai, fiind Inpăratul la Lucsenburgu, s-au sculat foarte de dimineaţă, şi mergănd la poarta linii care iaste la drumul Ţării Ungureşti, şi mergănd la poarta aceaia, au văzut multe care, care aducea bucate la Beci, aşteptănd pănă să va sculà vameşul care era orănduit la acel loc. Şi fiind Inpăratul înbrăcat cu alte haine, necunoscut, au întrebat pe acei oameni care stà cu carăle, pentru ce pricină stau acolo. Au spus că nu pot să între pănă nu se va scula vameşul să-i sloboază. Şi mergănd la poartă au zis la straja înpărătească care era, ca să deschiză poarta să între carăle care stà acolo; iar straja au răspunsu că nu cutează să deschiză pănă nu să va sculà vameşul să le porunciască să deschiză. Şi zicănd Inpăratul la un iberaiter ca să facă bine să miargă la vameşul să-i spue că i-au venit un bun priaten să-i deschiză, că are foarte o treabă mare să grăiască cu dănsul.

Şi cu multă rugăminte, dăndu-i şi bani iberaiterului de abiià au îndrăznit de au mers de i-au spus. Şi cu multă mănie au poruncit să-l sloboază. Şi mergănd Inpăratul în casă la vameşul, el au fost culcat în pat. Şi necunoscăndu-l cine iaste, l-au întrebat ce pohteaşte. Şi întorcăndu-să Inpăratul la altă parte, s-au desfăcut haina care avia deasupra; şi văzăndu-să semnul al Inpărăţii. Şi cum au văzut vameşul au cunoscut că iaste Inpăratul, şi sculăndu-să din pat au căzut în ghienunchi cerănd graţie [sau pardon]. Şi eşind Inpăratul din casă au poruncit la strajea care era acolo şi l-au dus în cetate la Stochaus, şi aşà au poruncit de au întrat toate carăle care aşteptà acolo

www.dacoromanica.ro

la poartă. Şi pe acel iberaiter l-au lăsat în locul lui până au orănduit pe altul. După aceaia i-au făcut judecată şi l-au trimis la Ţimişoară să robească până la sfârşitul vieţii sale.

După aceaia iar s-au dus unde sănt liamnele ceale de vănzare afară din cetate, lăngă Dunăre, care multă sumă de stănjeni sănt. Şi mergănd acolo, au văzut pe o muiare săracă rugăndu-să ca să-i dea un stănjin de liamne, şi nu puteà căpătà. Şi fiind Inpăratul iar necunoscut au întrebat pe acea muiare, ce pohteaşte. Au spus că de trei zile umblà şi să roagă ca să-i dea un stănjin de liamne şi nu poate să capete, şi are cinci copii, şi bărbatul ei soldat, şi spălănd cămăşi la oameni cu aceaia îşi poate hrăni copii. Iar Inpăratul i-au zis să caute un car ca să încarce liamnele. Ea au zis, cum poate fi aceaia, că de trei zile umblă şi să roagă cu bani şi nu poate căpătà. Iar i-au zis să caute car ca să încarce că-i va da liamne.

Şi mergănd au adus car. Intrebăndu-o care liamne îi place să *Pag. 66.* încarce, i-au răspunsu care va face milă să-i deà. Şi încărcănd liamnele, au văzut cel mare care erà peste liamne, au poruncit slugilor lui să întreabe pe acea săracă de muiare, cine i-au dat slobozenie ca să încarce liamne. Ea i-au răspunsu că un domnu i-au dat voe să încarce. Şi ducăndu-o înnaintea domnului care erà peste liamne, o au întrebat cu mare mănie, vrănd să o şi bată, pentru că au îndrăznit să încarce liamne fără poruncă. I-au spus toată pricina, cum au fost. Şi aşà văzănd Inpăratul toate lucrurile, au poruncit de au venit soldaţii şi l-au luoat pe acel domn şi l-au dus la închisoare; iar acei mueri i-au dat liamnele fără de bani, şi i-au dat şi un galben Inpăratul. Şi aşa s-au dus cu mare bucurie, mulţămind lui Dumnezeu şi Inpăratului. După aceaia au judecat pe acel domn pentru căci n-au făcut dreptate ca să capete liamne şi cei săraci precum şi cei bogaţi, şi aşà l-au trimis şi pe acesta la Timişoară, ca să robească până la moartea lui.

După aceaia au mers şi la tărgul unde să vinde peaştele, şi văzănd că şi acolo nu să face dreptate să capete şi cei săraci peaşte, ci numai cei bogaţi, şi aşà au poruncit de au luoat tot peaştele şi l-au trimis la spidal de l-au înpărţit la săraci.

După aceaia au mers şi la tărgul unde să vinde făină şi alte legume, au văzut că şi acolo să face nedreptate săracilor. Şi aşà au poruncit de au luoat toată făina şi legumile şi le-au trimis iar la spidal de le-au înpărţit la săraci.

După aceaia au mers la un sat, ce iaste departe dela Beci un mil de pămănt. La acel sat au fost un cărciumari bogat, avănd slobozie de au fostu vănzănd de tot fealuri de vinuri. Şi aflănd Inpăratul că acel cărciumari face multe înşelăciuni de amiastecă vinurile, care însuş Inpăratul au mers şi au cercat, şi aflănd că adevărat iaste, au

www.dacoromanica.ro

poruncit de i-au luoat tot vinul şi toata avuţia lui, aflănd pănă la doao sute de mii, şi au dat tot la spidal, înpărţind la săraci.

Iar au mers Inpăratul la multe cafeneale şi cărşme unde să vinde vin şi olăvină, văzănd multe lucruri necuvioase. Şi auzănd mumă-sa, Inpărăteasa, i-au zis : „Fiiule, căci faci aceastea ca să nu-ţi să întămple vro primejdie, că oamenii sănt şi buni şi răi. Pentru aciasta te rog nu te băgà în primejdie, că avem oameni care să umble la lucruri ca acestea".

Şi aşà s-au părăsit Inpăratul a mai umblà.

Ca acel Inpărat n-au mai fost de cănd iaste Casa Austrii, să umble pe la toate ţările stăpănirii lor, să ciarce şi să vază lucrurile şi nedreptăţile care să fac asupra săracilor.

Dumnezeu să-i lungiască viaţa întru mulţi ani cu pace şi sănătate şi să-l ferească de toată primejdia.

Pag. 59. *Altă Istorie.*

La anul 1772, vrănd Inpăratul Iozefus ca să miargă la Ţara Banatului şi la Ţara Ardealului, făcăndu-să gătire ca să pleace, cu o zi mai nainte au mers un fecior de Niamţ la Inpăratul şi i-au spus ca să să păzească mergănd la călătorie, că au auzit că un domn de cei mai de frunte al Ţării Ungureşti şi cu alţii s-au sfătuit, eşind din Viena, să-l păzească la o pădure şi să-l omoare. Şi auzănd de aceasta Inpăratul, s-au socotit cum să facă ca să să afle acest lucru de va fi adevărat. Şi aflăndu-să la Viena un măcelar care s-au fost asemănănd cu capul Inpăratului, l-au chemat şi l-au înbrăcat cu hainele Inpăratului, spuindu-i şi pricina lucrului cu tainà. Şi făcăndu-să gătire ca cănd ar fi însuş Inpăratul să plece, şi dăndu-să poruncă la trei companii de ostaşi călări de au mers la acea pădure ca să păzească cu tainà şi cum vor auzì sunet de puşcătură să alearge să
Pag. 60. vază ce iaste. Şi făcăndu-să acest lucru, cum au ajuns acel măcelar fiind înbrăcat în hainele Inpăratului la acea pădure, s-au aflat lucru a fi adevărat. Că fiind 15 inşi, aşteptănd cu arme să vie Inpăratul, şi viind acel măcelar înbrăcat cu hainele Inpăratului, au început a puşcà asupra acelui măcelariu, lovindu-l numai la o mănă. Şi auzind acei ostaşi care au fost străji sunetul puşcilor, au alergat cu grabă, şi aşà i-au prins pe toţi. După aceaia cercăndu-să aceasta fără de leage faptă cine au fost îndemnători acestui lucru, s-au aflat toate. Şi căţi s-au dovedit, pe toţi i-au omorăt cu cumplite morţi. Iar pe acel domn care au fost întăiu îndemnători nu l-au putut prinde şi aşà au scăpat. Dar nimeni nu ştie unde s-au dus şi ce s-au făcut.

După aceaia au plecat Inpăratul şi au mers la Ţara Banatului, vrănd ca să miargă şi la Ţara Ardealului, iar din Banat s-au întors iar la Viena, scriindu-i mumă-sa Inpărăteasa ca să să întoarcă că ar

www.dacoromanica.ro

fi bolnavă, căci avia multă grije pentru fiiul său, ca să nu i-să prinză vr-o primejdie.

Iar la anul 1773 iar au plecat Inpăratul şi au mers la Ţara Ardealului, după aceia iar s-au întors la Viena, neavând nici o primejdie la aceste două călătorii [că pe cine păzeaşte Dumnezeu toată lumea nu-l poate să-l strice]. Iar (pe) acel măcelari care s-au scris mai sus, au dobândit mare milă dela Inpăratul; aşijderea şi cel care au dovedit acel lucru.

1776. Să se ştie. Această Inpărătească şi Crăiasă Mariia Thereziia *Pag. 29.* căţi prinţipi şi prinţeaze au născut: 18. Iar acuma la această vreame mai trăesc patru prinţipi şi şase prinţeze.

La anul 1778, murind Curfirşt al Bavarii, nu i-au rămas vr-un *Pag. 69.* Prinţ să fie moştenitori acei ţări. Iar Înpăratul Iozefus al doilea, fiindcă au ţinut o prinţesă a acestui Curfirşt, după dreptate au fost ca să aibă parte dela acea ţară, şi aşà au trimis din soldaţii săi ca să păzească acea parte de loc. Iar Craiul al Prusii, ca un vrăjmaş ce iaste asupra Casii Austrii, au îndemnat pe Curfirşt al Sacsonii să predendeluiască şi el dela acea ţară, fiind oarece rudenie. Şi aşà au cerut 12 milioane dela Inpăratul Iozefus să-i dea, iar Înpăratul n-au vrut, văzând că nu are nici o dreptate. Iar Praisul au îndemnat pe Sacşul să se scoale cu oaste asupra Înpăratului, că el încă se va sculà cu toată puterea lui întru ajutoriu. Şi aşà s-au început această vrajbă. sculându-se Praisul cu Sacsul cu toată putearea lor asupra Înpăratului,

Şi văzând Înpăratul acel lucru, încă s-au gătit, strângându-se toate oştile de supt stăpânirea Înpărăţii sale. Şi s-au strâns la Ţara Boemii mai mult de 300 de mii. Aşijderea şi Praisul cu Sacsul s-au strânsu la Sacsonia şi Slejiia. Şi intrând Praisul la Boemia, la multe locuri, multă stricăciune s-au făcut lovindu-se unii cu alţii. Şi toată vara şi iarna au avut vrajbă unii cu alţii.

La anul 1779, văzând Inpărăteasa Moscalului şi Craiul Franţii atăta vrajbă ce s-au început într-acei mai sus numiţi, au trimis Inpărăteasa Moscalului pe Firşt Repnin şi Craiul Franţii pe altul, ca să fie mijlocitori de pace. Şi s-au adunat la o cetate ce se numeşte Peşin (este la granitul Moravii). Şi aşà s-au făcut pace, precum acea parte din ţara Bavarii să stăpănească Inpăratul, iar pentru cheltuiala şi paguba ce s-au făcut, să fie răbdători o parte şi alta.

O, ce răutate este vrajba şi pizma, că cătă cheltuială şi pagubă ce s-au făcut, nu este vreadnică toată ţara Bavarii!

La anul 1780, sculându-se Inpăratul Iozefus al Romei şi Inpă- *Pag. 71.* răteasa Ecaterina a Moscului au mers la Ţara Leşască, la o cetate anume Movilău, şi acolo s-au înpreunat fiind 12 zile. Pentruce pricini au fost cu anevoe poate neştine să le afle, fiind taini înpărăteşti. De

www.dacoromanica.ro

acolo au mers Inpăratul şi la Peterburhi cu Inpărăteasa şi au fost acolo vr-o căteva zile, arătănd multă dragoste unul asupra altuia. După aciasta poate că se va află pentruce pricini au fost adunaţi.

La anul 1780 Noemvrie 29. La aciastă zi au răposat Inpărăteasa şi Crăiasa Mariia Thereziia, care au fost cu vieaţă la aciastă lume ani 63 şi 7 luni, şi au stăpănit ani 40.

Tot la acest an, Decehmvrie 2, au luoat toată stăpănirea fiiul său Inpăratul Iozefus. Dumnezeu să-i lungiască vieaţa cu fericire.

SERIA II.

Cronica altor ţeri: Portugalia, Prusia, Rusia, Suedia (Luptele lui Petru cel Mare cu Carol XII), Turcia, Würtemberg. — Iezuiţii.

Pag. 28. PORTUGALIA.

1765. La acest an la ţara Craiului Portugal au fost foarte groaznic cutremur de pămănt, căt cetatea Lizabon, ce au fost scaun Craiului, s-au sodomit a treia parte cu case cu oameni cu tot. Numai o parte au rămas. Şi aciastă cetate au fost lăngă marginea mării. Să ferească Dumnezeu toată lumea de aciastă urgie Dumnezeiască.

Pag. 64. PRUSIA.

La anul 1760 s-au sculat Craiul al Prusii şi cu un Ghinărari al său de au mers la ţara Franţii. Şi trecănd pe la ţara Loteringhii, au întrat la Franţia, fiind necunoscuţi, şi au mers pănă la Paris, unde iaste rezedenţia Craiului. De acolo s-au întors înnapoi, şi trecănd pe la ţara Elsasiia, au mers la o cetate foarte cu mare tărie, ce este lăngă apa Rain, care acea cetate iaste la graniţa ţării Franţii. La acea cetate mergănd la un virţhaus de au dormit acolo, şi dimineaţa sculăndu-se de acolo, au lăsat o ţedulă pe masă scriindu-ş numele [Fridericus rehs Prusii]. Şi aşà au trecut de aceaia parte peste apa Rain şi au eşit din ţara Franţii. Iar acel virt, netrecănd un fărtal de cias, au găsit acea ţedulă pe masă, s-au mirat că au fost Craiul, şi în grabă au mers la Ghinăralul ce au fost comendat la acea cetate de au arătat acea ţedulă. Şi cunoscănd că au fost Craiul, îndată au dat poruncă la toate străjile care sănt la podurile care sănt la trecutul apei, ca să ia seama ca să prinză pe Craiu. Şi nu numai aceasta au fost, ci au făcut şi larmă mare de au dat cu tunurile. Iar nimic n-au folosit că Craiul au fost trecut de aceaia parte. Mare noroc au avut Craiul că nu l-au prins, că ar fi avut mare nevoe, fiind în vreamea oştilor.

www.dacoromanica.ro

La anul 1781 Mart 15. La aciasta zi au murit Craiul al Prusii, anume Fridericus. Acest Craiu cât au stăpânit, ani 42, multă oaste au avut cu Casa Austrii, şi multă vărsare de sânge s-au făcut tot pentru ţara Slejii. *Pag. 71.*

Acest Craiu fiind mult înţelept şi vitiaz şi având multă oaste, care alţi Crai din Evropa n-au fost aşà de puternici ca acesta.

In locul acestuia au rămas un nepot al său dela un frate.

RUSIA. — SUEDIA. *Pag. 44.*

Petru cel Mare.—Carol XII.

Istorie. Pentru monarhiia şi înpărăţiia Moscalilor, în vreamea mai de nainte cum au fost şi căte turburări au fost; iar după ce au luat marele Înpărat Petru stăpânirea, cum s-au silit şi au adus în bună stare aciastă monarchie, şi cum o au mai mărit şi o au mai întărit, precum în vremile de acum să află. Precum toate lucrurile mai pe larg scrie la *Cronica* aceştii monarhii.

Inceapere pentru Marele Înpărat Petru din cine s-au născut.

Înpăratul Alexie au avut doao mueri. Cu acea dintăiu au avut doi Prinţi, pe Theodor şi Ioan, şi şase Printeze. Uniia i-au fost numele Sofiia. Cu a doao au avut pe Petru şi Anatalia. Acest înpărat Alexie au murit în anul 1675, fiind de ani 46. După acesta au rămas fiiul său Theodor înpărat, fiind de ani 18. Acest Înpărat au avut oaste cu Turcii şi au dobândit Ucraina.

La anul 1681 s-au însurat, şi în scurtă vreame au murit, neavând nici un prinţ. Şi aşà au rămas Ioan şi Petru şi soru-sa Sofiia.

Ioan însurându-se, fiind de 18 ani, au născut două prinţeaze, pe Ecaterina şi pe Anna. Şi fiind Ioan prostatec cu firea, au ales pe Petru să fie înpărat, fiind de ani 10. Iar soru-sa Sofiia, văzând că au ales să fie Petru înpărat, au pus multă pizmă asupra lui Petru. Şi făcând Sofiia multe meşterşuguri şi multe turburări, vrând ca să scoaţă pe Petru şi să fie Ioan înpărat, văzându-l cu firea prostatec, socotind că deaca va fi Ioan înpărat, aşà vor fi toate lucrurile înpărăţii asupra ei, fiind această Sofiia foarte isteaţă şi înţeleaptă. Şi aşà făcându-se în vr-o cătevà rânduri turburări, cât într-o vreame i-au şi dat otravă lui Petru, dar Dumnezeu i-au ajutat de au rămas cu vieaţă şi cu firea întreagă. Numai tot au avut nevoe, că de multe ori l-au fost apucând tremur şi i s-au fost schimbând şi firea.

Iar pe urmă văzând Înpăratul Petru şi miniştrii că multe turburări şi vărsări de sânge să fac, l-au îndemnat miniştrii ca să omoare pe soru-sa Sofiia. Iar Petru ca un înţelept n-au vrut să facă aciasta,

www.dacoromanica.ro

fără numai o au trimis la o mănăstire care o au fost făcut Sofiia, şi acolo au murit. Şi aşà au scăpat Înpăratul Petru dela răutatea ei.

Pag. 45. La anul 1689 Ianuarie 29, s-au însurat inpăratul *Petru* fiind de ani 16, şi la anul au născut un Prinţ numit Alexie.

La anul 1695, s-au sculat înpăratul Petru cu oaste asupra Azacului şi cu mare izbândă l-au dobândit şi cu alte locuri de prin prejur. Care aciastă biruinţă multă frică au dat Tătarilor şi Turcilor şi multă bucurie s-au făcut între Inpăr. Moscalilor. După aciasta s-au socotit marele înpărat Petru ca să miargă spre părţile Evropii, ca să vază obiceaiurile şi lucrurile altor monarhii, ca să aducă şi în stăpănirea înpărăţii sale bune obiceaiuri. Iar unii din boiari şi din partea bisericească au socotit că miargerea Inpăratului la alte ţări streine ca să nu aducă vr-o răutate la Inpărăţie. Şi aşà sfătuindu-se, pre mulţi au tras la sfatul lor cel rău, precum să înceapă această turburare ca să dea foc înprejurul curţilor înpărăteşti. Şi aşà ştiind că Inpăratul era obicinuit, când să aprindeà oare-unde foc, însuş eşià pănă să stingeà focul; şi aşà socotind că făcând acel lucru şi puindu şi soroc acelui lucru rău, şi eşind Inpăratul, aşà să-l omoare. Şi după ce vor isprăvì acel lucru fără de leage, apoi să scoaţă pe sora Inpăratului Sofiia dela mănăstirea de unde era închisă şi să o încoroneze Inpărătească. Iar Dumnezeu nevrând ca să lase pe acest vreadnic Inpărat, s-au dovedit acest sfat rău al lor, că doi ofiţeri sutaşi auzind ce sfat s-au făcut şi socotind că mare răutate şi turburare se va face întru toată Inpărăţia, au mers şi au spus Inpăratului. Şi auzind Inpăratul s-au cutremurat, şi aşà aflând dela acei doi ofiţeri, pe toţi îndemnătorii acestui lucru rău au poruncit şi pe toţi i-au prins. Şi puindu-i la greale munci, aşà au mărturisit tot lucru şi sfatul lor. Şi judecându-i după pravila înpărătească, li-au tăiat întâiu mănile şi picioarele, după aceaia capetele, iar trupurile li-au lăpădat mâncare cănilor. După aciasta s-au gătit Inpăratul cu boiari şi feciori de boiari mari la acea călătorie, şi au lăsat trei epitropi Inpărăţii şi să aibă purtare de grije fiului său Alexie.

Pag. 46. Au plecat Inpăratul, şi întâiu au mers la cetatea Riga, ce iaste în Curlandiia, fiind acea ţară a Şvedului; de acolo la Kenigsberg în Prusiia; de acolo la Amburg; de acolo la Holandiia la Amsterdam şi la Serdan; de acolo la Englitera la London; de acolo la Beci. Şi având multă cinste dela Inpăratul Leopold, de acolo au vrut să miargă şi la Italia, numai i-au venit viaste cu ştafetă dela epitropii, care i-au lăsat la scaunul înpărăţii, precum iar s-au scornit rebelie, puindu pricină că miargerea Inpăratului la ţările Evropii va să aducă multă înnoire şi stricăciune la Inpărăţia Moscului. Şi aşà mulţi s-au fost adunat, din cei bisericeşti şi din alte căpetenii, ca să

www.dacoromanica.ro

înceapă iar turburarea. Şi aflând Epitropii Inpărăţii, au prinsu mulţi dintr-aceia, aşteptând răspunsu dela Inpăratul Petru pentru pedeapsa lor. Şi cum au auzit Inpăratul de aciasta, cu grabă s-au întors dela Beci la scaunul său, la Stoliţ. Şi cum au sosit şi aflat lucru adevărat, s-au judecat acei făcători de răutate, şi pe unii i-au spânzurat, pe alţii i-au tăiat, pe alţii i-au îngropat de vii, şi aşà s au curăţit şi aciastă turburare.

După aciasta au început Inpăratul Petru a face bune aşezământuri la toate lucrurile oştii pe uscat şi pe mare, şi la toate obiceaiurile ceale bune ale ţării. Care aciastă miargere a Inpăratului la părţile Evropii au fost de mare folos la toată Monarhiia Rusii.

*

Istorie. Pentru *Craiul Şvedului,* numele *Carol al 12.* Acest Craiu *Pag. 46.*
fiind de 18 ani, acest Craiu fiind foarte isteţu la toate lucrurile oştii şi având multă îndrăznire, au început oaste asupra Craiului al Polonii şi a Craiului Danemarcii şi asupra lui Curfirşt de la Brandaburhi şi asupra altor Firşti dela Imperium; şi atăta îndrăznire şi sumeţie au luoat căt 14 ani au avut oaste cu aceşti monarhi.

Iar marele Inpărat Petru, văzând atăta sumeţie acestui Craiu şi atăta stricăciune ce se face acestor monarhii, s-au socotit ca să să scoale cu oaste asupra lui, având şi mare pricină pentru doao ţari *Pag. 47*
care le luoase Şvezii mai nainte vreame de la Moscali.

La anul 1700 au plecat Inpăratul Petru, cu oaste asupra Svezilor, cu 100 de mii, care într-aciastă sumă de ostaşi au fost numai 12 mii de oaste regulată, iar aceaia laltă au fost fără regulă, Cazacii. Intr-aceaia vreame au venit Inpăratului Petru viaste, precum la părţile Arhanghiel s-au sculat 500 de mii rebelie. Şi aşà auzind Inpăratul, au lăsat oastea asupra voevodului Şeremet ca să nu să facă vr-o pagubă la acea monarhie, iar voevodul Şeremet mergând cu oastea asupra Şvezilor, au făcut multe stricăciuni, arzând sate şi făcând pradă la vite. După aceaia viind Craiul Şvedului cu oastea, cu mare meşterşug au lovit pe oastea Moscalului noaptea, şi multă stricăciune le-au făcut; şi mulţi au perit; şi au prins robi. Şi aşà au fost isbânda Şvezilor.

După aceaia luând multă îndrăznire Craiul Şvedului asupra Moscalilor, şi făcând mare gătire la anul viitori ca să între în eparhiile Moscalului să înceapă oaste, după ce s-au întors Inpăratul Petru dela Arhanghiel, ne fiind lucru adevărat, s au scărbit foarte pentru biruinţa Şvedului asupra oştii sale. Şi aşà făcând gătire Inpăratul Petru, strângând iar 120 de miii. Intr-acea vreame s-au aprins foc în cetatea Moscova, la curtea inpărătească, arzând multe case şi făcându-să multă pagubă. Aşà groznic foc au fost, căt au crăpat şi clopotul cel

www.dacoromanica.ro

mare şi vestit în toată Evropa, care aşà mare clopot să fie de 356 cântare [sau măji].

La anul 1702 iar au început Inpăratul Petru oastea cu Şvezii. Şi aşà au adus mare turburare în oastea Şvedului. Şi făcându-să războiul iute, atăta cât au sfârşit Şvezii praful de puşcă. Şi aşà au început Şvezii a fugi, şi Muscalii gonindu-i patru mile de loc. După aceaia s-au socotit Şvedul ca să între în hotarăle Moscolui, ca să facă răsplătire, şi aşà au ars 14 sate. Ci cu aciasta n-au făcut alt fără numai mai multă osărdie au dat Inpăratul asupra lor. După aciasta voevodul şved Slipenbarh, lăsând-l Craiul cu oaste ca să pă-
Pag. 48. zească hotarale, el au făcut multe meşterşuguri, vrând ca să înşale pe Moscali, dar el singur s-au înşelat şi au căzut rob în măna Moscalilor ; şi oastea care erà cu dănsul s-au prăpădit, şi care au fost mai rămas, fiind strămtoraţi de Ruşi, le-au căutat să dea robi.

După aciasta au mai avut Inpăratul Petru oaste cu Craiul Şvedului în vr-o căte-va rânduri, şi tot au fost izbânda Moscalilor. După toate acestea la urmă au fost mare bătae lângă Poltova, fiind însuş Inpăratul Petru şi Craiul. Şi aşà înfricoşată şi groaznică bătae au fost, cât au fost Craiul desăvârşit biruit, atăta cât Craiul nu au mai avut loc să scape la ţara lui, fără numai i-au căutat de au fugit la Ţara Turcească, cu vr-o căţiva ofiţiri, trecând pè la Bender la Ţara Moldovii [spune Istoria], precum acest Craiu să fie îndemnat pe Inpăratul Turcului de au făcut Cetatea Bender, fiind acest Craiu însuş izvoditori acei cetăţi.

După ce au fost aciastă mare izbândă a Inpăratului Petru asupra Craiului Şvedului, i-au luoat vr-o căteva monarhii de supt stăpânirea lui: Curlandiia, Liflandiia, Ar...landicia, care aceste monarhii, acest Inpărat Petru multă mărire şi laudă au dobândit de cătră toţi monarhii mai ales dela cei Monarhi care au scăpat dela acel Craiu Carol al 12. Care acel Craiu fiind înnălţat la atăta mărie şi sumeţie s-au fost scriind [leu ne biruit] şi au făcut monete de bani: la o parte au fost chipul Craiului scriind: Carol al 12; de aceia laltă parte au fost chipul leului culcat scriind: oculis dormitat apertis, ce să înţelege: cu ochii doarme deschişi.

Fieşte cine poate socoti că cel ce să înalţă să smereaşte, şi celui mândru îi stă Dumnezeu înpotrivă.

După aciasta, acel Craiu vrând ca să miargă la scaunul său, pe la alt loc n-au putut să treacă fără numai pela Ţara Turcească au trecut în Ţara Rumânească, şi de acolo au trecut pe la vama Branului, viind şi la Braşov, dar necunoscut au fost, fiind şi cu alţi ofiţiri ai săi. Şi aşà s-au dus la ţara sa.

Pag. 49. Şi aşà din Craiu mare au rămas mic.

www.dacoromanica.ro

După aciasta, acea Inpărăţie a Moscalilor din vreame în vreame tot s-au mai mărit şi s-au întărit. Că fiind şapte Hănii Tătăreşti, şase le-au supus la monarhia acestii Inpărăţii. La anul 1548 s-au luoat Cazan şi Astrahan. După aceaia s-au luoat Caracapil, Calmucii, Donduni, Sibirţchi. Fără numai au fost rămas haniia Crămului şi a Buciacului nesupusă Moscalului, dar au fost supusă Inpărăţii Turcului. Iar la anul 1768, începănd oaste Inpăratul Turcului asupra Moscului şi făcăndu-să pace, şi aciastă hănie s-au spus supt Inpărăţia Moscalului. Aciastă să să ştie, că pănă au fost aceste hănii nesupuse supt Monarhia Moscului, fiind foarte putarnice, de multe ori s-au fost sculat asupra altor monarhii şi s-au fost făcănd multe robii şi prăzi, precum să află scris la multe cronice şi istorii, care, cine va aveà voe să le caute, le va aflà. Iar acum làudat să fiie numele lui Dumnezeu în viaci, că s-au potolit aceale robii şi multe răutăţi ce au fost mai nainte vremi.

* * *

Inştiinţare şi pentru alte locuri şi monarhii care le-au supus Moscalii supt stăpânirea lor.

Ghielan să află la Persia, lăngă Marea Caspică. De aciastă parte de mare acum stăpănesc Moscalii.

Giurgiul. Aceştia sănt creştini pravoslavnici. Această monarhie au fost sub stăpănirea Inpăratului Turcului, şi fiind foarte supăraţi că în toţi anii trebuià să dea o sumă de copii şi feate la Inpărăţie; şi făcăndu-să aciastă fără de leage, cu ajutorul Moscalilor au scăpat de supt stăpănirea Turcului şi sănt închinaţi la Moscali.

Chierchiezu iaste iar o monarhie crăime. Aceştia să hotărăsc cu Giurgii. La aciastă ţară sănt creştini şi Turci. Aceştia încă au fost supt stăpănirea Turcului, dar acum sănt închinaţi Moscului.

La 1763 au dobăndit Moscalii dela înpărăţia Hina un ştuc din stăpănirea aceaia, care mult folos aduce înpărăţii, care mult aur şi argint să află la acel loc.

Şanţul cel lung care iaste la Ţara Moscului despre Tătărime, fiind de 60 mm. de lung să înceape dela apa Nipru pănă la apa Dona.

*

Istorie şi pentru flota [adecă corăbiile] Moscalilor, cum au în- *Pag. 38.*
trat la Marea Albă la stăpânirea Turcilor.

Viind flota Moscalilor pănă la locul ce să numaşte Ghibelaltar, acolo se îngustează marea, căt poate ajunge glonţul de tun dela o margine la alta. La acel loc, căte corabii vor să treacă trebue să să

www.dacoromanica.ro

oprească, ca să plătească vamă ori pentru ce ar aveà. La o parte iaste o cetate a Englezilor, la altă parte iaste o cetate a Franţozilor. Iar Franţozul, ca un duşman ce erà asupra Moscalilor, cum au auzit că flota Moscalilor va să vie să treacă pe la acel loc, s-au sculat cu multe corăbii, vrănd ca să steà în potriva corăbiilor Moscalilor, să nu-i lase să treacă, iar Holandezii (sic), auzind de aceasta, s-au sculat cu multe ale lor corăbii, ca să vază ce gănd au Franţozii, şi ca să apere corăbiile Moscalilor să treacă. Şi aşà văzănd Franţozul corăbiile Englezilor, s-au temut ca să stea impotriva corăbiilor Moscalilor. Şi aşa au trecut flota Moscalilor cu pace întrănd la Marea Albă a Turculuì.

După ce au întrat flota Moscalilor la Marea Albă a Turculuì, mulţi din creştini s-au sculat întru ajutor Muscalilor, socotind ca să-i scape Dumnezeu de supt stăpănirea Turculuì. Şi fiind Orlof mai mare peste flota Moscalilor, multe bătăi au avut pe mare cu Turcii, prăpădind multe corăbii ale Turculuì, căt mai s-au fost prăpădit corăbiile turceşti. Şi ajungănd corăbiile Moscalilor pănă la Derdaneale, ce iaste chieia Ţarigradului, acolo sunt patru cetăţi, doao de o parte şi doao de altă parte, fiind şi acolo marea îngustă, căt ajung gloanţele dela tunuri la corăbiile care trec; şi aceale cetăţi sănt foarte tari, cu tunuri şi altele. Acolo mult s-au silit corăbiile Moscalilor ca să dobăndească aceale cetăţi, dar n-au putut. Numai săraca ţara Morea au pătimit multă nevoe şi robie, că s-au fost sculat şi ei asupra Tur-
Pag. 39. culuì; iar alte ostroave n-au păţit nici o nevoie.

Franţozul, fiind cu mare duşmănie asupra Moscalilor, precum sănt şi pănă acuma, vrănd să trimită la Ţarigrad Turculuì ajutor, au încărcat 28 de corăbii cu tunuri, cu gloanţe şi cu praf, şi deasupra acestora au pus grău, ca să nu se bage seamă. Şi la aceale corăbii au fost trimes şi 800 de tunari. Iar Moscalii aflănd de aciasta, au prins aceale corăbii, şi întrebăndu-i ce iaste încărcat în corăbii, au zis grău, şi-l duce la Ţarigrad să-l vănză; iar ei, pornind să caute în corăbii, au aflat precum s-au scris. Şi aşà au luat Moscalii toate corăbiile, precum au fost încărcate, iar pe tunari i-au trimes la Peterburhi. [Acolo să prinză samori].

După aciasta Raguzeanii încă au trimes 18 corăbii iar încărcate cu tunuri, cu gloanţe, cu praf, şi deasupra au pus grău şi alt fealiu de marfă, lăzi cu sticle. Şi aflănd şi de aciasta Moscalii, au prins şi aceaste corăbii. Şi întrebăndu-i ce duc, ei au răspuns că duc grău şi altă marfă de vănzare la Ţarigrad, Şi aşà căutănd, au aflat precum au fost. Şi aşa au luoat toate corăbiile, precum au fost. După aciasta au început Orlof a mustrà pe Franţozi şi pe Raguzeani, zicănd: Aşa creştini sănteţi, de iubiţi mai mult pe păgăni decăt pe creştinì. Şi alte mai multe le-au zis.

www.dacoromanica.ro

Aciastă milă şi ajutoriu au trimes Dumnezeu asupra înpărăţii Moscalilor Nici-o înpătăţie, nici-o crăime au socotit ca va aveà izbândă Moscalul asupra Turcului şi a Tătarului şi a Liahului, fiind aceaste monorhii putiarnice. Numai Dumnezeu iaste mai putiarnic peste toţi, măcar că acest măndru şi sumeţ înpărat al Turcilor nu au socotit aciasta, ci au gândit că acum va prăpădì desăvărşit înpărăţia Moscalilor, dar voia lui Dumnezeu nu a fost aşa, că tot cel ce se înalţă să smereaşte, şi celui măndru îi stă Dumnezeu în potrivă.

Intr-acest chip s-au început şi s-au sfărşit oastea care au început Turcu asupra Moscalilor [1]), care mai pe larg poate se va afla scrise la Istoriile care se vor scrie.— Sfârşit.

*

La anul 1778. La acest an Hanul Tătărăsc dela Crăm s-au bo- *Pag. 71.*
tezat, trimiţând Inpărăteasa Moscului Ecaterina pe un ministru care au avut mai credincios de au fost în locul Inpărătesei când l-au botezat. După aceaia au trimis un Arhiereu şi alţi preoţi înţelepţi şi invăţaţi; şi mulţi Tătari s-au botezat. Dumnezeu să lumineaze tot neamul omenesc spre cunoştinţa adevărului.

La anul 1780 s-au auzit precum Ali Bei dela Misir s-au sculat cu şase galioane încărcate cu multă avuţie şi au mersu la Peterburhi la Inpărăteasa Moscului şi s-au închinat să fie supt ascultarea acei Inpărăţii. Să facă Dumnezeu milă să fie adevărat.

TURCIA. *Pag. 67.*

La anul 1762 s-au arătat la Ţarigrad o minune, la o bisearecă ce au fost creştinească, iară acum iaste gimie turciască, luîndu-o Turcii dela creştini. La acea gimie s au arătat semnul sfintei cruci de asupra turnului unde iaste luna, şi s-au arătat vr-o căteva zile. Noaptea erà ca un cărbune aprinsu, iar zioa ca un cărbune stinsu. Şi văzănd creştinii aciastă arătare minunată, mergia multă mulţime de priviia. Şi văzănd Turcii aciasta, au pus streji ca să nu miargă creştinii să mai vază.

După aceaia iar s-au mai arătat mai înfricoşată minune la Sfănta Sofiia. Aciastă bisearecă acum iaste iar gimie. La aciastă gimie mergeà în toate săptămănile, Vinerea, Inpăratul de să închinà. Spun că de când au luoat aciastă sfăntă bisearecă Turcii de o au făcut gimie, de atunci au fost sfăntul altariu închis. Şi vrănd Turcii ca să între în altar, să vază ce iaste, fiind de putere Dumnezeiască închis, au eşit foc din oltari. Şi aşà de frică nu au mai cutezat să între.

[1]) Vezi partea I din acest codex.

www.dacoromanica.ro

Iar la anul 1765 s-au arătat aciastă înfricoşată minune, că mergănd Turcii să să închine la aciastă gimie, au auzit dih oltari cântări Dumnezeeşti şi mirosuri de tămăe minunată. Şi spuindu Inpăratului de aciasta, mult s-au mirat. Şi umblănd Inpăratul tiptil [adecă ne cunoscut], au trimis pe un creştin ca să miargă să vază. Şi el necunoscănd că iaste Inpăratul, au zis că nu cutează să miargă, fiindcă creştinii nici nu pot să între la acea gimie, fiind straje. Iar Inpăratul i-au dat un semnu, zicănd să miargă că-l va lăsa, numai să aducă răspunsu, ce va vedea acolo, zicăndu-i să-l caute la cutare loc, dăndu-i şi un galben. Iar el mergănd şi straja nevrănd ca să-l lase, au arătat acel semnu, şi cum au văzut semnu au cunoscut că iaste dela Inpăratul, şi l-au lăsat de au întrat. Şi apropiindu-să de oltariu, au auzit cântări slăvite. Şi au văzut trei Arhieriei înbrăcaţi, şi în prejuru mulţi diaconi. Şi au auzit glas zicănd: Enachie, ce cauţi. Iar el auzind numele lui, s-au spăimăntat şi au zis, că un boiari mare l-au trimis şi să-i ducă răspunsu ce va vedeà. I-au răspunsu, că acel boiari iaste însăş Inpăratul. Şi au văzut din păretele oltariului picănd sănge închiegat. Şi i-au zis, să mergi să spui lnpăratului că acel sănge care ai văzut iaste tot al creştinilor care s-au vărsat de cănd stăpănescu ei. Iar acum să ştie că curănd să va lua stăpănirea dela dănşii. Şi
Pag. 68. eşind acel creştin înspăimăntat, au mers şi au spus toate ce au văzut şi-au auzit. Şi dăndu i Inpăratul o sută de galbenii, au zis să nu spue nimărui ce au văzut şi au auzit că apoi îş va piarde viaţa. Iar acel creştin avănd un Arhiereu bun prieaten, au mersu de i-au spus pentru toate. Iar acel Arhiereu auzind, mult s-au mirat şi i-au zis: Fiiule, să te duci din Ţarigrad ca să nu-ţi pierzi viaţa. Şi aşà s-au dus de acolo. Poate că dela acel Arhiereu au eşit aciastă minunată auzire, căci acel creştin s-au temut ca să spue cuiva.

*

Pag. 61. La anul 1768 începănd oaste Inpăratul Turcului asupra Moscalilor, la acest an făcănd Turcii la Ţarigrad rugăciune cu mare ţermonie, scoţănd şi sangiacul care îl au dela Mahometul lor, umblănd cu mare ţermonie cu toate Agalele şi cu Vizirul pe uliţele Ţarigradului, şi fiind poruncă ca nimeni din creştini să nu îndrăznească a privì la acea nebunie a lor, iar Solul Niamţului, vrănd ca să privească la acea nebunie, au mers la un saraiu al unui boiariu cu doamna lui şi cu copiii, care au avut şi cu popa care îl avia în toată vreamea lăngă dănsul. Şi aflănd Turcii că solul iaste la acel seraiu de să uită la nebuniea lor, s-au dus la solul la acel seraiu şi l-au apucat de i-au tăiat nasul şi urechile, iar pe doamna şi copii şi pe popa i-au apucat de i-au ruşinat. Aciastă necinste le-au făcut şi batjocură. Şi

www.dacoromanica.ro

auzind de aciasta Inpărăţia Neamţului, s-au făcut a fi un lucru nebăgat în seamă. Iar solul văzănd că Inpărăţia nu caută de aciastă mare necinste şi ruşine ce s-au făcut lui şi tocma şi Inpăraţii, de mare ciudă s-au bolnăvit şi au murit.

La anul 1774. După ce s-au făcut pace Moscalul cu Turcul, au trimis Moscalul pe un Oberşt să fie sol la Ţarigrad ; după aceaia au mers şi Firşt Repnin cu vr-o căteva sute de ostaşi la Ţarigrad, dar nu s-au zăbovit multă vreame acolo şi iar s-au întors. După aceaia s-au sculat Turcii zorba asupra solului Moscalului şi al Niamţului şi al Praisului şi au omorăt şi vr-o căţiva oameni dintr-ai solilor. Şi aşa s-au sculat solul Neamţului şi al Praisului şi s-au dus din Ţarigrad la ţările lor. Multe lucruri rele să tot scornesc din pricina Turcilor. Dumnezeu va ştì ce să va aleage în urmă. *Pag. 61.*

La anul 1778. La acest an mare urgie Dumnezăiască au fost la Ţarigrad, fiind moarte foarte mare de ciumă, începăndu-să dela luna lui April şi au ţinut până la luna lui Octomvrie. Spun să fie murit 700 de mii de oameni, iar mai mulţi Turci şi Ovrei. *Pag. 70.*

La anul 1779. La acest an iar au fost mare urgie Dumnezeiască la Ţarigradu, fiind foarte mare foc, arzănd mai mult de 17 mii de case, care spun să fie ars opt zile.

VÜRTEMBERG. *Pag. 56.*

Istorie pentru Erţog fon Vitenberg.

Acest Erţog are o ţară foarte bună cu de tot fealul de roduri cu grău, şi vin mult să face, şi iastă plină cu oameni şi sănt cetăţi multe şi frumoase. Cetatea în care iaste rezidenţia să numeaşte Ştucar. La aciastă ţară sănt tot Luterani, fără numai la un oraş sănt toţi Papiştaşi. Şi Erţogul încă iaste Papiştas. La aciastă ţară sănt şi jidovi mulţi. Fiind un jidov bogat, numele lui Sist, de multe ori au fost înprumutănd cu bani pe Erţogul, şi el ca un om fără de socoteală s-au fost lăudănd, zicănd că toată ţara poate să fie a lui înprumutănd pe Erţogul cu mulţi bani. Şi auzind boiarii ţării de aciasta, au spus Erţogului zicănd, că ce grăiaşte jidovul mare necinste iaste la toată ţara. Şi auzind aciasta Erţogul s-au măniat foarte. Şi aşà poruncind la spănzurătorile care sănt la acea cetate de au făcut altă spănzurătoare deasupra aceaia, şi acolo au spănzurat pe acel jidov, făcănd o culvie de fier, care spun că până acum să viade acea spănzurătoare cu culvia şi cu oasele jidovului.

Acest Erţog făcănd multe lucruri necuvioase la ţara lui, la anul 1754 au poruncit de au săpat, ca cănd ar face un aleşteu de doao miluri în lung şi de lat ca la 50 de stănjeni, slobozind apa de s-au umplut.

www.dacoromanica.ro

După aceaia la anul 1756 au poruncit de s-au strâns mulţi cavaleri şi domni de s-au strâns la rezedenţiia sa, Ştucar. Şi au eşit la acel loc
Pag. 57. să facă vănătoare, poruncind la ţărani de au scos vănatul de la păduri: cerbi, căprioare, porci sălbatici, epuri. Şi aşà gonind vănatul până la acel loc şi strămtorând acel vănat de au întrat într-acel loc. Şi aşà au început a pușcà vănatul, cât au vrut să pușce.

După aceia fiind lângă acel loc ca un ceas departe un isvor de apă de asupra unii movile, acolo au pus masă, şezând să mănânce,
Pag, 58. fiind toate lucrurile ceale trebuincioase la masă de argint. Şi fiind la masă, au auzit că au mai scornit de la altă parte vănat; şi aşà s-au sculat de la masă cu grabă, de au mers să mai pușce vănat. Şi întorcându-să iar la masă, n-au aflat nici masă nici alt nimic, ca când le-ar fi înghiţit pământul toate. Şi văzând aciasta, toţi care au fost acolo s-au încremenit şi în grabă s-au dusu de acolo, fiind foarte înspmăimântaţi. [Aciasta au fost arătare Dumnezeiască pentru faptele cele multe care făcea acel Erţog cu supuşii săi]. După aceaia au dat poruncă în toate părţile, ca de s-ar aflà oare unde ceva de acele lucruri de argint, socotind să nu fie furat cineva, dar nimic n-au aflat.

După aceaia au poruncit de au umplut iar cu pământ acel lac precum au fost. Şi la acel izvor de apă au poruncit de au făcut un stâlp de piatră şi au scris aciastă istorie pentru pomenire, care iaste şi până-acum. Spun că acel loc să fie depărtare trei ciasuri dela rezedenţiia Ştucarŭ.

IEZUIŢII.

Pag. 58. Istorie. Pentru Craiul al Franţii. La anul 1757, fiiul său ce au fost Cronprinţ, s-au sfătuit cu alţi miniştri şi domni şi cu unii din popii Ejoviţi ca să otrăvească pe Craiul şi să dobândească el stăpânirea. Şi fiind acel sfat rău, au făcut cu cel mai mare peste bucatele crăeşti [sau să zic stolnic] ca să-i dea Craiului otravă în cafea. Şi acel stolnic, ducând dimineaţa cafea după obiceiu, au pus cafeaua în doao felegeane, la unul au fost cu otravă, la altu fără otravă. Şi ducând cafeaua înaintea Craiului, au început a tremurà şi a plânge; şi întrebându-l Craiul ce iaste pricina de plânge, iar el căzând la picioarele Craiului, au cerut graţie spuindu toată pricina, cum l-au îndemnat fiiul său ca să-i deà otravă. Şi văzând lucru că iaste adevărat, au poruncit Craiul de au venit fiiul său şi toţi miniştri şi Crăiasa, şi arătându-le acea fără de leage ce au vrut să se facă, fiind Craiul cuprins de mânie, au poruncit ca să taie capul fiiului său şi să-i taie trupul în patru părţi, ca să-l vadă tot norodul. Şi auzind Craiasa şi miniştrii aciastă groaznică poruncă, au căzut cu toţii la picioarele

www.dacoromanica.ro

Craiului, cerând grație fiiului său. Și așà milostivindu-să Craiul, l-au iertat; iar pe cei cari au fost sfătuitori acestui lucru necuvios pe toți cu cumplite morți au poruncit de i-au omorât: pe unii i-au fiert în unt-de lemn, pe alții i-au belit de vii și pe alții i-au ucis cu roata. Și așà fieste care și-au luat plata pentru acea fără de leage care au vrut să se facă.

La anul 1759 iar s-au sfătuit popii Ejoviții ca să omoare pe a- *Pag. 59.*
cest Craiu, și sculându-se trei inși noaptea, fiind îmbrăcați cu haine streine și, mergând la Polata unde au fost Craiul, au întrat la Craiul, dând bani la soldații care au fost de straje. Și având cuțite lângă dânșii, au vrut să junghie pe Craiul. Iar Craiul, văzând aceasta s-au spăriiat foarte și-au început a strigà și a se apărà. Și auzind străjile din curtea Craiului, au alergat să vază ce iaste. Și aflând pe acei trei inși i-au prins; și căutându-i, i-au aflat că sunt popii ejoviți. Și cercându-să acest lucru, s-au aflat mai mulți la aciasta fără de leage. Și așa câți s-au aflat și-au luat plata, precum li s-au căzut.

Alta istorie. La țara Craiului Portugal, la cetatea Lizabon, iar s-au *Pag. 59.*
făcut mare viclenie tot dela popii ejoviți, vrând ca să omoare pe Craiul.

Și la țara Șpanii iar așiderea au vrut să facă Craiului Ejoviții.

După aceaia auzind Papa și alți Crai pentru faptele lor ceale necuvioase și fără de leage, s-au sfătuit cu toți și la câte locuri în toată Europa s-au aflat Ejoviți pe toți i-au gonit dela mănăstirele lor. Și câtă avuție s-au aflat la dânșii toată au luoat stăpânitorii locurilor. Spun că așa multă avuție s-au aflat la acești feali de popi, mai mult decât la toate Crăiile care sânt în Evropa.

Anul 1773. *Pag. 5.*

La acest an fiind poruncă înpărătească au scos pe toți Ejoviții dela toate mănăstirile câte s-au aflat supt stăpânirea Casei Austrii. Și câtă avuție s-au aflat la acele mănăstiri, tot au luat Impărăția.

Și spun că s-au aflat o avuție mai mult de o sută de milioane. Ce pricină va fi căci i-au scos, nu știu.

SERIA III.

Istorioare; întâmplări; însemnări statistice și geografice.

ISTORIOARE.

Istorie. Iaste la Imperium o cetate ce se numește Augspurg. *Pag. 61.*
La acea cetate au mers un fecior meșter bărbiar, ca găsind vr-un stăpân să lucreze. Și nemerind la un meșter măcelar, au întrebat

www.dacoromanica.ro

unde şade meşterul cel mare al bărbiarilor, şi acel măcelar în batjocoră i-au arătat casa, unde au fost şezând Ştrafrihter al acei cetăţi [sau să zic gădea, precum se zice la aceste locuri]. Şi mergând acel fecior de bărbiar la Ştrafrihter, i-au cerut ca să-i orănduiască un stăpăn ca să lucreze, iar Ştrafrihter auzind s-au mirat şi au întrebat pe acel fecior, cine l-au îndreptat la dănsul; şi au spus că un măcelar l-au îndreptat. Iar Ştrafrihter n-au zis nimic, numai l-au ţinut
Pag. 62. la casa lui până a doua zi, dându-i de mâncare şi de băut. Şi a doua zi mergând Ştrafrihter cu acel fecior de bărbiari la casa acelui macelari, i-au zis: acum să ştii că voiu căutà acest lucru să fiu şi eu acum la ţehiul vostru. Şi căutând acel lucru cu judecată, Ştrafrihter au dobândit pe acel ţehiu al măcelarilor, ca să fie şi el în ţehiul lor. Şi de atunci până în vreamea de acum, când se strânge ţehiul măcelarilor, miarge şi Ştrafrihter acolo. Destul au umblat măcelarii şi mare sumă de bani ar fi dat ca să nu fie Ştrafrihter la ţehiul lor, dar nimic n-au putut isprăvì.

*

Pag. 57. Altă Istorie. La o cetate ce să numeaşte Linţ iaste la Ober Esteraih [sau Austria de sus]. La acea cetate făcând spânzurători nouă, iar un fecior meşter de pânzari s-au socotit de au făcut această comedie, că prinzând un şoarece, — a doua zi fiind niste vinovaţi ca să-i spânzure şi ducându-i până la spânzurători, iar Ştrafrihter [sau gădea], văzând şoarecele spânzurat, s-au mirat ce lucru poate să fie aceaia. Şi n-au vrut să spânzure pe nevinovaţii aceia, până nu se va află cine au făcut lucru acela. Şi aflându-se acest fecior, s-au căutat lucru cu judecată şi au făcut aceale spânzurători să fie acel fecior stăpăn pe dânsele. Şi din vreamea aceaia până acum sunt acele spânzurători de se numesc ale pânzarului. Şi când iaste să piaie vr-un om, trebue maghistratul să plătească pentru un om câte zece florinţi. Şi aşà trimite maghistratul de cere chiia dela spânzurători; după aceaia iar trimite chiia la stăpânul spânzurătorilor.

ÎNTÂMPLĂRI.

Pag. 5. Anul 1766 Martie 1, la Viena.

La această vreame fiind Dunărea foarte tare îngheţată, s-au rupt ghiaţa şi au rupt toate podurile şi multe case au înnecat, făcându-se multă pagubă la Leopolduştat, fiind fost şi cutremur în vreamea aceaia.

www.dacoromanica.ro

La anul 1771. *Pag. 2.*

Fiind foarte mari ploi la părţile Ţării Nemţeşti cât la multe locuri s-au înnecat cetăţi şi sate. Şi din ploile ceale multe s-au înnecat şi bucatele la câmpuri şi s-au făcut mare scumpete şi foamete, cât au ajuns o găleată de secară până la 18 florinţi nemţeşti. Şi aşà oamenii săraci, neavând ce să mănce, au fost mâncând fân sau otavă fiartă cu lapte. Dintr-această pricină au murit aşà oameni mulţi la Ţara Boemii. Şi aşà auzind Inpăratul Iozefus, au trimis multă mulţime de făină dela magazinurile înpărăteşti la Boemiia, ca să nu moară oamenii de foame. Mare milostenie au făcut.

Anno 1772. Ianuarie 1. *Pag. 2.*

Insemnare pentru oamenii care au murit la Ţara Boemii dela prima lunii lui Ianuarie până la sfârşitul lui Martie. . Sumă 46.218
Iar dela prima lui Aprilie până la 15 zile ale aceştii luni au murit . . . . . „ 16.218
Sumă 62.436

Iar oameni cei care au fost bolnavi la Boemiia dela prima lunii lui Ianuarie până la sfârşitul lui Martie şi s-au însănătoşat . . . . . „ 41.743
Iar care au fost bolnavi şi s-au însănătoşat dela prima lui Aprile până la 15 zile . . . . . „ 99.217
Suma 140.960

1775 Fevr. 8. *Pag. 4.*

La această zi, rupându-se ghiaţa la Dunăre, s-au oprit din jos de Buda, şi aşà s-au făcut multă pagubă. La Buda au înnecat case 474 şi la Peşta au înnecat case 892. Şi această urgie dumnezeiască s-au început noaptea la 12 ceasuri şi au ţinut 2 zile, până s-au rupt ghiaţa, dând cu tunurile din cetate din Buda. Din jos de Buda este un şat, se numeaşte Sorocşar; este două ceasuri cale. Acolo încă au înnecat case 53. Şi măsurându-se acel loc de inginiri, s-au aflat mai înnaltă de cum curge Dunărea cu stânjeni 85. Iar din jos de Buda, sunt şase mile, este un ostrov. La acest ostrov sunt 80 de sate. Şi acolo s-au făcut mare pagubă, că au înnecat 18 sate şi oameni 700; şi câte vite au fost, toate s-au înnecat. S-au socotit câtă pagubă s-au făcut la Buda şi la Peşta, 12 milioane. Să ne ferească Dumnezeu de urgie ca aciasta.

www.dacoromanica.ro

DIFERITE ÎNSEMNĂRI STATISTICE.

Año 1772 Iunie 1.

Pag. 1. Insemnare pentru căte case şi oameni să află la Cetatea Viena, în Cetate şi la Forştat, afară din Cetate.

Sănt case în Cetate şi la Forştat	—	4.955
Sănt oameni în cetate, bărbaţi care sănt de loc	25.575	
Sănt şi la Forştat	64.086	89.661
Sănt şi mueri în Cetate care sănt de loc . . .	27.924	
Sănt şi la Forştat	74.456	102.380
Sănt oameni străini dela alte ţări, bărbaţi în Cetate	18.624	
Sănt şi la Forştat	56.822	75.446
Sănt şi mueri străine în Cetate	23.844	
Sănt şi la Forştat	61.410	85.254
Sănt popi în Cetate şi la Forştat	—	9.277
Sănt şi jidovi în Cetate şi la Forştat, bărbaţi .	5.637	
Sănt şi mueri cu copii jidovce	7.546	13.183
Suma peste tot . .		375.201

Pag. 3. Año 1707.

Insemnare căte cetăţi şi sate şi oameni să află în Ţara Sacsonii.

1.167 cetăţi mari şi mici sau oraşe.
13.897 sate.
13.075 biseareci.
68 persoane de firşti.
883 neamişi.
67.795 meşteri care fac materii şi pănzari.
32.470 postovari.
16.340 şusteri.
80.467 croitori.
5.000 de mii 8.740 de mii burgheri.
2.000 de mii şi 326 de mii şi 607 bauri sau sătiani.
51.000 de mii şi 800 de mii şi 532 oameni tineri dela 18 pănă la 41 de ani.

*

www.dacoromanica.ro

Insemnare pentru cei şapte Curfirşti (sau Electori) care sănt ai Imperiumului. *Pag. 51.*

1. Curfirşt dela Sacsoniia.
2. Curfirşt dela Bavariia.
3. Curfirşt fon Mainţ.
4. Curfirşt fon Brandaburhi.
5. Curfirşt fon Anover.
6. Curfirşt fon Trir.
7. Curfirşt fon Kelen.

Insemnare pentru stăpănirile care sănt în Evropa:

1. Inpăratul.
2. Crai.
3. Curfirşti.
4. Firşti.
5. Erţ Erţog.
6. Erţog.
7. Margraf.
8. Graf.
9. Baron.
10. Edelman (sau Neamiş).

GEOGRAFICE. *Pag. 75.*

Insemnare pentru cetăţile care la ce ţări sănt, care sănt în Evropa, întru care sănt scaunele Stăpănitorilor acelor ţări.

La Italiia, care stăpăneaşte Papa, iaste Roma
La Ţara Moscului iaste Peterburhi şi Stoliţ.
La Ţara Turcească iaste Ţarigrad.
La Ţara Austrii iaste Viena.
La Ţara Ungurească iaste Pojon.
La Ţara Boemii, Praga.
La Ţara Moravii, Ulmiţ.
La Ţara Staermarc, Graţ.
La Ţara Horvăţească, Carolştat
La Ţara Tirol, Inşpruc.
La Dalmaţiia.
La Şlavoniia.
La Banat, Timişoara.
La Ardeal, Sibiiu.
La Ţara Rumănească, Bucureşti.
La Moldova, Iaşi.
La Ţara Leşască, Varşau.
La Ţara Şvedului, Stocolm.
La Ţara Denemarcii, Ştralzont.
La Engheland, London.
La Holand, Amsterdam.
La Franţiia, Paris.
La Şpaniia.
La Neapoli.
La Ţiţiliia.
La Sardiniia.
La Italiia, Veneţiia.
La Portugal, Lizabon.
La Prusiia, Kenicsberg.
La Brandaburg, Berlin.
La Slejiia, Breslau.
La Sacsoniia, Drezden.
La Bavariia, Minhen.
La Salţburg, Salţburg.
La Oberpfalţ, Fraiburg.
La Niderpfalţ, Ţveibric.
La Pasau, Pasau.
La Anşpah, Anşpah.
La Barait, Barait.
La Virtzburg & Bamberg, Virţburg.
La Sacscobur, Coburg.
La Sacs-Ilberşhaus, Ilberşhaus.
La Sacs-Mainighen, Mainighen.
La Sacs-Hainsnah, Haisnah.

www.dacoromanica.ro

La Sacs-Tirenghen, Tiring.
La Sacs-Gota, Gota.
La Sacs-Vaisenfelţ, Vaisenfelţ.
Pag. 50. La Trir, Ful & Kelen.
La Curmainţ, Mainţ.
La Esen, Casel.
La Braunşveig, Braunşveig.
La Lineburg, Lineburg.
La Vestfaliş, Vestfalen.
La Altenburg, Altenburg.
La Vitenberg, Ştucart.
La Turlah, Carolsru.
La Şvarţvald, Keel.
La Elzas, Strasburg & Culmer.
La Lotring, Ninevil.
La Ghiemf, Mimbelgart.

La Ţara Şvaiţ sănt 18 canton [sau ţinuturi]. La un ţinut iaste Bern, Bazel, Ţirhi, Baden, Luţern, Şafauzen, Viterturn.

Lucsenburhi iaste chiia dela Spanişe Niderland.

La Imperuim [sau Raih] sănt cetăţi care numai Inpăratul iaste poruncitori, care sănt aceastea: Ulm, Nirenberg, Augşpurg, Lindau, Reghenspurg, Francfort am Main, Rotenburhi, Memnighen, Tinghelşpil, Nerlinghin, Amburg, Libec, Danţig, Torn, Elving, Strasburg, Anau, Aşafenburg, Biberac, Caufbaer. ||

* * *

Pag. 76. Insemnare pentru apele care din ce munţi curgu şi în ce ape dau [sau mergu].

Dunărea să înceape dela Ţara Bavarii şi curge în Marea Neagră.

Tisa să înceape din munţii Maramoroşului şi curge în Dunăre.

Morăşul să înceape din munţii Ciucului şi curge în Tisa lăngă Seghedin.

Oltul să înceape iar din munţii Ciucului şi curge în Dunăre lăngă Nicopoe.

Ialomiţa să înceape din munţii Ţărăi Rumăneşti şi curge în Dunăre.

Siretul să înceape din munţii Ţărăi Moldovii şi curge în Dunăre din sus de Galaţ.

Prutul să înceape iar din munţii Ţării Moldovei şi curge în Dunăre.

Nistru să înceape din munţii Ţării Leşesti şi curge în Marea Neagră.

Buhul să înceape iar din munţii Ţării Leşesti şi curge iar în Marea Neagră. Aceste doao ape să înpreună lăngă Hoziia.

Nipru să înceape iar din munţii Ţării Leşesti şi curge iar în Marea Neagră, întrăndu în Dona.

Dona să înceape din munţii Ţării Moscului şi curge iar în Marea Neagră, lăngă Azacu.

Volga să înceape iar din munţii Ţării Moscului şi curge în Marea Caspică.

www.dacoromanica.ro

SERIA IV. *Pag. 74.*

Iarăş Ardealul, Moldova şi Ţara Românească.

ARDEALUL.

Insemnare pentru cetăţile care sănt la Ţara Ardealului şi la ce an s-au zidit:

1146. S-au zidit Mediiaşul.
1150. S-au zidit Sebeşul.
1160. S-au zidit Sibiiul.
1178. S-au zidit Clujul.
1198. S-au zidit Sighişoara.
1200. S-au zidit Orăştia [sau Sasvaroş]. S-au stricat în vreamea Curuţilor.
1203. S au zidit Braşovul.
1216. S-au zidit Bistriţa.
1239. S-au zidit Enedoara. S-au stricat în vreamea Curuţilor.
1300. S-au zidit Făgăraşul.
1455. S-au zidit Torda. S-au stricat în vreamea Curuţilor.

*

1590. Au fost cutremur de pămănt la Braşov căt clopetele au sunat şi multe case s-au surpat.
1681. Iar au fost cutremur de pămănt în Braşov căt au sunat clopotele.

* * *

Istorie. După ce au dobăndit Neamţii Ţara Ardealului, trecănd *Pag. 62.* vr-o căţiva ani la mijloc, s-au sfătuit Sasii dela Sibiu ca să omoare pe toţi soldaţii care au fost la cfartir. Şi făcănd acel sfat, au pus zi cu soroc, la toate gazdele, la cutare cias, noaptea, fiind soldaţii noaptea la cfartiri lor adormiţi, să-i omoare. Iar o slujnică, avănd pe un dobosari ibovnic, au spus doboşariului plăngănd, că la acea noapte, la cutare cias, să ştie că toate gazdele care vor avia soldaţi va să-i omoare. Iar acel doboşar, auzind acel lucru, au mers de au spus Căpitanului lui, iar Căpitanul au mers de au spus Ghinărarului. Şi aşa s-au dat poruncă toţi soldaţii să iasă dela gazdele lor cu armele lor să stea la tărg; şi aşa toată noaptea au fost la tărg păn a doua zi. După ce s-au adevărat acest lucru, s-au făcut ştire la Inpărăţie. Şi aşà au

www.dacoromanica.ro

primit poruncă ca să să pedepsească pentru aciastă faptă care au vrut să facă. Şi aciastă pedeapsă s-au orănduit: la toate locuri unde vor fi biseareci săseşti, la cetăţi şi la sate, seara la opt ciasuri să tragă căte un clopot.

Aciastă pedeapsă de nimic li s-au făcut. Şi iaste pănă în ziua de astăzi.

Pag. 28. 1740. La acest an au fost mare scumpeate la Ţara Ardealului, căt au ajuns o găleată de grău cu opt florinţi şi o găleată de mălai cu şase şi şapte florinţi.

Pag. 6. Anul 1743 Noemvrie 15.

La acest an s-au arătat o stia [ce să numeşte cometă] sau să zic stia cu raze ca o coadă lungă. Şi s-au arătat aciastă stia dela aciastă zi pănă la luna lui Martie.

Pag. 6. Anul 1746 April 3.

La aciastă zi au fost vănt foarte mare şi groaznic, căt s-au făcut multă pagubă, rumpănd şi case aici la Braşov.

Anul 1747 August 1.

La aciastă zi au venit lăcuste multe foarte aici în Ţara Bărsii la Braşov. Şi aceaste lăcuste au venit de către Ţara Moldovii şi Ţara Rumănească şi s-au dus aceaste lăcuste prin Ţara Ardealului şi prin Ţara Ungurească şi pănă la Ţara Nemţească. Şi prin multe locuri multă pagubă au făcut, mai vărtos în Scaunul Sebeşului, căci acolo s-au îngropat toamna, şi primăvara iar au eşit mulţime multă foarte, şi multă pagubă s-au făcut. Dumnezeu să ne ferească de aciastă pedeapsă.

Pag. 6. Anul 1750 Ianuarie 30.

La aceasta zi, trăgănd clopotele la biseareca Sasilor la un mort, la doao ciasuri după amiaz, la Braşov, au căzut clopotul cel mare din turnu care iaste de 130 de măji. Şi altă pagubă nu s-au făcut, fără numai toate liamnele pe unde au ajunsu le-au rumptu, iar o altă stricăciune nu s-au făcut.

Pag. 28. 1753. La acest an fiind multe ploi la Ţara Ardealului, s-au înnecat multe bucate de ape şi au ajunsu o găleată de grău cu şase florinţi, şi mălaiu patru.

1756. La acest an s-au început ciumă la Braşov şi în Ţara Bărsii în vr-o căteva sate; şi au ajunsu pănă la anul 1757; şi au murit peste tot sumă 4144. Numai la Şchiai s-au socotit care au murit,

www.dacoromanica.ro

sumă 2101, şi un preot, şi un ejovit, şi un dohtor şi un felcer, cari au fost rănduiţi la cei ciumaţi.

La anul 1762. La acest an fiind poruncă înpărătească ca să facă *Pag. 63.* la Ţara Ardealului zoldaţi [adecă melitari] şi fiind la vreame aciasta Comandir Ghinărariu numele Bucov, au orănduit la acest lucru pe Ghinărar Şişcoviţ. Şi umblănd acest Ghinărariu cu ostaşi pe la locurile unde să facă melitari, şi fiind oamenii îngrijaţi şi turburaţi pentru acest lucru, la multe locuri au luoat arme, iar la Arom Sec şi la Ciuc n-au vrut. Şi străngăndu-să la Ţara Cuicului, la un sat anume Maceifalva vr-o 8000 de oameni dela Cuic şi Arom Sec, nevrănd ca să ia *Pag. 64.* arme, zicănd că nu vor luoa arme să slujească şi să de a şi porţie. Iar Ghinărariu Şişcoviţ, auzind că să pun înpotrivă şi nu vor să ia arme, au dat poruncă la soldaţii care au avut lăngă dănsu şi au inceput a da foc asupra lor, avănd şi patru turnuri. Şi au puşcat vr-o 400 dintr-acei oameni. După aceia li-au căutat să ia arme. La scaunul Uidvarhiali încă au vrut ca să ia arme, dar ei n-au vrut, nici cum n-au vrut, şi aşà au rămas.

Şi aşà au făcut cinci reghimenturi, un reghiment usari de Unguri şi Rumăni şi doao reghimenturi pedestrime iar de la Săcui, şi doao reghimenturi pedestrime dela Rumăni. La aceste 5 reghimenturi spun să fie 18 mii.

Anul 1769 August 1. *Pag. 6.*

La această vreame iar s-au arătat o stia [ce să numeşte cometă] şi s-au arătat zeace zile.

1770. August 23. La aciastă vreame s-au inceput ciumă din sus *Pag. 29.* de vama Branului şi au ţinut pănă la anul 1771 Aprilie 23. Si la aciastă vreame au murit 2055 şi doi felceari care au fost rănduiţi la ciumă. Şi la Tohanu cel nou încă au murit 125 tot la aciastă vreame.

Anul 1771 Martie 17. *Pag. 2.*

La aciasta zi au căzut zăpadă mare, căt din cetatea Sibiiului trei zile n-au putut să iasă cu carăle afară. Iară dela Arad pănă la Tisa aşà mare furtună cu zăpadă au fost, căt multă sumă de mii de vite, boi, vaci, oi, au perit. Numai Dumnezeu să fie milostiv, să numai fie aşa.

Anul 1773 Iunie 6. *Pag. 10.*

La acest an au venit Inalţatul Inpărat Iozef al doilea la Ţara Ardealului. Şi văzănd pin multe locuri cum trăesc [sau cum vieţuesc] oamenii, au venit şi aici la Braşov şi s-au zăbovit doao zile pănă au

www.dacoromanica.ro

umblat pe la vămi şi pe la graniţi [sau la hotară]. Şi au fost şi la biseareca la Bolgarseg [sau la Schiai numindu-să]. Şi văzând oamenii pe Inpăratul s-au bucurat. Şi mulţi multe inştanţii [sau jălbi] au dat pentru greutăţile şi nevoile lor, iar nici un folos n-au cunoscut până acum. Numai Dumnezeu cel mult milostiv să facă milă cu săraci oamenii.

Pag. 4. Anul 1774.

Să să ştie. La acestu anu au fost iarnă foarte grea, căt s-au început dela 15 zile ale lunei lui Octomvrie şi au ţinut până la 15 zile ale lunei lui April. Au fost cu zăpadă multă şi mare ger, căt s-au spăriat oamenii care au avut vite, că să vor prăpădi sfărşindu-să notreţu şi negăsindu-să să cumpere. Să ne ferească Dumnezeu de iarnă ca aciasta.

Pag. 5. Año 1775 Iulie 17.

La aciastă zi noaptea s-au început un mare potop aici la Braşov şi în toată ţara Bărsii, căt s-au făcut mare pagubă, înnecăndu case şi oamęnii şi la holde şi la fănaţii. Dumnezeu să ne ferească de urgie ca aciasta.

Tot la aciasta lună, 18 zile, fiind mari ploi la munţi, s-au pornit apele foarte mari asuprite; şi Dămboviţa curgănd prin mijlocul Bucureştilor, s-au făcut foarte mare pagubă, înnecănd multe case şi mulţi oameni.

Pag. 70. La anul 1779 Iulie 18. La aciasta zi, noaptea la 12 ceasuri, fiind mare şi asuprită ploaie, s-au surpat un munte despre partea Buceagilor cu mulţi copaci. Şi mărindu-să apa, s-au vărsat apa peste cămpu; şi din sus de satul Cărstianului s-au oprit mulţi copaci. Şi aşa s-au pornit apa asupra satului, făcăndu-să multă pagubă la sat, întrănd apa prin case până şi în biserica Sasilor, înnecăndu-să mulţi oameni şi vite; şi bucatele de pe cămpu s-au înnecat.

Aşişderea şi la hotariul Răjnovului şi al Ghinbalului şi al Braşovului s-au făcut multă pagubă la bucate şi la fănuri.

La acel munte care s-au surpat, au fost o stănă de oi; şi s-au înnecat oile şi ciobanii. Numai milostivu Dumnezeu să ne ferească de urgie ca aciasta. Spus-au oamenii bătrăni că nici au auzit, nici au pomenit nevoie şi urgie ca aciasta. Şi un urs fiind în acel munte, înpreună cu oile au venit pe apă. [1]).

[1]) Această din urmă frază s'a adaos de altă mână în urmă.

www.dacoromanica.ro

MOLDOVA.

1758 Sept. 14. La aciastă vreame au întrat spurcaţii Tătari la Ţara Moldovii şi au făcut mare stricăciune robindu mulţi oameni şi vite ; şi alte stricăciuni, arzând bisearici şi case. Şi din 17 ţinuturi ce sănt la aciastă ţară, au robit numai şapte. Numai să ferească Dumnezeu de urgie ca aciasta. *Pag. 29.*

La anul 1778. Trimiţind Inpăratul Turcului pe un Capegi-başa cu vr·o căţi va Turci la Iaşi, zicând că au mers cu ferman de domnie, şi aşà cu vicleşug chemând pre Grigorie Vodă Ghica la gazda lui, făcându-să a fi bolnav, şi mergând Vodă la dănsul neştiind vicleşugul lui, i-au tăiat capul şi mâna driaptă şi l-au dus la Ţarigrad. *Pag 70.*

Tot la acest an au trimis Domn la Moldova pe Costandin Dimitrie Moruş. Acest Voevod au tăiat capetele la doi boiari de divan, lui Bogdan şi lui Cuzea. Iar pe Iordachie Dărmonescu l·au pus la ocnă. Pentru ce pricină, nu să ştie.

ŢARA ROMÂNEASCĂ.

La anul 1714, în zioa de Joia patimelor Domnului Hristos, au mazilit din scaunul domnii pe Domnul Costandin Vodă Brâncoveanul şi l·au dus la Ţarigrad, dinpreună cu Doamna şi cu patru coconi şi cu patru gineri. Şi i-au pus pe toţi la închisoare. Iară când au fost la 15 zile ale lunii lui Avgust, în zioa praznicul Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, i-au scos la judecată păgânul de Inpărat şi aşà au poruncit de *au tăiat întâi capetele la patru coconi,* privind tatăl lor Constandin Vodă ; mai în urmă au tăiat şi capul Mării Sale. Iar trupurile le-au aruncat în mare. *Pag. 51.*

Dumnezeu să-i pomenească întru Inpărăţia Sfinţii Sale !

Acest Domn au domnit ani 25 şi jumătate, fiind milostiv şi iubitori de sfintele biseareci. In zilele acestui Domn au fost pace în ţară şi bilşagu întru toate.

*

Istorie. La anul 1738, fiind Prinţip la Ţara Rumănească Domnul Costandin Vodă Mavrocordat, din pocunca Înpării Turcului au făcut coroşpondenţie cu domnii cei ungureşti şi cu Sasii carii sănt în Ţara Ardealului, precum ca să aibă grije pentru zaharea, că vor să între în Ţara Ardealului pe la Poarta de Fier, ce iaste paşuş la Ţara Haţagului, şapte Paşi cu oaste şi cu Prinţip Racoţi, ce au fost trecut la Ţara Turcească încă dela vremea Curuţilor. Pe acel Prinţip au vrut Inpărăţia Turcului să-l pue să fie Prinţip la Ţara Ardealului. *Pag. 62.*

www.dacoromanica.ro

Pag. 63. Şi scriind Vodă Costandin Mavrocordat la Sfatul de la Braşov, fiind în vreamea aceaia fănoţ Kristof Neidel, precum să ştie că la Paştele Rumănilor va întra acei Paşi cu oastea lor în Ţara Ardealului, numai să aibă grije pentru zaharea să fie pe seama oştilor, precum s-au făgăduit. Şi dănd Vodă acea scrisoare la un Căpitan al său credincios, şi dăndu-i poruncă, ca să aibă grije pentru acea scrisoare, precum are pentru viaţa lui, ca să nu miargă la altă mănă fără numai la măna aceluia la care scrie, a fănoţului Naidel. Iar acel Căpitan, fiind om cu frica lui Dumnezeu, au socotit că, de va da acea scrisoare la măna unde să scrie şi de vor întrà Turcii în Ţara Ardealului, să va face multă robie la creştini ; şi aşà au făcut chiverniseală de au mers la măna Prinţipului Brăncovianul, fiind în vreamea aceaia la Braşov, fiind şi alţi boiari şi neguţători la Braşov, temăndu-să pentru oaste. Iar Prinţip Brăncovianul, cum au căpătat acea scrisoare şi văzănd ce scrie, numai s-au încremenit, neavănd Neamţii ştire de aciasta. Şi aşà au mers Prinţip Brăncovianu cu acea scrisoare la Ghinărariul ce au fost comendat la Braşov, anume Damniţ, şi au arătat scrisoarea. Şi aşà în grabă o au trimis cu ştafeta la Sibiiu, la Comandir Ghinărar, şi de acolo s-au trimis la Beci. Şi aşà s-au dat poruncă, cătă oaste au fost în Ţara Ardealului s-au trimis pela toate paşuşile. Şi aflănd de aciasta Turcii, n-au îndrăznit să între, şi aşà au scăpat Dumnezeu pe creştini.

La luna lui Martie, 29, au venit poruncă dela Curte, şi au prins pe Vladica cel calvinesc şi pre vr-o căţiva nemişi domni, şi aşà i-au ţinut vr-o căteva luni la închisoare. După aceaia i-au slobozit, iar altă pedeapsă sau nevoe n-au avut. [Aşà sănt Neamţii]

Tot la acest an, la luna lui Iunie, au întrat cătanele şi Neamţii în Ţara Rumănească, şi aşà s-au început oaste Neamţii cu Turcii.

Sfârşit

EM. E. KRETZULESCU

www.dacoromanica.ro

BĂLCESCU ŞI «CÂNTAREA ROMÂNIEI»

CONFERINŢĂ DE

N. I. APOSTOLESCU

Rostită la „Societatea Istorică Română" în seara de 30 Martie 1911.

[Rezumat]

Când la 1850 apărù la Paris, în *Românieа Viitoare,* vestita poemă în proză, Bălcescu o înfăţişă sub umbra unei taine. Mai târziu, după moartea marelui scriitor, pe căi piezişe şi sfielnice, se ivì un pretendent la titlul de proprietate al *Cântării României.* Niciodată însă, el nu îndrăsnì să o iscăliască sau cel puţin să pretindă,— *el*—, că este lucrarea sa..... Dar despre toate fazele afacerii acesteia se va vorbì în partea a doua. Acum la început se va învederà un lucru: Bălcescu publicà poema alcătuită — după Chateaubriand, Byron, Lamennais, Michelet şi Biblie — într'o limbă românească datorită geniului său, într'o epocă în care *mistificările literare* erau de mult obicinuite în Franţa şi în literaturile iubite de Francezi. Amicul lui Michelet simţià nevoia de a se manifestà în acelaş fel ca prietenii ori ca predecesorii Romantismului. Trăià, Bălcescu, într'un anumit mediu ale cărui mişcări erau şi ale sale. Astfel se născù ideea mistificării din 1850.

Cel mai vestit înfăţişător de opere *găsite,* omul a cărui faimă a strabătut lumea literară de pretutindeni, vreme îndelungată, fu **James Mac-Pherson.** Intre 1758 şi 1763 el publică o serie de poeme pe cari, spuneà el, se nevoeşte a le traduce din limba gaelică în englezeşte. Autorul lor erà *Ossian,* fiul lui Fingall. Acest bard plânge nenorocirile neamului său regesc, moartea fiului său Oscar, ori invazia Irlandei de către Swaran, regele din Lochin, şi cântă mântuirea ei mulţumită lui Fingall, regele Scoţiei.

Oameni învăţaţi, poeţi, suverani — ca Napoléon — crezură în existenţa poemelor lui Ossian. Când mai târziu se spuse de către unii necredincioşi că Mac-Pherson e adevăratul autor, şi că originalul gaelic — pe care Mac-Pherson îl tot promiteà şi nu-l arătà — este o

www.dacoromanica.ro

poveste, fu o adevărată furtună. Toată lumea ţineà la dreptul de proprietate al lui Ossian. Oricum, poemele Ossianice exercitară o mare influenţă asupra lui Byron şi în genere asupra şcoalei romantice franceze. In România numele celebrului bard scoţian fu venerat de elevii romantismului. Lui Gr. Alexandrescu, când vorbeşte de *Răsăritul lunii la Tismana*, i se pare că vede

ossianice palate.

Un alt om care isbì imaginaţia şcoalei lui Victor Hugo, fu tot din Anglia, anume **Chatterton**. Alfred de Vigny are astfel intitulată chiar una din piesele sale.

Născut la 20 Noemvrie 1752, trăind deci cam în acelaş timp cu Mac-Pherson,—după cum observă d. Augustin Thierry, cari se ocupă de ei pe larg [1]) — el inventă pe la 1765 pe *Thomas Rowley* ale cărui scrieri spuneà el că le-a găsit într'un cufăr al unui domn Canynge, care trăise în veacul al XV-lea. Bietul Chatterton duse un traiu plin de neajunsuri şi văzù, încă fiind în vieaţă, că scrierile *sale* publicate sub numele altuia, nu erau rău primite.

Un al treilea inventator de opere literare fu **Fabre d'Olivet**, cunoscut nu numai ca „troubadour" ci şi ca occultist. Librăria Heinrich, — care va mai publică o lucrare de acelaş fel, -- da la lumină în luna lui Germinal, anul X, o carte care se vedeà a fi inspirată din Biblie: *Le Troubadour, Poésies occitaniques,* traduites par Fabre d'Olivet [2]). Limba ori dialectul acesta occitanic ar fi cevà între vorbirea provençală şi cea languedociană. Poeziile erau firește ale lui Fabre d'Olivet. Totuş prin cunoştinţele lui în direcţie provençală, d-l A. Thierry îl scoate drept un precursor al lui Mistral.

La 19 Maiu 1803, librăria Heinrich publică volumul intitulat: *Poésies de Marguerite-Eléonore Clotilde des Vallon-Chalys, dame* de **Surville**, *poète français du quinzième siècle.* In 1789 Joseph-Etienne, marquis de Surville, căpitan, întâlnise la Düsseldorf pe un oarecare Vanderbourg. Acesta, mai apoi, după ce pierduse din vedere pe căpitanul de Surville, făcù să iasă la lumină manuscrisele versurilor, cari, spusese emigrantul francez sunt ale unei străbune. Această „émule" a Christinei de Pisan — ziceà Vanderbourg — aveà poeme cari nu puteau să fie date uitării. Credinţa în poemele acestea ca fiind ale Clotildei de Surville a fost aşà de înrădăcinată încât autorul conferinţei de faţă îşi aduce aminte că, în 1909, fiind la Paris, a aflat următoarea nos-

[1]) Augustin Thierry, *le Figaro* du 15 Maiu 1909 (p. Mac-Pherson) et du 5 Février 1910 (p. Chatterton): *Les grandes mystifications littéraires.*

[2]) Idem, *le Figaro* du 28 Mai 1910.

www.dacoromanica.ro

timadă. Un tânăr îşi susţineà o tezà despre versificaţia franceză în veacul al XV-lea. D. H. Chatelain, aşà se numià — de nu mă înşel — tânărul învăţat, a lăsat să se tipăriască numele poetei în lucrarea sa ca un lucru foarte firesc. A trebuit intervenţia unui profesor că să-l hotărască a îndreptà cartea chiar aşà tipărită cum erà.

D. Thierry, care se ocupă cu deamănuntul şi de mistificarea privitoare la Clotilda de Surville, o atribue marchizului de *Brazais,* scoţând din cauză pe căpitanul marchiz de Surville şi pe Vanderbourg.

In acelaş an 1803, în *Obermann* al lui **Sénancour**, găsim o aşà zisă conversaţie filosofică a pesimistului povestitor cu un cugetător *„Moldave"*. La sfârşit, într'o notă, vestitul precursor al Romantismului francez se dă de gol, de oarece reproduce un fel de cugetări ale Moldoveanului în chestie. Neştiind însă bine ce înseamnă „Moldovean", spune că le traduce din „l'esclavon" [1]).

In 1815 apăreà la Gide, în Paris, o lucrare fără nume de autor: *Histoire des Sociétés secrètes de l'armée et des conspirations militaires qui ont eu pour objet la destruction du gouvernement de Bonaparte.* Scrierea făcù mare sgomot şi se crezù multă vreme în existenţa aşà zişilor „Philadelphes" din Besançon. Şi azi chiar, romancierul Paul Adam s'a slujit de ideile cuprinse în cartea din 1815, în *l'Enfant d'Austerlitz.* In realitate erà o fabricaţiune a romanticului **Charles Nodier**, lucru pe care, în urmă, nici nu l-a mai tăgăduit [2]).

In 1816, **Benjamin Constant**, publică un roman care erà să ajungă vestit. El e întitulat: *„Adolphe,* anecdote trouvée dans les papiers d'un inconnu et publiée par M. Benjamin de Constant. Paris, chez Treuttel et Wurtz, rue de Bourbon, No. 17; Londres, chez Colburn, bookseller, 50, Conduit Street, New-Bond, 1816". Titulatura aceasta e păstrată şi mai târziu. Astfel ediţia 3-a din 1824 este la fel anunţată pe copertă. Autorul care se dă drept editor, povesteşte o istorie întreagă, aşà cum erà să facă şi Bălcescu. Stase, spune el, câtăva vreme într'un han din Cerenza, sătuleţ din Calabria. Intâlnise acolo pe un om tăcut. Il şi îngrijise cât fusese bolnav. După plecarea lor, care s'a întâmplat în acelaş timp, editorul—B. Constant—, a primit la Neapoli, o cutie cu mai multe scrisori, un portret de femee şi manuscrisul unei povestiri: viitorul roman *Adolphe.* Cutia fusese găsită pe drum de către hangiu şi, neştiind căruia din cei doi s'o trimită, se hotărîse a o da d-lui Constant. Intâmplarea a făcut a nu mai da de urma străinului. După vre-o zece ani, fiind în Germania şi vorbind cu nişte cunoscuţi proaspeţi despre toate acestea, unul îi cerù, pentru

[1]) Sénancour, *Obermann,* cf. la 2-e éd., A. Ledoux, 1833, t. II, p. 375 sqq.
[2]) A. Thierry, *le Figaro* du 19 Décembre 1908.

www.dacoromanica.ro

câtvà timp, manuscrisul. Il înapoiă în curând, însoţindu-l de o scrisoare prin care îndemnà pe d-l B. Constant a publicà povestirea. Autorul scrisorii — pe care Benjamin Constant o reproduce — cunoscuse pe Adolphe, şi socotià că darea la lumină a romanului ar fi de un folos educativ. Fireşte că toate acestea sunt numai un fel de praf aruncat în ochii lumii. Eroina, Ellénore, fusese în realitate o doamnă irlandeză Lindray, care avusese un traiu neregulat şi care cunoscuse in chip foarte intim pe Benjamin Constant, — până la un punct oarecare el însuşi Adolphe. Editorii de astăzi spun asta foarte lămurit [1]).

Mérimée publică la Paris, în 1825, întâia ediţie din le *Théâtre de Clara Gazul.* Autoarea acestor piese, spunea Mérimée, erà o actriţă spaniolă. „O biografie închipuită, note explicative sfârşiau prin a face ficţiunea lucru real". „Câtevà exemplare apărură cu portretul „celebrei comediene". Erà însuşi autorul [Mérimée] după un „croquis" de Delécluze care-l înfăţişà în mantilă, cu umerii goi, cu o cruce de aur la gât" [2]). Originalul spaniol, publicat la Cadix erà — spuneà Mérimée — foarte rar. (Erà aşà de rar că nimeni nu-l văzuse vreodată).

Peste doi ani, în 1827, Mérimée, care erà un pince-sans-rire neajuns şi neîntrecut, da la lumină o nouă lucrare *tradusă* (?): la *Guzla* a cântăreţului morlac Hyacinthe Maglanovici. Poemele erau însoţite de o disertaţie asupra vampirismului şi a deochiului. Lucrul merse de astădată aşà de bine în cât un Slav ca Puşkin cerù autorizaţie a le traduce în limba rusă, spre a le redà unei limbi înrudite cu a lui Maglanovici. Invăţatul german Gerhart recunoscù (?) chiar metrul dalmat [3]).

Ii fusese de ajuns lui Mérimée să citească o călătorie în Dalmaţia făcută de abatele Fortis şi o bună statistică a vechilor provincii illyriene făcută de un şef de biurou dela Ministerul afacerilor străine [4]). Mai învăţând şi câtevà cuvinte slave, putuse da impresia că vorbeşte sau mai bine zis scrie foarte serios când spuneà că traduce din dalmata lui Maglanovici, pe care niciodată nu-l văzuse, pentru foarte frumosul motiv că acesta nu existase şi pentrucă niciodată Mérimée nu fusese în părţile illyrice.

De altfel în *le Globe* se arătă în curând că *Guzla* nu erà decât o anagramă din *Gazul.* D. Louis Léger a arătat că scrierea e un amestec al unei legende scoţiane şi a cevà din Teocrit [5]).

---

[1]) Benjamin Constant, *Adolphe.* La Renaissance du livre, Jean Gillequin, Paris.

[2]) Augustin Filon. *Prosper Mérimée* (les Grands écrivains français), Hachette, 1893, p. 26.

[3]) Augustin Thierry, *Les Grandes mystifications littéraires, le Figaro* du 27 Novembre 1909.

[4]) A. Filon, *Mérimée,* p. 27.

[5]) A. Thierry, *le Figaro* du 27 Noembre 1909.

www.dacoromanica.ro

In 1829, Sainte-Beuve publică, în calitate de executor testamentar, versurile prietenului său *Joseph Delorme,* a cărui biografie precedă volumul. Amănunte, scrisori dela Delorme, dovediau existenţa nenorocitului poet. Azi nu mai e de loc o taină pentru nimeni că Joseph Delorme — cu modificări — şi celebrul critic şi poet au fost una şi aceeaş persoană.

O mai îndelungă enumerare a diferite cazuri de mistificări este zadarnică. Acestea sunt mai mult ca îndestulătoare. Bălcescu trăia atunci în ţară sub influenţa citirii operelor franceze [1]). Dus la Paris luase cevà din spiritul glumeţ şi înclinat spre mistificări al oamenilor cari alcătuiseră la *Jeunesse dorée sous Louis-Philippe* pe cari îi descrie cu atâta vioiciune d. Léon Séché în volumul cu acelaş nume, apărut acum un an, şi în *Alfred de Musset* [2]). O scrisoare a lui Bălcescu, din „$\frac{26 \text{ Avril}}{8 \text{ Mai}}$ 1849" către doamna Ion Ghica, — scrisoare aflată azi la Academia Română, mss. 802, — ne arată pe Bălcescu înclinat a face farse sau cel puţin arătând că ar fi gata să le facă dacă s'ar prinde. El, care pregătià *Cântarea României* de vre-o câţivà ani, simţià că se apropie minutul mistificării, şi „en attendant" se exercità în chip glumeţ [3]).

---

[1]) Cf. între altele, articolul nostru *O carte a lui Bălcescu*, publicat aci în *Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie,* fasciculul precedent.

[2]) Ambele la *Mercure de France.*

[3]) Iată scrisoarea: O reproducem *întocmai* ca în mss. cu toate micile ei greşeli şi cu deasa lipsă de accente.

Acad. Română, 802. $\frac{26 \text{ Avril}}{8 \text{ Mai}}$ 1849.

Je m'empresse ma chere Madame Ghica de repondre à la lettre que vous avez eu l'obligeance de m'ecrire et dont Mr. M. s'etait chargé, c'est qui a fait que je n'ai ni lue ni vue cette lettre. La cause en est toute simple et même tres naturelle selon l'avis du porteur. Craignant qu'elle ne le compromit, il a imaginé de la jetter au Danube. Il gardait pourtant sur lui les lettres de Ghica qui, etaient, je le suppose, bien plus compromettantes, que la votre. Pauvre lettre! comme je la regrette, avec quel plaisir je l'aurais lue. Si les temps des miracles n'etaient pas passés, j'aurais fait comme certain perssonage de la Bible, dont je ne me rappelle plus le nom, qui a arretté le soleil dans sa course, j'aurai commandé au Danube de rebrousser chemin et de me rapporter la lettre.

Mais que faire? Il faut encore se resigner a ce penible sacrifice. Il y a pourtant quelque chose qui me console un peu. J'espere que prenant en pitié le malheur qui m'est arrivé vous vous empresserez de m'en consoler par une autre lettre. La justice même vous impose l'obligation de me dedommager de cette perte, car enfin il y a un peu de votre faute Madame, pour avoir choisi un si mauvais porteur.

www.dacoromanica.ro

In *L'Influence des Romantiques français sur la Poésie roumaine* [1]), autorul acestei conferințe a arătat de ce poema întitulată

Que vous dirais-je de mon voyage jusque ici? Il a été très prosaique et merite peu d'être raconté.

Dans une des villes du Banat, j'allais pourtant avoir une aventure qui devait tourner tout a fait *à la mousquetaire*, mais tout echoua par l'entetement d'un pauvre diable, c'est qui me fit penser que le romantisme ne veut pas de moi à toute force. Je l'ai racontée a Ghica.

J'ai appris ici avec plaisir une belle reponse de notre amie Madame Gauthier au Géneral Liuders. C'etait dans une soirée de fammille. M-me Balaciano s'adresse d'un air pathetique au [General] ilustre personage en lui disant: Général nous abandonons aussi notre patrie si vous l'abandonnez. A quoi le général repond: tranquilisez vous Madame, mon ilustre maître ferra en sorte que bientôt ces pays resteront à la Russie.

A quoi toutes ces belles dames aplaudirent avec frenesie. M-me Gauthier alor se leve indignée et riposte: général vous oubliez que l'homme propose et dieu dispose. Le général confus et interdit balbutie avec peine: oui Madame, c'est vrai je l'avais oublié et je vous en demande bien pardon.

C'est bien beau n'est-ce pas de la part de notre amie?

Il est bien consolant pour nous que s'est trouvé parmi nos femmes quelques belles et nobles amies, parmi les quelles Madame vous brillez, et qui sauve la nation de la honte et l'oprobre dont plusieures *) nos dames l'ont couverte.

Puisque je suis sur le chapitre des anecdotes, permettez moi Madame de vous en raconter encore une autre. Cesar Bolliaco, l'auteur aux mauvais et aux nombreux ecrits, a enfin resolu le probleme que l'a occupé toute sa vie, celui de trouver beaucoup de lecteurs et par consequent des acheteurs a ces ouvrages.

Sous les auspices des Madjares avec les quels il a pactisé il vient de fonder un journal valaque en Transylvanie qu'il nomme *l'expatrié*. Comme dans ce journal il defend la cause des Madjares, ceux-ci se sont engagés de forcer les habittants de touts les villes comquises par eux à prendre des abonemens a son journal. Comme les affaires des Madjares vont bien et que deja ils ont conquis bien des villes, et comme Bolliak avec son journal leve une contribution sur toutes les villes, je m'imagine qu'il doit être deja milionaire. Voila enfin Bolliak heureux. Il a des acheteurs à ces ouvrages autant qu'il en veut. On dit que son journal porte pour devise *l'abonnement ou la mort*. J'ai entendu raconter par un témoin oculaire qu'à la prise de Caransébes les Madjares disaient aux habitants quel journal lisez vous? ne lisez que celui de Bolliak. Cela vous prouve Madame que mon anecdote est vraie, historique. Je m'imagine quelle pitoyable figure moi qui n'a encore rien inventé, je ferrais près de Bolliak qui a fait une si belle invention. Comme il me regardera du haut de son journal. Je suis sur qu'il me vera avec deplaisir s'il me prenait la fantaisie d'aller le trouver. Il craindra que je ne lui fasse pas concurence, mais je m'empresserai de le rassurer; car enfin être millionaire, n'est pas le but de ma vie, mais celui de rendre quelques petits services utiles a mon pays, et d'obtenir l'estime et l'amitié de quelques personnes comme vous Madame et Ghica que j'estime et que j'aime.

Agrez ma chere Madame Ghica mes hommages sinceres et empressés. Votre tout devoué *Gotliebe*.

[1]) Paris, Honoré Champion, 1909, pp. 170 sqq.

*) „plusieures" acesta e adaos d'asupra rândului între d o n t şi n o s.

www.dacoromanica.ro

Cântarea României este anume a lui Bălcescu. Iată pe scurt cele cuprinse acolo, cu un foarte mic adaos:

Cu data de 8 August 1850 apare, în *Românica Viitoare*, la Paris, poema, precedată de o introducere semnată de Bălcescu. El spune că, într'o mânăstire — pe care n'o numeşte — din Carpaţii noştri, găsise — cu *cinci* ani mai 'nainte — într'un vraf de hârtii, manuscrisul întitulat *Cântarea României* pe care acum îl dă la lumină. Cine va fi autorul — nu se ştie — spune el, în chipul lui Nodier şi al altor mistificatori. Trebue însă să fie vre-un pustnic hrănit cu citirea Bibliei. Unele idei fac pe Bălcescu a vedeà un răsunet al marilor mişcări populare din Europa, cum ar fi cea din 1830. Numele Franciei şi al Poloniei sunt lămurit pomenite de modestul prefaţier.

Ion Ghica, într'o scrisoare *publică* adresată prietenului său V. Alecsandri, povesteşte felul cum s'a citit la generalul Mavru, de către Bălcescu, poema presupusului pustnic, şi cum cei de faţă au felicitat pe cititor drept autor, cu mult înainte de publicarea ei. De altfel Ghica îi cunoşteà existenţa de prin 1847.

In 1852 Bălcescu moare, şi peste *trei* ani, se publică, *din nou*, *Cântarea României* în *Românía Literară* a lui Alecsandri, la Iaşi. De astă dată e lipsită de preaţa lui Bălcescu, dar ca-şi în trecut *nu e semnată de nimeni*. Cititorul foarte atent al revistei lui Alecsandri o va găsì însă la sumarul dela sfârşitul anului, pusă în şirul unor publicaţiuni — cari, în deosebire de *Cântarea României*, fuseseră *toate* semnate — datorite lui A. Russo, prieten foarte intim al poetului director al *României Literare*. Lucrul erà însă făcut cu sfială şi în aşa fel încât puteà fi socotit ca o greşeală de tipărire. Dovada cea mai lămurită e că *nimeni* n'a băgat de seamă încercarea asta. Ceva mai mult, peste *şeapte* ani dela *încercarea* din *Românía Literară*, în 1862, Alecsandri scrie în *Revista Română* [1]) o notiţă biografică a lui Bălcescu şi vorbeşte cu prilejul acesta, pe *larg*, despre Russo: [2]) *Nici o vorbă* despre *Cântarea României*. In anul următor însă, 1863, în *Revista Română* a lui Odobescu, după publicarea unui manuscris inedit al lui Russo, directorul revistei reproduce o declaraţie a lui Alecsandri care spune că va destăinuì ceva sensaţional: *Cântarea României* este de Russo. E curios că el uitase singur *încercarea* din 1855.

E foarte adevărat însă că ea nu prinsese şi n'a prins multă vreme. Pricina? Ion Ghica auzise în multe rânduri fragmente din poemă, citite de Bălcescu, înainte de a ştì oricine despre existenţa ei [3]).

[1]) Vol. II, 1862.
[2]) Loc. cit. pp. 314—316.
[3]) *Scrisori către V. Alecsandri*, Socec, 1887, XXVII, pp. 682—683.

www.dacoromanica.ro

Bolintineanu pune în versuri *Cântarea României* şi spune lămurit că e a lui Bălcescu. Vom vedeà că poetul *Florilor Bosforului* nu numai că puteà să cunoască şi el taina cea grozavă ca toţi pribegii de seamă dela 1848, dar că aveà şi oarecari motive mai lămurite de a fi amestecat în afacerile privitoare la poema lui Bălcescu.

Ar. Densuşianu scrie chiar în 1894: „Afirmarea asta [a lui Alecsandri] a rămas cu totul neprobată". [1])

Alecsandri se necăjià să dovedească că paternitatea poemei trebue atribuită prietenului său intim Russo, *afirmând* că... aşa e lucrul. In 1876, în urma conferinţei neuitatului Tocilescu [2]), bardul dela Mircesti se hotăreşte a spune în ce împrejurări ştie el că s'a *hotărît* alcătuirea poemei acesteia. Ar fi fost vorba ca el, Russo şi Bălcescu să scrie ceva spre a înflăcărà minţile tinerilor studenţi români dela Paris. Rezultatul ar fi fost că Russo a scris-o în franţuzeşte şi Bălcescu a tradus-o în româneşte, Alecsandri desinteresându-se în cele din urmă de hotărârea luată.

Lăsând la o parte faptul curios că mai erà nevoe de a înflacărà minţile studenţilor români patrioţi de atunci, apoi se pune întrebarea: De ce taina aceasta? Alecsandri nu s'a gândit la *moda* mistificărilor şi a crezut de bună seamă că motivul e cel pus înainte de el. Noi văzurăm însă destule pilde îndemnătoare la... mistificare. De ce—întrebare capitală—de ce să publice Bălcescu o poemă de Russo? Nici Alecsandri, nici nimeni nu a putut răspunde la această întrebare. Alecsandri se încurcă aşa de rău în explicări încât afirmă că la Paris — spre a deşteptà simpatiile Francezilor pentru Români — a trebuit să se *traducă din nou în franţuzeşte* textul român. Apoi dacă există un text prim francez, de ce nevoia acestei nouă traduceri? Sau — şi lucrul e foarte probabil — manuscriptul francez al lui Russo, pe care Alecsandri spuneà că îl are şi pe care îl dăruia unei surori a lui Russo, va fi fost pur şi simplu traducerea textului român al lui Bălcescu? E foarte regretabil că acest manuscris, pe cari partizanii lui A. Russo îl socotiau drept o *comoară*, s'a pierdut ca un lucru fără de preţ. Cel puţin d. P. V. Haneş în volumul în care editează *Scrierile* lui A. Russo, nu ne dă acest text, ba încă — în treacăt — spune că el a fost pierdut.

La acestea se mai adaugă faptul următor:

Bolintineanu trebuia să cunoască bine taina, de oarece el însuşi este traducătorul vestitei cărţi a lui Lamennais, *Paroles d'un croyant*, care a inspirat de aproape multe părţi din *Cântarea României*. Băl-

[1]) *Istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, 1894, p. 311.

[2]) *Nicolae Bălcescu*, viaţa, timpul şi operele sale.

www.dacoromanica.ro

cescu citează chiar traducerea aceasta în *Mişcarea Românilor din Ardeal în 1848*, fără însă a menţionà cine este traducătorul. De fapt Bolintineanu nici n'a semnat-o complet vre-o dată. Doar într'una din ediţiile posedate de biblioteca Academiei Române găsim la sfârşit un *D. B.* Felul apoi de a scrie, de a stilizà, e lămurit al lui Bolintineanu [1]).

Acest scriitor, pribeag şi el ca şi Bălcescu, tovarăş de suferinţe şi admirator al aceloraşi mari scriitori francezi ca şi autorul *Istoriei lui Mihaiu Viteazul,* când pune în versuri *Cântarea României* spune că e a lui Bălcescu.

In sfârşit Odobescu, când editează operele lui Bălcescu, pune între ele şi *Cântarea României,* cu toată scrisoarea anterioară a lui Alecsandri. El arată chiar cum planul acestei poeme seamănă cu *Introducerea* la *Istoria Românilor sub Mihaiu Vodă Viteazul.* In *l'Influence des Romantiques français sur la Poésie roumaine* noi am arătat şi alte asemănări, cum şi faptul că în ambele lucrări se văd isvoare identice ori de aceiaş natură. Inspirarea din cronice şi din poezia poporană este iarăş un element de care trebue ţinut seamă în opera lui Bălcescu, după cum s'a dovedit tot în acea lucrare despre care pomenirăm.

Cu destulă părere de rău trebue să constatăm că Alecsandri aveà un pronunţat „esprit de clocher". Aşà într'o scrisoare adresată doamnei Spiro-Paul, sora lui Russo, el zice că poema în cestie e de o mare valoare poetică, „aussi nos bons frères d'outre Milcov se plaisent-ils à l'attribuer bénévolement à N. Balcesco" [2]). Cazi din nori auzind o asemenea afirmare la un om ca V. Alecsandri. Din nenorocire „provincialismul" lui Alecsandri se vede limpede şi dintr'o scrisoare adresată de el amicului său Ed. Grenier. In volumul dat la lumină, de curând, de d. G. Gazier, se găseşte o caracteristică a Românilor din Moldova şi a celor din Ţara-Românească. Cei dintâiu sunt plini de calităţi, cei din urmă sunt copleşiţi de tot felul de defecte [3]). In asemenea cazuri, se recuză judecătorii sau chiar simpli

[1]) КѢкінтєлє | ѕннї крєдінчюс | de | A. F. de Lamennais | , Традѣсѫ дін францѣзеще, датѫ ла лѣмінѫ шї | дникінатѫ попоалѣлї Ромжн | de ѕн | Ромжн | БѣкѢрещї | Типографіа лѣї Іосіф Копаніс. | 1848. 108 pp. in 4° mic. In biblioteca Academiei Române [A. 4154].

Cineva a scris de mână pe coperta acestui exemplar: Arhimandritul Dionisie. Probabil însă că n'a cunoscut „A DUOA EDIŢIE" tipărită la 1859, în Iaşi, la Tipografia H. Goldner, şi în care la „Finitu" apare semnătura: D. Б..." De altfel, din această ediţie e un exemplar la Academie [A. 671] de 168 pp. în 8° mic.

[2]) Publicată de d. P. V. Haneş în *Literatură şi Artă Română,* an. VII, 1903, p. 176.

[3]) *Lettres inédites du poète roumain* Basile Alecsandri à Edouard Grenier, publiées avec une introduction et des notes par Georges Gazier, Paris, Champion, 1911, pp. 30—32.

www.dacoromanica.ro

martori. De altfel amicul lui Russo s'a mărginit să afirme. Dacă erà vorba numai de atât, apoi Ion Ghica făcea şi el acelaş lucru, ba încă acesta da amănunte Ceva mai mult: Ghica *publică* cele spuse, ba încă *adresà* scrisoarea *publică* anume lui Alecsandri. Cel din urma scrià numai scrisori *particulare*. Nu mai vorbim de *încercările* cari dovedesc..... multe.

In sfârşit poema cu isvoarele ei; faptul că a fost publicată de Bălcescu, precum şi limba ei admirabil de românească — Russo scrià *numai* franţuzeşte şi apoi i se traduceau lucrările -- ne arată pe omul dezinteresat şi care s'a jertfit pentru ţara lui (pe când alţii îşi petreceau tinereţea în Elveţia) ca pe înflăcăratul autor al acestei *Cântări a României*. De altfel, ea nu are însemnătate decât prin *limba* ei, fondul fiind, după cum s'a dovedit în *l'Influence des Romantiques français,* datorit în părţile frumoase şi esenţiale, Bibliei, lui Chateaubriand, Lamennais, Michelet şi alţii... Şi limba asta nu puteà fi decât a lui Bălcescu.

In ce priveşte aşà zisa *taină* —care de altfel erà foarte străvezie—, ea se explică în deajuns prin gustul aşà de răspândit al mistificărilor în Francia şi în literaturile înrudite cu a Romanticilor.

www.dacoromanica.ro

BISERICILE ARMENE

DE PRIN

ŢĂRILE ROMÂNE.

In evul mediu şi chiar în evul nou până la epoca renaşterei (cinquecento), monumentele de căpetenie durate de neamuri au fost negreşit bisericile. Tot aşà şi Armenii nu au lăsat în ţările noastre de pe acele timpuri alte monumente mai de seamă decât „capiştele" lor, cum le numiau autohtonii, considerându-i, după cum zice Iorga, ca „păgâni". In adevăr, în aproape toate oraşele din Moldova ei au, sau au avut bisericile lor, şi chiar în unele localităţi, cari au fost târguri pe vremuri, cum sunt Herţa şi Cotnar, au fost odinioară biserici armeneşti.

La început bisericile lor au fost negreşit de lemn, şi numai învechindu-se, au fost înlocuite cu clădiri de zid; au trecut însă de sigur veacuri dela descălicarea lor, până la zidirea bisericilor lor de astăzi; iar cele mai multe au fost încă şi distruse la 1551 de Ştefăniţă-Vodă VII; de aceia ele, deşi zidite de meşteri armeni, artizanii de pe atunci ai Orientului, nu mai au stilul armeano-bizantin, ce se găseşte bunеoară la Trei-Ierarhi, Sf. Niculae, Cetăţuia din Iaşi, Mânăstirea de Argeş, Mitropolia din Bucureşti, care zice, Larousse, a fost clădită „par un evêque de Erzeroum (?)"

Lăsând la o parte, „monasterium Armenorum" care odată cu „terra Armenorum" se face danie de către regele Ladislav IV al Ungariei, la 1281, Augustinilor din Gran, şi luându-le în ordinea cronologică, găsim cele dintâi biserici armene din ţările române la *Cetatea albă,* care a fost întâia *etapă* pe drumul pribegiei lor din Asia prin Crimea spre Polonia. Acolo am găsit pietre cu inscripţii armeneşti cu data de 416 era armeană, care echivalează cu data 416 + 551 = 967 era Mântuitorului [1]), apoi dela 623, 895 şi 1152. După aceste inscripţii,

[1]) Era armeană se socoteşte dela anul 551, când catolicosul lor Moses II Elivart a convocat un sinod la Twin; mai exact dela 11 Iulie 552.

www.dacoromanica.ro

biserica din Bielograd a fost închinată Sf. Mariei, iar mai târziu îi s'au adăogit două paraclise, al Sf. Auxentie la 1142, şi al Sf. Ion Evanghelistul la 1152. Ea a fost restaurată la 1196. La 1389 catolicosul Constantin Teodor, orânduind episcop la Lemberg pe Isac, fiul lui Norses-eddin, întinde jurisdicţiunea bisericească a acestuia peste Armenii din alte localităţi, între cari şi Siret, Suceava etc. şi Akerman, din ţara Vlahilor (Gr. Buiucliu). Când Guillebert de Lanoy a vizitat Akerman la 1421, biserica erà încă în stare bună.

In *Suceava,* ajunsă după strămutarea scaunului domnesc din Baia, capitala Moldovei, Armenii s'au aşezat fireşte în număr mai mare ca ori unde în ţară: şi ei aveau aice episcopia lor proprie. După tradiţia locală, ei au venit din Asia mică, când capitala lor în Armenia a fost distrusă de către Perşi la 1064, parte însă încă la 1046 după invazia lui Monomah în Armenia; mai mulţi însă au venit, când la 1313 un cutremur a distrus capitala regatului armean din Cilicia, Ani, şi apoi când la 1378 Ani a fost cucerit de Selgiuci; peste 40 mii Armeni au pribegit în părţile noastre (vezi Gherasim Timuş, revista bis. ortodoxe 1891); mai târziu a chemat Alexandru cel Bun (1418) încă un număr de 3000 familii, pe cari i-a aşezat în oraşele principale ale Moldovei, reîntărindu-le privilegiile cunoscute.

„Armenii din Suceava aveau mai înnainte 6 biserici, dintre cari 4 se află şi astăzi". (Dim. Dan, şi Animpodist Daschevici „Suceava"). Iată-le după vechime: 1. „Sf. Maria", în centrul oraşului, pe locul actualei hale de carne, nu departe de biserica „Sf. Cruce", care poate i-a luat locul. La zidirea acelei hale s'au aflat temeliile bisericei şi petre de morminte armeneşti; dar azi nu mai fiinţează nici o urmă; nici data clădirei, nici cea a dărâmărei nu se mai ştie; doar prin conjectură distrugerea ei ar putea fi fixată înnainte de 1512, când se întemeiază mănăstirea de maici „Sf. Maria", de oarece nu e de presupus, că ar fi fost în acelaş timp două biserici cu acelaş hram. Totuş Minas din Tokkat, diaconul, în descrierea persecuţiunei din 1551, arată că Ştefăniţă-vodă VII ar fi dărâmat cu lovituri de tunuri biserica „Adormirea Maicii D-lui".

2. „Sf. Treime" (Troiţa) care a fiinţat încă până la sfârşitul veacului XVIII, când s'a ruinat cu desevârşire; ea se află pe locul, care azi e grădina doctorului Volcinski, lângă poşta actuală, fostă şi ea casa familiei Kapri. Tradiţia spune, că un zid al bisericei s'a surpat peste o doamnă Kapri, ce se primbla prin grădina ei, omorînd-o, dar lăsând teafăr copilul ce-l purtà în braţe. Din dărâmăturile ei s'a clădit pridvorul bisericei Sf. Cruce; mai există încă pietre tumulare din cimitirul acestei biserici, dar data durărei ei nu se cunoaşte.

www.dacoromanica.ro

3. Mănăstirea de femei „Hagigadar" (Implinirea dorinţei) cu hramul Sf. Maria, azi loc vestit de pelerinaj; zidită la 1512, sub voevodul Bogdan Chiorul (1494—1517) de Drăgan Donovac, azi cunoscută sub numile de „Mitocul cel armenesc", deşi nu mai sunt maici acolo; este aşezată spre Meazăzi dela oraş pe o colină. Tradiţia zice că Drăgan, negustor de vite, dormind într'o noapte acolo, pe când călătorea cu boii spre Beci ori Buda, ar fi auzit prin vis cântând îngerii, şi ar fi juruit ca la întoarcere să zidească acolo o mănăstire, dacă negoţul îi va izbuti. Am zis schit de „femei", de oarece nu erau propriu zis călugăriţe, nu purtau rasă, nici erau supuse la formalităţile cerute (jurăminte etc.) la intrare în tagmă, ci trăiau o viaţă austeră şi de adevărată renunţare la cele lumeşti (vezi Dan pg. 23, şi Schmidt, textul latin). Clopotul de acolo se zice a fi fost adus din Armenia şi are inscripţia: „Pomenirea lui Ghetraţi Arakeli din mânăstirea Tadeos în anul 693 (1244); s'a scris într'o Joie".—La o reparaţie recentă, s'au descoperit sub tencuială ornamente şi pervasuri de ferești de peatră cioplită, în stil gotic. (Fig. 1).

4. Biserica „Sf. Cruce", zidită la 1521 de Criste Hanko (Hacig Hancoian) pe vremea lui Ştefăniţă Vodă cel tânăr V. (1517—1527) pe locul unde a fost mai înnainte o biserică armenească de lemn, în mijlocul oraşului; aceasta reiese dintr'o inscripţie în uşorul uşei, şi din tradiţia locală. Această biserică este oarecum catedrela Armenilor din Suceava; în ea se păstrează o evanghelie scrisă la 1645 în Suceava. (Dan, «cele 4 evanghelii»). (Fig. 2).

5. Mânăstirea de călugări dela „Zamka", spre Miază-noapte, zidită la 1551 sub Ştefăniţă VII, prigonitorul Armenilor, cu hramul Sf. Auxentie, de către Agopşa Vartan; biserica este întărită cu zid cu metereze; în acel zid se găsesc şi două turnuri, unul spre Suceava (cu paraclisul Sf. Grigore din 1606) cu clopote, altul spre Skeja cu paraclisul Sf. Maria, şi al Sf. Iacob. Stilul este armeano-bizantin şi moldovenesc. Aicea a fost scaunul episcopatului armenesc-oriental pentru ţările române, precum şi o şcoală de teologie. Nu mai există azi nici călugări. La 1384 Petru Muşat supusese pe Armenii din Moldova, de oarece erau puţini la număr, episcopului din Lemberg. La 1415—1447 găsim la Zamka pe episcopul Avedik, iar la 1582 sub Ion Sasu, fiul lui Petru Rareş (1579—1582) este episcop la Suceava, Ion Hunanian, care a luat locul lui Barzumas Bohdanovicz episcop la Lemberg, silit a demisionà, pentrucă nu putuse ademeni pe Armenii din Galiţia a deveni catolici. La 1669 Pindou găseşte episcop la Suceava pe unul Ion. Aici a tăbărît pe vremuri Sobieski, şi şanţurile, cari înconjoară din trei părţi cetăţuia, datează de pe timpul lui. Gu-

www.dacoromanica.ro

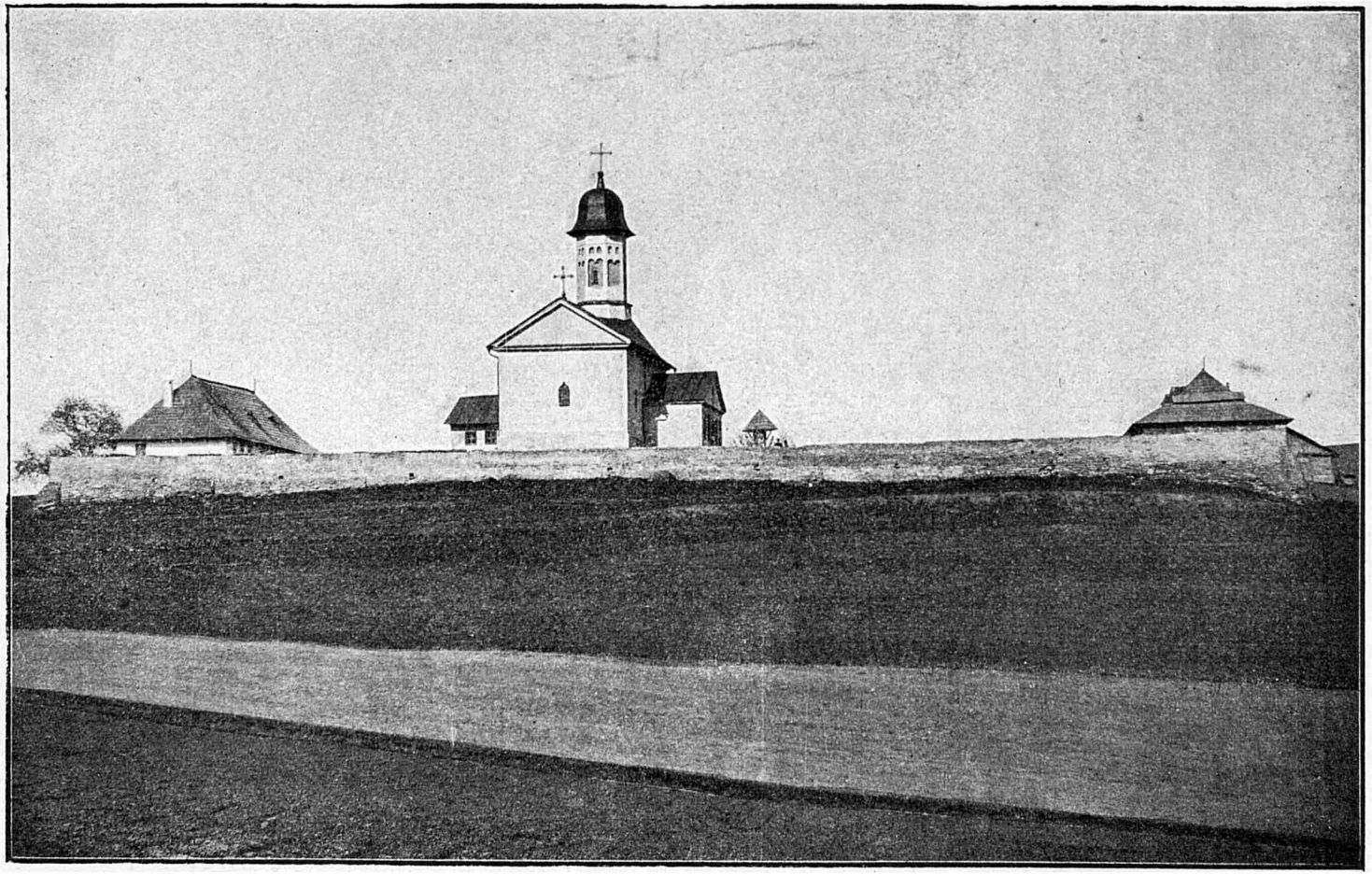

Fig. 1. Mănăstirea de femei Hagiu-gadar sau Mitocul cel armenesc de lângă Suceava.

www.dacoromanica.ro

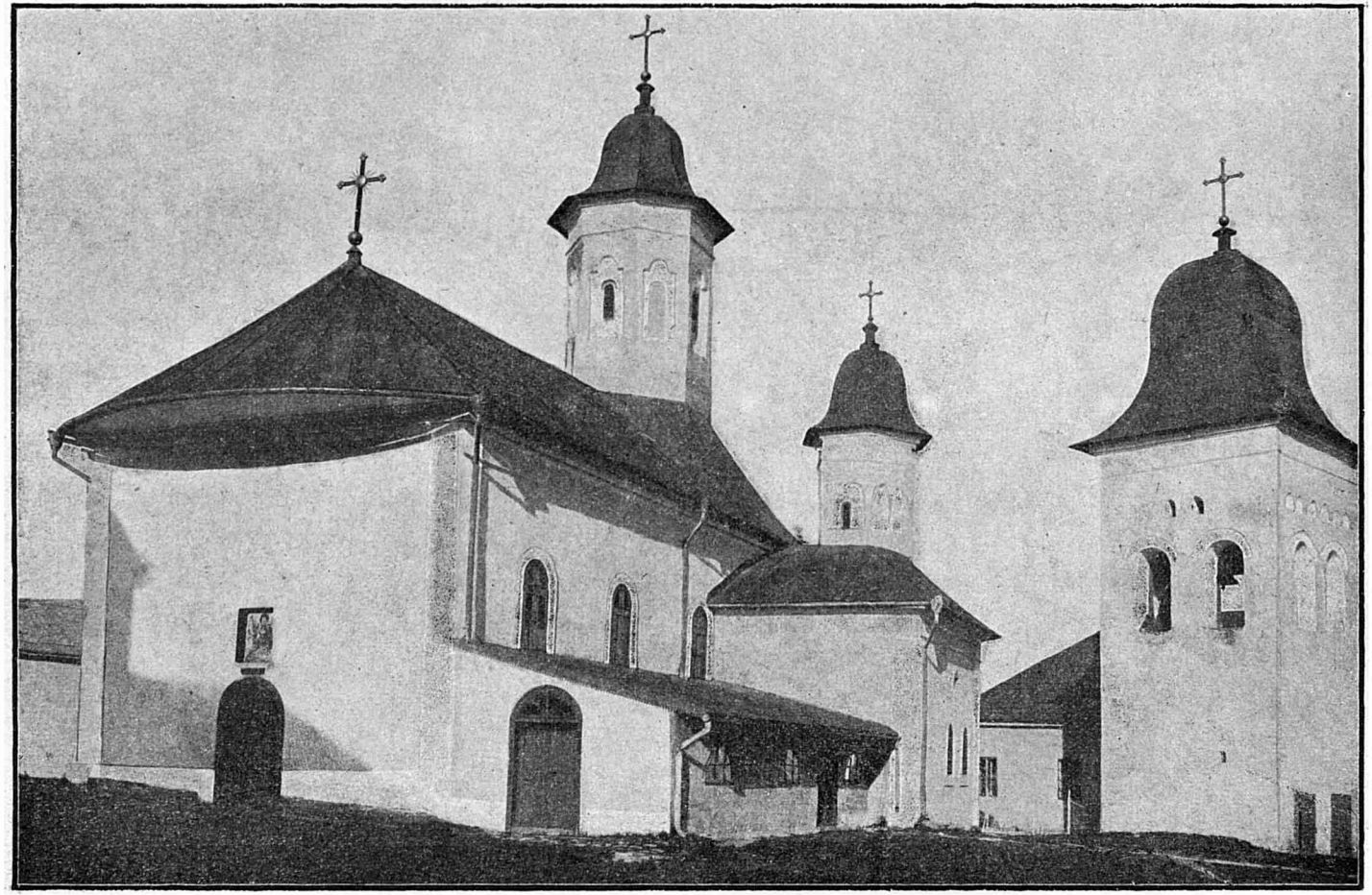

Fig. 2. Biserica parohială armeană Sf. Cruce din Suceava.

www.dacoromanica.ro

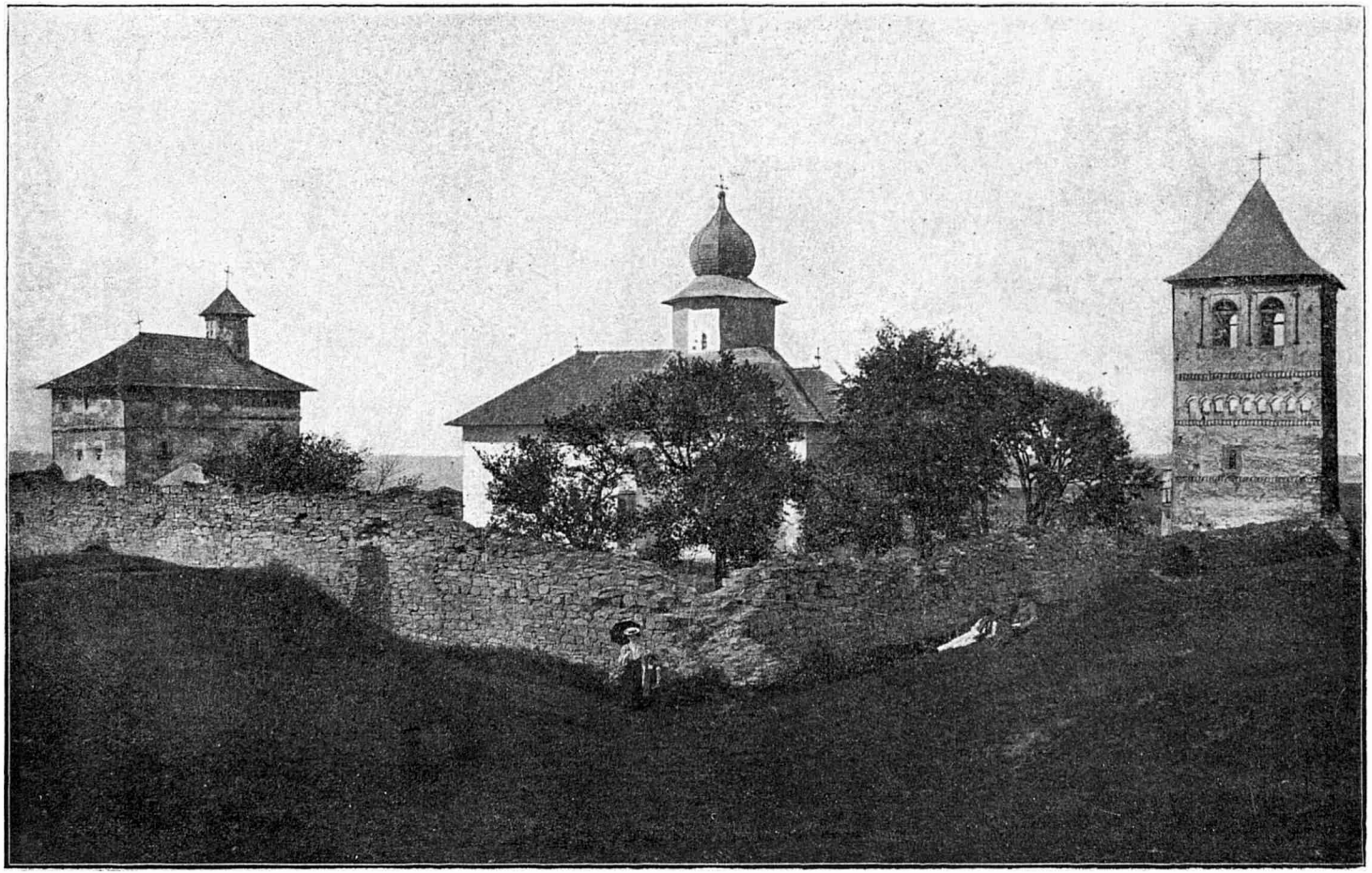

Fig. 3. Mănăstirea de călugări și episcopia armeană sau Cetățuia Zamka, Suceava.

www.dacoromanica.ro

vernul austriac tratează acuma cu epitropia bisericei restaurare acestei cetăţiui-mănăstiri. (Fig. 3).

6. Biserica „Turnul roş", cu hramul Sf. Simeon cel Bătrân (ze-

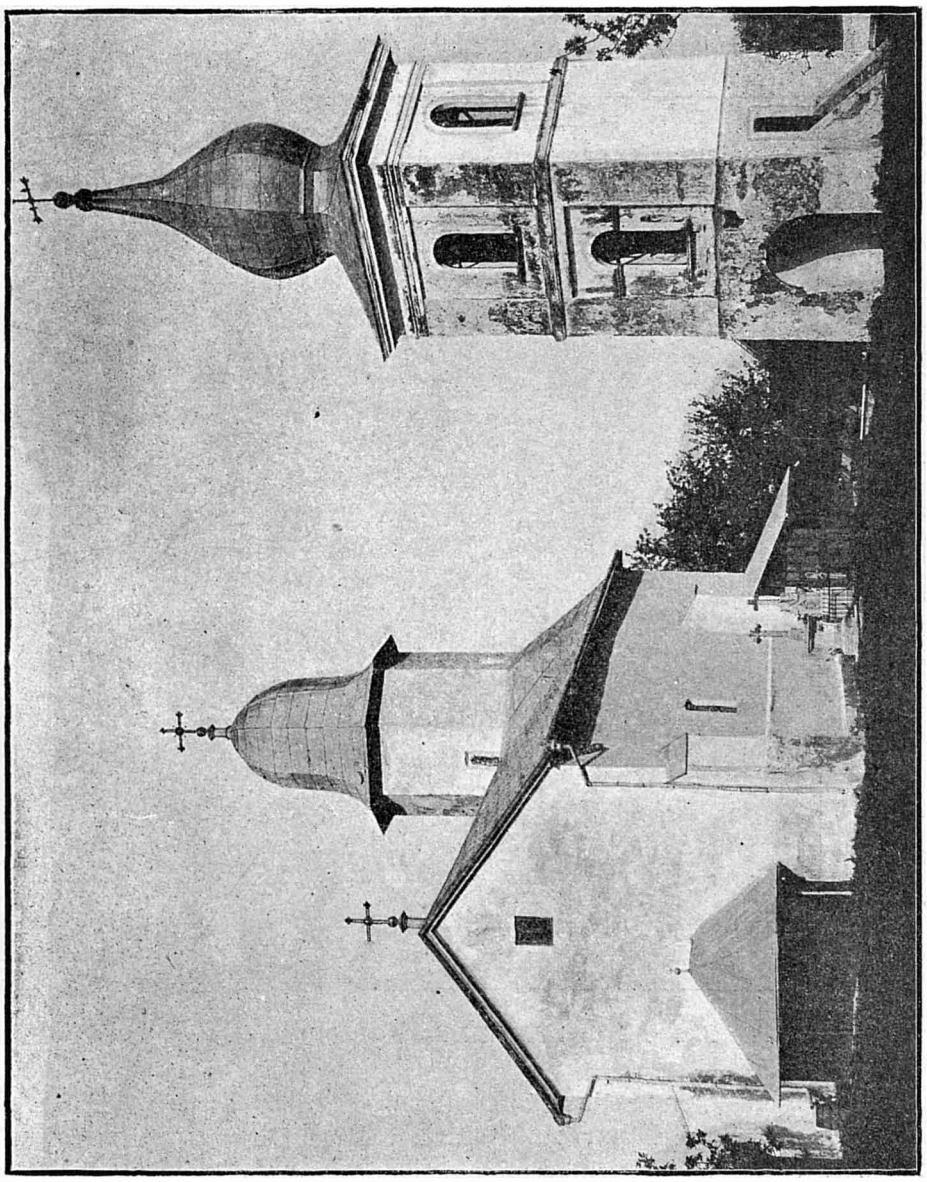

Fig. 4. Biserica „Turnul Roş" din Suceava.

run), după tradiţie a fost zidită la 1600 sub Ieremia Movilă (anul 6607) în anii 1596—1606, de armeanul Şima (Simeon). Soţia lui Irimia Moghilă, a fost după V. A. Urechie, armeancă din familia Cimortan,

www.dacoromanica.ro

iar o fiică a lor a fost soţia lui Miron Costin, cronicarul; o altă fiică, Maria Moghilă, a fost soţia lui Potocky, din care se trage Arhiducele Franz Ferdinand de Austria. Despre Elisaveta Ciomortan, soţia lui Irimia, zice Iorga, că a fost din ţara ungurească, şi că era o femeie cumplită, ce se amestecă în toate treburile, intrigile şi peripeţiile domniei bărbatului său, şi nu s'a dat înnapoi nici dela crimă: după ce

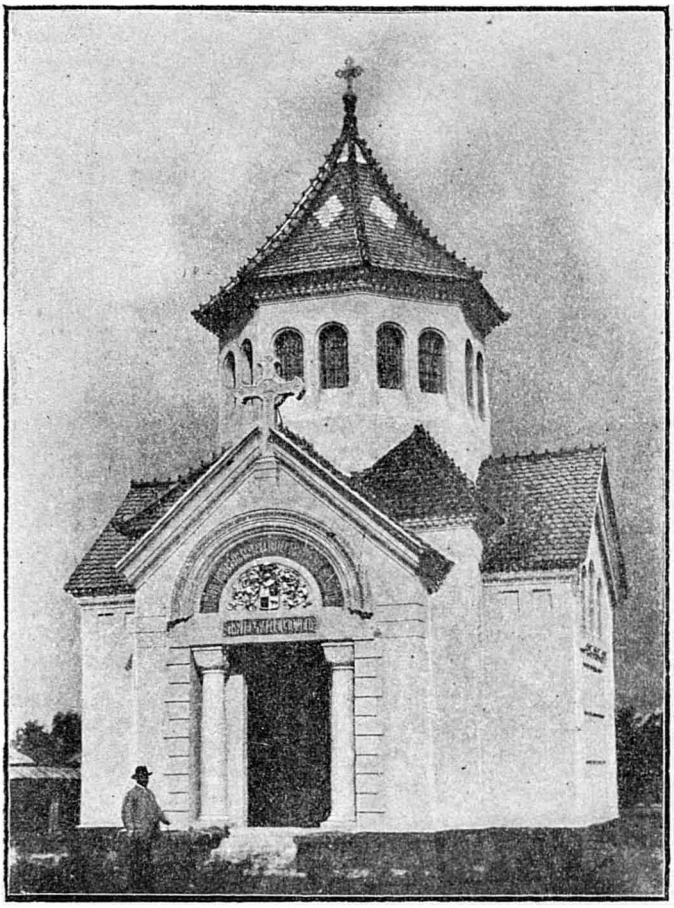

Fig. 5. Cavoul familiei Prunkul din Suceava.

norocul Moghileştilor se stînse, în conflictul cu Turcii şi ceilalţi vecini, Turcii au prins'o pe Elisaveta, şi atunci trufaşa Doamnă suferi cea mai mare ruşine din partea lor; de jale îşi desfăcu părul, închinându-l mânăstirei Sucevița, unde se văd şi astăzi două şuviţe castanii, lungi de o palmă şi jumătate, împletite în deosebi, legate cu fir de sârmă de argint. In robia Turcilor, umilita Doamnă, muri, după ce a căzut după un agă turc, precum povesteşte Miron Costin. Familia Botu-

www.dacoromanica.ro

schan din Suceava păstrează încă un inel cu stema familiei Ciomortan, din cari ea se coboară. In turnul acestei biserici se află un clopot vestit, cu numele de Filip, despre care zic Armenii: „când se trage clopotul Pilipos dela Sf. Simeon, tot să mori" (atât de frumos sună el). Aicea a fost până în cele din urmă cimitirul armenesc, iar apoi s'a mutat lângă Zamka, unde familiile Pruncul (Varteres, Valerian şi Asfadur) au zidit la 1904 un paraclis, sub care se află o criptă cu coşciugurile defuncţilor lor (Fig. 5). Pe vremea ocupărei Bucovinei de către Austria, un anume Grigore Prunkul, erà *judex Bucovinae*, iar fiilor săi Ariton, Luca şi Cristea li s'a întărit la 1790 titlul de nobleţă moldovenească (Dan). Despre Armenii în deobşte şi cei din Suceava în deosebi cităm aici din *Magnum Etymologicum,* următoarele dela Hăşdău:

„Cată să observăm că Armenii ştiau a se arătà în împrejurările cele mai momentoase, destul de buni patrioţi români, spre a fi meritat cu tot dreptul o asemenea distincţiune (vorbeşte despre organizaţia lor municipală neatârnată). Numai de două ori s'au amesticat Armenii la noi în politica ţărei, într'un mod vădit.

„La 1564, Armenii din Suceava au arătat milă şi simpatie pentru faimosul uzurpător al tronului Moldovei, Iacob Basilie Despota, scufundat în teribila catastrofă ce o ştim. Pe când boerii moldoveni se resculase contra acestui nefericit martir al civilizaţiunei occidentale, numai Armenii se întreceau care de care în manifestări de devotament pentru dânsul, fiind expuşi astfel în urma catastrofei, a suferì toată urgia învingătorilor.

„Plebea s'a iritat printr'acest sentimentalism a lacrimilor de milă din partea Armencelor.

„Armencele mi-l priveà
Moldovencele-l plângeà
Copilele mi-l boceà.
(Marian, Bucov. I. 64).

„Pe uliţă mi-l duceà,
Pe uliţa pardosită
Tot de Calapod facută,
Pe uliţa armenească,
Armencele să-l privească...
(ibid.).

„Plebea din Suceava a uzat atunci de măcel şi insultă asupra nenorocitelor mueri ale Armenilor (Sommer, Vita Despotae, Vitenbergae 1587, pag. 16). De aici încolo un secol întreg Armenii s'au ţinut în linişte.

„In 1671 domnind în Moldova crudul Duca-Vodă, arnăut lacom de bani şi de sânge, Armenii au fost iarăş cei dintâi de a luà parte la o conspiraţie curat naţională, în capul căreia se pusese faimosul

www.dacoromanica.ro

serdar Hîncă (Pray) prototipul spiritului de opoziţie în România, rămas nemuritor prin proverbul: „Vodă vreà, Hîncă ba"! Acest roman verde a ridicat cu bărbăţie, deşi fără izbândă, steagul răscoalei în contra născândei insolenţie a elementului fanariot: Armenii au luat partea cea mai activă la această manifestaţie eminamente orheiană şi naţională. Revolta fu nenorocită. Conjuraţia a fost învinsă într'o bătălie lângă Chişănău, şi silită să fugă din ţară. Căzând mişcarea, şi cei mai compromişi dintre Armeni, într'un număr foarte însemnat au fost siliţi apoi să fugă din ţară. (Engel, Gesch. d. Moldau p. 276). Ei se duseră în Transilvania, spre a se adaoga către Armeni, ce pribegiră acolo cu 150 ani înainte, de groaza lui Ştefan Rareş. (Haşdău Columna lui Traian N. 30 din 1869.) Cei ce rămaseră, deşi eraù foarte avuţi şi foarte zgărciţi, n'au provocat totuş nici odată cea mai mică plângere din partea ţărei, prin fraude, prin coaliţiuni, prin esclusivism şi monopol, prin tendinţă de cotropire, prin înţelegere cu inamicii României; din contră istoria dovedeşte (Haşdău, Armenii în România) că se plângeau dânşii mereu de a fi jefuiţi la tot pasul (Baroncz pg. 156 etc.); ce-i drept, dela neizbânda revoluţiei lui Hîncu, şi pribegirea lor în Transilvania, se şi împuţinasă de tot în România numărul Armenilor. În ori-ce caz însă Armenii se pot lăudà de a fi jertfit, şi ei, capetele lor, astă dată, ca şi în timpii mai vechi, dinpreună cu părinţi nostri pentru izbânda cauzei naţionale..."

In cântul său de jelire pentru prigonirile Armenilor de către Ştefăniţă vodă VII (1551—1552), diaconul Mina din Tokkat, pribegit în Suceava, citează bisericele lor, distruse de acest domn în oraşele: *Hotin,* unde este şi azi o biserică armeană (Pindou), apoi în *Vaslui,* unde mai fusese distrusă biserica şi colonia lor spulberată de către Ştefăniţă V. la 1526, când acesta s'a întors dintr'o excursie de prădăciune în Muntenia, în urma unei jalbe a negustorilor vasluieni, despre concurenţa Armenilor; la *Huşi, Dorohoi* (vezi Dan şi Grig. Buiucliu), *Siret* în Bucovina, unde nu se mai găseşte decât un număr de petre de mormânt, aflate la 1868, între cari şi a familiei Agopşa, ctitorii de la Zamka; aceste plăci sunt azi încrustate în zidul cimitirului catolic de acolo. In toate aceste oraşe nu mai există biserci, nici Armeni, nici data durărei lor nu se poate şti; doar numai atâta ca Alexandrul cel Bun a aşezat în acele oraşe familii de Armeni chemaţi de el în ţară. La *Bârlad* şi *Tecuci,* la *Ţiglina,* Ismail (Pindou) unde mai sunt Armeni şi azi, după N. Iorga vor fi fost pe vremuri şi biserici armeneşti.

La *Herţa,* după cum afirmă d-l Haralamb Vasiliu, secretarul comunei Botoşani, născut în acel tîrguşor, în biserica Sf. Gheorghe, o clădire monumentală, înconjurată de zid, ca şi bisercile armene din

www.dacoromanica.ro

Botoşani, se află o placă de piatră cu inscripţie bilinguă, o parte slavonă, o parte în sloave „necunoscute“ ; în cea slavonă se ziceà, că biserica a fost pornită din temelie de o enorie armeană, că apoi a rămas în părăsire, pe la 1812—1814, şi în urmă i-a fost reluată clădire de către ortodoxi, sevârşită şi târnosită în hramul Sf. Gheorghe. Iar adevărată biserică ortodoxă erà acea de lemn, încăpătoare, cu hramul Sf. Ilie, care a ars în marele incendiu din 1887. In jurul bisercei Sf. Ghiorghe au fost multe pietre de mormânt, cari însă s'au părâduit. Nu se ştie chiar dacă şi placa din biserică acea în două limbi, mai fiinţează, de oare ce mai târziu s'au îngropat, în biserică, în locul unde erà placa, d-l şi d-na Panait Cazimir, foştii proprietari ale moşiei Herţa.

La târgul *Cotnar,* a fost o colonie armeană. In monografia Cotnarului, publicată în „Constituţionalul“ din 18 Iuni 1900 se zice: „de la biserica [ortodoxă] mai în sus, tot pe aceiaş vale, se află casa preotului Panaite Balan, ridicată pe nişte urme vechi de temelie, sub care se găsesc iarăş două beciuri de peatră, în stare bună [ca şi în oraşul Suceava, plin de beciuri subterane]. Legenda spune [şi mi-a spus-o şi mie Dum. Leahu, (catolic) vier la via Maicelor] că pe locul acela a fost odinioară o curte, în care se află locuinţa preoţilor armeni ; iar în apropiere se află o altă ruină, care se vede a fi fost iarăş capiştea Armenilor. Acel loc este stăpânit de socrul lui Leahu, care a apucat încă zidul bisericei nalt de un stat de om. Pe acelaş plan cu ruinele unde se crede că a fost biserica armenească, dar mai spre Nord-Ost, se văd ruinele unor temelii în lungime şi lăţime de peste 100 metre, dedesuptul căror sunt bolte foarte bune şi curate, având mai multe săli strâmte. Este foarte sigur că acolo a fost cândva o clădire imensă, dar nu se ştie nimic despre destinaţiunea ce o fi avut.... „vezi şi documentul din 1669 aflător în Arhiva Statului la Bucureşti, pachetul Mânăstirea Golia, publicat de Haşdău: „adică eŭ Chirilă, şoltuzul *armenesc* de tîrg de Suceava... am vândut a noastră dreaptă ocină şi moşie, o falce de vie la târg la Cotnar, în dealul Mândru, între via lui Ion *protopopul armenesc,* din jos, şi între via lui *Marcu armeanul* din sus, care falce de vie *ne au fost nouă moşie de la moşii noştri şi de la părinţii noştri*“.... Satul *Armenii* de lângă Cotnar, cu vre-o 50—60 case, astăzi români, este proprietatea bisericei catolice din Cotnar; ca şi Ungurii, Leşii şi Saşii din partea locului, şi Armenii se vor fi romanizat, perzându-se şi ei, sau perzându-şi religia, pe când la celelalte neamuri persistă religia catolică.

La *Iaşi,* unde Mina Tokatţian pomeneşte de o biserică armeană la prigonirea din 1551, astăzi fiinţează o singură biserică ; dar până

www.dacoromanica.ro

la 1821 se mai află una pe Podul vechiu: „Sf. Grigore Iluminătorul", la spatele bisericei Bărboi, lângă hala Sf. Vineri; d-l Grigore Buiucliu, actual efor președinte al comunității armene, a dărâmat ruinele acestei biserici, distruse prin incendiul din 1821; clădind pe acel loc o casă de raport. Legenda locală spune că biserica Sf. Sava, la spatele căreia se află actuala lor biserică, ar fi fost armenească, și în ea s'ar fi aflat moștele Sf. Paraskiva ; un mitropolit ortodox trecând pe lângă ea și făcând semnul sf. cruce spre ea, îi s'ar fi atras luarea aminte că biserica nu este ortodoxă, ci armenească; atunci el ar fi blagoslovit-o din nou zicând: „pravoslavnică să fie de azi înnainte" ; și apoi ar fi luat-o ortodoxii dela Armeni împreună cu moaștele Sf. Paraskiva (Sf. Vinere). D-l Malhasovici, avocat din Iași, zice că s'ar află la Sf. Sava o piatră cu inscripție armenească, în care se spune, că ar fi fost zidită de către unul Avîc.

In biserica ce ființează și azi cu hramul Sf. Maria, se păstrează piatra comemorativă cu inscripția: „Cu mila lui D-zeu s'a pus temelia bisericei Sf. Născătoare de D-zeu, prin osârdia preotului Iacob, a a hagiului Markar și Grigore 1395". Pe frontispiciul portalului se găsește inscripția: „Cu harul și mila lui D zeu, s'au fundat biserica cu hramul Sf. Născătoare de D-zeu din Iași, prin mâna ctitorului Hacig și preotului Iacob din Sis, a hagiului Markar din Ciuha și a hagiului Krikor, la anul 844 erà armeană, sau 1395 al Mântuitorului. Și la 1803 s'a refăcut prin mâna credincioșilor fruntași cu sârguință și cheltuiala a tot poporului". Evanghelia ce se păstrează acolo, „scrisă la 800 era arm. la Kaffa (Feodoșia, capitala Krimeei) adică la 860+551= 1351 d. Chr., s'a dat la 900 (1451) bisericei Sf. Maria de Iași". Pe unul din mormintele de lângă biserică, a familiei Aritonovicz, azi la Skeja în Bucovina, se află inscripțiunea: „In țărâna acestui mormânt sunt răposați tată și fiu, Criste fiul lui Ilie, care s'a schimbat la viața cea bună la 1264 arm. Și după trecerea de cinci ani s'a săvârșit și Ilie fiul hagiului Ariton [1]), boer și de neam mare, care s'a onorat cu titlu de căpitan de Daraban, la data erei arm. 1269 (1820)". Epitaful este în original în versuri. Tot în versuri și următorul: „Mormântul lui Ștefan Zaharean, fiul negustorului d. Grigore, copac de nar înflorit,

---

[1]) Hagiul Ariton

Ilie Aritonovicz

Criste Aritonovicz

Marcar Iohan Iosif

www.dacoromanica.ro

a văilor mănoase; porumb nevinovat ce pe câmpii zboară ca săgeata; limbă dulce, harpa vorbitoare, cu dreapta credinţă strălucind în viaţa sfântă, până când erà în vârstă de şeasăzeci de ani; dorind din inimă slava cea din cer; a ajuns dorinţa acelei vieţi. Roagă a spune „tatăl nostru" cel ce citeşte aceste slove. Priveşte, Doamne Isuse, D-zeu ziditor, şi fă-l vrednic de fericiţii tăi sfinţi. Anul d-lui 1826 Martie 15". La 1850 ar fi fost se zice încă 6 preoţi armeni la Iaşi; la 1860 nu mai erà decât unul. Armenii, fiind foarte râvnitori la cultura apuseană, şi ori unde se aşezau, având pe lângă grija cultului, la care ţin atât de mult, şi a îngrijirei nevoiaşilor, şi cel al instrucţiei, au avut şi în Iaşi o şcoală cu 5 clase. Pe la 1845 şcoala din Iaşi stà sub direcţia profesorului Serdar Serafim Babik, care erà şi inspector a tuturor şcoalelor armene din Moldova, cum reiese din gondakul (hrisovul) patriarhului Mateos de Constantinopole, din acelaş an, trimis la Iaşi, pentru toată Moldova, document ce se află în biblioteca bisericei. Pentru ajutorarea nevoiaşilor şi bolnavilor, tinerii din Iaşi se aflau în una şi aceiaş asociaţie, „brastavă" cu cei din Roman şi Botoşani. Peatra de mai sus este cel mai vechi document scris al Iaşilor.

La *Roman* pomeneşte Mina Tokatţi la 1551 o biserică armeană şi o colonie bogată. După tradiţia locală, biserica, o construcţie de lemn, ar fi fost cumpărată dela Saşi; iar la anu 1058=1609 s'a făcut din nou cu zid de piatră. Pe păretele despre apus se află inscripţia: „Cu darul, mila şi voinţa lui D-zeu, a tot ţiitorul, şi pentru slava Născutului din El, în aceste vremuri rele D-zeu a ales un om bun, cu numele Agopşa, care a zidit acest templu, dându-i numele de Sf. Maria, pentru pomenirea sufletului său şi a soţiei sale dag. Muhala, pentru părinţii săi, baron Vartan şi Takuhia, a fiilor săi, baron Vartan, Tomşa şi baron Donic, şi a fiicelor sale Meluşa şi Dolvath. Era arm. 1058 Sept. 16. Preotul Bisericei Haciadur". La 1868 s'a făcut bisericei o reparaţie radicală pe dinăuntru şi pe din afară, cu anexele, clopotniţă, vesmântar şi pridvor de către enoriaşii Donică Simionescu şi Teodor Solomon, pe spesele lor, cheltuind 140.000 lei noi; iar la 1905 Christe Kapri a zugrăvit-o din nou pe dinăuntru cu a sa cheltuială, de toată frumuseţea. Evanghelia manuscrisă pe hârtie, cea mai vechie din toate evanghelile armeneşti din România, după memorialul ei prescurtat, este scrisă la mănăstirea Maşghevor din Kilikia, la anul 714 arm. (1265 d. Chr.) de cântăreţul Ghiragos (Kyriakos) pe vremea craiului Hetun, care stăpânea această ţară, şi a catolicosului Constantin V de Eci-maşin (Caucaz). Episcopul de Roman Melhisedèk spune că biserica armeană de Roman atârna de episcopia ortodoxă de Roman, căreia preoţii armeni îi aduceau dajdii, împreună cu ceilalţi preoţi şi clerici ortodoxi, deşi politiceşte Armenii din România aveau deplină

www.dacoromanica.ro

autonomie, având ca şi la Suceava şi Botoşani administraţia lor comunală, cu şoltuzul lor propriu, ceiace arată vechimea şi reputaţia coloniilor şi spiritul lor de asimilare. „Vremurile rele", despre care se pomeneşte în inscripţia de mai sus, după Melhisedek (Cronica Romanului şi a Episcopiei de Roman, compusă după documente naţionale române şi străine, editate şi needitate. Bucureşti 1874 tipografia naţională Str. Academiei 24. Partea I din anul 1392 până la 1714; şi Analele Academiei Române, Buc. 1892. Seria II, tom. IV, pag. 67 „inscripţiunile bisericilor armeneşti), se referă la turburările urmate din pricina rivalităţei la Domnie între feciorii domnilor Movileştii, Irimie şi Simeon, cari erau 8 la număr, toţi pretendenţi; ţara fiind împărţită în 2 tabere: unii ţinând de casa lui Ieremia, alţii de aceea a lui Simeon, până ce în sfârşit învinge Constantin feciorul lui Ieremia Moghila. (Letopis. t. I. p. 227, 228).

(Va urmà). GR. GOILAV.

www.dacoromanica.ro

UN SCHIT ISTORIC IN CODRUL VLĂSIEI.

SCHITUL BĂLTENII

ŞI

VECINĂTĂŢILE.

Motto: «Bisericile şi mânăstirile sunt aproape singurele monumente ce ne-au rămas din trecut; ele au astfel o însemnătate deosebită pentru istoria Patriei, căci inscripţiunile păstrate pe zidurile lor au fost de multe ori singura călăuză a istoricului pentru a determină domnia hospodarilor, obârşia neamurilor, cârmuirea vlădicilor şi faptele războinice».

M. S. Regele Carol I.
Cuvântări şi scrisori, vol. III, p. 444.

CAP. I.

Codrul Vlăsiei. Intinderea acestui codru în trecut. Originea numelui «Vlăsia». Rolul deodinioară al Vlăsiei. Mânăstirea Snagov. Osemintele lui Vlad Ţepeş. Schitul din Bălteni.

Cu câteva decenii înapoi, ţinutul Ţerii Româneşti, cuprins între Olt, Dunăre şi Milcov, până în culmile Carpaţilor, aveà cu totul altă înfăţişare decât aceea pe care o are astăzi. Aceasta ne-o arată atât hărţile geografice din vremurile vechi, cum şi scrierile privitoare la topografia pământului Ţerii Româneşti, în acele timpuri. Inseşi spusele bătrânilor, cari ne încredinţează, nu de ceeace ei au citit sau auzit, ci de ceeace au văzut, vin ca mărturie a celor zise mai sus.

In veacurile trecute, Ţara Românească erà o nesfârşită întindere de pământ păduros, presărată ici-colea cu câmpii, pe cari bunii şi străbunii noştri îşi ridicau căsuţele lor de bârne, ori bordeiele lor ascunse în pământ. Acestea erau în aşà chip făcute, ca să dureze numai până la cea dintâiu răsmieriţă, sau până la cel dintâiu băjenărit, când, siliţi de goana duşmanilor, îşi luau, fiecare, ce puteau şi porniau iarăş pe drumul pribegiei, călătorind numai noaptea, cu groaza în suflet de spaima urmăritorilor. Rătăciau astfel, ca nişte streini, în ţara lor, până dau de o nouă poiană, tăinuită în nesfârşitul codrilor, unde începeau a-şi înte-

www.dacoromanica.ro

meià o nouă gospodărie, fără nădejdea de a o stăpâni mai mult timp ca cea pe care o părăsiseră în ajun.

Așà erà traiul Românilor în trecut. Pădurile erau adăposturile lor. Cocioabe de bârne și bordeie părăsite, presărate în inima codrilor, arătau că întinsul țerii erà al tuturor și al nimănui.

Dar, nu numai de groaza năvalelor streine înfundau Românii pădurile și codrii; ci, în cele mai dese cazuri, și nedreptățile stăpânirii îi făceau să-și ia lumea în cap. Cum, aproape tot întinsul țerii erà numai o pădure, anevoie li se mai puteà da de urmă.

Faimos, prin nesfârșita sa întindere, cum și prin desimea și uriașa mărime a copacilor săi, ajunsese, în acele vremuri, Codrul Vlăsiei. Acest renumit codru se întindeà aproape în tot lungul Țerii Românești, căci începeà din Teleorman, răsbăteà partea de miazănoapte a Vlașcii, acoperià partea de sus a Ilfovului și mergeà de se împreunà cu pădurile seculare ale munților județului Buzău [1]).

Deși așà de grozav odinioară, azi nu i-a mai rămas decât faima; iar numele i-l va perpetuà — până va dispăreà și aceasta — Valea Vlăsiei din miazănoaptea județului Ilfov [2]); vale, altădată largă, adâncă și acoperită cu apă în toată lungimea ei. Acum, numai primăvara și toamna se mai împreună cele câtevà lacuri din lungul acestei văi, lacuri ce tind a dispăreà și ele; în celelalte timpuri ale anului, doar șovarul și trestia mai amintesc că pe acolo e albia unei gârle.

Codrul Vlăsiei aproape a pierit, Valea Vlăsiei e pe cale a dispăreà; și cu toate astea, câtă importanță filologică are cuvântul „*Vlăsie*“ pentru trecutul nostru! In el, ca și în cuvântul „*Vlașca*“, văd ultimele rămășițe ale numelui ce Slavii dădeau odinioară neamului românesc. Țara noastră, în trecut, erà cunoscută numai sub numele de Valahia sau Vlahia. Vorba „*rumân*“ nu erà cunoscută decât ca denumire dată țăranilor robi, legați de moșiile boierești. Pe la începutul veacului al nouăsprezecelea, marii patrioți ai țerii, în dorința de a face cunoscută originea noastră latină și spre a arătà descendența noastră din Romani, au început a înlocuì vorbele „*Vlah*“ și „*Vlahie*“, cu „*Român*“ și „*Românie*“; întemeind această schimbare pe cuvântul „*rumân*“ purtat de „*Șerbii*“ sau „*servii*“ boierești, credincioșii deținători ai numelui strămoșesc de baștină; cum și pe faptul că străbunii noștri, Latinii, după întemeierea puterii lor, și-au luat — dela Roma — numele de Romani, nume, pe care și noi, ca urmași ai lor, eram îndreptățiți a-l purtà.

In veacurile trecute, Țara Românească erà cunoscută și sub numele de „*Țara Muntenească*“, dar mai des sub cel de „*Valahia*“ sau „*Vlahia*“.

In „*Mica geografie a Daciei, Moldaviei și Țerii Românești*“ de Pitaru V. Popescu-Scriban, tipărită la 1838, în Iași, în privința numirii Țerii Românești, la pag. 39, găsim scris: „*Țara Românească o numesc streinii Valahia, dela cuvântul slavon „Valah“, adică Italian, unii din scriitori o numesc România*“; iar în „*Icoana pământului sau Carte de geografie*“, scrisă de profesorul Ioan Rus și tipărită în Blaj, la 1842, în tom. II, pag. 289, scrie: „*Spre miază-noapte de Bulgaria,*

[1]) Vezi «Harta Valahiei, cuprinzând Codrul Vlăsiei».
[2]) Vezi «Harta Gorgănelelor și a Movilei Tătarilor».

www.dacoromanica.ro

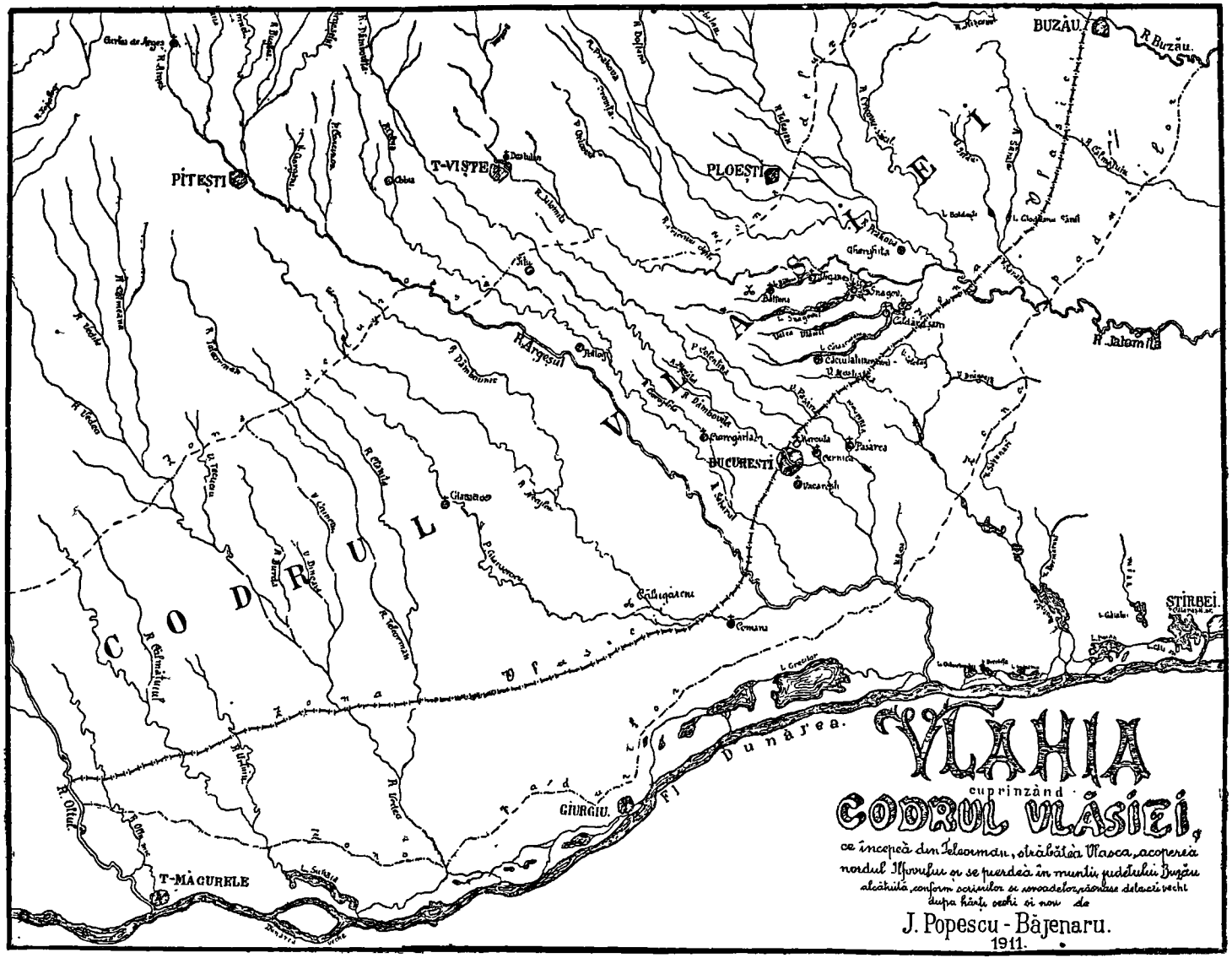

www.dacoromanica.ro

din malul stâng al Dunării, până în vârful Carpaților Transilvaniei, se întinde frumoasa țară Valahia, Țara Românească, sau cum o numesc unii dintre scriitorii românești, România".

Fără îndoială că *„Vlăsia"* este o variantă a cuvântului *„Vlahia"* și, odinioară, prin pădurea Vlăsiei nu se înțelegeà decât *„Țara Vlahiei păduroase".*

Faptul că numele acestui codru s'a localizat în nordul Ilfovului, pe când din celelalte județe prin care se întindeà altădată aproape a dispărut, se datorește și împrejurării că în această parte a Ilfovului, până la începutul veacului trecut, pădurile rămăseseră aproape neatinse de secure, de oarece erau averi mânăstirești, fiind în acea parte o sumedenie de mânăstiri ce aveau numeroase moșii făcute danie de ctitorii lor. Din celelalte județe, Teleorman și Vlașca, pădurile uriașe ale Vlăsiei fiind doborîte încetul cu încetul la pământ, pierind copacii, a pierit și numele faimosului codru. In Ilfov, ca și în Buzău, renumele grozav și care anevoie se va pierde, i l-au făcut atât haiducii, cât și hoții de codru.

La 1877, Grigore H. Grandea, în *„Vlăsia sau Ciocoii noi"* scrieà: *„Vlăsia este și acum una din cele mai întinse și mai bătrâne păduri ale României câmpene. Inainte de 1848, ea se întindeà în susul Bucureștilor ca un arc, cuprinzând în sânul ei verde o salbă de mânăstiri, precum: Cernica, Pasărea, Căldărușanii, Țigăneștii, Snagovul, Ghighiul și Ciorogârla, rămurindu-se în sus și în jos cu osebite numiri".*

„Când păgânii treceau Dunărea, pentru a prădà și arde, Vlăsia erà cel dintâiu liman, cea mai credincioasă ascunzătoare a familiilor cari fugiau de iataganul musulman. Boieri, târgoveți și țărani, cu cățel și purcel: toți își scăpau viața în desișul misterios al acestei păduri".

„Tot într'însa își aveau cuibul și cetele haiducilor cari, în timpul domniei Fanarioților, erau răsbunătorii opincii. Acì, haiducii: Colciag, Cloanță, Mândrilă, Tunsul, țineau calea și nivelau averile, luând prisosul dela avuți. Toată albăstrimea din țară duceà groaza Vlăsiei. Haiducimea, sub frunzișul stejarilor seculari, erà la largul ei, își râdeà de poteră".

„De acì, și vecehea zicătoare, pe care și acum o auzim când este a se vesteì o judecătorie, o casierie sau alt serviciu public unde funcționarii sunt cu mâna lungă: „Par'că suntem în Vlăsia!", zic cei nedreptățiți, prădați sau asupriți".

Dar Vlăsia n'a adăpostit la vremuri grele numai pe cei ce fugiau de groaza iataganelor musulmane, ori numai pe haiducii și tâlharii de codru; ea a fost adăpost al înșiși Voievozilor țerii, cari înțelegând rostul însemnat ce-l are o pădure atât de uriașă și așà de deasă în caz de apărare împotriva dușmanilor, au făcut din ea o fortăreață vie; iar spre a fi mai siguri că pot ține piept vrășmașului, fără pericolul d'a fi învinși, au ridicat în inima codrului cetăți de zid, cetăți cari în timp de pace, în vremuri de liniște, slujiau și ca locașuri de reculegere sufletească, ca locașuri de rugăciune. Aceste cetăți au fost mânăstirile. Dintre mânăstirile înălțate de Voievozi în codrul Vlăsiei, cea mai veche pare a fi M-rea Snagovului, care se crede a fi zidită de Mircea și restaurată de Vlad Țepeș.

Nu departe de M-rea Snagovului, cevà mai către stânga, așezat pe

www.dacoromanica.ro

o coadă de gârlă [1]), mai în sus decât gârla Snagovului, se găsește un schit unic în felul lui: ca împărțire a interiorului, ca trăinicie a construcției, dar mai ales ca vechime. Acest schit, zidit în localitatea numită Bălteni, zice-se de un Radu Vodă, pare a fi cu mult mai vechiu chiar decât M-rea Snagov; lucru ce reiese atât din stilul lui, cât și din tradiția ce s'a păstrat despre întemeierea lui.

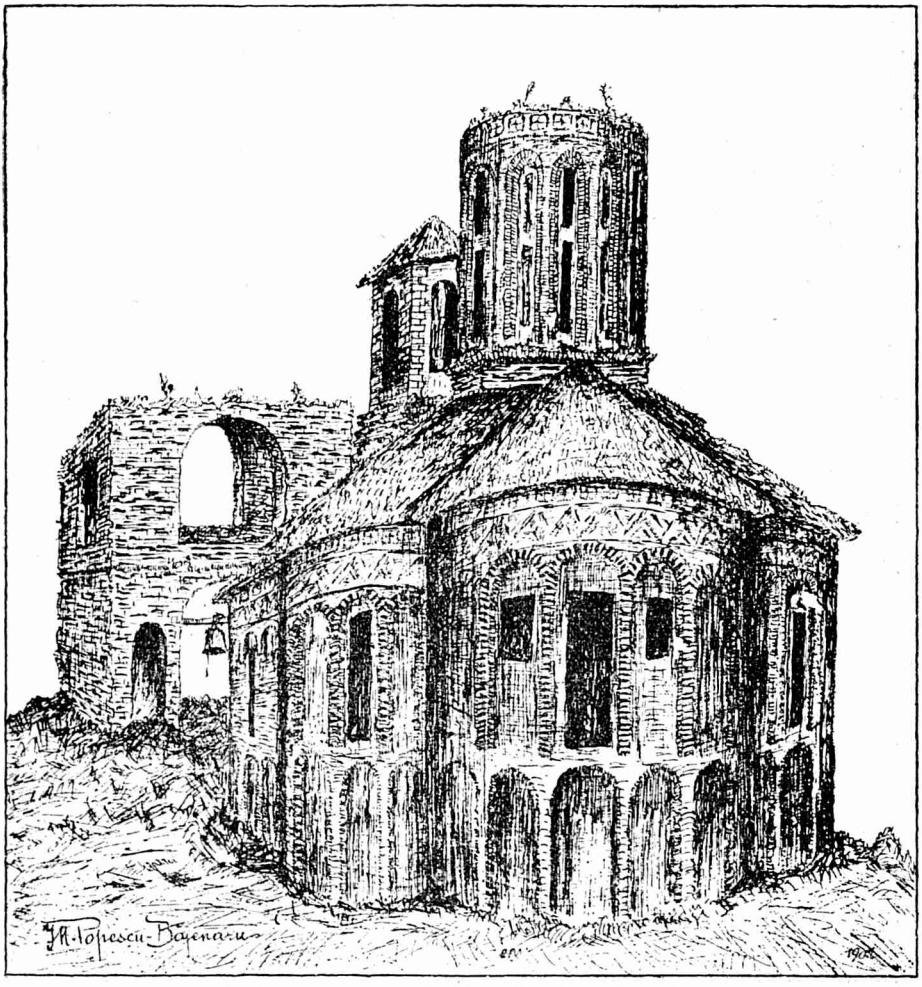

Mânăstirea Snagovului înainte de restaurare.

Bălteniĭ sunt însemnați și prin faptul că, acì a murit acum câtevà veacuri, chiar unul din Voievozii țerii; lucru ce ni se spune într'un document slavon din 1534, Aprilie 3, dat de Vlad Vintilă Vodă, privitor la M-rea Snagov, și în care citim: *„Și am aflat domnia mea, în Sf. Mânăstire ce este scrisă, cartea Vladului, marelui Voievod celui Bătrân și ce l-a ajuns moartea la satul Bălteni; de așijderea și cartea*

[1]) Vezi «Harta Bălteniloŗ și a vecinătăților, în ziua de azi».

www.dacoromanica.ro

lui Vladislav Voievod-cel-Bătrân, le-au adus înaintea domniei mele, şi am citit domnia mea acele cărţi .... Şi iarăş au adus călugării dela sfânta M-re şi cartea lui Basarab Voievod-cel-Bătrân ...." [1]).

Dacă M-rea Snagov este azi mai cunoscută decât schitul din Bălteni, aceasta se datoreşte numai faptului că Snagovul a dat mai mult de vorbit atât istoricilor, cât şi lumii, din pricina tipografiei lui Antim Ivireanul, instalată în această mânăstire pe timpul lui Brâncoveanu; cum şi din cauza penitenciarului înfiinţat aci la 1840. Dacă s'ar fi judecat acum vreo zece ani importanţa acestor două monumente după restul zidurilor ce biruise timpul şi mâna distrugătoare a omului, apoi Snagovul ar fi fost în coadă; căci din tot aşezământul mânăstiresc nu mai rămăsese decât scheletul clopotniţei, fără acoperiş, şi biserica propriu zisă, fără cruci; iar turlele, lipsite de învelis. In ce priveşte restul acoperişului, toată şindrila pe dearândul erà putregăită [2]).

Cu toate că din faimoasa mânăstire a Snagovului nu a rămas decât biserica şi scheletul clopotniţei, totuş, importanţa istorică a acestor resturi va dăinuì tot atât cât şi Neamul plămădit în jurul lor. Chiar de nu va mai rămâneà piatră peste piatră şi cărămidă peste cărămidă din fosta mânăstire a Snagovului, numele ei va trăì; va trăì cu Neamul la a cărui închegare a fost martoră şi în istoria căruia şi-a spus şi ea cuvântul în lungul veacurilor.

Numai de numele lui Ţepeş, dacă s'ar legà faima acestei mânăstiri, şi tot ar fi deajuns ca numele ei să nu piară.

Istoria spune că rămăşiţele lui Vlad Ţepeş au fost îngropate la M-rea Snagov. Cu prilejul vizitei ce am făcut acestei mânăstiri, am aflat că cercetându se mormântul groaznicului Voievod spre a i se scoate osemintele, s'au găsit, în loc de oase de om, nişte oase de bou şi de măgar, cari se cred a fi fost puse înăuntru de egumenii greci.

Dacă stăruesc asupra M-rii Snagovului, pricina e legătura istorică ce a existat între această mânăstire şi schitul din Bălteni. Atât apropierea geografică, cât şi vechimea lor, cum şi originea lor domnească, ne arată importanţa ce aveà în vremurile trecute partea ţerii în care ele au fost zidite. Cum, strămoşii noştri nu vedeau în mânăstiri numai locaşuri de rugăciuni, ci mai mult nişte cetăţui de apărare împotriva duşmanilor, nici noi nu trebuie să socotim mânăstirile înfundate în inima codrilor sau în creierii munţilor numai ca fruct al sentimentului religios. Mânăstirile sunt fructul, atât al simţului răsboinic format în poporul nostru din nevoia apărării contra protivnicilor, cât şi al simţului religios adânc înrădăcinat în sufletul străbunilor noştri, cari erau încredinţaţi că numai unde e Dumnezeu şi crucea, numai acolo trebuie să fie mântuire şi biruinţă; şi de acì trebuinţa ridicării bisericilor în mijlocul cetăţuilor de apărare, numite mânăstiri. Mai târziu însă, mânăstirile au rămas numai cu destinaţia de locaşuri religioase.

---

[1]) Vezi «Documente Slavo-Române» de St. Nicolaescu, 1905, pag. 4.

D-l St. Nicolaescu crede că acest Vlad este Vlad Dracul, care îşi găsi sfârşitul în pădurea Băltenilor, urmărit fiind de Ioan Corvin la 1446.

După d-l N. Iorga, acest Vlad cel Bătrân nu este altul decât Vlad Ţepeş, despre care ne spune că într'o zi rece de Decemvrie, 1476, asupra Crăciunului, murì prin aceste părţi, de unde fu dus la mânăstirea Snagovului cea zidită de dânsul. Vezi Ist. Rom. în chipuri şi icoane de N. Iorga. Vol. I, pag. 8.

[2]) Vezi ilustraţia: Mânăstirea Snagovului înainte de restaurare.

www.dacoromanica.ro

Voievozii români, de obiceiu, pentru trei pricini înălțau monumente religioase: pentru apărarea contra dușmanilor, pentru pomenirea de veci a lor și a neamului lor, și pentru slăvirea vreunei biruințe împotriva dușmanului. Aceste monumente religioase erau: ori mânăstiri, ori biserici, sau numai simple cruci.

In timpul formării statului român, când voievozii nu se încumetau a ține piept fățiș dușmanilor lor, găsim că mânăstirile-cetățui erau ridicate în părțile cele mai ascunse și mai retrase ale țerii, și slujiau de obiceiu ca locașuri de refugiu; iar luptele erau mai mult hărțueli prin păduri băltoase și prin codri. In Ilfov, astfel de mânăstiri-cetăți au fost: Snagovul, Băltenii, Căldărușanii, etc. Mai târziu, când statul s'a închegat, voievozii au început a apropià aceste cetăți religioase de capitalele lor, deseori ridicându-le chiar în inima orașelor de reședință domnească. Așà se face că găsim: în jurul Târgoviștii, mânăstirea Dealului; în jurul Bucureștilor, mânăstirile: Plumbuita, Văcărești, Mihai Vodă, Radu Vodă, etc.; iar în chiar inima Capitalei, mânăstirea lui Constantin Șerban Basarab, actuala Mitropolie.

Rolul ce l-au jucat mai fiecare din aceste mânăstiri, în răsboaiele voievozilor români, îl găsim mai la fiecare pas, în istoria țerii.

Dacă mânăstirile și schiturile românești ar puteà grăi, multe și interesante fapte ar aveà să ne povestească din trecutul răsboinic al poporului nostru. Fiindcă ele n'au grai, trebuie să citim noi, în mușchiul zidurilor lor și în urmele ce au mai rămas neînghițite de pământ, traiul și grijurile deodinioară ale Românului.

Să cercetăm dar, importanța ce-a avut-o în neguroasele timpuri ale închegării poporului român, schitul din Bălteni, acest monument neprețuit, rămas dela strămoșii noștri, din cele mai vechi vremuri, ca mărturie a timpurilor trăite de cei ce-au netezit calea pe care astăzi pășim cu mândrie, noi, urmașii lor.

CAP. II.

LOCUL DE AȘEZARE AL SCHITULUI DIN BĂLTENI.

1. Cum erà înainte acel loc.

Cercetat la fața locului, se observă că, terenul pe care se află așezat schitul Radului Vodă din Bălteni, a fost altădată o insulă. Se vede că aceasta erà un fel de regulă la strămoșii noștri: ca să zidească mânăstirile și să-și ridice palatele, fie pe insule, fie pe mici peninsule înconjurate aproape de toate părțile cu apă; afară de câte o limbă de pământ, pe care de multe ori o săpau spre a împreunà apele, aruncând peste ele câte un pod de trecere. Aceasta e cu atât mai mult de crezut, cu cât se știe că străbunii noștri, la vremuri de grea cumpănă, întrebuințau mânăstirile ca locuri de refugiu, locuri de unde se puteau mai bine apără și unde puteau implorà și ajutorul divin.

Astfel, cercetând mânăstirile din Ilfov, găsim că mânăstirea Căldărușanii e înghesuită într'un cot al gârlei Vlăsia, ce se împreună cu lacul Căldărușani; ca s'ajungi la ea, dincotro vii, trebuie să treci poduri. Sna-

www.dacoromanica.ro

govul e chiar în lăuntrul apei Snagov. Mânăstirea Țigănești așijderea e împrejmuită de apele lacului cu acelaș nume. Mânăstirea Cernica e deabinelea în mijlocul lacului Colentina, pe două insule destul de măricele. Plumbuita e ocolită de apele lacului Colentina, unite cu ale lacului Teiu. Mânăstirea Pasărea asemenea e zidită la împreunarea gârlei Păsăruica cu lacul Pasărea, și înconjurată de văi. Ciorogârla, așezată pe gârla cu acelaș nume, e înjuruită cu văi, cari, probabil pe vremuri, erau acoperite cu ape; și câte altele de prin alte părți ale țerii.

Revenind la Schitul Radului Vodă, îl găsim că și el este zidit tot în condițiile mânăstirilor clădite în vederea apărării împotriva dușmanilor, invaziilor și a altor stricăciuni ce veneau peste țară.

In vremea zidirii lui, Schitul a fost înconjurat absolut din toate părțile cu apă; iar apa ce-l înconjură erà destul de lată și îndeajuns de adâncă, spre a îngreuià un atac dușmănesc. Copaci seculari înconjurau atât schitul, cât și gârla ce împrejmuià insula pe care se găsește ridicat monumentalul schit. Pădurea erà însă un apărător destul de strașnic: prin marea sa întindere, prin desimea sa, cum și prin volumul colosal al copacilor săi; căci Schitul din Bălteni a fost zidit în inima codrului Vlăsiei, care, după cum am mai spus, începeà din Teleorman, răsbăteà partea de miazănoapte a Vlașcii, acoperià partea de sus a Ilfovului și mergeà ca să se împreune cu pădurile seculare ale munților județului Buzău.

Voievozi, mari slujbași ai Statului, nevolnici asupriți de cei atotputernici, haiduci ce răzbunau împilările făcute de domnie, tâlhari de rând, ucigași ordinari: toți își găsiau adăpostul la vremuri de nevoie în acest faimos codru. Vlad Țepeș rezidise Mânăstirea Snagovului, cea care se crede a fi întemeiată de Mircea Vodă cel Bătrân, în mijlocul insulei lacului Snagov, fiindcă acì socotià el că poate surghiunì și trimite pe cealalalta lume, fără a li se mai da de urme, pe boierii ce-i găsià cu vreo vină. Matei Basarab rezidește Mânăstirea Căldărușani tot în această parte, fiindcă se simțià la largul lui în acest loc: atât față de Turci, cum și față de Unguri, cât mai ales față de Moldoveni, cari, în frunte cu Vasile Lupu, cât domnì, numai într'o hărțuială îl ținù. Și apoi, trebuie știut că acești voievozi își aveau capitala țerii la Târgoviște; aceasta ne arată și mai vârtos cât de mult preț se puneà pe codrul faimoasei Vlăsii, care erà la o bună depărtare de capitala din acele timpuri a Țerii.

La auzul numelui «Vlăsia», și vodă tremurà. «Să ne vedem în Vlăsia!» erà amenințarea Românului sătul de orânduirea stăpânirii.

Boierii români și, în deosebi, boierii greci aveau groază să treacă prin acest codru. Numai aceia, cari prin firea lor omenoasă erau pe placul Românilor înfundați în codru, se mai încumetau a trece prin Vlăsia. Mulți, din boieri chiar, ajutau cu bani pe acești hoți de codru. Ii ajutau în dorul de a-i aveà unelte în contra Grecilor, cari pe an ce mergeà, se înmulțiau mai grozav în țară, luându-le, prin istețimea și vicleșugul lor, boieriile din mâni și depărtându-i din ce în ce depe lângă domnie.

Vremurile trecute sunt frumoase numai închipuindu-ți-le; pentru cei ce le-o fi petrecut însă, trebuie să fi fost îngrozitor de dureroase!

Cine știe căror viteji apărători ai nevoiașilor asupriți va fi slujit de adăpost și loc de retragere, insula pe care fu zidit schitul Radului Vodă?! Câte țipete și vaiete dureroase nu vor fi auzit pierițiì copaci de altădată ai insulei, dela cei chinuiți de haiduci: fie din răsbunare, fie din dorul

www.dacoromanica.ro

de a le stoarce averile strânse din sudoarea săracului și din lacrămile văduvei și ale orfanilor?!

Pe atunci, fiecare își făceà cum puteà, dreptatea; în ziua de azi se dă dreptatea; în viitor, cine știe cum va fi?! Trecutul e anevoie de

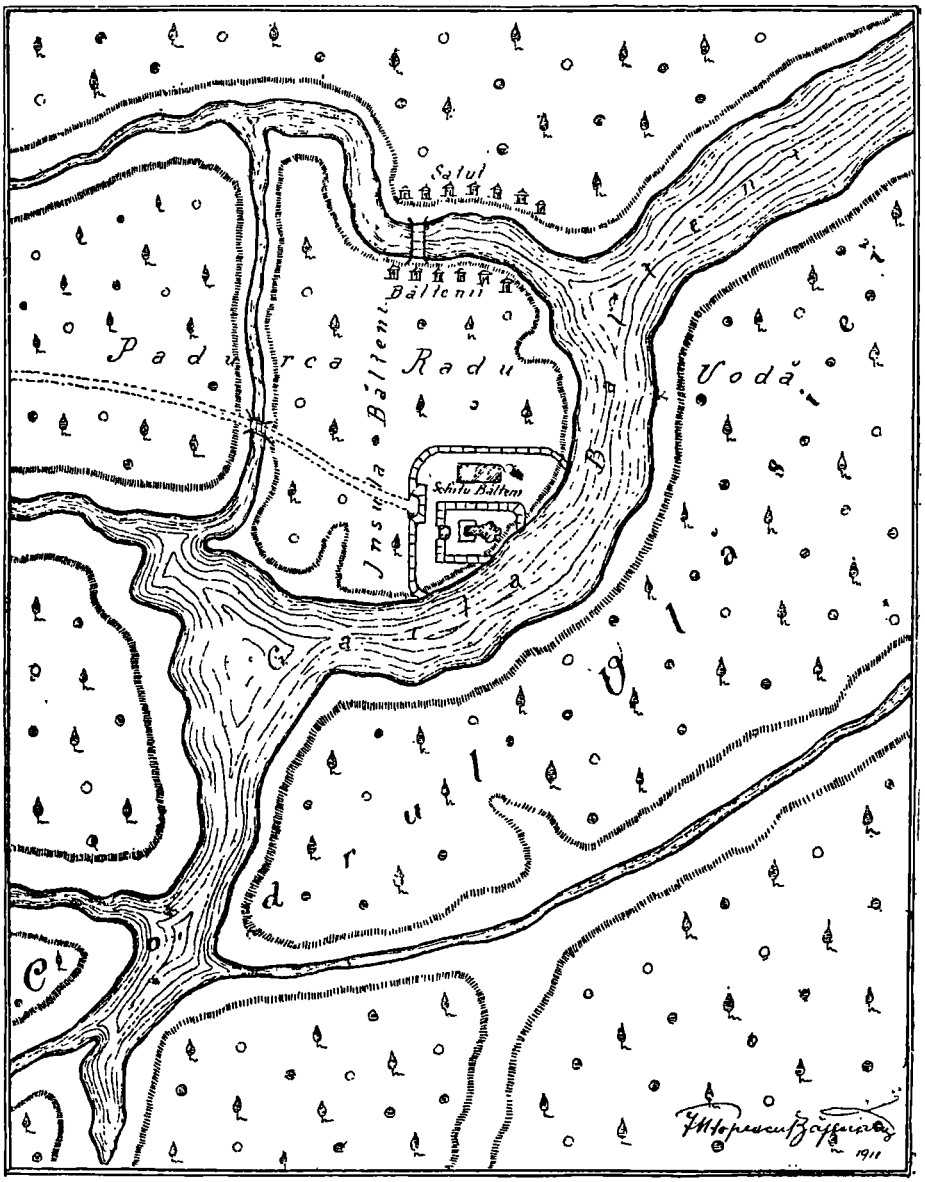

Harta locului de așezare al schitului din Bălteni.

pătruns; prezentul credem că-l cunoaștem; viitorul însă, numai soarta, numai Dumnezeu poate să-l știe!

După cum am spus, multe fapte de însemnătate se vor fi petrecut prin aceste locuri, cu mult înainte de cele din urmă cinci secole; acestea

www.dacoromanica.ro

însă ni-i anevoie a le ști. Ce pare a se ști e că, acum cinci sute și mai bine de ani, s'au găsit oameni, cari să socotească nemerită pentru un locaș de mânăstire această insulă împresurată de apele lacului Țigănești, lac ce prin partea schitului Radu Vodă poartă numele de gârla Bălteni.

Dacă am reconstituì poziția locului pe acele vremuri, după urmele ce ni le arată pământul în această parte, insula pe care se găsește zidit schitul Radului Vodă ar fi înconjurată de mai multe șivoaie de apă. Probă: văile mlăștinoase încă și acoperite în unele locuri, cu papură, țipirig și chiar trestie; și cari văi înconjoară insula despre care vorbesc din toate părțile. Din cursurile de apă ce o împresurau însă, cel mai mare erà cel ce ocolià insula [1]).

Dar, câte nu schimbă timpul?! Cine știe cum vor fi fost odată multe din cele ce astăzi sunt cum le vedem noi?! De ce ne-ar mirà oare, că, după 300—400 de ani, o vale, altădată acoperită cu apă, acum slujește la păscutul vitelor? De ce ne-am mirà văzând cum vreo apă, vreun râu, își croiește albia aiurea decât pe unde și-o aveà mai înainte?! Pilde, și mai vrednice de mirare, avem cu nemiluita din alte întâmplări cari au făcut schimbări așà de neînchipuite feței pământului, în cât auzindu-le crezi a fi basme, povești din «o mie și una de nopți», iar nu lucruri întâmplate aievea.

Ca să nu ne depărtăm prea mult de subiectul studiului nostru, o pildă vrednică de amintit, ca probă a schimbărilor petrecute prin partea locului, este lacul Snagov, pe care se găsește zidită mânăstirea Snagovului.

Așà, se spune că pe lacul Snagov ar fi fost acum câteva sute de ani două insule. Pe una din aceste insule, un predecesor al lui Vlad Țepeș ar fi zidit o biserică, sau o mânăstire. In acel timp, se vede, producându-se niscai schimbări în lăuntrul pământului, insula pe care erà zidită biserica, începù a se lăsà în jos încetul cu încetul, și a se acoperì cu apă. Vlad Țepeș, care tocmai socoteà a o face temniță pentru boierii necredincioși, își schimbă părerea; și se hotărî a face din temelii după planurile lui o nouă mânăstire pe cea de a doua insulă, lăsând în părăsire mânăstirea cea veche. După ce-și isprăvì mânăstirea Snagovului, «unde se cinstește și se prăznuește hramul Vovedenia prea Sfintei și de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria» [2]), aduse dela mânăstirea cea veche, care începuse a fi prinsă de apă, toate odoarele ce se putură luà.

Sătenii de prin satele vecine: Turbații, Fundul, Coadele, Dobroșeștii, toți povestesc că din când în când, vârful turlei bisericii — care, cred ei că încă n'a fost doborîtă de apă — iese la suprafață; și mulți din ei se și jură că au văzut crucea turlei bisericii. Acum câțiva ani, unul din arendașii moșiei și lacului Snagov, dornic de a statornicì adevărul, a intervenit la Minister, să i se deà un scafandru, ceiace i s'a aprobat. S'a încercat ca să se pătrundă în locul arătat de săteni, însă încercarea a fost zadarnică, fiindcă la o mică adâncime, scafandrul s'a încurcat în crăci de pomi,—pomi ce se găsesc aproape în tot lungul lacului Snagov, pe fundul apei în poziția lor naturală, doar că sunt lipsiți de frunze. Intâmplându-mă pe lacul Snagov într'un timp când apa erà

[1]) Vezi «Harta locului de așezare al schitului din Bălteni».

[2]) Hrisovul mânăstirii Snagovului pentru milă de vinăriciu. V. A. Urechiă, Ist. Rom. Tom. II, pag. 107.

www.dacoromanica.ro

limpede, am văzut eu însumi, nu departe de marginea lacului, un trunchiu de pom tăiat ce mi se păreà a fi aproape în faţa apei. Când băgai mâna să-l ajung, văzui că nici cu bastonul, şi nici cu vâsla luntraşului, care făceà mare haz de minunarea mea, nu-l putui ajunge. Luntraşul, spre a mă domirì, îmi spuse că se pare cum că trunchiul ar fi în faţa apei, însă e la o mare adâncime. Am mai aflat dela oameni demni de încredere şi cari-şi dau seama ce e stânjenul, că prin unele locuri, lacul Snagovului este adânc de aproape 12 stânjeni [1]). Mai am aflat că în toată lungimea şi lăţimea lacului sunt abia vreo nouă ochiuri limpezi de copaci, unde se poate băgà năvodul fără pericol; încolo, peste tot e o hălăciugă de crăci de copaci încât n'ai a te învârtì, din care pricină multe năvoade s'au prăpădit până să se ştie locurile bune de pèscuit. Cevà caracteristic este tăria lemnelor ce se scot din apă. Cuţitul nu le poate tăià fără a nu-şi stricà tăişul. O bucată de lemn din Snagov luat-am şi eu, spre a o aveà ca amintire şi raritate; căci într'adevăr e rar de văzut un astfel de lemn, stând atâtea sute de ani subt apă, şi având o aşà de mare tărie! Din atâta pădure acoperită de apă reiese că, această vale aşa de adâncă, a fost un timp când nu erà acoperită cu apă, şi cel mult poate prin fundul ei va fi curs vr'un mic şivoiu ce cu timpul s'a transformat în uriaşa masă de apă, care, dacă sunt adevărate vorbele rămase din bătrâni, a înghiţit în sânul ei şi un sfânt locaş de mânăstire.

In ce priveşte mânăstirea Snagovului, e de mirare faptul că tot ne-a mai rămas neînsemnatul rest al clopotniţei şi zidurile străvechii biserici.

Par'că din groaza pentru multele fapte crude ale reziditorului ei, toţi Românii s'ar fi unit a o lăsà părăsirii şi a-i grăbì distrugerea. Unde-o fi istorica subterană, în ale cărei cuţite şi-au găsit moartea atâtea vieţi supuse capriţiului unui om pătimaş?! Unde-or fi odăile cari, zice-se că pe vremuri ar fi fost pline cu de cele pentru tipărit?! Unde sunt chiliile călugărilor, cari au trăit şi văzut cele ce nouă ni se par poveşti?! Toate, toate, au fost biruite de vreme! Dacă erà însă mai multă osârdie către cele străbune, apoi multe dintr'ale lor le-am aveà acum în bună stare! Nu e mult timp de când parte din fostele odăi călugăreşti existau încă. Cu părăsirea mânăstirii, care în timpul din urmă slujià drept puşcărie, s'au dărăpănat şi acelea; iar de s'ar căutà cărămizile lor, apoi s'ar găsì aproape prin fiecare casă de sătean de prin satele vecine; căci nu e sătean care să nu-şi fi făcut, dacă nu toată casa, cel puţin un cuptor pentru pâine, din cărămizile vechilor chilii mânăstireşti. Şi apoi, aveau tot dreptul, zic ei, căci erau cărămizi arse şi muncite de strămoşii lor acum 5—6 sute de ani! In alte ţeri streine, cred că s'ar fi dat mai multă băgare de seamă unor astfel de rămăşiţe.

Pe acoperişul bisericii, acum vreo 10—15 ani, se vedeau bălării mari; ba răsărise chiar şi un duc. De câţiva ani, s'a început — din mila Domnului — restaurarea ei; nu ştiu de se va fi terminat cu desăvârşire.

Dar numai mânăstirea Snagov e oare în categoria asta?! Câte şi câte n'or fi în haluri mai de plâns decât ea?!...

Mergând dela mânăstirea Snagov către apus, tot pe apa lacului cu acelaş nume, acum vreo 10 ani prin dreptul satelor Cocioc şi Bră-

[1]) Doisprezece stânjeni fac aproape 24 metri.

www.dacoromanica.ro

tulești, apa lacului Snagov erà aproape tot atât de latà ca și în dreptul mânăstirii. Sătenii își amintesc unul altuia vremurile când umblau cu luntrea după raci și pește. Astăzi, această baltă, atât de grozavă altădată, e redusă la un șivoiu de apă lat de doi-trei metri; iar pe unde odinioară se pescuià, astăzi, sătenii cultivă zarzavaturi și porumb.

Acum, socotind că am lămurit îndeajuns pe cei ce s'ar fi îndoit de existența apei de jur-împrejurul insulei Bălteni, mă întorc iarăș la starea naturală a pământului în această parte. Am zis că mânăstirea a

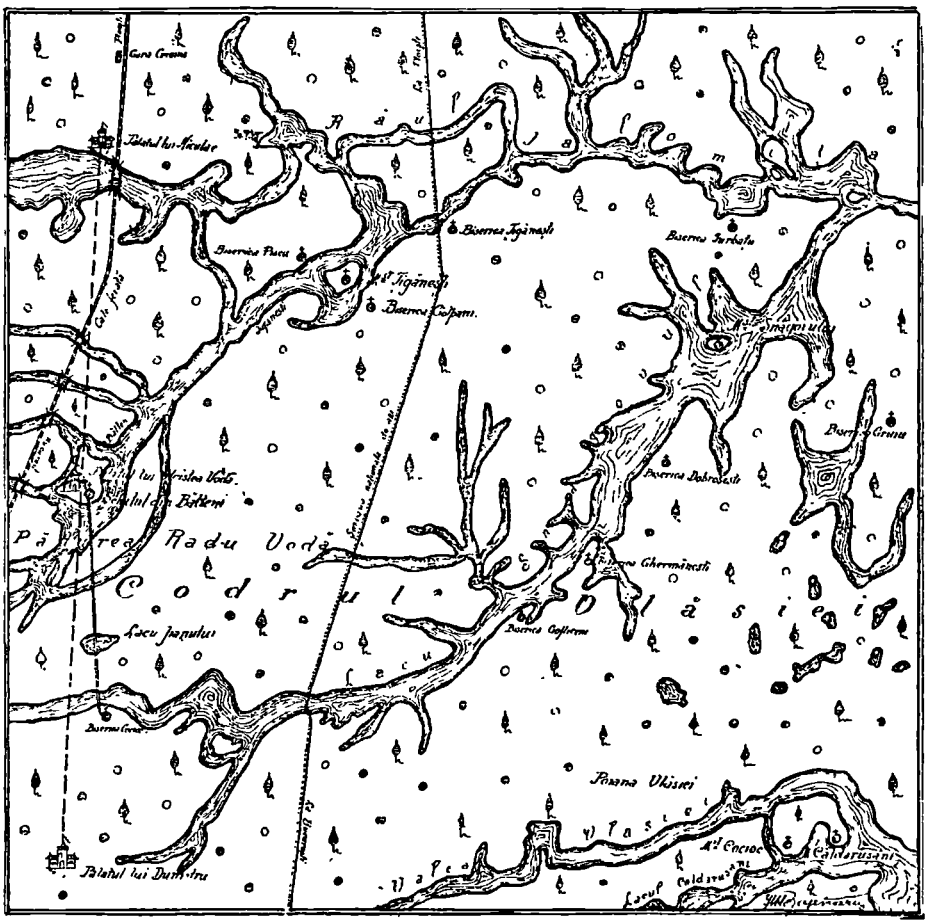

Harta lacurilor din jurul Băltenilor.

fost ridicată în acest loc, și pentru scopul ca să slujească la nevoie drept loc de retragere și de apărare înpotriva vreunui dușman, fie el din lăuntrul, fie din afara țerii. Că locul a fost destul de nemerit ales, nu ne rămâne nici o îndoială, căci vedem că împlinește două condiții destul de puternice pentru apărare: apa de jur-împrejur, și codrul secular și de nepătruns al Vlăsiei ce o înconjură din toate părțile, pe distanțe destul de considerabile. Pe lângă aceste condiții, mai aveà o a treia tot așà de favorabilă: că terenul erà brăzdat și prin împrejurimi

www.dacoromanica.ro

de cursuri de apă ce ocoliau insula, împreunându-se tot cu apa principală ce înjuruià schitul. Numeroasele șivoaie de apă ce udau localitatea făcuse din teren un loc băltos, de unde socot că va fi venit și numele insulei de «Bălteni» [1]).

O hartă mai întinsă a ținuturilor din apropierea insulei Bălteni ne-ar arătà și mai mult poziția strategică a acestei localități [2]). Că s'a urmărit atât de mult scoaterea în relief a așezării strategice a acestei mânăstiri, ne-o va îndreptăți istoricul de mai la vale al trecutului ei, așà cum ni-l redă tradiția și notele istorice ce am putut culege de prin hrisoavele, documentele și cronicile sau istorisirile timpurilor vechi.

2. Cum este azi locul de așezare al schitului din Bălteni.

De rândul acesta sunt mai puține de spus în privința topografiei ținutului Bălteni. Schimbările ce s'au făcut, se văd ; și au nevoie de prea puțină lămurire.

Din întinsele bălți de altădată, n'au mai rămas decât șovarul și papura, spre a le arătà existența.

Acum vre-o 15—20 de ani, balta dela spatele schitului erà încă acoperită cu apă în care se și pescuià ; ba, mulți din oamenii maturi spun că se scăldau într'ânsa cu multă teamă, ca să nu se înnece. Astăzi, această baltă mai are prea puțină apă, și pe an ce merge, și această apă tinde a dispăreà. Șovarul, papura și trestia, prin creșterea și putrezirea lor, asemenea ajută mult prefacerea acestei gârle într'o simplă vale; cum s'a întâmplat cu gârla ce curgeà prin fața schitului. Asemenea, și din celelalte bălți n'au mai rămas decât văile ; iar pe ici, pe colea, în lungul văilor, pe unde adâncitura a fost mai mare, s'au mai conservat mici lacuri, cari, vara, sunt acoperite cu șovar și țipirig, iarna, cu zăpadă, și numai toamna și primăvara sunt acoperite cu apa formată din topirea zăpezii sau scurgerea apelor de ploaie depe povârnișurile văilor.

Ca și lacurile ce au mai rămas în lungul văilor, așijderea și gârla din spatele mânăstirii, primăvara și toamna, în anii ploioși, are apă, însă în mică întindere. Pornind-o pe valea acestei bălți, către mânăstirea Țigănești, înspre râul Ialomița, am vedeà că gârla Băltenii începe a fi acoperită cu apă, și merge lățindu-se din ce în ce, până în dreptul stațiunii silvice a Domeniului Coroanei numită Scroviște [3]). In dreptul acestei stațiuni, gârla e lată îndeajuns, și slujește și la pescuit. Lățimea aceasta

---

[1]) B. P. Hașdeu, *Etymologicum magnum Romaniae.* Tom. III, pag. 2395 și și 3072. v. Baltă.

După Laurian și Massim: Massă de apă mai mare sau mai mică, ce prin vărsarea unui râu în lunca sa, se grămădește în basinurile din acea luncă, și apoi, când seacă râul, seacă și ea în parte sau de tot. Bălțile sunt de ordinar foarte pescoase; suprafața lor este sau deschisă sau ascunsă, în parte ori în tot, de papură, trestie și alte plante palustre foarte dese, în care trăesc mulțime de păsări acvatice.

[2]) Vezi «Harta lacurilor din jurul Băltenilor» reconstituită după urmele văilor și mlaștinilor ce există azi.

[3]) In această parte a lacului, pe malul drept al scurgerii lui, Onor. Administrația Domeniului Coroanei a înființat o minunată pepinieră de brazi, castani, nuci, duzi și tot felul de pomi de pădure. Asemenea a plantat și o vie. Tot acì a instalat și o pescărie, pentru scoaterea peștelui din baltă ; iar un prea frumos pavilion de vânătoare dă un deosebit farmec localității.

www.dacoromanica.ro

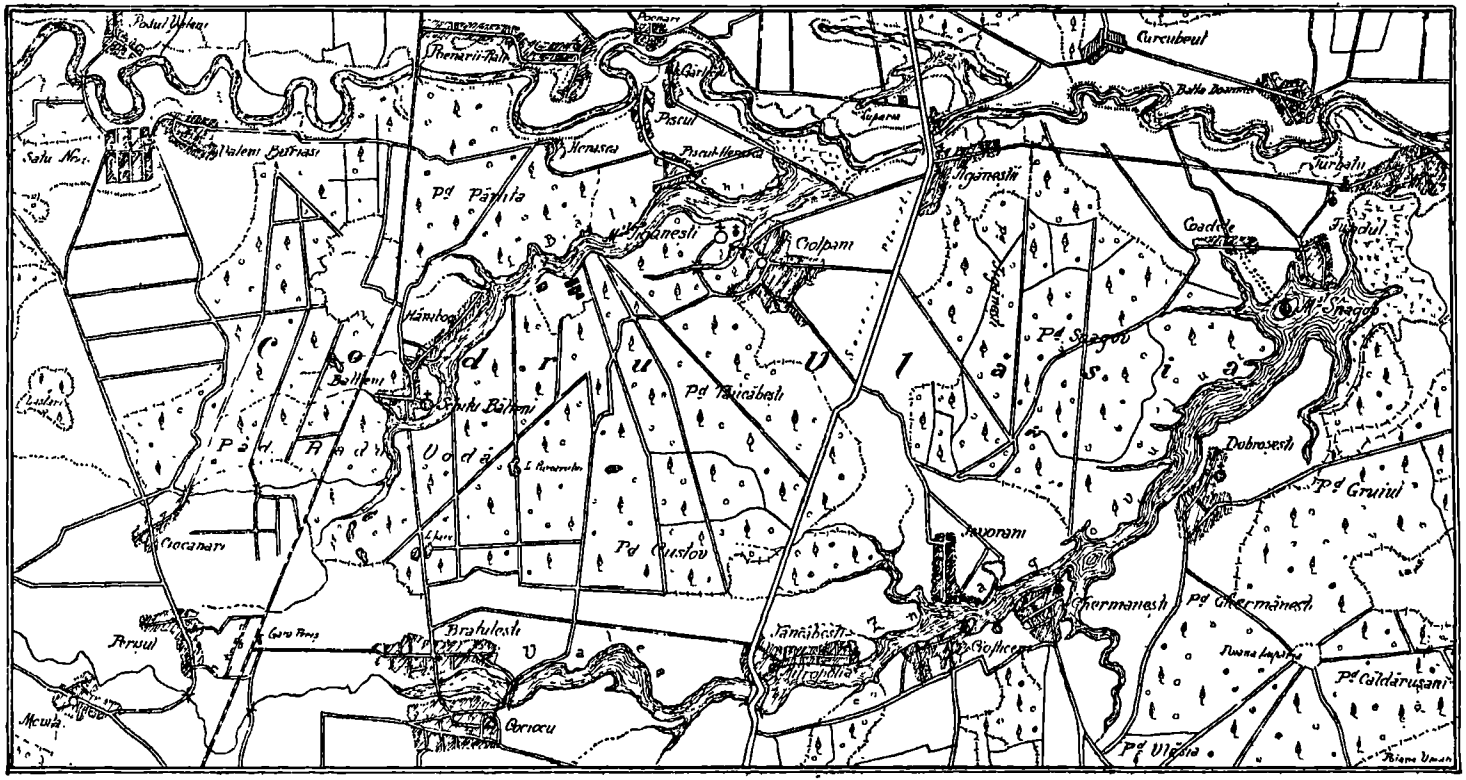

Harta Băltenilor și a vecinătăților, în ziua de azi.

www.dacoromanica.ro

o menține până în apropiere de schitul Țigănești, unde se lățește și mai mult. Aproape de mânăstire însă, începe să dispară iarăș apa, și reapare pe întreaga suprafață: stuful de trestie, papura și șovarul, ce împresoară toată insula pe care se află zidit schitul.

Câte schimbări și în partea aceasta?! Mi-aduc aminte că nu sunt nici 15 ani de când, pe o punte șubredă de scânduri, cu multă băgare de seamă, treceam gârla lată și adâncă spre satul Pisc; iar astăzi a scăzut apa, și poate va mai scădeà, încât, peste câtevà decenii, numai cu numele se va mai ști că pe acolo a fost o gârlă mare și adâncă, în care — lumea zice — că s'ar fi ascunzând multe epiloguri din misterele mânăstirii. O fi și lumea rea, nu e vorbă, dar și de unde nu e foc, fum nu iese!

Atât a mai rămas din întinsul lac al Bălteniior, care odinioară își împreună, cu ajutorul râului Ialomița, apele cu ale lacului Snagov, cel vestit prin lățimea și adâncimea sa.

O hartă a împrejurimilor insulei Bălteni, în ziua de azi, multe și cu totul schimbate lucruri ne-ar arătà [1]).

CAP. III.

TRADIȚIA INTEMEIERII SCHITULUI DIN BĂLTENI

Legenda Mânăstirii Radului Vodă din Bălteni. Jaful Tătarilor. Visul lui Radu Vodă. Lupta cu Tătarii. Gorgănelele. Ridicarea Mânăstirii Bălteni. Ridicarea Mânăstirii Snagov. Rezidirea Mânăstirii Bălteni de Hristea Vodă. Comoara lui Hristea Vodă. Frații lui. Legenda broaștelor. Călcarea schitului de Iancu Jianu. Reîntemeierea satului Bălteni.

Legenda spune că schitul din Bălteni ar fi fost ridicat din porunca unui Radu-Negru, în urma unui vis ciudat ce l-ar fi avut chiar pe locul unde a zidit schitul, înainte de a se ciocnì cu niște lifte streine ce năvăliseră în țară.

Unul dintre vârstnicii de prin partea locului, dela care am cules date foarte interesante cu privire la tradiție, mi-a istorisit următoarele:

«Ci-că venind peste țara noastră mulțime mare de Tătari, ca să facă jaf în țară, Radu Negru Vodă spre a le sta piedică în drumul către capitala domniei care pe vremurile acelea erà la munte, își adună oastea lui, din voinici tot unul și unul, și le ieșì întru întâmpinare mai din vreme. Până să iasă el înaintea Tătarilor, păgânii au prăpădit tot ce le-a ieșit în cale. Biserici, sate: tot a făcut una cu pământul, fără frică de Dumnezeu. Bărbații au fost luați robi; pe femei le-au necinstit; copiii au fost omorîți fără pic de milă; iar vitele au fost trimise cu cirezile la țara lor».

«Radu Negru, tot mergând împotrivă-le, într'o vreme a ajuns cu oștirea pe aici, pe la Bălteni. Cum prin partea locului erau numai lacuri și gârle mari, și păduri bătrâne de sute de ani, s'a rătăcit. Necăjit cum erà, s'a culcat acolo unde sosise. Peste noapte, Dumnezeu i se arătă în

[1]) Vezi «Harta Bălteniior și a vecinătăților, în ziua de azi».

www.dacoromanica.ro

vis, și-i zise : [1]). «Radule Vodă, de ce ai plecat împotriva liftei streine

[1]) Unul dintre povestitorii dela cari am încropit șirul tradițiilor privitoare la întemeierea și întâmplările de mai târziu ale Schitului din Bălteni, un țigan cobzar, om ca de 80 și mai bine de ani, mi-a dat și următoarea legendă referitoare la înființarea acestui schit:

LEGENDA MÂNĂSTIRII RADULUI-VODĂ DIN BĂLTENI

Frunză verde iarbă mare,
Pârjol mare este 'n țară,
E țara făr' de scăpare,
Negru Vodă știre n'are,
Că vin hoardele tătare.
I-auzi țipăt, vaet mare!
Doamne, fie-ți îndurare,
Și trimite d'o scăpare!

*

Foicică d'o nueà,
Negru-Vodă mi-auzeà
De Tătaru liftă rea.
Iute oastea și-o strângeà,
Spre Tătar cu ea-mi pornià,
Dar pe drum că-mi rătăcià
Printre bălți oastea-și pierdeà.
Iară noaptea când dormià,
Un vis iată că-mi visà
Necăjit cum îmi erà.
Noaptea 'n vis i-s'arătà
Dumnezeu că mi-i ziceà :
«Radule, Voivodule,
«Ți-ai pierdut potecile,
«Unde ți-s oștirile ?
«Scoală-te, Voivodule,
«Și ia-ți iute oștile,
«Du-te-alungă liftele,
«De-i trece hotarele;
«Dară vezi de nu-ți uità,
«Ca la întoarcerea ta
«Tot p'aci a te-abăteà,
«Ca să-mi faci d'o mânăstire
«Să-ți fie de pomenire» !

*

Frunză verde livănțià,
Vodă iute se sculà,
Oastea curând și-adunà,
Spre Tătar el purcedeà
Cu pământ una-l făceà
In pământ l-amestecà,
Movili mari din el croià
Țara de Tătar scăpà.

*

Frunză verde ș'o mărgeà,
Dară Radu ce-mi făceà,
Pe Dumnezeu c'ascultà,
Indărăt că purcedeà
Oameni mulți el că-mi puneà,
Mânăstire-mi ridicà,
Acolea unde-mi visà.
Iară Radu de-mi plecà,
Țara Domn știeà c'aveà,
Că-și lăsase mânăstire,
Pentru sfântă pomenire.

www.dacoromanica.ro

fără a te rugà lui Dumnezeu? Aveam în gând să te pierd, atât pe tine, cât și pe oștile tale, prin colnicele-astea neumblate; dar din milă către popor, care n'a trecut la necredință, te ert și pe tine. Du-te și-ți strânge oastea repede și pornește în potriva păgânului, care-ți va stà înainte peste două ape mari, în drumul tău. Ai să-l bați, să-l faci una cu pământul, însă la întoarcere, în locul ăsta să ai grijă ca să-mi faci o mânăstire spre aducere aminte. La zidirea acestei mânăstiri să ajute toți robii scăpați de sub mâna păgânului!» Cu aste vorbe, Dumnezeu se făcù nevăzut».

«Radu Vodă, cum se deșteptă, îndată dete cu buciumul și-și strânse oștirea, căreia îi povestì visul. Toți soldații, la vorbele lui Vodă, puseră mâna pe arme. După ce însemnară locul unde poposiseră, o porniră în potriva Tătarilor. Intocmai cum visase Vodă, așà se întâmplă; căci mai avù de trecut apa Snagovului și a Vlăsiei. Cum trecură apa Vlăsiei, unde mi-se întâlniră cu Tătarii ăi fioroși, și unde mi-se începù o luptă, că se bătură ostașii lui Vodă trei zile și trei nopți încheiate; dar nici Tătar viu nu mai rămase. Din oastea lui Vodă însă, niciunul nu pierì, căci erà păzită de Dumnezeu. După ce bătù pe Tătari, Radu Vodă trimise pe un fecior d'ai lui în Țara Tătărească, s'o prade; iar el rămase ca să îngroape p'ăi morți. Mai mult de o lună pierdù Vodă cu îngropăciunea spurcaților de Tătari, căci se temeà să-i lase desgropați, ca să nu se facă molimă în țară. Ci-că Tătarii ar fi fost îngropați sub niște movile mari ce se văd și astăzi peste gârla Vlăsiei, cam în dreptul satului Mavrodin» [1]).

«După ce isprăvì Radu Vodă cu stârvurile păgânilor, luă prada ce o strânseseră Tătarii în jafurile ce le făcuseră în țară; apoi purcese cu oaste, cu robi, cu tot, la locul unde visase visul cel minunat și care i se și isbândise. Acì, mi se apucară cu toții de muncă. Făcură mai-întâiu cărămidă; și cum printre boierii lui Vodă erau și din cei ce se pricepeau la planuri, îmi croì o mânăstire strașnică, cu ziduri groase de se plimbà Vodă cu caleasca pe ele. Ci-că, Vodă a făcut ziduri așà de groase, cu gând ca, de-o mai venì niscai dușmani, să aibă unde-și adăpostì oastea la nevoie; că tare bun de ascunzătoare i se păruse locul ăsta; că-și ziceà el: «Dacă eu, Vodă al țerii, și m'am rătăcit p'aici; dar cei cari nu cunosc țara, și merg la întâmplare, cum or să nemerească ei tocmai acilea?!»

«Cum isprăvì de învelit mânăstirea, fiindcă-l așteptau treburile domniei, Vodă se închină la biserica pe care o făcuse, luă o parte din oaste și plecă spre scaunul domnesc; iar la mânăstire lăsă un general d'ai lui, care să îngrijiască a se terminà de ispravă Sfântul Lăcaș, și

[1]) Narațiunea povestitorului meu mi-s'a părut cu atât mai vrednică de crezare, cu cât, eu, fiind de fel din satul Mavrodin, căruia i-se zice astăzi Căciulați, cunosc movilele la cari se referă el. Una e foarte mare, peste gârla Cociocvaliștii, în dreptul satului Căciulați; iar alte trei, destul de arătoase, însă puțin mai mici, se găsesc tot în dreptul satului Căciulați, mai către stânga de cea dintâi și peste pădure, cam în apropierea gârlei Vlăsia. Celor trei din urmă, sătenii le zic: «Gorgănele»; iar părții locului: «La Gorgănele». Sătenii din Mavrodin sau Căciulați, cum îi zice azi, mai puțin șoviniști decât naratorul meu, atribuie movilei celei mari oasele Românilor morți în această luptă, căci și ei zic că tot din vremea Tătarilor sunt aceste movile. Despre celelalte trei movile, cărora le zic «Gorgănele», spun că subt ele s'ar fi odihnind oasele Tătarilor păgâni, îngropați d'abaşca de creștini. Aceste movile sau gorgane, până azi n'au fost cercetate de nimeni. Sătenii, în cursul vremurilor, au găsit, fie scoase afară de timp, fie în urma arăturilor ce-au făcut prin împrejurimi, feldefel de monede, de arme, etc., ce se cred a fi din acele timpuri.

www.dacoromanica.ro

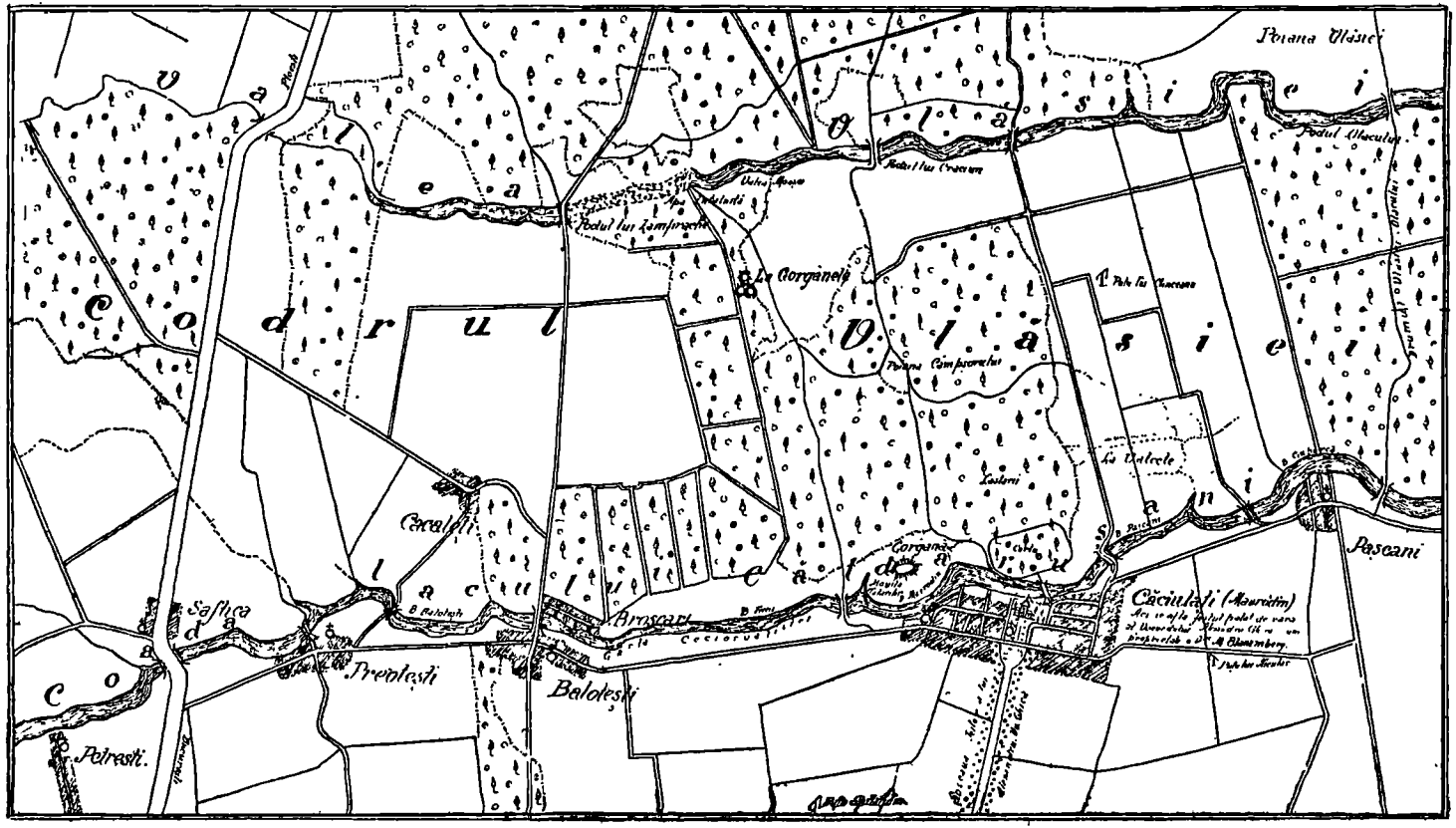

Harta Gorgănelelor și a Movilei Tătarilor.

www.dacoromanica.ro

s'aștepte și pe fiul lui să se întoarcă dela Țara Tătărească, ca să vie spre Domnie împreună. Și a văzut generalul lui Vodă mai departe de biserică; iar feciorul Domnitorului, până nu le-a făcut o mulțime de pradă și de robi, nu s'a întors îndărăt din Țara Tătarilor. Și, venind el îndărăt, îi erà mai mare mila de jaful și prăpăstenia ce făcuseră Tătarii în Țara Românească, și mult necaz aveà că nu făcuse și el jaf mai mare în țara lor. Tot mergând el așà, peste mări și ape, peste păduri și codrii, l-au adus colnicele tocmai la lacul Snagovului. Și acì, văzând el pământ în mijlocul apei, a crezut că a găsit locul unde visase taică-su visul cel minunat. Și minunându-se tare că încă nu vede ridicată mânăstirea pe care-i poruncise Dumnezeu s'o facă, s'a apucat, cu oastea, cu robii ce-i adusese și cu lumea ce-a mai strâns de prinprejur, și a ridicat o mânăstire în lacul Snagov [1]) de i-a mers pomina. In timpul ăsta, văzând Radu Negru Vodă că nu mai dă semne de viață, nici fi-su, nici generalul său, a trimis oștire cu alți generali în căutarea lor, temându-se să nu le fi pus capăt vieții, păgânii de Tătari».

«Și, găsind generalii lui Radu Negru pe feciorul Domnitorului lor, i-au spus că Vodă dorește să vie cât de curând la scaunul domnesc, ca nu care cumvà să-i se apropie sfârșitul fără de veste, și el să fie lipsă; că, ci-că Radu Vodă erà bătrân d'o sută de ani».

«Cu feciorul lui Radu Negru Vodă s'a întors îndărăt și generalul ce rămăsese acì, la Bălteni; și care, fără să știe că feciorul lui stăpânu-su e la o palmă de loc, în lacul Snagovului, stà și-l așteptà, mirându-se, că nu mai vine».

«Mergând Vodă cel mic spre scaunul domnesc, ci-că multe sate și bunătăți a mai făcut; ci-că a făcut biserici, a zidit mânăstiri, a făcut case la oameni și câte și mai câte lucruri bune a făcut. Unde se mai găsesc astăzi oameni buni și săritori, cum erà în vremurile mai demult!? Azi, dacă am puteà, ne-am luà unul altuia și cenușa din vatră! Ioi-te, dacă nu erà Radu Negru, satul Bălteni cine știe dacă s'ar fi învrednicit vreodată să facă un lăcaș lui Dumnezeu! Să-i fie țărâna ușoară, el a făcut biserica la care se închină azi Băltenarii!» [2]). Cam astfel își termină povestitorul meu istorisirea.

Mai am aflat că mânăstirea ar fi fost lăsată în îngrijirea unor călugări bătrâni, foști ostași ai lui Radu Negru, cărora acì le-au putrezit osaele, căci ochi cu domnitorul lor nu au mai dat. Că, în urmă, s'a mai băgat cineva, ca să aibă sau nu grijă de mânăstire, nu se mai știe nimic, și nici tradiția nu a păstrat nimic. Se pare că bătrânii călugări ai mânăstirii, având pe mână averea schitului, și-au înjghebat și condus gospodăria mânăstirii singuri, fără a mai fi nevoie să recurgă la sprijinul domnitorului.

Dela întemeiere, tradiția lasă câtevà sute de ani în urmă și ne spune că, într'un târziu, după ce multe nevoi și belele au trecut peste capul mânăstirii, după ce a petrecut câtevà năvăliri turcești și tătărești, după ce biserica fusese sărăcită de tot ce a avut mai de preț, un Vodă, care a domnit mai târziu, după Radu Negru, ar fi dat moșia Bălteni,

[1]) După cum vedem, această tradiție atribuie zidirea M-rii Snagov unuia din fiii lui Radu-Negru.

[2]) Povestită, această parte a tradiției, cu poezia, de Ghiță Cobzarul din Poenari, țigan, fecior de rob d'ai mânăstirii Bălteni, în vârstă de mai bine de 80 de ani.

www.dacoromanica.ro

cu mânăstirea și cu satele depe moșie, unui general d'ai săi, ca răsplată pentru mai multe vitejii arătate în luptele cu dușmanii, cum și pentrucă fusese credincios domnitorului.

După moartea generalului, soția acestuia, de inimă rea, s'a călugărit împreună cu toți copiii ei, închizându-se în mânăstirea Bălteni. Întâmplându-se, ca la o vânătoare să se rătăcească prin partea locului Domnitorul țerii, a dat acì peste nevasta generalului, care erâ bătrână, bătrână de tot.

Lui Vodă plăcându-i poziția locului, și văzând și zidurile cele groase ale mânăstirii, se hotărî s'o cumpere dela nevasta generalului, cu moșii cu tot, ca să-și adăpostească acì oastea, la timp de răsboiu. Cum călugărița erà bătrână și neputincioasă, primì bucuros să facă târgul cu Hristea Vodă, c'așa îl chemà pe Domnitorul țerii. După ce s'a încheiat zapisul între Vodă și nevasta generalului, Domnul s'a apucat și a dres mânăstirea și zidurile mânăstirii așà cum le-a fost croit Radu Negru Vodă. Tot acì, la mânăstire, și-a strâns el avuții nenumărate.

Se mai spune că a pus de a săpat în adâncime, dela prestolul bisericii și până în gârla din spatele mânăstirii, un șanț foarte adânc. Prin acest șanț a băgat un lanț gros de fier pe care l-a întors pe după prestol; iar cele două capete ale lanțului le-a dus tocmai în mijlocul gârlei, căreia îi dăduse scurgere pe brațul celălalt. De aceste capete a prins strașnic un butoi mare plin numai cu bani de aur, și a blestemat ca, cel ce va scoate butoiul cu bani, legat să fie ca din banii găsiți să facă mânăstirea așà de frumoasă, cum nu va mai fi alta în țară pe vremea aceia; că ar fi făcut el toate acestea, dar toți câți înaintea lui au făcut cevà pentru Sfântul Lăcaș, bisericii întru nimic nu i-a folosit, că toată avuția ei au luat-o Turcii și Tătarii cei năvalnici, și toată podoaba ei a fost furată, și zidurile stricate. Așà, mai bine face zestre mânăstirii în pământ, și când va vreà Domnul, atunci va da deslegare și ghicire norocoasă de se va găsì butoiul cu bani; iar dacă banii nu se vor mai găsì în veacul veacului, înseamnă că așà este voința lui Dumnezeu.

In privința tradiției cu butoiul, mi s'a spus, că acum 20—25 ani [1]), copilul Gheorghe [2]) al preotului depe acele vremuri la Biserica Bălteni, scăldându-se într'o zi în gârla Bălteni, la spatele bisericii, din întâmplare a dat cu picioarele de cevà neted și tare în fundul gârlei, nu departe de mal și în partea dinspre altarul bisericii. Pipăind cu picioarele, a observat că par'că ar stà pe cevà rotund și neted, semănând a trunchiu de pom. Copilul s'a jucat ce s'a jucat în acel loc, bucurându-se de descoperirea sa; apoi, eșind din gârlă, a scăpat din vedere a povestì alor săi întâmplarea cu trunchiul din apă. La vre-o 3—4 zile, venind vorba în casa preotului despre comoara lui Hristea Vodă, copilul spuse descoperirea sa. Preotul trimise atunci în grabă pe fiul său, Gheorghe, cu un alt frate mai mare, să cerceteze locul și să vază ce e cu acel trunchiu, în nădejdia că va da de butoiul lui Hristea Vodă. S'au dus ei, au cercetat peste tot locul, au scormonit cu mâinile, au făcut tot ce s'a putut ca să deà de trunchiul căutat, însă totul a fost zadarnic; fie că, de-ar fi să credem superstiția mutării comorilor, butoiul se mutase, trecându-i

[1]) Cam pela 1878—1880, vara, prin Iunie.

[2]) Azi e dascăl la biserica din satul Cocioc; este fecior al preotului Niculae Popescu, mort, fost preot la Bălteni.

www.dacoromanica.ro

ziua hotărîtă spre a ieși la iveală; fie că, venind apa mare, a adus nomol mult și l a pus peste trunchiul, sau, . . . să-i zicem, butoiul căutat, căruia nu i s'a mai dat de urmă nici până în ziua de azi, când gârla e aproape scăzută cu totul în acea parte.

Intorcându-ne iarăș la Hristea Vodă, tradiția ne mai spune că el ar fi avut doi frați. Pe unul din frați îl chemà Niculae, iar pe celălalt Dumitru. Câte și trei frații stăteau prin partea locului și își aveà fiecare palatul său, și curtea și oamenii săi. Așà, Niculae se zice că își aveà palatul cam pe unde trece azi calea ferată peste Ialomița, spre Ploești, pe partea stângă a râului, nu departe de gara Crivina. In acest loc se mai găsesc și azi urmele unor ruine cari au început însă a dispăreà și a se face una cu pământul.

Dumitru se zice că își aveà palatul în josul Băltenilor, dincolo de balta Cocioculuí, cum mergi spre București, pe partea stângă a liniei fierate. Azi, prin această parte se află așezată stupăria Domeniului Coroanei Cocioc. Ca semn de confirmare a tradiției, prin partea locului, și azi se mai găsesc urme de ruine. Aceste palate: al lui Niculae, al lui Hristea și al lui Dumitru, toți boieri mari de neam domnesc, și Hristea Vodă el însuș Domn, erau așezate în așà fel că veneau în linie dreaptă, dacă porniai dela Niculae la Dumitru [1]).

Se zice că își așezaseră casele astfel, fiindcă aveau învoială între ei, ca, pe rând, fiecare cu ziua să aibă grijă și să deà cu tunul la ora mesei, spre a ști ceilalți că trăește, și apoi să se așeze la masă cu toții odată. Dumitru trăgeà cu tunul odată, Hristea, de două ori și Niculae, care erà mai mare, de trei ori; iar pentru caz de pericol, Dumitru trăgeà de patru ori, Hristea de cinci ori și Niculae de șase ori, ca să știe ceilalți frați să vie în ajutorul celui în pericol. In caz de moarte, la timpul mesei, cel ce aveà moarte în casă, nu trăgeà cu tunul; și ceilalți frați știau și se duceau să vază ce s'a întâmplat.

Așà merseră lucrurile, cât fiecare se mulțumì cu al său; când însă gânduri de domnie le intrară în cap, vrajba și ura luară locul dragostei frățești. Niculae, cel mai mare, având bani mulți, mulți de tot, plătì țerii și-l făcù domn.

Hristea, pismuind pe frate-su și vrând să-i ia el domnia, puse pe furiș pe un om de-ai lui și omorî pe Niculae. Cum îl omorî, cum îi luă el toate averile cele numeroase, și domnia.

Indată ce prinse de veste Dumitru, fratele lui Hristea Vodă și al lui Niculae Vodă, că Hristea a omorît pe Niculae, plecă cu alai mare ca să-l certe pentru fapta sa. Hristea, cum află de venirea fratelui său Dumitru, îi ieșì înainte, îl prinse, puse pe goană pe oamenii săi, iar pe prinsul lui îl aduse și-l închise în beciul palatelor sale, căci nu-i veneà să-l omoare cu mâna lui. Intr'o zi, la hramul mânăstirii, se hotărî Hristea să sloboade pe fratele său, numai cu legământul ca să nu-l mai mustre pentru omorîrea lui Niculae. Când trimișii lui Hristea au intrat în beci ca să scoată pe Dumitru, l-au găsit mort, sugrumat.

Lumea zice că Hristea numai s'ar fi prefăcut că vreà să sloboade pe frate-su; iar în taină a trimis vr'un slujitor de l-a sugrumat, ca, în urmă, să spună oamenilor că și-a făcut seamă singur; iar lumea să zică de el c'a fost bun și a vrut să-i deà drumul lui frate-su, dar ce folos,

[1]) Vezi «Harta Gorgănelelor și a Movilei Tătarilor».

www.dacoromanica.ro

că acesta se omorîse tocmai în timpul când erà să fie slobozit. Se spune că Hristea Vodă ar fi căutat să omoare pe toți frații săi, spre a le puteà moșteni el averile, cari erau multe și întinse, căci tare erà setos de bogății. Și, ca s'arate lumii că tare îi pare rău de moartea fraților săi, făcù un parastas mare de sufletul lor, și chemă la mânăstire chiar pe Mitropolitul țerii de făcù slujba; iar în amintirea fratelui său Niculae, orânduì ca de acì înainte, hramul mânăstirii să fie în ziua Sfântului și Marelui mucenic Niculae; și așà a rămas până în ziua de azi.

Se mai zice că la parastasul săvârșit la mânăstire, în timpul slujbei, Mitropolitul țerii n'ar fi putut slujì din pricina marelui orăcăit al broaștelor; și slujba nu se puteà înțelege câtuș de puțin. Atunci, Mitropolitul, supărat peste fire, făcând semnul crucii peste lac, le blestemă, legându-le limbile; și numai așà putù oficià serviciul Sf. Parastas. Plecând Mitropolitul, la trecerea gârlei, fù mirat de marea liniște a naturii; și-și aduse aminte că la venire îl isbise sgomotul broaștelor, cari acum erau cu totul amuțite. El trimise un diacon din suita sa, care să deslege graiul broaștelor, dându-le voie să cânte dela «mare» pân'la «micà». Diaconul, înțelegând altfel porunca Mitropolitului, ducându-se la iaz, zise: «Cu învoirea Înalt Prea Sfântului Mitropolit, deslegare aveți, cu puterea Părintelui ceresc, ca dintre voi să cânte numai câte una mare și câte una micà!» D'atunci, se zice că până în ziua de azi, broaștele din gârla Bălteniloг cântă cu rândul: una mare și una micà; și în această baltă, nimeni n'a putut auzì un obișnuit concert broștesc, lucru pe care lumea îl atribuie acestei tradiții [1]).

Cum s'a sfârșit Hristea Vodă și ce va fi fost mai târziu de el, tradiția nu ne mai spune nimic deslușit. Amintirea bătrânilor a mai păstrat doar scurte evenimente în legătură cu această mânăstire; evenimente neînchegate între ele, și cari fac tradiția să sară dela o împrejurare la alta, îngreuind cercetarea interesantului trecut al acestui monument. Bătrânii preoți ai schitului au moștenit dela predecesorii lor știința că mânăstirea a intrat pe mâna Grecilor, cari au stors de tot ce puteau produce, numeroasele moșii ale mânăstirii [2]). Călugării se îndeletniciau în special cu cultura viței de vie și creșterea albinelor, cari le produceau ceara pentru lumânări și mierea pentru mâncat. Pământurile mânăstirii erau lucrate cu robii țigani și cu românii de prin sate, robi și ei. Mânăstirea nu mai erà un locaș de liniște sufletească, ci se transformase într'un conac boieresc, unde egumenul mânăstirii și cu călugării favoriți se răsfățau în sudoarea robilor și a țăranilor legați de pământ. Biserica și odăile călugărești, altădată poate locuințe domnești, au mers dărăpănându-se din ce în ce. Călugării se îngrijiau numai de mulțumirea pântecelui lor și a pungii lor, cari la vremuri de nevoie le puteà fi de bun ajutor. In ultima jumătate a secolului al 18-lea și începutul secolului al 19-lea, se știe pozitiv că schitul din Bălteni, cu averi cu tot, erà închinat mânăstirii Radu Vodă din București, cari-i purtà de grijă, de grija de a-i încasà veniturile.

Se spune că schitul Radului Vodă din Bălteni ar fi fost locuit de călugării greci cam până pe la începutul secolului al 19-lea, când cu redeșteptarea simțului național în Români, redeșteptare pornită de peste

[1]) Auzită dela Preotul Anghel Bujoreanu, parohul bisericii din Cocioc, Ilfov.

[2]) Moșia Bălteni erà formată pe vremuri din pământul cuprins acum de satele: Cocioc, Poenarii-Vulpești, Poenarii-Burchi, Poenarii-Ralli și Tâncăbești.

www.dacoromanica.ro

Olt, o ceată de panduri în frunte cu Iancu Jianul, scârbiți de multele blestemății călugărești, au călcat într'o noapte schitul, gâtuind tot ce erà Grec, și făcând scăpat tot ce erà Român,—Român plin de stricăciunea desfrâului. Se zice că Jianul a făcut o bună pradă în mânăstire. Multe din copilele nenorocite de călugări au fost căpătuite, mulțumită mărinimiei haiducului. El a respectat însă bunurile și odoarele bisericești. Fiindcă înainte de a atacà mânăstirea, Jianul și cu haiducii lui ar fi poposit într'un stufăriș de pomi din mijlocul unui lac, nu departe de Bălteni, sătenii, în amintirea lui și a faptei lui, i-au dat acelui lac numele de «Lacul Jianului», nume ce se păstrează până astăzi.

Călugării scăpați din mâna Jianului au dosit-o spre mânăstirea Radu Vodă din București, unde și-au găsit alt loc de răsfăț; iar biserica din Bălteni a rămas pustie și expusă bunei sau relei voințe a oricui, în timp ce veniturile întinselor pământuri mânăstirești le încasau fericiții egumeni ai M-rii Radului Vodă din orașul lui Bucur.

Cum, în apropierea mânăstirii, satul încă nu erà format cu tot dinadinsul, după părăsirea ei de călugări, oamenii răsleți aiurea au început a se strânge în jurul bisericii, formând satul Bălteni. Așà, mai mult țărani depe lângă Ialomița, cari țineau de moșia mânăstirii au dat primul semnal de mutare. Ei nu se mai temeau că vor fi isgoniți de călugării greci, cari doreau a fi liberi în chiliile lor și a nu aveà pe săteni martori la orgiile săvârșite de ei. Fetele și nevestele sătenilor, singurile preferate la petrecerile destrăbălaților călugări, puteau a-și vedeà de acum liniștite de grijurile și nevoile gospodăriilor lor.

Cam atâta putem reținea din cele auzite, pentru lămurirea trecutului mânăstirii din Bălteni. Celelalte științe fiind fapte vădite, și cari nu mai intră în domeniul tradiției, vor fi arătate la cercetările istorice ale trecutului acestei mânăstiri, cu care prilej se va vedeà întru cât tradiția poate venì în sprijinul istoriei.

CAP. IV.

STAREA DE ASTĂZI A SCHITULUI DIN BĂLTENI

Descrierea bisericii și a rămășițelor de ziduri ce se mai găsesc în jurul ei. Interiorul bisericii. Descrierea tâmplei. Mobilierul bisericii. Exteriorul ei. Ruinele din față. Zidul înconjurător.

Acum, după ce cunoaștem interesanta tradiție a întemeierii schitului dela Bălteni, să vedem ce ne-a mai rămas, ca zidiri, din tot așezământul mânăstiresc al lui Radu Negru Voievod.

Din tot noianul de clădiri ce altă dată împresurau biserica, numai temeliile au mai rămas; și acestea numai cu casmaua le poți da la iveală, după arătările bătrânilor, cari le știu locul și cari le-au apucat încă deasupra pământului. Mărirea și splendoarea ce trebuie să fi acoperit altădată aceste clădiri au fost doborîte de timp, care desăvârșește, sau schimbă toate. Peste aceste urme ale măririi trecute, de mult încă s'a

www.dacoromanica.ro

așezat o pojghiță destul de groasă de pământ; și cine știe dacă nu va veni o vreme când numai această descriere va mai arătà ceia ce a fost odată acì, căci mirare nu-mi este că și urmele ce azi încă se mai găsesc, nu peste mult timp, poate nu vor mai existà.

Numai biserica singură a mai rămas în picioare.

Oricine ar vedeà această clădire măreață, care altădată a fost biserica schitului Radului Vodă, și ar vedeà și cele 70 sau 80 de case ce formează satul Bălteni, și-ar da seama că ea nu este opera, nici a sătenilor, și nici a vreunui boier cu dare de mână. Mai întâiu, pe vremuri, sătenii nici nu dispuneau de așà însemnate fonduri, ca să-și poată durà biserici; cu atât mai mult mânăstiri, cari să le ducă pomenirea peste veacuri. Cât despre boieri, aceștia zidiau bisericile de obiceiu drept capele ale curților lor boierești, și dădeau voie și sătenilor a se rugà într'însele la zile de sărbătoare. Marii boieri depe vremuri, când înălțau câte o mânăstire, nu o prevedeau cu ziduri înconjurătoare, căci scopul lor nu erà decât curat religios, adică să facă un monument care să le fie pentru pomenire veșnică. Numai mânăstirile zidite de domni, de voievozi, cu scopuri strategice, prezintă drept notă deosebitoare de celelalte mânăstiri, zidul înconjurător, afară de chiliile călugărești, cari și ele erau ca o adevărată cetate în jurul bisericii. Aceasta se observă la mai toate mânăstirile zidite de voievozi, și în special de voievozii răsboinici. Citez doar mânăstirea Căldărușani, rezidită de Matei Basarab, care pe lângă zidul înconjurător mai are în jurul bisericii o adevărată cetate de chilii, cu ziduri pe cari abià le-ar răsbì tunul.

Schitul din Bălteni, precum am zis, nu poate fi zidit de săteni.

Asemenea nu văd nici o rațiune a se aruncà în spinarea unui simplu boier, fie el cât de bogat, fistichiul gust de a zidì o mânăstire, într'o pădure neumblată decât de jivine sălbatece și împresurată numai de băltoace și bălți.

Nu rămâne de admis decât ipoteza, întărită de tradiție, că această mânăstire este creațiunea unui voievod; cu atât mai mult, cu cât zidul de apărare, caracteristic mânăstirilor zidite în scop strategic, nu i-a lipsit. Asemenea, și temeliile fostelor zidiri din jurul bisericii arată aparența a fi fost împreunate pe vremuri, lăsând doar loc de trecere pe subt ele, cum se vede și până azi la mânăstirile-cetăți, conservate mai bine.

Multe din bisericile, mânăstirile, schiturile, capelele, și române, și streine, pe cari le-am văzut, m'au minunat; însă nici biserica din satul Bălteni nu mi s'a părut mai puțin minunată! O zidire în felul acestei biserici n'am întâlnit. Ii seamănă puțin, ca plan, biserica mânăstirii Cozia depe Olt și, întru câtvà, biserica M-rii Curtea de Argeș, totuș nota sa caracteristică îi rămâne. Este de mirat și faptul izolării sale în mijlocul acestui codru al Vlăsiei, cum și felul zidirii, fel pe care l-am mai observat la mânăstirile Snagovul și Mihai Vodă din București, la biserica domnească zidită de Radu Negru la Curtea de Argeș, cum și la biserica domnească din Târgoviște.

Cine știe cărui cutremur, din ce an, îi va fi hărăzit să ne șteargă depe pământ și biserica domnească din Curtea de Argeș, care numai mulțumită proptelelor se mai ține pe picioare. Ca mâine, par'că o văd trecută în rândul ruinelor demne de văzut, întărind și mai mult credința în deșertăciunea și zădărnicia faptelor și lucrurilor omenești!...

Biserica fostului schit din Bălteni este zidită în stil bizantin.

www.dacoromanica.ro

Știut este că o biserică, de obiceiu are trei părți principale: nartica sau tinda, sânul bisericii și altarul.

Biserica din Bălteni însă face excepție dela regula generală. Astfel, interiorul acestei biserici îl găsim împărțit în cinci părți. S'o luăm dela locul cel mai sacru, adică dela altar. Pornind-o cu cercetatul din altar spre eșire avem: întâiu altarul, după aceia sânul separat în două părți,

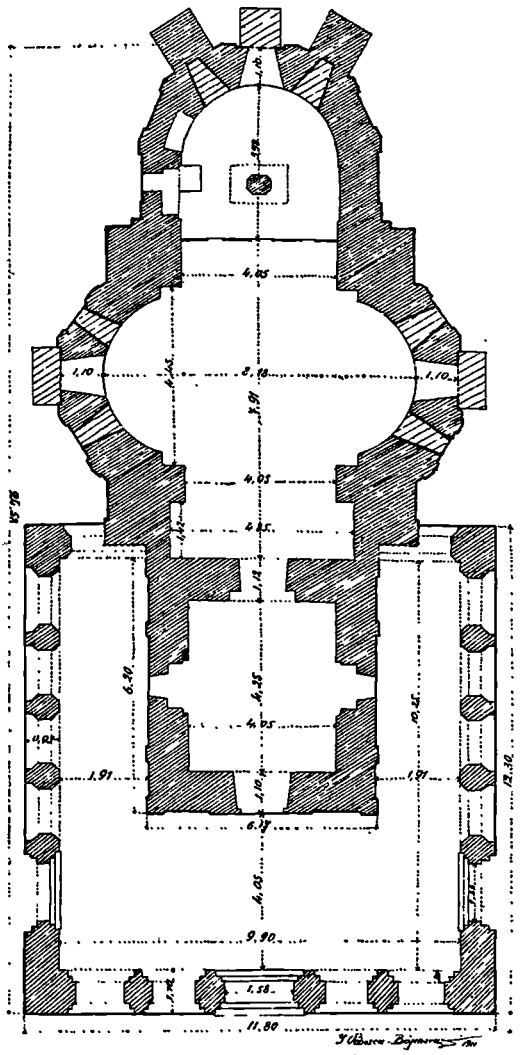

Planul bisericii din Bălteni.

apoi nartica sau tinda și în sfârșit partea curioasă, un fel de ceardac exterior ce înconjoară nartica, în fața căreia lasă un loc destul de larg până la eșirea principală. Acest ceardac are trei eșiri: una principală, în față, largă de doi metri; și două laterale, largi cam de câte un metru și cincizeci, fiecare. Afară de aceste eșiri, mai e prevăzut cu opt deschizături libere ce țin loc de ferestre: patru în dreapta și patru în stânga.

www.dacoromanica.ro

Fiecare deschizătură are lățimea de un metru, înălțimea cam de doi metri, iar dela pământ pân'la baza deschizăturii sunt ca vreo nouăzeci centimetri. Pe lângă ieșiri și ferestre, această sală înconjurătoare, la dreapta și la stânga, în fund, mai are câte o deschizătură cu corlată, având fiecare lățimea cam de un metru și nouăzeci centimetri, și înălțimea tot cât ferestrele.

Grosimea zidului împrejmuitor e de aproape un metru și zece centimetri.

Pătrunzând prin intrarea ceardacului, în lăuntrul bisericii propriu zise, se observă că ușa sfântului lăcaș are în zid o deschizătură de un metru și douăzeci lățime, pe doi metri înălțime. Ușa este făcută din lemn, căptușit cu tablă groasă. Nimic artistic nu se observă la ea, decât o broască uriașă. Grosimea zidului, și acì, este aproape un metru și zece. Odată intrați pe ușă, ne putem socotì în nartică sau tindă, ori, cum îi mai zic unii, în portic. Acì nu avem de remarcat decât câte o fereastră în dreapta și'n stânga, la înălțimi destul de respectabile, și de dimensiuni nu tocmai uriașe: treizeci centimetri lățime, pe șasezeci centimetri înălțime. In partea stângă, jos, într'o firidă înaltă dela pământ ca la șaptezeci centimetri, se vede o deschizătură cu gratii în care se toarnă apa din cazan la botezuri; acì e puțul mirului.

Din tindă, pătrundem în sânul bisericii printr'o nouă intrare fără ușă, tot cam de dimensiunile celeilalte. Acì avem vederea generală a interiorului bisericii. Par'că văd că cititorul se așteapta la descrieri de picturi admirabile, sfinți cu chipuri minunate, episoade de toată frumusețea din Sf. Scriptură! Ei, nimic din toate acestea nu se poate zărì în fosta biserică a schitului Radu Vodă. Dinpotrivă, acest Sf. Lăcaș se remarcă prin lipsa de picturi.

In toată biserica nu se găsește pictată decât tâmpla bisericii; și d'asupra ușii de intrare a narticei se vede zugrăvit Sf. Gheorghe omorînd balaurul, în față cu Sf. Niculae, la al cărui praznic își serbează biserica hramul; în colo, tot lăuntrul este vopsit cenușiu, cu ulei. Așà se zice că s'a pomenit, așà s'a menținut și de restauratori.

Sânul bisericii, după cum am mai spus, se remarcă prin o întreită împărțire: altarul, sânul propriu zis și un pseudosân de formă dreptunghiulară, separat de sânul principal printr'o acardă de zid destul de mare. Acest sân se mai remarcă prin frumoasele sale cupole, prin felul combinației zidurilor, a muchiilor și prin rotunzimea lor. Mai se deosebesc acì, ferestrele din sânurile laterale, unde se află strănile cântăreților. Sunt câte trei ferestre în fiecare parte: două, sus de tot, cu dimensiuni mici, alta, între ele, însă jos și cu mult mai mare. La toate ferestrele e de observat contrastul între deschizătura din lăuntru și cea din afară. Pe când deschizătura din lăuntru e foarte mare, cea din afară e prea mică, și aceasta din pricină că deschizătura din lăuntru merge oblic către cea din afară; iar marea grosime a zidului a dat putința ca înclinarea muchiilor interioare a deschizăturilor să nu fie tocmai mare.

Privind dela ușa de intrare a sânului, peste tâmplă, sus, aproape de cupola altarului, se zăresc încă două ferestre mici, cari, ca și celelalte ferestre, lasă să pătrundă lumina în interiorul bisericii, tot oblic.

Pătrunzând în altar, prin vreuna din ușile tâmplei, se vede în fund o fereastră destul de largă prin care pătrunde lumină din belșug. In altar, afară de sfânta masă și de proscomidier, care e luminat de o fe-

www.dacoromanica.ro

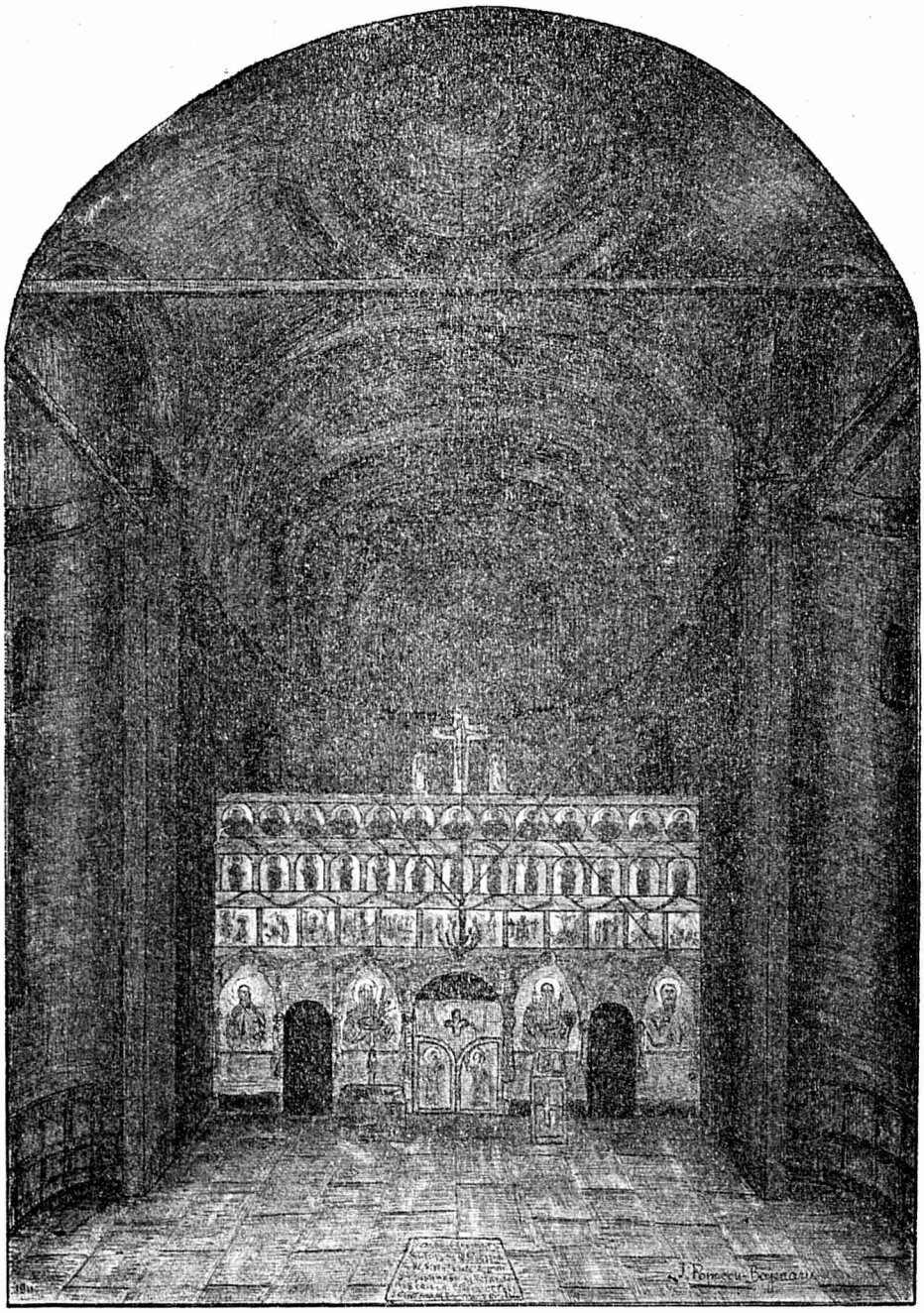

Vederea interiorului bisericii din Bălteni.

www.dacoromanica.ro

reastă îngustă și adâncită în zid, nu se mai zărește nimic vrednic de ținut în seamă.

De temelia sfintei mese, spune tradiția că ar fi prins Hristea Vodă, butoiul cu banii pe cari l-a îngropat în albia gârlei Bălteni.

Tâmpla sau catapeteasma [1]) bisericii este făcută în întregime din lemn. Privită din altar n'are nimic deosebit, decât numai uriașii copaci de stejar, de cari sunt prinse scândurile pe cari se află zugrăvite sfintele icoane. Ici-colea se zărește câte o însemnare recentă, relativă la vreun cutremur sau, pe spatele vreunei icoane, scris numele donatorului și leatul donațiunii. Aceste însemnări ne arată că icoanele împărătești sunt făcute nu tocmai de așà mult timp; astfel, cea mai veche din aceste icoane, icoana Domnului Iisus Christos, este făcută la 1856.

Privită din față, catapeteasma sau tâmpla arată numaidecât că cel ce a cheltuit cu facerea ei nu prea a fost dintre moștenitorii lui Iov; căci, pe lângă că picturile nu ne arată a fi opera vreunui mare artist, apoi nici încheierea lemnăriei și felul cum este lucrată nu ne arată a se fi făcut mari cheltueli cu ea. Nu se văd: nici picturi minunate, nici sculpturi artistice, nici încheieturi demne de admirat. Totul e simplu, de o simplitate sărăcăcioasă chiar. Așà, privită de sus în jos, vom vedeà Sf. Cruce pe care se află răstignit Domnul Christos, prinsă d'asupra, la mijlocul unei bârne care formează partea superioară a catapeteazmei. Tot pe această bârnă, la dreapta și la stânga Sf. Cruci, se află zugrăvite pe table de scânduri, deosebite, chipul lui Sf. Ioan, fratele Domnului, și al Maicii Domnului, plângând îndurerată chinurile Dumnezeescului său Fiu. De acì în jos încep picturile. Toate picturile depe tâmpla bisericii le-am puteà împărți în patru categorii. Prima categorie o formează picturile din partea superioară a tâmplei, unde se văd busturile sfinților apostoli, având în mijloc pe Mama Dumnezeescului lor Invățător. Toate aceste busturi sunt în număr de treisprezece, și sunt zugrăvite pe fonduri rotunde. Subt acest rând de icoane vine, în tot lungul tâmplei, un fel de chenar, și apoi urmează o nouă serie de icoane, reprezintând chipurile a treisprezece sfinți din cei ce au luptat—înfruntând chiar martirizarea—pentru răspândirea creștinizmului. Aceste icoane sunt zugrăvite pe un fond prelung, în formă de arcadă, și d'asupra fiecărui sfânt se află câte un apostol.

Subt rândul sfinților mucenici vine un nou chenar, care diferă ca desemn de chenarul cel dintâiu; apoi urmează o nouă serie de icoane, având formă dreptunghiulară. Aceste icoane sunt în număr de douăsprezece, și reprezintă episoade din viața Mântuitorului, ca: Buna-Vestire, Nașterea, Botezul, Intrarea în Ierusalim, Invierea și altele.

După faptele din viața Mântuitorului, vine în sfârșit a patra categorie de icoane: icoanele împărătești. Intre acestea se află și icoana Sfântului Niculae, care, împreună cu icoana Maicii Domnului, a fost făcută la 1901.

Iconostasele, sfeșnicele împărătești, strănile și celelalte podoabe ale bisericii sunt cu mult mai tinere decât schitul; sunt tinere de tot chiar.

Aruncându-ne privirea prin biserică, mai observăm patru grinzi ce se sprijină în pereții bisericii, mărginindu-i cupola principală, și o piatră

---

[1]) Cuvântul catapeteasmă vine dela grecescul «καταπίταζμα», care înseamnă perdeà.

www.dacoromanica.ro

în mijlocul pardoselii, pe care se află săpate o mulțime de nume de bărbați și femei.

Acum, pornind afară din biserică, să ne oprim puțin în sala ce înconjoară nartica.

Privind intrarea, vezi că ai înainte cevà vrednic de admirat; însă, întrebat fiind de cineva, îți este tare anevoie a descrie exact ceia ce vezi, și cu atât mai anevoie a da subiectului descrierii valoarea pe care numai ochiul poate să o înțeleagă.

Felul de combinare al zidăriei, muchiile intrărilor și al ferestrelor, meșteșugita rânduire a cărămizilor cu prilejul zidirii: toate îți arată că acest lăcaș nu a fost lucrat de niște meșteșugari de rând, ci de adevărați maeștri ai artei.

Judecată după felul zidirii, această biserică face parte din clădirile semitencuite. Fațada și laturile ceardacului par a nu fi fost tencuite nici odată. Restul clădirii, pe din afară, e și tencuit, și netencuit; căci cărămizile sunt în așà fel așezate că parte sunt ieșite în relief, iar parte sunt acoperite de tencuială. Astfel, dealungul clădirii sunt vreo opt șiruri de câte trei capete de cărămizi ieșite în relief. Intre aceste șiruri se află alte șiruri de tencuială late de un lung de cărămidă; iar, pentru a plăceà ochiului, șirurile de tencuială au la distanțe lungi de câte două laturi de cărămidă, încrustate d'acurmezișul în zid, câte două grosimi de cărămidă ce ies în relief. Tencuiala dintre cărămizile astfel combinate are de departe aparența unor blocuri de piatră.

Afară de această notă particulară în felul zidirii, mai e de ținut în seamă brâul de jos al bisericii, care asemenea e o combinație de cărămizi vrednică de interes. Așijderea sunt de admirat brâurile de sus, cari numai ele singure dacă ar există și ar fi îndestulător, ca să deà o notă artistică clădirii. Șiruri de cărămizi așezate în felurite chipuri, ciubuce, ciopliturì în cărămizi, zigzaguri de cărămidă: toate sunt alcătuite între ele în așà fel, că formează pentru exteriorul bisericii o adevărată podoabă.

Pornind dela aceste brâuri în sus, către acoperiș, vedem că zidarii trebuie să fi avut și mai mult de lucru acì, căci în cursul zidirii, urcându-se, trebuiau să formeze și un fel de arcade oarbe, având într'însele mici pseudoferestre formate din cărămidă ieșită în relief.

Altarul, la exterior, se mai remarcă prin niște coloane de zidărie ce par a-l sprijinì. Dintre aceste coloane, cele două laterale se ridică până aproape de brâul de sus; iar cea d'a treia, din mijloc, se ridică până subt fereastra altarului. Fiecare din ele are grosimea de un metru și treizeci centimetri.

Acoperișul bisericii e foarte original și el, ondulând după forma zidurilor clădirii; și e făcut din șindrilă. Turle n'are. Drept semn că e lăcaș dumnezeesc, pe acoperiș are trei cruci de alamă, având fiecare la bază câte o semilună sprijinită pe câte o băsicà de alamă. Că aceste cruci vor fi cele primitive, Dumnezeu știe! Mie însă nu-mi vine să cred, și pentru care pricină, vom vedeà mai târziu.

După ce, aproape în treacăt, cercetarăm exteriorul bisericii, cum și interiorul altarului, sânului și narticei, să ne aruncăm ochii puțin și asupra lăuntrului ceardacului. Privit înainte de a pătrunde pe ușa intrării principale, vedem în dreapta și în stânga câte două ferestre în zidul din față; iar în zidurile laterale, câte o intrare secundară cu câte patru ferestre

www.dacoromanica.ro

în fiecare zid și două mari deschizături în fund. In față mai vedem intrarea în interiorul bisericii, formată din blocuri de piatră, pe cari nu se remarcă decât cioplîturile mai multor rozete, ce nu seamănă una cu alta, și cari formează un fel de chenar în jurul ușii. Partea de deasupra ușii are forma unor combinații de arcade; iar deasupra acestor arcade are cioplită o inscripție care ne vorbește despre data zidirii sau mai bine zis, data restaurării bisericii. Deasupra acestei inscripții se vede singura pictură pe zid din toată biserica: Sf. Gheorghe omorînd balaurul, în față cu Sf. Niculae. Deasupra zugrăvelii se află un brâu de cărămizi cu colțurile eșite în relief, formând prin împreunarea lor unghiuri drepte, și dând un frumos aspect fațadei lăuntrice a bisericii.

In dreapta și în stânga ușii se văd doi bușteni groși, ciopliți în patru fețe, pe cari se sprijină un pod de scânduri în care se află clopotul bisericii.

Legenda spune că actualul clopot este cumpărat de restauratorii de mai târziu; iar primul clopot, care era de o mărime cam neobișnuită, a fost luat și ascuns în gârlă cu prilejul unei năvăliri turcești în țară, de teamă ca Turcii să nu-l ia și să-l facă ghiulele pentru tunuri. După trecerea năvălirii, zadarnic a mai fost căutat, căci nu l-a mai găsit nimeni nici până în ziua de azi. Se crede că a fost acoperit de nomolul gârlei, și cine știe ce împrejurare îl va mai scoate la iveală vreodată, dacă-i va fi scris să mai vadă lumina zilei?!...

La clopot, se urcă pe o scară șubredă de lemn prinsă în zidul intrării principale. Din așa zisa clopotniță, se poate observă că pe vremuri, clopotul nu a fost așezat acî, ci în vreo clopotniță special zidită. Aceasta se deduce și din faptul că actualul pod al clopotniței, care pare a fi mai mult o schelă, e în așa fel făcut, că apucă o parte și din vârful zugrăvelii de deasupra ușii; și, afară de asta, nu are nici o simetrie în aranjare, și nu respectă ornamentația exterioară a bisericii.

Din clopotniță, pe o scară mișcătoare, poți pătrunde, printr'o deschizătură de scânduri, în podul bisericii. Acî e de remarcat neregularitatea tencuelii podului, din pricina cupolelor din lăuntrul bisericii. Când e vorba despre cupola principală, pare a fi o movilă uriașă de moloz. Intregul pod pare mai mult un fel de morman de cărămizi închegate în așa chip, că te miri cum de atâta mari de veacuri se mai țin așa de strâns legate, și vr'un cutremur nu le-a prăvălit peste pardoseala bisericii.

In general vorbind, biserica din Bălteni este o minune de artă, de colos și de trăinicie.

Acum, după ce am cercetat cele ce se mai pot vedeà încă, să trecem la cele ce nu se mai văd, însă au existat; la cele ce se presupun, însă nu mai există.

Vreau să vorbesc de zidul înconjurător și de fostele clădiri ce formau odinioară dependințele schitului.

Până acum câțivà ani, se mai vedeau încă, tocmai în fața bisericii, urmele uriașe ale unor temelii de case, cari astăzi, numai cu casmaua mai pot fi scoase la iveală. Acum o jumătate de veac și mai bine, aceste ruine se mai răsfățau încă la razele soarelui, și cred că dădeau o și mai frumoasă și impozantă priveliște bisericii lângă care zăceau. Nepricepe-rea oamenilor și lipsa de venerație a rămășițelor de mărire strămoșească le-au făcut însă să dispară. Insuș preotul depe vremuri al bisericii a dărâmat o parte din ele și și-a construit casă, nu departe de biserică.

www.dacoromanica.ro

Sătenii, imitându-l, i-au continuat opera de distrugere, luând fiecare, din bătrânele ziduri, molozul sau cărămida ce-i era de trebuință la nevoile casnice. Poate și sfânta biserică ar fi avut tot aceiaș soartă, dacă frica de necunoscut, teama de supranatural, respectul către Dumnezeu, nu i-ar fi făcut s'o ocolească cu stricăciunea, ca fiind lăcaș al celui Atotputernic.

Casele de cari vorbesc au avut și o pivniță destul de adâncă, cu încăperi multe și cu bolte uriașe. Unele bolte, fiind năruite de vreme, astupau încăperi necunoscute și necălcate de picior omenesc de cine știe câtă vreme. Până unde se va fi întins aceste pivnițe, Dumnezeu știe! Ceia ce se știe este, că până acum vreo 30 de ani se puteà pătrunde într'ânsele, cu multă anevoință; și numai câtevà încăperi se mai țineau încă bine. După ce preotul și sătenii au început a le dărâmà, ce s'a putut luà, s'a luat; ce nu s'a putut luà, s'a năruit, s'a acoperit cu pământ, iar unul dintre preoții ce s'au succedat la această biserică, spre a schimbà aspectul terenului din fața Sfântului locaș, a plantat pe el lemn câinesc. Acum, anevoie s'ar mai cunoaște că acì au strălucit altădată case mândre domnești; că acì, pe vremuri, poate s'au răsfățat fețe mândre de domni și domnițe, de boieri și jupânițe. Câte nu ne-ar puteà povestì temeliile acestor ziduri și boltitele subpământe ascunse de straturi groase de humă, dacă ar aveà grai!?

Privind la biserică, și aruncându-ți ochii și la locul neregulat din fața ei, un dor nestăpânit par'că te îndeamnă a desfundà pământul ce-a înghițit clădirile mărețe, cari au strălucit odinioară acì! Gândul îți sboară cu secole înapoi. Ți-se pare a vedeà activitatea celor ce lucrau la înălțarea acestor ziduri acum pierite; par'că vezi apoi pe cei ce le-au luat în stăpânire; vezi voievozi, vezi boieri, cocoane mândre la chip și la port; vezi ostași, slujitori gonind de colo-colo pentru împlinirea poruncilor; și câte nu-ți făurește mintea învăpăiată de amintirea măririi trecute a strămoșilor noștri! S'au dus vremurile trecute, și cu ele s'au dus multe din datinele străbune. Obiceiuri, limbă, port: par'că nici n'ar fi fost. Odată cu pierirea prea frumoaselor datine strămoșești, apucăturile ni-s'au schimbat, firea ni-s'a prefăcut; iar noi par'că n'am fi urmașii strămbunilor noștri.

După perioada de mărire pământească a acelor clădiri, ce-ți umplu sufletul de atâta venerație, par'că vezi perioada domniei călugărești, după închinarea acestor pământuri mânăstirilor grecești din Sfântul Munte. Prin ce s'a remarcat domnia călugărească peste nemărginitele averi de cari dispuneau altădată mânăstirile, ne-o spune istoria destul de lămurit și pe larg. Despre aceasta însă voiu mai vorbì în alt loc.

Afară de zidurile din fața bisericii, urme de temelii de clădiri acoperite cu straturi destul de groase de pământ se mai găsesc și în lăturile bisericii, nu la mari distanțe; iar în partea stângă a bisericii, cam la o sută de metri distanță, se află un păr destul de bătrân, ce are cam de jur-împrejurul lui numai temelii de ziduri, cari cu 30—40 de ani în urmă tot se mai zăreau la fața pământului. De acì deducem că trebuie să fie multă vreme de când această zidire a devenit ruină, ca să aibă timp un păr atât de bătrân să răsară, semănat de întâmplare; să crească; să îmbătrânească și să supraviețuiască zidurilor ce altădată îi va fi slujit drept paravan împotriva elementelor distrugătoare ale firii.

Ce formă va fi avut clădirea care se odihneà pe aceste temelii,

www.dacoromanica.ro

Dumnezeu știe! Ca să se fi putut ști aceasta, ar fi fost de nevoie săpături largi și adânci pe întinderi mari, lucru ce ar fi cerut și cheltueli, și timp.

Dela aceste urme subpământene de ziduri, spre vale, către gârlă, mi-s'a spus că se mai găsesc urme de clădiri ce au știrbit multe fiare de pluguri, cu prilejul arăturilor făcute prin acele părți. Aceasta m'a făcut să cred că acele urme trebuie să fie rămășițele vechiului zid înconjurător; fie că zidul acesta se va fi sfârșit în șirul de clădiri din fața bisericii, fie că va fi continuat în altă direcție.

Se poate să mai fi fost și alte clădiri ce vor fi pierit în vremuri cu mult mai vechi; urmele pe cari le-am aflat însă, mi-au fost deajuns ca să mă încredințeze că biserica din Bălteni a fost capela unui schit ce altă dată trebuie să fi fost plin de multă însuflețire.

Acum, această biserică cu adevărat seamănă unui templu al păcii, al liniștii, al tăcerii, căci deși e parohială, rar se slujește într'însa.

(Va urma). I. POPESCU-BĂJENARU

www.dacoromanica.ro

SĂPĂTURILE DELA CUCUTENI [1])

CONFERENȚĂ ȚINUTĂ LA SOCIETATEA ANTROPOLOGICĂ DIN BERLIN.

(Raport trimes ziarului Bukarester Tagblatt, No. 149—1911.)

In ședința ordinară a Societății antropologice din Berlin, ținută la 27 Iunie a. c. sub președinția cosilierului Hans Virchow, d-l Dr. Hubert Schmidt, asistent la „Museum für Völkerkunde", a vorbit despre săpăturile făcute la Cucuteni (România) în anii 1909 și 1910. Cercetătorul a făcut săpăturile cu ajutorul fundațiunii „Rudolf Virchow", fiind sprijinit cu foarte multă prevenire de guvernul român. In anul 1910 a lucrat cu archeologul român Dascalu și cu germanul Bersu. Cucutenii au în România un nume tot așà de popular ca loc pentru descoperiri de antichități, cum e Adamclissi, cunoscut prin monumentul roman. Sunt dejà cunoscute obiectele scoase prin săpături făcute mai mult în mod rapace, cum sunt idoli și hârburi vopsite de pământ, cari ne îndreptățesc a face concluziuni în privința unor resturi de cultură neolită în localitate. Cercetarea metodică s'a putut începe acolo numai prin lucrările d-lui Dr. Hubert Schmidt și a dat rezultate mulțumitoare. S'au aflat rămășițe de locuințe și de tot felul de unelte de peatră, os, pământ galben, chiar și unelte de metal, în deosebi o ceramică deosebită de pe timpul locuitorilor preistorici. Prelegătorul prezentă un tablou despre cercetarea exactă a pământului săvârșită de el. Locul săpăturilor se află la Iași, la nordul căii ferate. In Moldova de sus avem o țară colinoasă prelungă, cu văi late și coline în formă de platouri. Pe așà numita Cetățuie, locul preistoric de colonizare, avem depuneri din epoca terțiară, bancuri de piatră de nisip, așezate orizontal, straturi în formă de table; banca superioară e baza coloniei. Săpăturile trebuiau să rezolve două chestiuni: determinarea păturilor culturale între ele și chestiunea apărării întregei colonii.

Săpăturile s'au făcut astfel, că întâiu s'au tras șanțuri de cer-

[1]) Vezi „Revista pentru Istorie, Arch. și Filologie" vol. XI, p. 381—6.

www.dacoromanica.ro

cetare şi în legătură cu acestea s'au săpat gropi patrate, mergând în adâncime până la pământul nescormonit. Gropile le împărţeà apoi, pentru a cercetà cuprinsul lor, în câte patru despărţăminte. La început a rezultat o pătură de humă în grosime ca de 30 cm., sub ea o pătură superioară de moloz rămas după un incendiu, apoi părţi de moloz şi în fine grămezi de moloz de acelaş fel. Pe pământul nescormonit şi-au clădit coloniştii acestui ţinut colibile, şi rămâne dela suprafaţa de astăzi socotind o adâncime de 1.70—1.90 m. pentru întreaga desvoltare culturală, care a avut loc pe această cetăţuie în timpul miilor de ani. Judecând după vasele de pământ şi resturile lor găsite, dintre cari unele au o pictură polihromă, altele neagră cu tot felul de ornamentică (împodobituri încrestate, făşii, spirale etc.) şi cari de multe ori zac amestecate, s'a putut stabilì, după cum rezultă din massele neatinse de moloz, în păturile cele mai de jos o ceramică din epoca cea mai veche.

Acolo s'a aflat şi o vatră clădită de trei pături de peatră, aşezată pe o subţire pătură de humă. Vatra însăş e de pământ întărit şi roşit în foc. Coliba trebuie să ni-o închipuim ca o alcătuire de cadre fără temelie, a cărei analogie o găsim şi azi în România, poate în formă tetragonală. Ce priveşte fortificarea acestei colonii preistorice de pe Cetăţuie, urme s'au aflat numai la vest, unde e o mică cădere a nivoului. S'a putut stabilì existenţa unui şanţ, făcut prin scoaterea tablelor de peatră; înaintea lui s'a putut face un al doilea şanţ de întărire, care se află în căderea nivoului, dela Cetăţuie spre vest, aşà că terenul coprins între cele două şanţuri poate fi privit ca glaseu. Aceste două şanţuri s'au făcut în epoce diferite, ceeace rezultă şi din împrejurarea, că cel intern e mai plin cu petri ca cel extern şi în el se află vase cu pictura mai veche polihromă, în cel extern ceramică dintr'o epocă mai nouă. Din cele aflate rezultă caracterul neolitic al perioadei culturale, în care a fost colonizată Cetăţuia. Prelegătorul a arătat un număr de tablouri, cari dovedeau o industrie desvoltată de cremene. Se vede că aici a fost un centru de fabricare, cum se poate deduce din multe bucăţi neisprăvite. Se găsesc cuţite, răzăitoare, vârfuri triunghiulare de săgeţi fără aripi, o bardă poleită, care seamănă cu unelte nordice, apoi bărzi late, topoare, securi, ciocane cu topor, având gaură pentru toporişte; se mai află acolo o industrie de vase din corn de cerb, pe lângă forme mai primitive de topoare, paloşe, harpune, cuţite, s'au mai aflat tonidole, în cele mai multe cazuri figurine de femei, mai rar de bărbaţi, uneori şi de animale. In ceramică, cea din epoca mai nouă arată pahare şi ceşti tipice cu ornamentaţiuni negre; spirala în forma lui S e uneori mostra fundamentală desvoltată şi schimbată uneori

www.dacoromanica.ro

în modul cel mai rafinat. S'a găsit și o formă de aramă și o bucată de bronz, sărac în cositor, care dovedește, ca și La Tene și tibulele romane (unele de fier), ce valuri de cultură au trecut odinioară peste acest pământ, când ținutul nu mai era locuit. Ajungem deci cu colonizarea într'un timp, în care începuturile tehnicei metalurgice erau dejà cunoscute.

După cum dovedesc descoperirile similare din Transilvania, Tesalia și înainte de toate din Ungaria, trebue să admitem, că aceste obiecte au ajuns de acolo la Cucuteni; la o origine sudică nu ne putem gândi. După ceramica polihromă, țările dela Dunărea de jos, Bucovina, Carpații, Transilvania aparțin aceluiaș cerc de cultură pe când Galiția ne dă în cazul acesta o paralelă la ceramica mai nouă. Ceramica pictată dela Cucuteni are însă și în Tesalia și în perioada prim-minoică a Cretei paralele în privința ornamenticei spirale decadente; și toporul de bronz își găsește în privința formei o paralelă în Creta.

Aceste săpături în ținutul Dunărei de jos ne oferă noua legătură între Europa centrală și cercul cultural egeic (Creta).

Traducere de V. L.

www.dacoromanica.ro

INFLUENȚA CULTUREI GRECESTI

ÎN

PRINCIPATELE ROMÂNE

ÎNAINTE DE REGULAMENTUL ORGANIC

(Sub ultimii Domni Fanarioți).

Dacă, în Țerile Românești, pe timpul dominațiunei fanariote, straturile superioare, acelea, care reprezintă cultura în sînul unui popor, au uitat de multe ori să apere cu sfințenie talismanul atât de neprețuit ce se cheamă «limba strămoșească»; și dacă, în anumite timpuri, clasa așà zisă cultă a vorbit slavonește, când slavonismul erà în floare, grecește, când grecismul era la modă, și franțuzește pe timpul influenței civilizațiunei franceze; poporul, a vorbit în toate epocele numai limba românească. In secolul al XVIII mai ales, secolul Fanarioților sau al hospodarilor greci, Țara Românească, căzând într'o stare de decadență egală în viteză cu starea de mărire la care se ridicase celelalte State ale Europei, lumina civilizației fu oprită de a străbate în această parte, și toate încercările de civilizare se sdrobiră contra tiraniei acestor sclavi ai Fanarului deveniți acuma stăpânii României. Mai putea oare, raza dătătoare de lumină să pătrundă, când ea nu era de cât arena, unde niște principii corupți, lipsiți de demnitate și de caracter nu făceau zilnic decât să se deà în plină libertate la tot soiul de cruzimi, cărora le mai puneà stavilă numai, din când în când, șireangul sau sabia Sultanului? [1])

Intr'o astfel de stare, veșnic sbuciumat, poporul românesc, sbătându-se cu gândul, cum ar puteà mai bine să-și apere patria ce gemea sub jugul stăpânitor, numai aveà răgaz să se preocupe de manifestațiunile intelectuale cari au rămas cu totul în părăsire. Popoarele ce luptă spre a-și apărà naționalitatea și neatârnarea, sunt asemănătoare acelor oameni ce muncesc din greu să-și ducă existența, și cărora munca istovitoare le răpește orice avânt al imaginației.

---

[1]) *M. Kogălniceanu*, Histoire de la Moldavie, de la Valachie et des Valaques transdanubiens.

www.dacoromanica.ro

Cultura grecească, venită în Țările Românești odată cu lepădăturile Bizanțului, nu puteà să se folosească mai bine decât de o astfel de stare de lucruri, ca să se furișeze prin școli și prin biserici. Ea caută să-și recruteze adepți cu prisosință în clasa de sus a societății împănată cu elemente grecești. Boerii încep a se da după chipurile acestor foști sclavi ai Fanarului ajunși acum despoți; să le imite obiceiurile, să le vorbească chiar limba [1]). Ceeace a făcut pe *Laurençon* cu drept cuvînt să spună: «In societatea cea mai bună se vorbește grecește sau alte limbi străine» ... Și nici nu puteà fi altfel, când fiecare boer avea, cum spune tot Laurençon, în casă câte un dascăl grec, ținut anume: «pour enseigner dès le bas-âge la langue grecque à leurs enfants» [2])...

«Cum voiți oare, ca într'un timp când boerul român se simțea mai bine în apropierea ișlicarului grec decât a opincarului român; când se înțelegeà mai cu drag cu dânsul decât cu fratele lui sărac și nenorocit, când, apoi, căsătorii dese veneau să apropie și mai mult vechea aristrocație a țerei de noua aristrocație străină, parvenită în cea mai mare parte; cum voiți, ca din amestecătura aceasta ce se întindea dela Curte la Divan și de aici la isprăvnicie, care se deosebea de țărănime nu numai prin avere, situație socială și politică, dar și prin limba ce vorbea, care nu era alta, decât grecească; cum voiți, ca toate acestea să nu aibă influență asupra stărei culturale a societății de pe atunci [3])». «Societatea înaltă, reprezentată prin boeri și cler, întrebuință în vorbirea zilnică limba grecească ca limbă mai nobilă și mai cultă, lepădându-se de idiomul național, ca unul ce nu era destoinic de a reproduce idei mai deosebite și care era bun numai pentru mijlocirea nevoilor de rând» [4]).

Intrebuințarea limbei grecești în afară de vorbirea zilnică a clasei aristocratice se manifestă și în producțiunile literare și artistice; și către sfârșitul epocei fanariote, Domnița Ralu, fata cea mai mică a Domnitorului Munteniei Ion Caragea, persoană cu gusturi artistice, se apucă de înființă, cu concursul câtorva tineri și tinere din societatea boerească, un teatru în apartamentele ei, unde se reprezentau, în limba grecească, tragedii traduse din diferiți autori moderni precum: Philippo și Orest a lui Alfieri, Brutus de Voltaire și câteva idile ca Daphnis și Chloe [5]).

Literatura aceasta grecească era, cum vedem, gustată, în acelaș mediu, de aceleași persoane din clasa nobilă către aceleași persoane; era literatura clasei de sus. Lângă dânsa tânjea însă un alt soiu de literatură; o literatura populară, literatură țăranului, apărătorul și muncitorul pământului acestei țări, sub toate stăpânirile întâmplătoare și sub toate exploatările nedrepte [6]).

Limba românească, limbă, ce pe la jumătatea secolului al XVII se deslegase din lanțurile în care zăcuse, nu încetă de a slujì ca organ de rostire însă în straturile poporului de jos. Răspândirea în copii a scrierilor

[1]) *A. D. Xenopol*, Istoria Românilor. Vol. VI.
[2]) *Laurençon*, Nouvelles observations sur la Valachie.
[3]) *N. Iorga*, Istoria literaturei române în sec. XVIII. V. I.
[4]) *A. D. Xenopol*, Istoria Românilor. Vol. VI.
[5]) *Ion Ghica*, Scrisori către V. Alecsandri.
[6]) *N. Iorga*, Istoria literaturei române în sec. XVIII. Vol. I.

www.dacoromanica.ro

cronicarilor vechi și a acelor ce se iveau acum, care cu o energie vrednică de admirat, protestau contra înjosirei Românilor sub stăpânirea străină, contribuiră în deajuns ca cultura fanariotă să nu poată ucide pe aceia românească.

Poporul românesc ajunsese la pragul acestor vremuri ca o stâncă de marmoră rostogolită, de furia unor valuri întărîtate, ce pierduse bucăți din substanța sa în goana cea prăpăstioasă; dar care rămase destul de mare, spre a scoate din ea o frumoasă statue [1]).

«Căci, dacă boierimea păstrase numai puțin din bunul spirit al timpurilor străvechi; dacă molesirea începeà să-i surprindă sufletul, dacă nu mai știà să se lupte nici să lucreze, sapa nu căzuse încă din mâna țĕranului, țara rămăsese bogată, fiindcă pământul fusese lucrat. Și pe când boerul se înfundà în umbra răcoroasă a iatacelor, potrivită pentru somnul lung de ziuă, sau, pe când dus de subțiori, de țigan sau de ciocoi, ca picioarele să nu atingă pământul, erà închis pentru plimbare în butca cu ferestruicele rotunde; țĕranul, duceà viața sub cerul liber, în fața munților sau a câmpiilor mănoase, de care se legau amintiri de muncă și de luptă. Apusurile de soare, ce învăluià cerul ca într'o mare de foc, și seninele nopți de iarnă cu pământul de ghiață și cerurile de diamant, au deșteptat în sufletul curat al celui fără de resplată și fără de speranță simțiri, pe care, ghiftuitul dela curțile din oraș nu puteà măcar să le înțeleagă. Simțiri triste, cum au fost mai totdeauna acelea ale poporului nostru nenorocit, care-i umpleau pieptul, îndelung răbdător, și când nu le mai puteà cuprinde, ochii, se pierdeau în zarea de argint a nopții; fluerul sunà în tăcerea ei; și în sufletul naiv se săvârșeà, fără voință și fără scop, misterioasa prefacere a gândului trecător în cuvânt care rămâne. Așà s'a făcut poezia, precum se făcuse și înainte și precum se va face câtă vreme aceiași oameni vor duce aceeaș vieață, și cât va mai fi sălbăticie măreață și curată în această țară [2])».

Mulțumită acestor simțiri dulioase, cultura grecească a lăsat, în afară de prea puține excepții, pe poporul românesc tot în starea de lipsă de cultură și tot la formele primitive de mai înainte.

Impulsiunile artistico-literare a Domniței Ralu nu l'au schimbat; iar «meterheneaua», muzica aceia turcească sgomotoasă și discordantă, care făceà să râdă atâta pe Lady Craven la Curtea lui Mavrogheni, nu a putut să înmormânteze «doina», vechiul cântec românesc, în care ciobanul, la umbra pădurilor, își înecă dorul.

Singura influență, și am puteà adăogà singura binefăcătoare, pe care cultura grecească a produs'o în țările românești înainte de Regulamentul Organic ar fi îndrumarea, pe negândite, spre o altă cultură care a produs roade și a schimbat starea de lâncezeală în care zăceà poporul românesc. Aceasta a fost cultura franceză. Mai toți domnii fanarioți, ajunși în scaunul domnesc din simplii dragomani pe lângă Poartă, erau siliți, în funcțiunea de intrerpreți ce ocupase, să cunoască limba franceză care pe atunci, ca și astăzi, erà limba diplomatică. Deveniți domni în țĕrile românești, ei nu aspirau pentru fii lor decât o soartă

[1]) *A. D. Xenopol,* Istoria Românilor.
[2]) *N. Iorga,* Istoria literaturei române în seç. XVIII-a.

www.dacoromanica.ro

identică, și căutau, prin profesori francezi aduși înadins în țară, să-i învețe cunoașterea acestei limbi. Boerii români, cari nu făceau altcevà decât să imite în lux și obiceiuri pe Domn, nu s'au lăsat mai pe jos și au început și ei să-și deprindă copiii cu idiomul franțuzesc atât de poetic. Așà că, alături de grecească vorbită de boeri, își făcù loc și limba franțuzească, și cu dânsa mai târziu, pe timpul ocupațiunei rusești, se întinse prinzând rădăcini adânci și cultura franceză, care aveà să schimbe în totul obiceiurile și să aprindă în țările românești, doritoare de avânturi înălțătoare, facla civilizației.

I. B. BOBESCU (Wangi)

www.dacoromanica.ro

O CARTE VECHIĂ GERMANĂ

DESPRE

ROMÂNIA

La Nürnberg în Germania, a apărut în anul 1688 în editura lui Iohann Hoffmann cartea anonimă: „Die Donau der Fürst aller europaeischen Flüsse das ist: Eine genaue Darstellung aller der um und an der Donau gelegenen Königreiche, Fürstenthümer, Laender und Staedte daneben einer kurtzen Beschreibung selber (Dunărea principele tuturor râurilor din Europa, adecă: arătare exactă a regatelor, principatelor, ţărilor şi oraşelor situate la Dunăre precum şi o descriere scurtă). În această carte găsim harta Moldovei şi a Ţărei Bărsei cum şi date interesante despre vieaţa Românilor de pe vremea aceea. Pe harta Moldovei e desenată sus, stema Moldovei, două capete de Arabi, iar jos, stema Valachiei, trei capete de Arabi, întoarse spre stânga. Capetele acestea seamănă cu cele publicate de Hăsdeu în Istoria critică a Românilor, pe care el le-a luat din cartea lui Levin Hulsius: Chronologia, das ist eine kurze Beschreibung was sich in den Laendern, so in dieser hiersugehörigen Landtafel begriffen, bise auff dieses 1599 Iahr gedenckwürdigs verlauffen (cronologia, adică o descriere scurtă a întâmplărilor memorabile în ţările coprinse în această tabulă de ţări până la anul 1599). Deci capetele de Arabi ca stema Moldovei şi a Valachiei sunt confirmate până acuma de 2 cărţi vechi germane. Pe această hartă citim oraşele Lapuszna, Tariste, Polada (Bĕrlad), Galacz (Galaţi) şi Vaslui cum şi localităţile Pezin, Margosesti, Nuss, Brady, Lucania, Mechocht, Senazena, Huszwares (Huşi), Oblucico (Oblucea), Cladiz, Viduiza, Falxin (Fălciu), Prouxa, Ren (Reni), Sasamu, Turez, Kybrot, Bardalach, Muluz şi Techis (Tecuciu). Iar pe harta Ţărei Bărsei (Wurzland) aflăm în Valachia şi Moldova următoarele localităţi:

Schia, Targorod, Totros (Totruş), Aczud (Agiud), Vaslui, Rebnik, oraş pe râul Misoua, Oltern, Tergovisco sed. Weywoda oraş pe râul Ialoniz, (Târgovişte), Pouiar, Longohu (Câmpulung), Argisch (Argeş), Redniz, Pitest (Piteşti). Pe alte hărţi găsim stema Transilvaniei, reprezentată prin o pajură cu 7 cetăţi, stema Ungariei prin trei grinzi şi trei degete, ce ţin o cruce patriarchală, şi cea a Podoliei, vecina Moldovei, prin un cap de bou cu o alcă în gură.

www.dacoromanica.ro

Anonimul descrie astfel Moldova de pe acea vreme:

Moldova se numeşte şi Valachia mare şi se întinde până la Marea Neagră; ea se învecineşte cu Valachia, Podolia, Rusia şi Ungaria superioară şi are în lungime 64 de mile. Romanii numiau pe locuitorii ei vechi Daci; acuma însă locuesc aicia Ruşi, Tărtari, Sarmaţi, Armeni, Bulgari, Germani din Transilvania şi mulţi Ţigani (în cea mai mare parte giuvaergii, potcovari, lăcătuşi şi musicanţi).

Popoarele acestea deosebite au diferite religiuni şi imitează în multe pe Valahi şi se servesc şi de limba valahică sau stricată romanică şi de portul valahic; dar nu mai puţin ele îi imită şi în regim, hrană şi traiu; şi numai atât că seamănă ceva în gest şi în vorbă Polecilor (Polonilor).

Moldovenii fac un comerciu mare cu Transilvania, de unde se trece în Moldova peste munţii numiţi Pogan Havras spre Tartaros (Totruşi), unde este vama şi un drum foarte îngust.

Principele sau Voivoda lor a jurat deaunăzi credinţă regelui din Ungaria şi aceasta s'a întâmplat în anul 1593, când Moldovenii cu ajutorul Transilvănenilor s'au eliberat şi când Aron Vodă a cucerit multe cetăţi turceşti pe Dunăre, a produs mari pagube pe Marea Neagră şi a devastat oraşul Sofia cu ajutorul haiducilor şi Serbilor.

Retrăgându-se el însă fără nici un motiv dela cetatea turcească Thelna de pe râul Tyras, a fost bănuit şi dus la Weissenburg (Alba Iulia) în Transilvania, iar Sigismund Bathori puse iarăş ca Voevod pe unul din credincioşii săi servitori, Ştefan cu numele, cu aprobarea stărilor, Polonii însă pe unul Ieremia, din care cauză s'au născut multe certe, până ce această ţară căzù în mâinile Turcilor, deşi ea are mai mari libertăţi ca Valachia, şi principele întreţine mereu un corp de gardă de 3.000 de oameni.

Este o ţară frumoasă şi are totul ce e necesar pentru întreţinerea unui om, pe lângă minunatele mine de aur şi de argint şi de sare.

Localităţile cele mai însemnate sunt: Soczova, unde Weywod (Voevod) residează, Maginus o numeşte şi Zuccaviam; Varna Niemec, lângă castelul Romanivimar, înconjurat cu ziduri; asemine Occazzania, Borsava Cutnaria, Cocina, Vassluy, Totros, Barlaty şi Iassy.

Face parte de Moldova şi Besarabia, care a luat numele dela Bessi din Tracia şi se învecineşte cu Marea Neagră şi Podolia, şi tot aicia se aruncă Dunărea în marea amintită.

Moldovenii şi Valachii au devastat cumplit această ţară în anul 1595 şi au cucerit şi au ars oraşul Niester Alba pe Marea Neagră; Turcii mai ales îndură multe supĕrări din partea Cazacilor polonezi. La Moncastro cum şi la Chermen şi Bialograd este sangiacul turcesc.

Iar despre Valahia:

Ce priveşte pe Valahia, ea se mărgineşte cu Transilvania; în timpurile trecute ea plătià un tribut regilor din Ungaria. In vechime, ea erà o parte a Daciei. E situată între Dunăre, râul Tyras, Transilvania şi Marea Neagră, şi acuma e împărţită în doauă părţi, din care partea cea mai mare se numeşte Moldova, iar partea cea mai mică Valahia propriu zisă.

www.dacoromanica.ro

Această parte mai mică, Valahia, se numește Dacia Transalpina Montano și Alpestria, de Unguri Havvas ad sold sau Alseold, adică țara din dosul munților. Un drum foarte rău duce din Transilvania în Valahia peste munți foarte înalți; în fine, ea este o țară șesă și foarte fertilă, așa până la Nicopolis pe Dunăre și până la râul Olt; spre meazănoapte însă ea își întinde hotarele sale până la voivodatul Moldovei.

Unii spun că Valahia se întinde dela Dunăre până la Marea Neagră și de aci se trage spre meazănoapte, ajungând până la Roxolani, care astăzi se numesc Ruși.

Iar alții scriu că Valachia amintită se învecinește spre meazăzi cu Bulgaria și Dunărea; spre răsărit și spre meazănoapte cu râul Misova sau Zerethu, unde se desparte de Moldova, și spre apus cu râul Olt și hotarele Transilvaniei.

Dealtminteri, Bonfiniu derivă pe Valahi dela legiunile și coloniile romane, pe care Traian și alți împărați romani le-au așezat aicia. Și acest nume nu vine dela romanul Flaccio, cum cred unii, ci li s'a dat de vecinii lor, cum și noi obișnuim încă astăzi, de a numì pe Italieni Welși și Vali: și acești Valahi vorbesc limba velșă, care de abià poate fi înțeleasă.

Această țară a fost cucerită de vreme de către Turci, care așezau și alungau după bunul plac pe voevozii ei.

Voevozii sunt în mare parte de origine și de neam valah, dar nu stau mult timp. Căci îndată ce unul promite un tribut mai mare Sultanului turc, atunci cel de mai înainte e gonit și uneori chiar ucis, de aceea ei se poartă prea tiranic cu oamenii lor, ca să poată plăti tributul promis. Câte odată ei dispar, dar de regulă sunt prinși de Transilvăneni și jăfuiți de toate.

Principele valah ține curtea sa câtva timp la Pogrest (București), dar partea cea mai mare din an la Ternoviza (Târgoviștea), care localitate e înconjurată cu un gard. La Langenovia se țin în toți anii bălciuri mari.

Braila și Trescortum sunt asemenea orașe sau târguri, Puchezt (Pițești) și Czernezt (Cerneți) însă sate însemnate. Renumitul templu din lume Argus (Argeș) se păstrează asemenea în această țară de către preoți valachi. Celelalte localități sunt sate foarte rele și seamănă mai mult grajdurilor de porci decât caselor. Principele n'are voe să clădească o cetate și nu mai puțin să întreție o armată, iar curtenii săi sunt Valahi și Turci. Ce hotărește el, aceea rămâne. Criminalii sunt pedepsiți cu spânzurătoarea, sabia, tăiatul și țeapa. Dealtminteri ei se servesc în loc de puști, de țepușe de porci, legate cu curele. Ei sunt darnici față de străini, și mai ales când li se dă ceva, cai sau altceva. Și deși sunt grosolani, sălbateci și țărănoși, totuș știu să-și înfrumsețeze vorbireà lor.

Aristocrații, numiți Boiari, se poartă turcește, dar au căciuli ungurești și cai frumoși și haine de mătasă brodate cu aur.

Nevestele lor poartă legături înalte, rotunde și încinse cu pânză foarte subțire; femeile tinere împodobesc urechile, părul și pieptul lor cu diferite juvaeruri ciudate, lănțușoare, nasturi, aur și pietre scumpe și se servesc de inele.

www.dacoromanica.ro

Fetele bogate poartă asemine juvaeruri şi mâneci late. Fetele sărace se poartă ceva mai prost, dar în acelaş fel, şi poartă lanţuri de alamă şi cositor şi nasturi de diferite culori şi mărgăritare de sticlă. Ele execută dansuri minunate.

Dacă un Valah se înamorează de o fată, atunci el, ajutat de tovarăşii, o fură dela tată şi face apoi peste câteva zile şi nunta. Dacă ea nu-i place în acest timp, atunci o trimite acasă la tată.

Ce priveşte religiunea lor, ea e compusă din mai multe opinii şi seamănă totuş în ceremonii şi obiceiuri cu cea romano-catolică. Ei au botezul, aprind luminări şi candele, ţin tot felul de vigelii şi sărbători şi peste an 3 posturi mari, care fac doauă treimi din an. Şi aceste le ţin foarte riguros şi trăesc în acest timp numai cu pâine, usturoiu, ceapă, nuci şi nu mănâncă nici brânză nici ouă. Popii se sfiinţesc în Armenia, de aceea ei lasă să le crească părul şi aşează un bonet albastru şi peste acesta o pălărie neagră lată, pe care o ridică înaintea oamenilor şi o bat cu mâna spre piept: bonetul albastru însă nu-i înalţă înaintea nimănui.

Liturgia şi evangelia le citesc în limba armenească, pe care o numesc limba sirică, dar pe care numai popii o pot citi sau scrie, afară de aceia care se află la curtea principelui. De aceea nici oamenii de rând nu se pot rugà, de unde proverbul, că Tatăl nostru are sfârşitul său în dosul Braşovului. Ei lasă deci toate afacerile credinţei şi rugăciunile în grija popilor şi ţin toate, ce aceştia le spun, de lucruri sfinte. Popii au şi neveste şi copii şi se hrănesc pe la sate ca toţi ceilalţi ţărani din agricultură.

Valahii plâng pe morţii lor foarte amarnic şi-i duc la mormânt cu luminări şi prapuri zugrăviţi şi-i înmormântează încă şi cu alte nimicuri. Ei pun în mormânt ace, aţe, petice de postav şi pânză, un ban precum şi pâine şi altele, ca morţii să petreacă timpul în mormânt şi să poată trăi.

In fiecare Vineri, ei aprind luminări la mormintele moşilor lor pe o piatră, aduc diferite mâncări, pe care popii le iau şi le consumă pentru sufletele sărace. Ei jelesc morţii lor jumătate de an cu capul descoperit, şi bărbaţii şi mai ales ţăranii nu-l acoperă nici în timpul ploaei sau zăpezei. Înaintea satelor lor, ei fac o cruce dublă ciudată.

Atlas Minor scrie despre Valahi următoarele: Valahia are numele său dela Flaccis, un popor şi un neam al Quiriţilor şi apoi când Romanii au învins şi au nimicit pe Goţi, ei au ocupat ţara cu alţi oameni, aduşi de un Flacc, din care cauză apoi ţara a fost numită întâiu Flaccia şi apoi Valahia.

Originea însă a numelui Transilvania sau a ţărei dela munte ea o are dela sineşi, fiind-că are munţi înalţi în toate părţile şi se deosebeşte şi prin păduri multe vesele de Ungaria şi Ardeal. Ea se întinde spre răsărit până la lacul bogat în peşti, pe care îl umple râul Hierasus sau Prut; spre apus până la orăşelul Severin şi spre meazănoapte până la râul Hoia şi se întinde acolo până la Dunăre, se întoarce apoi într'o curbă mare spre insula Paucem, lăudată atât de mult de cei bătrâni, iar acum se numeşte Barillana.

Deşi această ţară Valahia are munţi foarte înalţi, ea totuş n'are nici cea mai mică lipsă de toate ce sunt necesare omului pentru

www.dacoromanica.ro

vieaţa sa. Este bilşug mare în aur, argint, fier, sare, vin şi altele şi nu mai puţin în animale domestice şi sălbatice, mai ales în caii cei mai buni şi în alte animale.

Orăşelul Ternoviţa e reşedinţa permanentă a lui Vodă, celelalte orăşele însă se numesc Braila şi Trescortum, în vecinătatea cărora s'a descoperit un pământ sulfuros, din care ei obişnuesc să facă cele mai bune lumânări şi făclii. Ape curgătoare sunt Hièrasus, pe care locuitorii îl numesc Prut, apoi Hoina, Dunărea şi altele. Până aicia Atlas Minor. Şi atâta despre aceste ţări.

DIONISIE OLINESCU.

www.dacoromanica.ro

DESPRE ORIGINEA CUVANTULUI „BOSNIA“ [1]

De unde vine cuvântul „Bosnia“ e o chestiune până astăzi încă neresolvată. Istoriografii diverşi, cari s'au ocupat până acuma cu istoria acestei ţări, au emis diferite păreri, dar numai ipoteze. Indecomun nici unul din acei cari au scris până astăzi despre istoria acestei ţări nu s'au ocupat serios şi cu această chestie pusă mai sus, astfel că astăzi se vorbeşte numai de presupuneri, iară aceste presupuneri nu mulţămesc deloc interesul nostru ştiinţific. Aşa crede *Karl Sachs* [2] d. e. că cuvântul „Bosnia“ ar fi o numire hidrografică adoptată dela râul „Bosna“. Dar de unde au căpătat *râul* numirea „Bosnă“, asta nu ne-o spune nici d-l Sachs. Şi mai e întrebarea importantă de a şti, dacă această numire e de origine slavă, precum o susţin, fără a o puteà şi argumentà, mulţi Slavi şi slavofili fanatici şi puţin serioşi. Chiar după opiniunile competente ale lui *Miklosich* şi *Jagić* rădăcina acestui cuvânt „Bosna“ sau „Bosnia“ nu se poate de loc luà din limba slavă, deci dară numirea aceasta trebue să aibă sau o origine vechie romană, sau o origine mai posterioară dar totuş formată pe baza limbei romane, adică o origine română.

In cele următoare ne vom încercà de a supune această chestiune unei cercetări mai de aproape, şi, din complexul argumentelor ce vom pune înainte, vom arătà cu oareşi-care preciziune originea acestui cuvânt.

Dr. Ludwig Talloczy [3] crede, că această numire ar venì dela terenul preponderant salinar ce ar aveà această ţară şi anume dela situaţiunea salinară în care se află odată această ţară înainte de venirea Slavilor, încă de pe timpul *Antariaţilor*. In părţile Conitei (Konjica) la vest de Saraievo, aproape la mijloc între Saraievo şi Mostar, să fi fost odată — aşà zice el — multe isvoare de sare. Dal-

[1]) *Nota Redacţiei.* O parte din acest studiu s'a publicat în „Revista Idealistă“ an. VII (1909) No. 2, 3 şi 4, însă, după cum ne scrie autorul, trunchiată şi cu greşeli de tipar. De aceea se retipăreşte aici, în întregime, cu îndreptări şi adause nouă.

[2]) Mitteilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien, 1883.

[3]) K. k. Archivar der Staatsarchiven in Wien, astăzi Sectionschef la Ministerul comun de finanţe |Reprodus în ediţiunea ştiinţifică anuară: Wissenschaftliche Mittheilungen für Bosnien und Herzegovina von Dr. Moritz Hoernes. Wien, Band VIII, 1902.

www.dacoromanica.ro

maţia şi Herţegovina au fost însă totdeauna sărace de sare şi aceasta dăduse chiar prilej la multe lupte între *Antariaţi* şi *Ardieĸi*.

El zice: „Teritoriul cel mai avut în sare erà cursul apei *Sprecea*, şi acolo locuià stirpa panonică a *Diţionilor*, iară în sud de aceştia locuiau *Desitiaţii* şi cu aceştia spre vest erau *Antariaţii* vecini. Acest teritoriu al Antariaţilor plin de sare aparţine însă terenului fluvial al apei „Bosna". In secolul al 10-lea stătea în nord de Sprecea pe terenul Ditionilor după Constantin Porfirogenetes cetatea Salines (τὸ Σαληνής). Slavii de sud numiră acest teritoriu „Soli". Aşa se numeşte d. e. regele Ostoja: „mi Ostoja milost božije kralj Bonsni, Uzori i Soli etc".

„Dejà în anul 1225 apare Bosnia sub numirea de „Soli" şi „Uzora" ca o dominaţiune ungară [1]). Teritoriul Uzona formà un mare Banat, şi partea între apele Bosnia şi Drina formà Banatul „Soli".

Aşa zice Talloczy. Insă această susţinere îmi pare de tot nefondată, şi se pare ca Talloczy ca archivar la archivele Statului din Viena au avut impetuoasa ambiţiune să zică din poziţiunea sa înaltă, în care se află, numai decât ceva „ut aliquid dixisse videtur", pentru că din contra, Bosnia în părţile ei de vest n'au avut niciodată terenuri de sare. Dacă Bosnia şi mai ales părţile Conitei ar fi avut cândva sare, să zicem înainte de venirea Slavilor, sau pe timpul Romanilor, precum crede Talloczy, apoi desigur că aceste terenuri ar aveà şi astăzi sare, şi aceasta ar fi fost desigur amintit şi de către Romani. Ei (Romanii) au căutat şi au aflat prin aceste ţări fier, argint, aur, păduri întinse, terenuri de vânătoare etc. numai sare nu au aflat. In descrierea geografică a acestei ţări, (Bosnia), atât din partea Romanilor, cât şi din partea Grecilor, nu se află nicăieri amintit că Romanii sau alte popoare ar fi exploatat sare prin părţile Conitei.

Tot aşa de vagă şi îndrăsneaţă e susţinerea sa, că numirea de „Bosnia" ar venì dela teritoriul salinar „Soli" „Salines" despre care aminteşte C. Porfirogenetes. Teritoriul pe care „Slavii de sud" îl numesc „Soli" nu e alta nimic, decât teritoriul de azi al — *Tuzlei* situat în nord-estul Bosniei la frontiera Sĕrbiei, şi acest teritoriu e în adevăr şi astăzi plin de sare. Teritoriul apei Sprecea şi cetatea Salines zace deci cu totul în nord-estul Bosniei, aproape de rîul Drina la frontiera Serbiei, care teritoriu, pe acea vreme de care aminteşte Talloczy nici nu aparţineà Bosniei, ci din contră formà un teritoriu separat pentru sine. Cum vine dar că acest teritoriu „Soli" atât de depărtat de isvoarele apei „Bosna" să deà acestui rîu şi teritoriului, pe care îl parcurge acest rîu, numirea de „Bosnia", deci o numire cu totul străină, care n'are nimic comun nici cu apa Sprecea nici cu cetatea Salines.

Negreşit că la acest teritoriu al Dolnei-Tuzla se va fi gândit Porfirogenete când a vorbit despre cetatea „Salines", care teritoriu se chiemà abea pe timpul lui *Bela II* regele Ungariei „Soli" şi păstrează această numire chiar şi până'n ziua de astăzi. Dar numai teritoriul în jurul Dolnei-Tuzla între Sava şi Sprecea au avut din evul de mijloc, îl posedă şi astăzi, încă acest nume „So", „Soli", nu, însă

[1]) *Fejer* 2, 32. Katona V. 466.

www.dacoromanica.ro

şi teritoriul de sud, de la isvoarele apei „Bosnia". In fine derivaţiunea cuvântului „Bosnia" dela cuvântul „Soli" e o minune filologică, pre care o poate face numai maghiarul Talloczy, fostul archivar al arhivei Statului din Viena.

Spre a puteà argumentà însă, măcar cu cevà, susţinerea sa, Talloczy confundă toate la un loc. Dacă regele Ostoja îşi dă titlul de rege al „Bosniei", al „Uzorei" şi al „Soli", apoi cu aceasta nu se poate încă susţineà, precum o face Talloczy, că cuvântul „Soli" ar fi fost înlocuit numirea ţării întregi, pe care o guvernà Ostoja, adică prin cuvântul „Bosnia"; pentru că regele Ostoja pune în fruntea titulaturei sale cuvântul „Bosnia", însemnează numai simplu că regele Ostoja a posedat pe lângă teritoriul „Bosniei" şi pe cel al „Uzorei" şi al „Soli". Lucru cu totul natural.

Prin această susţinere însă vrea Talloczy desigur să ne arate, că leagănul Bosniei adevărate ar fi strâns legat de numele, sau să zicem mai precis, de fiinţa „sărei". Şi de oarece rădăcina cuvântului „Bosnia" nu există nicăiri în limba slavă pentru cuvântl „sare", apoi d-l Talloczy ni se arată deodată foarte ingenios în invenţiuni filologice. El iea adică un refugiu foarte ciudat şi radical şi anume la limba albaneză. In această limbă există o expresiune „bos", „bosa" [1]) pentru „sarniţa", adică pentru o cutie de sare. In limba italiană se zice: „saliera, e un visetto nel quale se mette il, che se pone in tavola, e un *luogo,* dove se fano evaporare le aque salse per estrarne il sale"; în limba germană „Salzfass", „Salzbecher" sau „Salzbecken", un loc unde se preparează sare prin evaporarea apei...[2]).

Prin această expunere vrea Talloczy să puie ipoteza înainte, că numirea de „Bosnia" ar venì prin înlocuirea limbei ilirice adică albaneză şi a poporului albanez, cu care au avut, aşà pretinde Talloczy, mult de a face, locuitorii acestei ţări din pricina sărei, dela cuvântul „bos", cu sufixul slav „na", şi că ar aveà astfel însemnătatea de *„ţara sărei"*. Dară această explicare e cam prea îndrăsneaţă, cam prea trasă de păr, căci mai întâiu Bosnia nu e de loc „ţara sărei", şi prin aceia că se află sare abea la marginea nord-estică a ţării, adică spre frontiera Sërbiei în jurul oraşului Tuzla, cu aceasta nu se poate susţineà încă că Bosnia ar fi „ţara sării", ci din contra; e cu totul cunoscut că Bosnia e chiar prea săracă în sare. Apoi cu alăturarea sufixului „na" s'ar chemà ţara „Bosna" şi nu „Bosnia" şi în fine acest sufix „na" nu trebue să fie numai decât slav, ci poate fi tot aşà de bine şi un sufix *latin* sau şi *român.* Apoi în limba albaneză mai există şi cuvântul „bez", „beza" pentru „resbunare", iară în limba germană cuvântul „bös", „böse" pentru „mănios" „supărat". Ei bine, după teoria limbistică a marelui filolog Talloczy, „Bosnia" ar puteà aveà tot aşà de bine şi însemnătatea de *„ţara răsbunării"* sau şi „ţara mănioşilor" sau „ţara supăraţilor" etc. Fiilologul nostru de profesiune d-l Talloczy se cam prea sbuciumă în zadar cu filologia sa maghiară,

[1]) *Rossi:* Vocabulario della lingua epirotica italiana. Roma 1875. Dar în limba albaneză esistă şi cuvântul *„bez"*, „bezza" pentru „răsbunare", tot aşa în limba germana *„bös"* cât şi în alte limbi cuvinte sinonime cu albanezul „boz". Cum se potriveşte atunci teoria d-lui Talloczy?

[2]) Wissensehaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegovina von Dr. Moritz Hoernes Wien, Band IX, 1905 pag. 235–6.

www.dacoromanica.ro

cu atare năsdrăvănii filologice, căci în modul acesta s'ar puteà argumentà şi lucrurile cele mai bizare de pe lume. E deci cu totul absurd a zice că „Bosnia" vine dela cuvântul „Sol" adică „sare".

Alţi istoriografi şi scriitori presupun, punând în treacăt numai o idee, fără să o şi argumenteze — această argumentaţie o vom aduce însă noi — că numirea Bosnia ar venì dela un popor ce se chemà odată „Bessi" sau „Bossi", cari ar fi locuit odată pe aicea încă înainte de venirea Slavilor, şi că acest popor ar fi dat acestei ţări numirea de „Bosnia", că această terminaţiune aveà mai întâi numai o numire locală pentru un teritoriu foarte mic, numai pentru isvoarele apei ce se chiamă „Bosna", şi abià mai târziu se lăţise această numire şi asupra întregului teritoriu dominat de regii autochtoni ai ţării.

Această presupunere are în sine negreşit mai mult adevăr decât ideile fantastice aduse de susnumitul archivar maghiar Talloczy, şi precum vom vedeà mai la vale după mine chiar şi de tot raţională. Căci un popor *„Bessi"* sau „Bossi" au existat în adevăr pe aici, şi aceştia au fost Români, adică mai întâi un popor *trac*, apoi mai în urmă cu totul romanizat, care erà, după mărturisirile lui Ptolemeu VIII, 12, 4, unul din cele 15 triburi tracice, ce au esistat pe vremea romană, mai ales în Dacia-Traiană: Ptolemeus III. 5. 20. zice, că „Bessi" (Βήσσοι) locuiau în Balcani şi se estindeau până în Carpaţii nordici (I. v. Gheyn 102) etc.

Bessi (în limba sanscrită vecya) erau un popor de munte, răsboinic, se trăgeau din aceiaş tulpină cu *Satrae*, tot un trib dacic de pe timpul Romanilor, şi locuiau mai întâi în munţii Rodopei, spre est de Satrae (pe râul Nestus până la Hemul nordic. I. v. Gheyn 97), pe teritoriul ce se întindeà dela Ciconi până la Hem, şi ajunseră în estinderea lor spre vest şi până în Bosnia şi Dalmaţia de astăzi. Inscripţia latină-greacă de pe vremea lui Traian îi numeşte „Vessi" grec. Βήσσυν (Zaikaria 78). Capitala lor au fost *Bessapara* ale cărei ruine se văd şi astăzi la *Staro-Grădişte, Besikava,* pe Strebrus, spre sud de *Basargik.* „Bessi" sau „Bossi" erau un popor foarte energic. O inscripţie dela *Naples* citează pre Dolonus Esbani F. Bessus equi. ex. c. Equ. III Thracum.

Strabo VII, 5. 12. zice că: „Bessi" merită a fi numiţi briganzi. *S. Paulin Episcopul de Nola,* Poema XVII, v. 219. Migne, P. L. S. VXI zice: „versos monachis latrones". Bessi au fost după cum ne spune Herodot VII. III, preoţii templelor Satrilor, adică ei erau şi o secta sacerdotală. Horaţiu numeşte pre Bachus tracicus *Bessareus* (Od, 1. XVIII. II). In regiunea Pindului găsim localitatea *Bessarica.* (Fligier: Zur praehistorischen Ethnologie der Balkanhalbinsel 45. 62).

Şi astăzi însemnează cuvântul „bess", „bessa" în limba albaneză, precum am amintit mai sus; „credinţă", „răsbunare". Bessii au fost tot odată şi mari esploatatori ai minelor de aur din munţii Hemului. Aşà găsim în poema lui *S. Paulin de Nola: „Bessus colligit aurum",* iar *Latinus Pecatus* zice: „Purum ille pretiorum putabat aurum, quod dementium venis aut fluminum glareis quaesitor. Bessus.... eruisset". Bessi apar şi ca: „auri leguli et metalarii" şi în Cod. Theod. X,

www.dacoromanica.ro

19, unde citim: „ut nemo quamquam Thracem ultra în possessione propria putat esse celandum [1])".

Bessi au fost Tracii cei mai viguroşi şi mai resistenţi şi, fiind şi un trib nu numai sacerdotal ci şi totodată militar, au ştiut să-şi menţie lung timp naţionalitatea lor. Ei arată Goţilor, cari trec prin anul 377 Hemul lângă Hadrianopol (Uscadama în limba bessă), drumurile prin munţii Hemului şi ai Rodopei (sequendarum auri venarum periti non pauci. Marc. XXXI 6. 6.) Tot aşà au făcut şi Valachii (Valchis) pe timpul lui Ioaniţiu, când Cumanii şi Pecenegii au călcat Balcanul (Tomaschek)).

Bessi au existat lung timp şi după apunerea Imperiului roman, până cam prin secolul al 9-lea şi 11-lea. Episcopul *Niceta de Ramesiana* (Bela-Palanka între Niš şi Pirot), predică în secolul al V-lea evangelia Bessilor şi Goţilor din ambele Dacii (uterque Daciis) cam prin anul 430 şi înfiinţează pentru ei 3 biserici, în care se oficià în limba greacă, armeană şi bessă. (Vita Scti Theodosii în Paguis t. III. 9).

In secolul al VI Bessi sunt dejà cu totul romanizaţi. Aceasta ne-o mărturiseşte peregrinul *Antonius din Placentia*. Veniamin din Tudella, care vizitează Sinaiul în secolul al XII-lea găseşte la poalele muntelui o monastire în care se află călugări, ce vorbesc încă unii cu alţii şi limba bessă: „tres abates scientes linguas hoc Latinam, Bessam et Graecam, Syriacam et Aegyptiacam linguarum". (Item ad Goldmeister cap. 37 apud Tomaschek ibi, f.). Numele lor n'a fost dispărut încă, tot aşà ca şi cel al Goţilor din Dacia. Nicetas Episcopul dela Seres aminteşte încă despre Bessi.

Bessii au fost, precum am amintit mai sus, tribul cel mai răsboinic dintre Traci, ei erau deci cei mai buni soldaţi ai armatei bizantine. La anul 492 împăratul *Anastasius* trimite în contra Isaurilor, pre generalii din μετὰ πλήθους Σκυθῶν καὶ Γοτθικῆς καὶ Βεσσενῆς κεῖρος. *Priscus*, care a călătorit în secolul al V-lea prin tot Balcanul, zice că limba latină erà acì limba oficială şi limba de casă. Tracii se contopiseră deci dejà cu totul cu coloniştii romani şi numai „Bistonii" şi „Bessi" mai resistară încât-va, până ce în secolul al VI îi vedem şi pre aceştia cu totul romanizaţi.

In anul 587, când oastea bizantină treceà munţii Rodopului, teritoriul Bessilor, contra năvălitorilor Avari, un soldat bes strigà camaradului său ce mergeà înainte şi aveà un catâr cu merinde, depe care catâr picase jos sarcina, fără să observe camaradul, stăpânului catărului: „toarnă, toarnă fratre". Bessi erau deci pe atunci dejà *Români*. Istoricul *Theophanes* observă totodată, că aceste cuvinte rostite mai sus, erau pronunţate în limba naţională (τῇ πατρῶα φονῇ), iar *Theophilactes* zice, că aceste cuvinte erau esprimate în limba ţării (ἐπιχωρίῳ τε γλώττῃ). Şi cu aceasta e făcută prima menţiune despre limba română în Balcani. Tracii vorbeau deci prin secolulul al VI toţi, după cum zice *Tomaschek*, dejà „lingua rustica Romanisca (românească). In secolul al XI strategul *Kekaumenos* indentifică pre Românii din peninsula balcanică cu „Bessi".

[1]) *Dionisie Olinescu*; „Rămăşiţe traco-dacice" publicat în Revista literară ce apare în Cernăuţi (Bucovina) „Junimea literară" 1907. No. 10 şi 11 pag. 224 şi 225. etc.

www.dacoromanica.ro

Există şi urme de existenţa lor de odinioară. Aşà se pare învederat, că dela „Biesoi“ sau „Bessi“ din Dacia se derivă şi numirea munţilor *Beschid* din districtul Sanok în Galiţia. (l. v. de Gheyn f. 102) [1]). Tot dela Bessi se pare că se derivă şi numele *Bissecuca* muntele în jud. Prahova, aproape de hotar, *Bissoca* în jud. Râmnicul-Sărat, plaiul Râmnic (Frunzescu 42), ţara *Bărsei* în Transilvania.

Dar şi prin Bosnia se află multe numiri topografice şi numiri proprii cari amintesc cu toată puterea despre Bessi şi anume: *Besra* (un sat în districtul Ljubuški), *Beširov-brieg* (sat în dist. Krupa), *Bešireviči* (sat în dist. Dolnja-Tulza). *Biščeviči* (sat în dist. Srebrenica), *Bešiči* (distr. Visoko) *Beširova* (dist. Fojnica), etc.

Există urme foarte puternice de esistenţa Bessilor sau Bosilor prin toată Bosnia, atât în numirea topografică cât şi în numirile familiare şi anume: Numiri topografice: Beše (districtul. Maglaj. Žepče) Besarovac (d. Visoho) Bešiči (d. Visoki Ključ) Bešir (d. Banj.) Beširica (d. Foča) Beškeri (d. Prozor) Bešlaci (d. Glamoč) Bešliči (d. Foča) Bišireviči (d. Srebrenica) Biserna (d. gorazda) Bišić (d. Gračanica) Bistarac (d. Tuzla) Bistrani (d. Rogatica) Bistrica (d. Fojnica, Banjaluka, Gradiška Jajce, Zenica Focă, Gradačac) Biščani (d. Kotor-Varoš Bistrik (mah Sarjevo) Bišina (d. Vlasenica, Nevesinje) Biševiči (d. Višegrad) Bossin (d. Căjnica) (Bošković Bosanje Bosović Bosniči, Bosančić (d. Ključ), Bosnica (d. Zenica) Bistra (d. Zvovnik) [2]) apoi între numirile proprii amintim numai unele precum: *Ahmed Bisčević* (în oraşul Foča), *Mujo Besenić* (în oraşul Visoka) amândoi osmani, apoi o familie notabilă din Saracevo *Ristо Besarović* care prin lung timp au fost viceprimarul oraşului Saraievo, apoi *Vaso Besara* în oraşul Krupa etc.

Numirea de „Bessi“ sau „Bossi“ provine în istorie direct şi pentru numirea Românilor. Aşà găsim în cronica ungară (Simeon de Keza) şi la alţi scriitori de documente expresiunea: „terra silva Blachorum sive Bessinorum“ [3]).

D rul I. Sbiera spune în opul său: „Istoria Romanilor dela originea lor“ Cernăuţi 1906 p. 318, că în Ardealul meazăziinal-răsăritean, în ţara *Bărsei* de azi erà pe timpul năvălirei Ungurilor în Pannonia în anul 895 un al patrulea ducat român, locuit de „Besseni“. Ce puteau fi aceşti Besseni în acest timp, drept în mijlocul Românilor compacţi ceva alta decât încă Români, când ştim că ţara Oltului şi a Bârsei, erà dejà dela începutul istoriei Românilor ţara cea mai românească, obărşia Românismului întreg. Deci dară şi „Bessi“ sau „Bossi“ din Bosnia cari au existat pe aici înainte de Romani şi multe secole în urma lor, cari erau dejà de lung romanizaţi, erau încă numai Români.

Deci toate aceste date ne arată învederat, că e foarte posibil, că Bosnia să fi căpătat această numire dela vechiul popor dacic dejà complet romanizat al „Bessenilor“ care din secolul al V şi VI încoace erà dejà cu totul român. Prin urmare, e lesne de înţeles, că numirea

---

[1]) Vezi *Rutenisarea Bucovinei de un Bucovinean“*, Minerva, Bucureşti 1904.

[2]) Hauptresultate über Volkszählung in Bosnien und der Herzegovina vom Jahre 1895, Sarajevo. pag. 12, 146, 356, 599, 692, 693, 700, 708, 716. 730 etc. . . . .

[3]) Zimmermann-Werner: Urkundenbuch. I. L p. 27—35, 123 (citat în opul lui N. Iorga. Geschichte des rumänischen Volkes. Gotha 1905 p. 75.

www.dacoromanica.ro

„Bosnia", dacă o deducem, şi precum am arătat până acuma, cu tot dreptul, dela poporul „Bessi-lor" sau Bessenilor" deveniţi dejà Români, nu e nimic alta decât o *numire română*.

Alţii presupun, că numirea „Bosnia" ar venì dela numirea „Bassanius" [1]), ce l-ar fi purtat odată teritoriul dealungul apei „Bosna" de pe timpul Romanilor. Această idee s'au fost căpătat prin aceea, că la scurgerea râului Bosna în Sava s'au fost aflat un stâlp de piatră, ce arătà Romanilor drumul, adică un „itinerarium" construit de Romani. Pe acest stâlp ca şi pe aşà numita „*Tabula Peutingeriana*" e amintit despre un loc în apropierea scurgerii râului „Bosna" în Sava, cu numele: „Ad Bassante" (Bassantis), şi de aici presupun istoricii mai noi, că Bosnia s'ar fi fost chiemat pe timpul Romanilor — „Bassante" sau „Bassanius". Chiar coloniştii Slavi cei mai noi ce veniră sub împăratul *Heraclius* în această ţară (în Iliria romană) să fi întrebuinţat lung timp încă această numire vechie romană [2]).

Dar şi această numire ne aduce mereau aminte de sus amintitul popor dacic al „Bessenilor" sau al „Bossenilor" adică de sus amintiţii Români. Deci şi în acest caz ar fi „Bosnia" numaì o numire română sau chiar „română".

Pe altă parte se ştie şi e chiar constatat prin atâtea documente istorice, că această ţară au existat prin lung timp şi sub numirea de „Rama".

Primul rege unguresc, care au fost luat în posesiune această ţară sub numirea de „Rama", erà *Koloman* (1103). După dânsul erà *Bela II* (1238). Dejà Ladislau V, apoi Ştefan II, cari au purtat adeseori războaie cu Croaţii, împreunase cu timpul litoralul maritim, apoi teritoriul Narentei, oraşele Narona, ducatul Chlum (Hum) şi Bosnia de sud sub numirea de „Rama" [3]). Se pare că amândouă numirile, „Rama" şi „Bosnia", au existat lung timp lângă olaltă, şi că abeà în secolul al XIII au devenit numirea „Bosnia" generală. Tot aşà se pare că numirea de „Rama" e mai vechie decât „Bosnia". Se poate ca această numire „*Rama*" să aibă originea ei încă de pe timpul lui Aurelian, care au retras legiunele romane din Dacia-Traiană împreună cu aristocraţimea romană, care se va fi aşezat prin aceste părţi ca să fie mai aproape de Roma. Se poate încă, ca această numire să fi venit acì odată cu descălecarea Romanilor prin această ţară din părţile Pannoniei romane prin secolul al IX-lea întâmplată cu ocaziunea năvălirei Maghiarilor în Pannonia de nord şi dată mai întâi pentru un teritoriu cam restrâns, pe unde s'au fost stabilit această descălecare românească împinsă spre sud, de către năvălirea Maghiarilor.

Acest teritoriu va fi fost desigur cel din Herţegovina, situat pe cursul de mijloc pe malul drept al apei Narenta lângă Jablaniţa, unde un întreg lanţ de munţi înalţi gigantici cu defilee înguste, cu sghiaburi, păduri, potece şi văi percurse şi de un râu, afluent al râului Narenta, poartă şi astăzi numirea de *Rama*. Acest teritoriu al Ramei se va fi estins apoi cu timpul spre est până la Jablaniţa spre nord peste munţii înalţi ai teritoriului Zupanjaţ, Prozor, şi Kupreš, până

[1]) Sau *Bessenius*, vezi V. Klaić: Povjest Bosne. Zagreb. 1888 p. 25 şi 44 notiţă.

[2]) Ibidem, pag. 44, notiţă,

[3]) Bonfinius, Historia regnorum Hungariae. Du Mont. Corp. diplom. tom. III.

www.dacoromanica.ro

la isvoarele lui Vrbas, luând apoi cursul apei Lašvei împreună cu oraşul Travnik spre apa Bosna, apoi teritoriul de amândouă maluri ale râului Bosna de sus, iară în Sud până la râul Drina, cu platourile înalte, *Romania, Romana-planina* şi *Glasienac,* cuprinzând astfel în sine o parte însemnată din Herţegovina şi toată Bosnia de sus, care se numise într'o vreme şi „*Vrh-Bosna*". Originea numirei „Rama" va fi fost aşa dară desigur din Herţegovina în cursul de mijloc şi pe malul drept al apei Narenta.

Şi în adevăr acest teritoriu arătat mai sus e cel mai muntos, cel mai înalt şi strategic, cel mai însemnat din toată ţara. Probabil că pe acest teritoriu „Rama", lângă Jablaniţa, va fi locuit mai cu seamă poporul vechiu tracic al „Bessi-lor" şi că tot pe acî se vor fi aşezat mai târziu Românii din Pannonia şi din Dacia-Traiană, stărniţi din locuinţele lor prin invasiunea Maghiarilor despre care vom vorbì mai la vale.

Se zice că acì pe acest pământ s'au aflat încă ultimii Patereni (Bogomili), cam pe la finea secolului al XIX-lea. Secretariul de odinioară al consulatului francez din Saraievo, *Evaryst de Saint-Marie* zice: „că după deschiderea drumului de trăsuri ce duce dela Koniţa (rom. Conia) prin Jablaniţa la Mostar, ar fi aflat pe locul unde se împreună râuleţul *Rama* cu râul Narenta, într'adevăr, încă urme despre existenţa de odinioară a Bogumililor [1]).

E de remarcat că Jablaniţa cu împrejurimea ei, erà până la anul 1868 dejà prin poziţiunea locului, în adevăr atât de închisă de lumea esternă, încât nici autorităţile turceşti nu îndrăzneau a călcà preste *Borak* [2]). Din această cauză se poate uşor presupune, că secta paterenă se va fi putut susţineà prin aceste locuri, la adăpost de persecuţiunile religioase atât creştine cât apoi şi islame până în timpul cel mai nou şi că, în fine, aşteptând ei în zadar renaşterea credinţei lor, va fi trecut şi această ultimă rămăşiţă sbuciumată definitiv la legea musulmană. Şi aceasta consună perfect cu expunerile şematismului din Mostar din anul 1868 a lui *Petru Bakula,* care zice despre acest teritoriu următoarele: „In Dobarciani familia *Helez,* non multis retros annuis Mohamedanismum amplexata est, quae fuerat postrema sequax deliriorum Bogumili".

Va se zică, în acest loc cu acest nume român „Rama" s'au aflat încă ultimii Patereni. Ce au putut fi aceşti Patereni înainte de vro câteva sute de ani până în secolul al XIX-lea, altceva decât numai Români?

Numirea originală ale acestei regiuni se pare să nu fi fost chiar „Rama" ci „*Ruma*", şi că acest cuvânt din urmă se va fi fost schimbat abeà mai în urmă, acì pe acest pământ iliric, şi aceasta ne arată iarăş acea împrejurare, că şi astăzi se află în Pannonia de odinioară (în Sirmia de azi de unde emigrase Românii) lângă Carloviţ, un oraş cu numele *Ruma.* Oraşe şi locuri cu acest nume există astăzi preste tot Balcanul o mulţime dar îndecomun numai pre acolo pe unde au locuit odată Romanii sau Românii, şi aceasta e dovada cea mai

[1]) Johann v. Asboth, Bosnien u. Herzeg. Wien 1888, pag. 93.

[2]) Acesta e numele acelor locuri prăpăstioase pline de sghiaburi şi abisuri, pline de fortăreţe naturale, de unde abeà se mai întorceau înapoi aceia ce încercau a intrà cam prea adânc în aceste părţi.

www.dacoromanica.ro

bună despre substratul român al acelui loc care poartă şi astăzi încă numirea de „Ruma".

In fine, oare aceste două numiri *„Rama"* şi *„Ruma"* nu s'ar puteà aduce foarte bine în legătură cu cuvântul „Roma" şi cu populaţiunea română ce au existat pe aicea mai ales pe acele timpuri? E doară de tot clar, că „Rama" nu e nimic alta decât numai o formă schimonosită, slavisată din cuvântul „Roma", şi „Ruma"[1]). Chiar şi noi ne-am fost numit odată între olaltă „Rumănĭ". In Muntenia prin tot timpul de mijloc dela descălecarea lui Radu-Negru încoace, clasa muncitoare şi autochtonă erà numită „rumăni". Popoarele străine precum Francezii, Germanii etc., ne numesc şi astăzi încă: Roumaines, Rumaenen etc...

Se ştie că toată Slavonia dar mai ales partea de est, ce se chiamă Sirmia, a fost prin secolul al 15-lea pe timpul răsboaelor grandioase ale lui *Ioan Huniadi* şi *Matei Corvinul,* apoi secolul al 16-lea şi 17 lea până aproape în secolul al 18-lea încă plină de Români. De aceea aflăm în Sirmia şi astăzi încă multe locuri topografice cu numiri româneşti şi între aceste şi un oraş cu numele „Ruma", deşi astăzi prin Sirmia şi chiar în *„Ruma"*.... nu se mai află Români. Iată o dovadă cât de mult, cât enorm de mult am pierdut noi Românii pretutindeni în Carpaţi, în Ungaria, în Pannonia veche (Croaţia, Slavonia) peste Bug, Prut şi Nistru, *dar mai ales în Balcani,* în folosul străinilor, dar mai ales în folosul Slavilor, tot numai din causa prea marei noastre închinăciunei şi adoraţiunei a străinismului, tot numai din causa *„D-zeului străin"*, cărui ne-am tot închinat mereu, mereu şi necontenit, pe care l'am tot preamărit necontenit şi fără răgaz, o boală cumplită naţională, hereditară care ne-a nimicit şi ne-a decimat prin tot evul de mijloc, care ne decimează şi ne nimiceşte şi astăzi încă pretutindeni sub toate domniele străine şi cu mare durere, chiar în *România Liberă,*—ba acolo chiar în un grad şi mai puternic, sub cuvânt de progres, înaintare şi cultură. Am pierdut mult, am pierdut foarte mult, am pierdut tot Balcanul prin *limba, scrisul şi biserica străină (slavonă),* pre care am adorat-o până la nebunie, pentru care ne-am jertfit, pre care am susţinut-o, am ridicat-o la mărirea şi la valoarea ei de astăzi, dar totodată spre peirea noastră etnică, ca un popor cu totul decăzut şi fără de conştiinţă de sine. Şi despre aceste timpuri foarte triste şi foarte ruşinoase ale trecutului nostru, puţini, foarte puţini îşi dau seama, ba aceste timpuri de tot fatale şi nenorocite pentru existenţa noastră mulţi nici nu le cunosc, nici nu se gândesc, că acele timpuri ne-ar puteà servì astăzi de o mare învăţătură pentru existenţa noastră etnică de azi, pentru viitorul nostru. căci acel trecut prea ruşinos ne-au nimicit trecutul, ne-au slăbit prezentul, ne-au periclitat tot viitorul, când astăzi puteam să fim un popor mare, consolidat, organizat şi impunător în întreg Orientul Europei, şi nu scisionaţi şi subjugaţi sub diferite domnii străine, a căror intenţiune comună este nimicirea noastră etnică[2]).

[1]) *Dr. D. Onciul.* Din istoria României. Extras din Călăuza oficială a Expoziţiei Generale Române din 1906 Bucureşti — Socec p. 1.

[2]) Despre aceasta vorbesc mai pe larg în opul nepublicat încă „Secta Paterenă în Balcani şi în Carpaţi".

www.dacoromanica.ro

Rama se constată şi în Dacia-Traiană. Tradiţia naţională constatată mai întâi în prima jumătate a secolului VII ca tradiţie scrisă, a păstrat cunoştinţa originei dela „Râm" (Ruma, Roma) [1]). Existenţa tot a aceleaşi numiri româneşti de sate, de platouri, râuleţe, oraşe etc., în Bosnia şi în Dacia-Traiană să nu ne documenteze oare o conexiune reciprocă, o legătură etnică din timpuri vechi îndepărtate — mai întâi pe timpul Romanilor, apoi pe timpul formaţiunei poporului român, apoi şi mai cu seamă pe timpul luptelor bogumilice, când Bosnia a fost un azil al tuturor sectarilor persecutaţi — între această ţară şi Dacia-Traiană? De sigur că dà! Şi despre aceste conexiuni reciproce între Dalmaţia, Bosnia (Iliria romană) şi Dacia-Traiană am amintit deja în un studiu intitulat, „Comunicaţiunile romane între Illiria şi Dacia-Traiană" publicat în Revista „Junimea Literară" din Cernăuţi pe anul 1906. Mai departe: Aceste rămăşiţe de numiri, identice în toate ţările româneşti, nu ne documentează ele oare o existenţă puternică de odinioară de popor român prin aceste ţări, care existenţă însemnată au ignorat-o cu intenţiune istoriografii Slavi şi cei influenţaţi de ei, cu cea mai mare uşurinţă?.... Aceste rămăşiţe de numiri româneşti documentează tocmai existenţa unei legături vii şi intensive între Românii din Carpaţi şi cei din Bosnia şi Herţegovina. Cum că aci s'au fost păstrat lung timp conştiinţa vie de o comunitate, de o înrudire şi de o origine comună, de o relaţiune frăţească între poporul român dintre aceste ţări, ne documentează în scurt *romanitatea de odinioară a acestei ţări, Bosnia.*

In decomun aproape toate ţinuturile, în cari descălecaseră Slavii în secolul al 7-lea, astăzi deja cu numiri slave sau numai slavizate, avură la început numai numiri romane. Aşà există odată ţinutul *Narentana, Narona, Humiana,* sau *Humiliana* (Hum, Chlum, Cholm), astăzi toate aceste ţinuturi se află în Herţegovina; apoi *Deocleani,* (Deoclea), Zeţa (astăzi Muntenegru, cu fluviul principal al ţării „Ceta" şi de aci probabil şi numele oraşului „Cetinje" astăzi capitala ţării), apoi *Tribunia* (astăzi Trebinje) etc.... Teritoriile Tribunia, Zeta împreună cu oraşele de azi Bilek, Gačko şi o parte din Dalmaţia până în sud de Raguza formau odată, deja pela anul 1260, ducatul român al dinastiei române a *„Balşi-lor"* [2]). Această dinastie au domnit în Zeta până la anul 1421, când au murit Balş III, nelăsând nici un descendent masculin [3]). Aceasta ne documentează *încă* romanitatea de odinioară a acestor ţări. Ele formează la un loc astăzi teritoriile amintite: Muntenegrul, Herţegovina şi Dalmaţia. Mai ales Muntenegrul au fost odată ţara băştinaşe a Balşilor, ţara odată aproape cea mai românească din tot Nord-Vestul Balcanului până în secolul al XVII, pe când astăzi această ţară e cea mai slavă din tot Balcanul, căci pretutindeni în Balcani, chiar şi în Bosnia, Dalmaţia, Istria şi Croaţia se mai află încă Români numai în Muntenegru foarte puţini, fără

[1]) *Dr. D. Onciul,* opul sus citat.

[2]) *C. Jireček:* Die Bedeutung von Ragusa in der Handelsgeschichte des Mittelalters, Wien 1899 p. 31, notiţa.

[3]) *Hilarion Ruvarac:* „Dve kralice bosanske" publicat în revista ştiinţific. periodică ce apare în Viena: Wissenschafliche Mitteilungen, edată de Dr. M. Hoernes, t. III, 1895.

www.dacoromanica.ro

să mai vorbim de Bosnia, Serbia, Bulgaria, Sirmia şi Croaţia de Vest, cari au fost pe atunci aproape tot aşà de române ca şi Dacia-Traiană, ba chiar cu atâta mai mult, de oarece ştim că împăratul Aurelian au retras din Dacia-Traiană, din cauza marelor şi deselor năvăliri ale popoarelor barbare şi din cauza desperării sale că nu poate apără Dacia de aceste năvăliri barbare, toată armata sa, apoi mult popor, mai ales aristocraţimea, apoi tot contigentul amploiaţilor împreună cu nobilii şi patricii cei avuţi, dincoace în partea dreaptă a Dunării, pre cari, mai ales armata şi amploiaţii, nu i-au aşezat numai în Moesia (Dacia-Aureliană), ci desigur şi prin celelalte părţi ale Balcanului, dar mai ales în Nord-Vestul Balcanului, ca să fie mai aproape de Roma, în Iliria-romană, şi Auraria, cari formau pe atunci tocmai ţările Bosnia, Herţegovina, Muntenegrul, Novibazarul şi cu partea vestică a Serbiei de astăzi, şi cari erau totodată mai bine adăpostite de năvălirele barbare, dejà prin poziţiunea lor strategică naturală.

Acuma, după ce ştim că cuvântul „Bosnia“ vine dela „Bessi“ sau „Bossi“ „Bessioi“ etc. şi după ce ştim că aceşti »Bessi“ sau „Bossi“ au fost Daci romanisaţi, respective Români, ne mai rămâne acum să precisăm, cam când au venit numirea „Bosnia“ preste întreaga ţară, şi de când au existat Românii îndecomun în această ţară. Aceasta o vom aflà, dacă vom răspunde la următoarele întrebări.

1. Când şi cât timp au existat „Bessi“, sau „Bossi“ în ţară.

2. Dacă vom cercetà originea şi însemnătatea insignelor, capetelor negre de arapi pe marca ţărilor române (ale Basarabilor).

3. Dacă vom asemănà marca veche a Bosniei cu marca ţărilor româneşti din stânga Dunărei, adică cu marca Basarabilor.

I. Când şi cât timp au existat „Bessi“ sau „Bossi“ în ţară ?

Ce priveşte această primă chestiune, apoi despre aceasta am amintit deja mai sus în un mod destul de detailiat. Acolo am arătat, că poporul „Bessilor“ au fost un trib dacic foarte răspândit, foarte energic şi foarte puternic, că el a existat aci în ţară deja înainte de Romani, de unde trecù pe timpul Romanilor peste Dunăre şi se aşează şi în Dacia-Traiană. Acolo am amintit, că ei au fost răspândiţi aproape peste tot Balcanul, dar mai ales spre Nord-Vest în Iliricul-roman, ai căror urmaşi îi aflăm şi astăzi încă în Albania sub numirea de „Schipetari“, popor de munte sau „Albanezi“.

Mai sus am arătat că prin această ţară există o mulţime de numiri topografice şi familiare etc. ce poartă numele acestui popor al „Bessilor“. Şi când o ţară posedă o întreagă nomenclutură după numele unui popor, apoi aceasta e desigur dovada cea mai bună, că acest popor a trebuit să existe foarte lung timp în această ţară.

Ne mai rămâne să mai adăogăm acì unele puţine, spre întărirea ipotesei noastre ce o desvoltăm acì în acest studiu şi anume despre: cuvintele amintite mai sus ca: „*Bassapara*“, „*Beşikava*“, „*Besarsus*“ a lui Horatiu, „*Ad Bassante*“, „*Bassareus*“ etc. cuvinte ce seamănă foarte mult cu cuvântul „*Bessi*“ şi „*Bassaraba*“, despre care spune ilustrul nostru învăţat P. B. Hasdeu, că el (Basaraba) aparţine unei caste nobilitare dacice [1]). El spune că Basarabii sau Basarabeştii nu

[1]) *P. B. Haşdeu:* Etymologicum Magnum Romaniae. Bucureşti 1894 sub lit. B. Bassaraba pag. 285—350.

www.dacoromanica.ro

numai că se derivă dela Beşi, Besseni, Bosei, Bosseni etc., ci ei aparţin chiar acestui popor. Aceasta o susţine şi *D. Onciul* zicând: „In legătură cu această tradiţie fie observat, că cu multă probabilitate se derivă şi numele Basarabilor dela un neam trac al peninsulei balcanice numit „Bessi" al cărui vechiu centru în muntele Rodope erà cetatea *Bessapara* [1])." Deci Onciul derivă cuvântul Basaraba, prin metatesis, direct din cuvântul *Bessapara.*

Această castă nobilă a Basarabilor a putut deci uşor să aparţie precum vedem poporului „Bessilor" iar numele de „Bessi" sau „Bossi" să aibă însemnătatea de „nobil", deja prin acea, fiindcă această stirpă dacică a „Bessilor" erà însuş un popor nobil şi foarte însemnat. Noi ştim că din această stirpă nobilă au eşit mai mulţi împăraţi romani. Aşa se înaugurează dela anul 235 încoace un şir lung de împăraţi romani eşiţi din sânul acestor „Besseni", sau precum zice Hasdeu „Bassara". Intre aceşti împăraţi e de amintit de ex. împăratul *Maxim Gaiu Juliu Verul* (235—238), numit şi Tracul, fiindcă erà trac de origine, apoi *Filip Arabul* recte Sarabul (deci iată cuvântul „Basarabul"), (244—249) apoi împătatul Decius *Regilianus* (249—261) consingean cu regele Decebal, ce a fost în anul 261 ridicat ca contraîmpărat asupra împăratului *Gallienus Publius Licinius* (253—268), apoi *Lucius Domitius Aurelianus* (270—275), apoi împăratul *Galerius* etc...

Această descendenţă nobilitară dacică a Sarabilor durează cât mi-e cunoscut până la secolul al VI după Christos, adică până la învasiunea Avarilor şi a Slavilor în Balcani. De aice încolo se pierde, din cauza timpurilor prea furtunoase şi prea nestabile, urma lor istorică, însă nu şi perspectiva istorică, precum am văzut aceasta până acuma şi precum vom vedeà şi mai la vale, căci atât în Transilvania (Haţeg, Oltenia, ţara Bârsei) cât şi în Balcani (adică în Bosnia, Herţegovina, Zeţa, Albania, Macedonia. Serbia, Bulgaria etc.) au existat probabil descendenţi din acest popor nobil al „Bessilor", respective al „Basarabilor", cari au format atâtea state, au dat instituţiuni şi organisaţiuni popoarelor străine invadate pe cari le dominau şi pe unde se aflau.

„Bessi" se reînturnară apoi adeseori în decursul timpurilor din Dacia-Traiană în Balcani, deja ca Români, precum vom vedeà aceasta mai la vale pretutindeni şi în părţile Vestbalcanului prin Bosnia-Herţegovina, Dalmaţia, Croaţia, Zeta, Albania etc. Aşà va fi fost o descălecare însemnată în aceste ţări amintite mai sus, dejà pe timpul lui Aurelian. Cu această ocaziune se vor fi reîntors desigur mulţi din aceşti „Bessi" romanizaţi înapoi prin părţile pe unde au fost ei dejà odată, deci şi prin aceste ţări, şi unindu se cu fraţii lor, cu Bessi romanizaţi autochtoni, ce existau pe aicea — despre care am amintit mai sus, că au existat pe aci până pela secolul al XIV, şi despre cari aminteşte în secolul al V-lea şi Episcopul *Niceta de Ramesiana*— vor fi mărit contigentul lor.

Noi ştim mai departe că dela anul 400 d. Chr. erau „Bessi" cu toţii deja complet romanizaţi. *Priscus*, Veniamin din *Tudella,* etc., zic: că limba latină erà pe acì limba oficială şi totodată limba de casă, iară pe la anul 587 deveniră ei dejà cu totul Români, şi că ei ca atari,

[1]) *Dr. D. Onciul.* Originele pag. 11.

www.dacoromanica.ro

adică ca Români, formară grosul armatei imperiale (bizantine) în contra năvălitorilor Avari, că până la venirea Slavilor (a Croaților și a Serbilor) în aceste părți au format ei, pe lângă toate invasiunile barbare, grosul populațiunei din aceste țări, că în fine acești „Beseni", deveniți dejà Români, primiră, în secolul al IX și X înainte de constituirea și organizarea acestei țări în un stat definitiv și stabil ca „Banat", cunoscut și documentat de istorie, adică înainte de domnia „Banului Culin" în Bosnia (1168—1204), care erà precum vom vedeà mai la vale, încă român, aproape cu toții ținând doctrina bogumilă, astfel că însu-și Banul Culin, singur și el pateren fiind, ridicase această doctrină creștină (bogumilă) la însemnătatea religiunei țării sale.

Numirea de „Bessi" sau „Bossi" provine mai târziu adeseori, chiar special numai pentru pororul român, în istorie. Așà provine în cronica amintită ungară la *Simion de Keza* și la alți. scriitori de documente vechi sub expresiunea *„terra silva Blachorum sive Bessinorum"* [1]).

Românii sunt cunoscuți în țara urgurească sub numirea de „Bessi" și sub *Geyza* (972—995) înainte de întemeierea statului maghiar, apoi sub Ștefan cel Sfânt al lor (997—1038), întemeietorul regatului lor, deci dară și în secolul al XI-lea împreună cu alte neamuri; ca unii ce erau un popor foarte energic și care prin căsătorii s'au amestecat în mare parte cu Maghiari, de unde s'au născut nobilimea maghiară de azi, pre care înainte pe când veniră ei din stepele Asiei nu o avuse.

Tot cronica maghiară zice despre aceasta următoarele: „Praeterea (inquit) intraverunt Hungariam tam tempore ducis Geyzae et sancti regis Stephani quam diebus regnum aliorum Bohemi, Poloni, Graeci, Hispani, Hismaelitae *„Bessi"* sive Vlachi, Armeni etc. qui diutius in regno commorendo, quamvis illorum generatio nasciatur, per matrimonium diversorum contractus, Hungaris immixti, nobilitatem pariter et descensum sunt adepti". I. De introitu diversorum nationum in Hungariam p. I. c. 12). Ei au fost căpătat acolo (în Ungaria) pe la anul 1234 privilegi cari le-au fost avut înainte dela Bela IV. [2]) Deci prin secolul XIII erau Românii numiți încă „Bessi" și deosebit de un popor mare și extins cu cari erà populațiunea aleasă maghiară de tot mândră de a se amestecà prin căsătorie și de a devenì însuș nobilă.

D. Onciul amintește singur în „Originele" că strategicul și istoriograful grec Kekaumenos, susține că Românii au fost numiți la început adese-ori, când *„Daci"*, când „Bessi" [3]).

Poporul român din Transilvania purtase lung timp numirea de „Ausoni" și de „Bessi". In Transilvania există un teritoriu care se chiamă și astăzi *„țara Bârsei"*, iară Românul de acolo „Bârsan". Pe timpul invasiunei a Ungurilor în Pannonia romană la anul 895 se chiamá teritoriul acesta „țara Bessenilor" [4]). P. B. Hasdeu zice în opul său mai sus citat [5]), că *„Sarabii"* și *„Bassarabii"*, (adică după

[1]) *Zimmermann-Werner:* Urkundenbuch I. L. p. 27—35, 123) citat în opul lui N. Iorga: Geschichte des rumänischen Volkes, Gotha, 1905 p. 75.

[2]) *Grig. Goilav.* Armenii, publicat în Revista pentru istorie, archeologie și filologie. Vol. X 1909 p. 235.

[3]) *Dr. D. Onciul.* Originele, pag. 1, și Teoria lui Roesler pag. 177.

[4]) *Dr. I. Sbiera.* Istoria Românilor dela originea lor. Cernăuți 1906. p. 318.

[5]) *P. B. Hasdeu,* Etym. Mag. Rom. București 1894, lit. B. pag. 333.

www.dacoromanica.ro

mine şi după cum am arătat mai sus „Bessii" de odinioară), posteriorii îşi au cuibul lor în munţii Haţegului şi ai Olteniei, căci acì în jurul Drobetei şi a *Sarmigetusei*, fusese centrul statului lui Decebal, prin urmare se poate zice şi al castei nobilitare a „Sarabilor" respective a „Besilor", adică al acestui trib dacic al „Bessi-lor", care se va fi putut lăţì în decursul timpurilor şi prin alte părţi locuite de Români; că acì au existat ei şi între secolele V şi VI, în intervalul cel mai furtunos al evului de mijloc, pentru care istoria orientului şi mai ales ce priveşte poporul român nu şi-au aflat fixarea sa exactă. Haţegul şi Oltenia sunt tocmai regiunile cari sub raportul idrografic reprezintă rîul *Jiu*, isvorând din Haţeg şi străbătând apoi pe lângă Vulcan, pentru a şerpuì în lung prin întreaga Oltenia [1]).

Deci oare cuvintele: Bessi, Bossi, Bosnia, Besara, Basaraba, Bărsa, Basapara, Basarsus, Bossanius, *Ad-Bassante*, Besenius, Bessiana, Bessicuca, Bissuca, Bessarica, Bessarius, Bessicava etc. să n'aibă toate aceste cuvinte una şi aceiaşi origine comună? Eu susţin că da! Şi aceasta cred că o am argumentat îndestul în cele premergătoare!

In anul 895 se stabiliră Ungurii sub conducerea lui Arpad, la Nordul Daciei în Pustă. Această năvălire determinează o mare mişcare a Daco-Romanilor adică a „Bessi-lor" dejà Români. Hasdeu în opul său sus amintit [2]), zice: „Năvălind în Panonia despre Nord şi Orient, Ungurii au trebuit fereşte să împingă pe Românii de acolo în cele două direcţiuni opuse punctelor de intrare, adică spre Occident şi spre Sud. Spre Occident au fost împinşi Românii pre cari îi găsim apoi în Moravia cu totul depărtaţi de restul Românimei şi slavisaţi fără nici o greutate (ba chiar şi până în Bohemia Aut.), spre sud, adică preste Dunăre au fost împinse alte cete de Români, din cari unii cei din Bosnia mai ales şi-au păstrat, mult timp naţionalitatea şi s'au serbisat abeà după secolul al XVII [3]), alţii — Istriano români — au nimerit tocmai pe la Triest, unde au putut să reziste cât timp au durat influenţa italiană, astăzi însă din cauza şovinismului popilor croaţi şi a influenţei preponderante a Croaţilor, sunt pe cale de a fi cu totul slavisaţi; în fine, o seamă, numărul cel mai mare trecând prin cel bulgăresc, ca păstori de vite cornute ce au fost Românii la început aproape pretutindine pe amândouă malurle Dunării în Dacia şi în Balcani, s'au strecurat în Macedonia în Epir şi în Tesalia, unde nu s'au desnaţionalizat din cauză că acolo se începuse dejà lupta între Greci şi între Slavi, astfel că nici Grecii nu mai erau tari, nici Slavii nu erau organizaţi încă atât de tare. Profitând de acest antagonism, Românii ştiură cu dibăcie a se însoţì când cu Grecii în contra Slavilor, când cu Slavii în contra Grecilor, căutând mai pre sus de toate a se consolidà, iară după ce se consolidase isbutiră a fundà apoi imperiul romăno-bulgar al Asanilor".

Despre năvălirea Ungurilor preste Români mărturiseşte şi istoriograful rusesc *Nestor*, un scriitor din secolul XI-lea zicând că: „între anii 886 — 898 (Ed. Miklosich, p. 12) au trecut Ungurii pe lângă Kiev, pe dealul ce se numeşte „cel unguresc", şi ajungând la Nipru au

[1]) Ibidem. pag. 59.
[2]) Ibidem pag. 60.
[3]) *Miklosich*: Wanderungen de Rumunen 3 6.

www.dacoromanica.ro

așezat acolo corturile lor, căci și ei umblau cu corturi ca și Cumanii, și venind din părțile răsăritului, s'au repezit preste munții mari și au început a face *răsboiu cu Românii* și *cu Slavonii,* cari locuiau pe acolo. Mai întâiu locuiră pe acolo Slavonii, dară Românii își supuse sie-și pământul lor, iară de aici au alungat Ungurii pre Români și au rămas Ungurii cu Slavonii la un loc, pre cari încă i-au fost supus și de atunci se chiamă țara aceasta: Țara Ungurească, și au început apoi Ungurii a face răsboiu Grecilor, prădând Tracia și Macedonia până la Tesalonichi" etc. [1]).

Această emigrare a Românilor „Bessi-eni" din Dacia-Traiană au rupt cu sine și fragmente mai mari *ungare* spre Balcani. Așà găsim noi fragmente de Unguri în anul 1020 în Rumelia (Tracia) lângă râul *Vardar.* Vasilie II Bulgaroctonul ne spune că în întreaga Bulgarie se află la anul 1020 împrăștiați foarte mulți Români, iar lângă râul Vardar, locuesc și o „samă de Unguri": τῶν ἀνὰ πάσαν Βουλγαρίαν, Βλάχων καὶ τῶν περὶ τὸν Βαρδάριον Τούρκων [2]).

Un alt fragment de Unguri sunt cei de lângă *Ohrida* amintiți de *Anna Comnena*; „Οἱ περὶ τὴν Ἀχρίδα οἰκοῦντες Τοῦρκοι". Despre acești Unguri de lângă Ohrida vorbește și anonimul regelui Bela când ne spune, că în invasiunea lor peste Dunăre pierzând pre căpitanul lor, ei din prostie nu s'au mai întors în Ungaria: „stultus populus, quia mortuo domino suo viam non dilexit redire ad patriam suam". Dânșii au rămas deci dincolo de Balcani din prostie.... fie și așà, Românii însă alungați de neamul acesta „stultus populus", au trebuit o parte să treacă preste Dunăre. Și acì e o desfidere teribilă ale năsdrăvenielor lui Hunfalvy, a renumitului și faimosului istoriograf al acestui „stultus populus", care împroașcă în lumea ignorantă din clocitura sa mintală miasme istorice [3]), că Românii ar fi venit în Carpați abeà în secolul al 12-lea [4]) din Balcani și anume după năvălirea Ungurilor în Pannonia.

Cea mai mare parte din Românii „Besseni" din Transilvania rămân însă locului, ocrotiți fiind de către fortărețele naturale ale munților transilvăneni, căci pre toți Românii din aceste părți Arpad nepotul Hunilor și strămoșul Ungurilor de azi, adică al Hunilor de ediția a doua, nu i-au putut goni, ci din contra, Ungurii au fost adeseori bătuți și respinși din țara Românilor și abeà prin tractate de prietenie prin perfidie și înșălăciune s'au fost apropiat ei de Români. Numai Românii de pe șesul Pannoniei, cari erau rău adăpostiți, poate și rău organizați, erau siliți să iea lumea în cap, împinși fiind de năvălirea acestui „stultus populus", să treacă apa Savei și Dunărea,

---

[1]) Golubinski: *Istoria Țerkvei,* Moskva, 1871 p. 263, vezi citatul la P. B. Hașdeu în Strat și subst. 60.

[2]) Strat și subst. pag. 60.

[3]) Asemenea fratelui său în meserie, Const. Jireček, remarcabil prin opul său foarte tendențios: Die Geschichte der Bulgaren, Prag, 1887, unde sunt Bulgarii ridicați până în al 10-lea cer pe conta Românilor, de unii numit chiar și savant, asemenea ignorantului, dar de unii Români scurți de vedere chiar adoratul filolog pentru limba română și apreciatul istoriograf *tendențios* al Românilor din Balcani, faimosul G. Weigand din Lipsca.

[4]) P. B. Hasdău, opul sus citat.

www.dacoromanica.ro

şi să alcătuească naţionalitate sârbă-croată din Bosnia, Herţegovina, Dalmaţia şi Serbia [1]).

Emigrări de Români „Besseni" din Transilvania şi Pannonia în aceste ţări (Bosnia şi Herţegovina), se vor fi fost repeţit mai adese ori în decursul timpurilor dela veacul al 9-lea încoace, precum au fost acele spre vest (Moravia, până în Bohemia, Croaţia, Craina, Istria) şi să ajungă şi în aceste ţări Bosnia şi Herţegovina, spre Sud şi Est (precum au fost descălecarea lui Dragoş-Vodă şi a lui Radu-Negru cari au întemeiat state române independente) apoi spre Nord şi Est spre Galiţia (Pocuţia) Podolia, Ucraina, precum au fost cnezanatele române *Bolochov* şi *Brodnicul,* mai în fiecare secol următor, provocate fiind de către multele războaie şi nelinişte politice, dar mai ales de către cele religioase până în secolul al XVII, după cum am arătat aceasta în un alt studiu intitulat: „Românii din Bosnia şi Herţegovina în trecut şi prezent" amintit mai sus. Ca dovadă despre aceste emigrări întâmplate pe la diferite timpuri avem cetele de Români reslăţiţi prin diferite ţări, dejà slavisaţi amintiţi în istorie şi pre cari i-am amintit şi noi mai sus, precum: *Wallachisch-Messeritsch* în Moravia. In Croaţia formau Românii odată prin mulţimea lor un teritoriu separat. şi curat român care se chiamá precum am amintit mai sus, *„Vlachia magna"* (Velika Vlaška). Aşà se află în Craina şi astăzi un district, în care poporul de acolo e numit *„Bjeli krainee"*, la cari portul, datinele, obiceiurile româneşti sunt încă şi până astăzi în vigoare, deşi limba e astăzi dejà cu totul slavă şi numai puţine cuvinte româneşti se mai află încă în ea. In Istria, puţinii Români ce mai există pe acolo şi cari în scurt timp vor fi şi ei cu totul slavisaţi, de oarece nimeni nu se interesează de ei, se chiamă „Cici", sau „Ciri-Bire" dela „cine-bine". In Serbia există şi astăzi încă preste 800.000 de Români, despre cari nimeni nu se interesează şi sunt cu totul predaţi din partea noastră slavizării şi nimicirii. Despre aceştia tace, tace mereu statistica ofiicioasă sârbească (din Serbia), ba îi declară chiar de neexistenţi. Despre existenţa lor în un număr încă atât de puternic prin toată Serbia, respândiţi nu numai în partea de Est în provincia Negotinului, ci prin toată Serbia până'n Vest la apa Drina până în Sud la frontiera Macedoniei, nimeni din noi nu se interesează, nici Românii din România-Liberă, nici profesorii cei mari de pe la Universităţile Române (Iaşi şi Bucureşti) etc. Aceştia nu ştiu nimic despre aceşti Români, deşi există în Bucureşti o Revistă care se chiamă *„Neamul Românesc"*, iară în Iaşi o Revistă cu titula pompoasă de *„Viaţa Românească"* etc. etc.

Constatând deci esistenţa „Bessenilor" în Balcani şi în special ací în Bosnia, uşor putem atunci presupune, că prin tot Balcanul şi mai ales aci prin Bosnia vor fi esistând mai ales pe acele timpuri şi descendenţi din această castă vechie nobilă a „Basarabilor", cari au fost precum ştim „Bessi", cu atât mai mult, deoarece precum am arătat mai sus, atât cuvântul „Bessi" cât şi „Bassaraba" nu sunt cuvinte necunoscute prin această ţară.

Aşà se poate aproape cu siguranţă susţineà, că d. e. Banul-Culin, domnitorul Bosniei (1180 — 1204), unul din cei mai vrednici Bani ai Bosniei dintre toţi Banii şi regii ţării, domnitorul care a ridicat ţara

[1]) Constantin Petrescu: *Românii din Macedonia,* Bucureşti 1901, pag. 17.

www.dacoromanica.ro

la un stat independent, stimat şi puternic, care a ridicat cultul bogumil din ţară la o religiune de stat, cărei secte au aparţinut atât el cu toată familia sa, cât şi familia *Cotromanilor* şi al *Altamanilor* ce aparţineau încă primei aristocraţimi din ţară, au fost nu numai Români după cum rezultă aceasta şi din numirele lor curat româneşti, ci şi descendenţi din vechiul popor al „Bessi-lor" din care răsărise vechia castă nobilitară dacică a Basarabilor" [1]).

Eu susţin, că numele „Kulin" vine dela cuvântul românesc „coline", „colină" ce însemnează o ridicătură, movilă, munte, culme (ca şi cuvântul „măgură) şi e egal cu lat. = collis. român. = culme, grec = κόλονος, litvan = kalmus, franc. = colline, Collogne germ. = Köln, Kulm slav. = Cholm, Chlum, Hum, ung. = holom etc.... şi nu precum cred unii dela cuvântul latin „culus" = dosul, sau „cullus-i" = un sac sau un borcan pentru păstrarea vinului, (colum-i" = coş), căci atunci ar lipsì sensul adevărat al derivaţiunei. Tot aşà se numeà Bosnia de Sud

[1]) Pe aici în vestul şi sud-vestul Balcanului au existat mulţi principi şi voevozi români prin tot evul de mijloc până la cucerirea totală a Balcanului prin Turci. Iată numai unele exemple: In *Zeta* (astăzi Muntenegrul) cu râul „Ceta" şi oraşul „Cetinge". Cuvântul „Zeta" şi „ceta" n'are nici o însemnanţă în limba sârbă-croată), au domnit, precum am amintit mai sus, prin mai multe secole, cam dela 1200 până la 1486, dinastia română a *„Balşilor"*, şi după dânsa prin scurt timp numai dinastia română a voevodalui *„Rădican"*, care unise Tribunia megiaşă cu Gacka, Bilek (vezi Hilarion Ruvarac: „Drye kralice bosanske" publicat în Wissenschaftliche Mitteilungen, Wien Band. III 1895, p. 373—380). In Albania de nord cu oraşele Durazzo şi Scodra au domnit principii *Topia* şi *Dukadzin*. In Tribunia susamintitul Petru Rădukan urmaş pe tronul Zetei. *Niculai Altaman* erà duce de Raščia. Această ţară, care e declarată astăzi cu mare putere de către istoriografii sârbi, de prima ţară sârbă, şi de primul stat al Sârbilor, erà chiar până'n secolul al XV încă cu totul român. *Andrei Muşat* (C. Jirecek şi alţi istorigrafi Slavi îl numeşte şi Musachia) erà Domn în Berat (Albania de nord); *Ropa* domn în Ohrida, *Ioan Dragoş*, principe de Topal (In Albania de jos) cu fratele său Constantin (1379). Acesta murise împreună cu prietenul său *„ducele Marcu"*, mult cântatul erou naţional al Sârbilor „Kralevic-Marco" (acesta erà de fapt încă un roman din ducatul Zeta, ce aveà pe atunci încă o populaţiune cu totul română; el poartă în cânteceie vechi naţionale sârbeşti, numele „Marcu-l", cu articolul românesc „l"), în lupta cea mare dela Rovine. (1396), ce erà purtată în contra lui *Mircea voevodul Munteniei*, unde toată armata turcească sub Baiazid I fu cu totul nimicită şi unde Marcu luptase pe partea Turcilor. Apoi *Bogdan* 1373 duce din Macedonia de sud, *Radu Chlapon* duce de Berhoe, *Toma* despot în Ianina (Epir). Acesta se intitulase: „Din graţia lui D-zeu, mare despot al Romaniei, principe al Vlachiei, duce de Vegenetia, domn al castelului regal din Ianina" adică: Thomas dei gratia magnus Romaniae despotus, princeps Blachiae, dux Vegenetiae, de reguiis Castris Ioanisinae dominus. (*Hopf*: Croniques greco-romanes 168). Apoi *Constantin Castriota*, care se supuse de bună voie Turcilor, după ce se luptase, ca şi Ştefan cel Mare, prin vro 30 de ani cu mare succes şi cu multe victorii în contra lor, erà duce de *Emetria* şi al *Castoriei*, aveà reşedinţa sa în *Conia*, unde se află şi un Episcopat român. El erà supranumit şi *Mesaret* adică: Constantinus Meserechus Emetriae et Castoriae princeps (du Cange 349); apoi Românul *Bajua* domneşte pe la anul 1400—1450 preste Melosia (Macedonia-centralá), pre care domnitor istoriograful grec *Michael Nepote* îl numeşte: *„Serboalbanitobulgaroblach"* etc. etc. Chiar şi *Ioan Huniade* şi fiul său *Matei Corvinul* (1464) care a făcut atâta glorie cu sângele românesc. cu spiritul românesc Statului unguresc, care ca *Român* a ridicat mărirea nu a Românilor ci a Statului şi a poporului unguresc, nu se poate cu totul eliberà de presupunerea îndreptăţita, ca şi el va fi aparţinut renumitei caste vechi nobilitare dacice a Basarabilor, descendenta din vechiul popor al „Bessie-nilor" sau „Bossie-nilor". Despre toţi aceştia vom vorbì mai pe larg cu o altă ocaziune.

www.dacoromanica.ro

odată „Za-holm", „Zahumljani", „zaholmska-zemlja", adică ţara cea după „coline", după munţi, după culmi, iară ţara munţilor şi a colinelor, în limba slavă = „Holm" sau „Hum" erà *„Herţegovina"*; deci dară „Zaholm" sau „zaholmska-zemlja" însemnează „ţara după Herţegovina" [1]).

Unii istoriografi slavi ar voì să deducă cu forţa acest nume „Kulin" dela cuvântul arab *„kula"* [2]). Dar această deducţiune e un „non sens" şi formează totodată un anachronism cumplit, căci cuvântul „kula" ca un cuvânt arabic a putut fi acceptat în limba ţării, abeà lung timp în urmă după venirea Osmanilor în ţară, adică abeà prin

---

[1]) Herţegovina se chiemase la început „Cholm". „Chlum", şi „Hum" (şi astăzi există prin Herţegovina şi Bosnia o mulţime de locuri, oro — şi topografice cu numirea când „Cholm", când „Hum", când „coline". Cuvântul din urmă provine mai ales în Herţegovina, desigur dela forma terenului *„colinar"* adică movilos, *„muntos"* al ţării. Sub *„dux Chulmorum"*, se înţelegeà în secolul al 11-lea şi 12-lea ducele preste teritoriul dela Ragusa până la revărsarea Narentei în Mare, şi de aici dealungul acestui fluviu până la Narenta de sus, adică cam până la oraşul Konjica (vechiul oraş roman *„Conia"*) şi isvoarele Narentei. Populaţiunea acestei ţări fu numită mai pe urmă „Zahumljani" adică: locuitorii de preste munte, de preste ţara colinelor şi abeà mai târziu cam prin secolul al 13-lea ne întâmpină numirea „Zahumlje". Inainte se chiemà deci această ţară precum am zis mai sus „Hum". „Chlum", „Chulm" „hulmska-zamlje" etc. Deci toate cuvintele mai sus arătate sunt numai o derivaţiune dela românescul „coline" amintit mai sus, ce însemnează „ţara munţilor", „ţara culmilor". Şi în adevăr această ţară e plină „de coline" adică de "munţi" înalţi şi prăpăstioşi. Numirea „Herţegovina" o căpătase aceasta ţară cu totul mai târziu şi anume dela cuvântul german „Herzog", ce-l căpătase principele ei, *Ştefan Vukčić* în anul 1448 dela împăratul german Fredrich III şi anume dela titulatura: *„Herzog de săntul Sava"* (dux de Sancti Savae).

Cuvântul „Culin" s'ar mai puteà derivà şi dela cuvântul românesc „călină", numai că în cazul de faţă cuvântul acesta nu are după părerea mea nici o însemnătate cu numele Banului Culin. „Călina" se chiamă în limba română un arbore cu fructe roşii-galbene de un gust foarte amar ce se întrebuinţează şi în medicină, creşte pretutindene. Nici cuvântul „coline", nici „călina" nu esistă în limba sârbo-croată, respective, n'are nici o însemnătate, şi totuş lucru curios, e, că amândouă cuvintele „coline" şi „călina", provin astăzi foarte des în topografia ţării. Aşà esistă un sat în districtul Foča în sud de Saraievo cu numele *„Kalinovik"*, apoi „Kalin-Hadziali (Saraievo), Kalinov-Dolni (district. Rogatica), Kalinbunar (dist. Travnik), Kaljina (dist. Saraicov) etc.... Vezi Hauptresultate der Volkszählung in Bosnien und Herzegovina vom Jahre 1895.

Arborul „Călin" se chiamă în limba sârbo-croată *„zova"*. De aici pare a se derivà prin traducerea din românește în limba sĕrba-croată a cuvântului „călin" în „zova" numele satului încă şi astazi aproape întreg românesc, de lângă oraşul *Dolnga-Tuzla*, care se chiamă *„Zovik"*, şi care sat împreună cu mai multe alte de prin prejur au fost odată cu totul românesc. Astăzi se mai află pe acolo numai vro 40 de case românești, dar populaţiunea din împrejurime poartă şi astăzi încă prin portul, datinele, obiceiurile chiar şi prin limba lor vorbită, o înfăţişare marcant românească. Despre acest sat şi împrejurime am amintit în studiul meu mai sus amintit „Românii din Bosnia şi Herzegovina în trecut şi prezent" Arad. Tribuna 1906.

[2]) In limba turcă însemnează cuvântul *„kula"*, *„Edikule"*, un turn, o fortăreaţă. Şi în limba română există cuvântul *„cula"* acceptat dela Turci şi însemnă: o casă vechie boerească, zidită cu ziduri groase aşezată pe un soclu foarte înalt, cu metereze, cu un subsol, şi întărită în contra atacurilor duşmane. Deci iată cum apare forma turcească a unei fortăreţe mai mici de cari e plină această ţară. Dar aceste fortăreţe de pe aici, „kula", sunt ridicate adese-ori pe ruinele cetăţilor *romane* şi *bosniace*. In Bucovina avem mai multe comune rurale cu acest nume precum: Cula-târla, Culeuţi, Culeni, (vezi: „Note de călătorie făcute prin Bucovina, critica de *Vl. Mironescu* în Archiva, 1909 No. 11, pag. 459).

www.dacoromanica.ro

secolul XV şi XVI-lea, pe când Banul-Culin au trăit dejà pe la finea secolului al XII-lea, pe un timp când nu se ştià în Bosnia încă nimic despre Turci. Dar chiar şi deducţiunea ce s'ar face dela acest cuvânt „kula" e cu totul falsă, căci după regulele limbei sârbo-croate dela cuvântul „kula" se poate formà numai „Kulanin" şi nici cum „Kulin", ca d. e. dela cuvântul *„Lîka"* (un district în Croaţia litorală în nord de Dalmaţia) devine *„Ličanin"* şi nu „Ličin".

Noi avem în Herţegovina un loc, care se chiamă şi astăzi încă „Culin". *Fiala* şi Dr. *C. C. Patsch* amândoi custozi la muzeul ţării în Sarajevo (primul a murit) amintesc în lucrarea lor comună intitulată: „Untersuchungen römischer Fundorte in der Herzegovina", publicat în „Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und Herzegovina" tom. III. 1895, pag. 528 etc.... că aproape de satul Posuşie, districtul *Nevesinje,* se află o ridicătură, şi pe ea se vede nişte ruine ale unei cetăţi (castel) romane [1]). Acea ridicătură o numeşte poporul de acolo *„kulina"*, şi amândoi custozi o constată aceasta, zicând: das dortige Volk benennt diese Ruine im Volksmunde mit dem Worte „kulina"! E evident că acest cuvânt e slavisat din cuvântul românesc „coline".

Astfel credem noi a fi arătat suficient că Banul-Culin au fost încă Român. Deci dară dacă însuş întemeitorul statului bosniac — căci înainte de Banul-Culin Bosnia erà abea un conceput geografic— au fost un Român, apoi uşor putem presupune ba chiar cu toată siguranţa, după toate câte le-am arătat până acuma, şi susţineà, că şi poporul din Bosnia şi Herţegovina va fi fost, cel puţin în partea cea mai mare român, că prin urmare, toate instituţiunile, datinile şi obiceiurile ţării cât şi viaţa întreagă socială, va fi fost pe acel timp în secolul al XIII şi multe secole încă în urmă desigur în partea cea mai mare, numai română, precum sunt ele în mare parte şi astăzi.

Cauzele slavisării şi decadenţii (nimicirei) a elementului românesc din aceste ţările vom desvoltà cu o altă ocaziune în un al studiu mai lung şi mai detailiat.

Numirea *„Bosnia"* devenise abea cam pe la începutul secolului al XIII-lea întrebuinţată, astfel că sub *Banul-Culin,* primul Ban pe care istoria critică îl constată de existent în Bosnia (1180 — 1204), această numire „Bosnia" apare dejà ca definitivă. Deci se poate zice

[1]) Aceşti doi custozi zic în lucrarea lor mai sus amintită, că aceste ruine ar fi rămăşiţele unei cetăţi vechi romane. Dar d-lor nu ne spun nici numele (roman) al acelei cetăţi romane, nici din care secol aproximativ datează acea cetate romană, deşi viaţa şi activitatea Romanilor prin aceste părţi ni-e astăzi destul de bine cunoscută. D-lor exprimă deci numai o presumţie, acolo unde ar trebui se aibă o ştiinţă exactă. Aceasta e după mine numai o orbicare, şi acest sistem e acì în ţară îndecomun cam adeseori, şi cu predilecţiune întrebuinţat, pretutindeni acolo, pe unde rămăşiţele istorice nu se pot precis cunoaşte, şi deosebì, ce sunt, declarându-le acele ruine în fuga cuvântului de „romane", deoarece se ştie, că, Romanii au lăsat pe aceste locuri mai ales în Bosnia, Herţeg., Dalmaţia şi Serbia foarte multe urme de existenţa lor de odinioară pe aice. Dar eu totuş cred, că o cercetare mai minuţioasă asupra acestor ruine, ar află că aceste ruine sunt de o origine mai nouă şi că această cetate au fost zidită poate tocmai de Banul-Culin sau poate de vre-un succesor al sau, poate că în fine există ver o legătură între Banul-Culin şi aceste ruine, căci în zadar şi fără ver o însemnătate poporul din acele locuri nu va fi numit aceste ruine *„Kulina"* şi nu va fi păstrat fără niciun sens această numire până în ziua de astăzi.

www.dacoromanica.ro

că cuvântul „Bosnia" primeşte o stabilitate teritorială, pe acel timp, când „Bessi" români se arătară foarte agili atât în Balcani, unde formară state, precum ducatul Zeta, al Tribunei, al Hum-ului al Deocleeĭ, al Bosniei, al imperiului romano-bulgar sub dinastia Asaneştilor etc., cât şi în Carpaţi precum e descălecarea Românilor din munţii Transilvaniei sub Radu-Negru şi Dragoş-Vodă.

Originea comună ce au aceste numiri „Bosnia" cu „Bessi" sau „Bossi" între-olaltă, respective originea comună ce au avut odată populaţiunea din această ţară (Bosnia) cu cea română din Dacia-Traiană adică cu Transilvania şi principatele româneşti din stânga Dunării, se vede şi din asemănarea cea mare a mărcei vechii a Bosniei cu cele ale „Bessenilor" sau ale „Basarabilor" din Dacia-Traiană.

II. Originea şi însemnătatea insignielor «capetele negre de Arapi» pe marca Ţărilor Româneşti.

Inainte de ce vom face asemănarea amintită mai sus a mărcei celei mai vechi, ce a avut această ţară cu marca Ţărilor Româneşti din Carpaţi, e de lipsă să răspundem mai întâiu la întrebarea: de unde vine şi ce însemnează insigniele simbolice *„capetele negre de Arapi"* pe marca Ţărilor Româneşti, Muntenia şi Moldova.

Vom cercetà deci mai întâiu originea şi însemnătatea acestor insignii, şi prin răspunsul lor vom da o nouă şi strălucită dovadă pentru aserţiunea noastră de atâtea ori repetită şi susţinută prin atâtea dovezi, despre faptul important, pentru mulţi, mulţi dintre noi încă cu totul necunoscut ba chiar şi nedumerit, că pe aci au existat, Români dejà din timpurile cele mai vechi, în mase compacte, originari şi autochtoni, şi că această masă compactă de popor român s'au susţinut cu mare tenacitate prin tot evul de mijloc până prin secolele XVII — XVIII prin adaogerile necontenite, căpătate atât din Carpaţi cât şi din Moesia (Serbia, Bulgaria) cât şi din Macedonia Albania şi din Pind, când ei au picat în fine cu desevârşire pradă Slavismului, mai ales Sârbilor şi Bulgarilor prin *„religiunea slavă"*, prin *„limba slavă"*, prin *„scrisul slav"*.

In lucrarea nu de mult aparută în limba germană şi foarte interesantă a talentatului nostru istoriograf şi profund cercetător al „originei neamului românesc", Dr Ilie Gherghel, profesor la liceul Carol din Craiova, intitulată „Zur Frage der Urheimat der Rumänen" [1]) aflăm multe indicări foarte preţioase, privitoare la această chestie. Noi vom uzà de ele în expunerile noastre mai la vale.

Primele indicaţiuni în această privinţă le aflăm în o cronică, pre care, se zice, că ar fi scris o *Presbiterul Diocleas,* ce a trăit în secolul al XII [2]). *C. Jireček* care a publicat înainte de 30 de ani o disertaţiune foarte importantă pentru istoria Românilor din evul de mijloc, după archivele Ragusei, republica de odinioară, compară aceste

[1]) *Dr. Ilie Gherghel:* Zur Frage der Urheimat der Rumänen, Wien, Gerold und Comp. I Stefansplatz 1910, pag. 31 ff. — 42.

[2]) *C. Jireček:* Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa. Sitz. Ber. der k. böhm. Gesellsch. der Wissenschaft. Prag. 1879.

www.dacoromanica.ro

expuneri foarte însemnate ale lui Diocleas despre *Moroulachi,* [1]) cu rezultatele ce le-a căpătat din acele documente şi spune că „acest testemoniu e de o mare valoare". Această cronică „Presbyteri Diocleatis Regnum Slavorum" a fost compusă după expunerile lui *Rački* în Antivari cam prin anii 1143—1153 [2]). Informaţiunea sa ne arată pe o parte, că la el eràu cuvintele *Vlachus* şi *Latinus* încă identice, aveau respective tot aceaş însemnătate, pe altă parte, că sub Vlachii din Serbia erau prin secolul al XII de înţeles absolut încă numai Românii, care îndeobşte în cercurile învăţaţilor erau priviţi ca urmaşi ai Romanilor [3]).

Pentru noi are această expunere a lui Deocleas însă şi acea însemnătate până acum încă cu totul nebăgată în seamă, care ne indică patria, locul de origine al acestui cuvânt cât şi al Românilor.

Să cercetăm mai întâiu etimologia acestui cuvânt. Din cele trei derivaţiuni obicinuite ca „Μαυροβλάχοι", *Morevlachii*" (Vlachii dela Mare) şi „*Morljaci*" (locuitori de lângă Mare), putem exclude cuvântul cel din urmă, de oarece din slavicul „more" lat. „mare-is" se poate formà cuvântul slav numai „morjaci" şi nu „morljaci", deci contrabanda literei „l" în „morljaci" ne-ar rămâneà neesplicabil.ă [4]) Faţă de formula cuvântului „*Morovlachi*", care se află foarte rar întrebuinţat, se poate pune formula „*Moroulachi*", care e de o origine şi mai veche, şi care ne explică în un mod filologic şi istoric explicarea făcută de Presbiterul Deocleas „*hoc est Nigri Latini*".

Acest, epiteton-ornans" aparţine deci propriu Românilor din Nord, adecă „Românilor din Dacia-Traiană, şi anume din timpurile cele mai vechi. Acest epitet a trecut chiar cu mare tenacitate şi asupra altor ţări şi popoare, cari se aflau în Dacia-Traiană sau în apropierea ei şi în jurul poporului român, aşà că în fine şi „Pontus euxinus" se întunecase, căpătase epitetul „negru" şi devenise „Marea Neagră".

Noi vom comunicà acì, cu această ocaziune pe scurt unele păreri şi anume pe cele mai însemnate, în ce priveşte originea şi însemnătatea acestei terminologii, ale genialului nostru istoriograf, filosof şi filolog P. B. Hasdeu [5]).

(Va urmà). ISIDOR IEŞAN

---

[1]) *Presbyter Diocleas* op. cit pag. 478. „Inde debellando coeperunt totam *Macedoniam;* post haec totam *Prouinciam Latinorum,* qui illo tempore *Romani* vocabuntur, modo vero *Moroulachi,* hoc est *Nigri Latini* vocantur".

[2]) *Rački:* Ocjena starijih isvora za hrvatsku i srbsku povjest, Zagreb 1865 pag. 47.

[3]) *Constantin Jireček:* opul citat pag. 123.

[4]) *C. Jireček:* op. cit. pag. 122.

[5]) *P. B. Hasdeu:* Istoria critică a Românilor, Bucureşti 1875, 1.

www.dacoromanica.ro

PRAVILA DELA GOVORA.

(Urmare)

la mărturie sau la chemarea measelor; iară de va mearge când va, el să nu meargă pentru mărturie, nice pentru mâncările, nice pentru beuturile, nice pentru beţiile, ce pentru învăţătura sufletească. Că se cade episcopului, pre toţi oamenii marii şi micii să-i înveaţe, cu blândeţe şi cu plecare iară nu cu răutate.

Nu să cade preotului să blagoslovească pre episcopul, nice diaconul pre popa, nice ceteţul pre diaconul; iară preotul de va eşi aciiaş la gălceavă ori pentru direptatea ori nedireptatea, şi la ucidere, să se scoată.

Preotul de să va însura cu a doao muiare, să se delunge de preoţie, iară

тѣ́ства хо́дити ѧ на зва́нїа тра-
пе́зкаа; а҃ще ли ѧдѣ́ть кога, то̀
да не ѧдѣ́ть сѣ̀тѣ́лства рад҃и
нѝ сн҃ѣ́дн, нѝ пи́тїа рад҃и, нж̀
поꙋ́чє́нїа рад҃и дш̃е́внаго. Ꙗ҆́ко
побѣ́дѣть і҆ѡ́ковъ вѣсѣ́комоу ма-
лоу́же ѧ҆ вели́коу, поꙋ́чѧ́ти лю́-
дн съ кро́тостїѫ̀ ѧ҆ смѣ̀рє́нїѐ,
а҃ не зло́бож. Не побѣ́дѣть і҆ѣре́ѡу
блѣ́сти епко́па, ни дїа́ко̀ пр҃ѣз-
ви́тера, ни чѣ́тѣ̀ дїа́кѡна; і҆ѣре́и же а҃ще по пра́вдѣ ѧ҆лѝ по-
непра́вдѣ набѝе́на ѧ҆лѝ кра́мѡлы
ѧ҆схо́дѧн, да ѧ҆зкра́жется. І҆ѣре́и
въ вто́рѫ҆ жє́нж посѧ́гнж̀, да
Ѡстѧ́пи̃ Ѡ і҆ѣре́йства ѧ҆ да прн-
прнчѧ́щается безза́пр҃ѣщенїа. І҆ѣ-
ре́и коу́плѧдѣ́ѫ҆ ѧ҆мы́то и҆́ ′ствѡ̃
е҆́же мнѝго бꙋ́ соꙋгѡ́бити сре́-
бро своѥ̀, да Ѡлѡ́жи̃ сѧ Ѡ҆лѝтъ-
ва, atunci să nu meargă pentru mărturie, nici pentru mâncare, sau băutură, ci pentru învăţătură sufletească. Că se cade episcopul la fiecare om mic şi mare, să-l înveţe cu blândeţe şi smerenie, iar nu cu răul. Nu se cade preotul să blagoslovească pe episcop, nici diaconul pe preot, nici citeţul pe diacon. Dacă preotul pe dreptate sau pe nedreptate ese la bătăe sau gălceava să se scoată. Preotul cu a doua femee însoţindu-se să se gonească din preoţie şi să se pricetuiască fără oprire. Preotul negoţătorind cu banii săi, ca mult să 'şi îndoiască argintul său, să se lase de leturghie, pentru că este

---

κζ′. Οὐκ ἔξεστιν τὸν ἱερέαν εὐλογεῖν τὸν ἐπίσκοπον· ἢ διάκονα, τὸν πρεσβύτερον. ἢ ἀναγνώστην, τὸν διάκονα.

κη′. Ἱερεὺς διγαμήσας, παυσάσθω τῆς λειτουργίας· μεταλαμβάνειν δὲ ἀκωλύτως.

27. Nu se cade preotului să binecuvânteze pe episcop; sau diaconul pe preot; sau citeţul pe diacon.

28. Preotul însurându-se a doua oară, să se lase de leturghie; iar să se pricestuiască nu e oprit.

www.dacoromanica.ro

fără opreală să se priceştuiască.

Popa neguţătoriu sau camatnic, ce va vria să-ş înmulţească argintul lui, să se lase de leturghie, pentru că iaste înpreunat minciunilor şi asupriciunii, şi mai mare e neguţătoria decât curviia. De se va lăsa de unele ca acealia, iară să preoţească, iară de nu, acela să fie scos.

Preotul sau diaconul de va cămătnici, ori să se lase de unele ca aceastia, sau să se scoată.

Preotul ce va cânta mireneaşte, sau va juca, ori să se lase de unele ca acealia, ori să se scoată.

Preotul de va cădea în curvie, sau-ş va da trupul spre ruşine, ori cu gadini, ori cu dobitoace, să se lase unii ca aceia de leturghie; iară încă de nu va fi popă, şi să va afla întru toate să nu se cuteaze a se apropia la preoţie.

Preotul mincinos sau vadnic sau clevetnic să se lase de acealia, sau să se scoată.

Preotul de va fi meger a lucra în cetate, şi va cerca să se boerească şi va umbla cu nuşii şi va гл҃ѣ, понѣже оу҆бо лѣжа҆ сѧ҇тшень
ѥ҆ ѕ҆
с҃.Ѧ лѣхо имѧниоу҆ Ѧ лꙋ҆чши ѥ коу҆пчюѧи Ѧ блѧдѧи; да а҆ще о҆стáвитсѧ Ѡ тако́вого, паки да ґ҆рѣ҆ньствꙋѥть. А҆ще ли҆ нн҃, т҃ѳ҃ да ѧзвраже́нь бꙋ́детъ. Ґ҆рѣ҃ Ѧли҆ дїаконь мы҃тоѧ҆́тво҃ѧ, Ѧли҆ да о҆стáвитсѧ Ѡ тáковаго, Ѧли҆ да ѧзвраже́тсѧ. Ґ҆рѣ҆и кѡ зло глаґолѧи, Ѧли҆ ѧграѧи, Ѧли҆ да
х҆
о҆стáвїѧ Ѡ сѝцевыи, Ѧли҆ да ѧзвраже́тсѧ.
а҆
Ґ҆рѣ҆и а҆ще ѧспáднетъ въ блѫ́, Ѧли҆ мѫ́желѡ́жьство҃, Ѧли҆ гáдѡ҃, Ѧли҆ скѡ́тѡ҃, да Ѡлѡ́жи҃тсѧ тáковыи Ѡ а҆́ргїа. А҆ще ли҆ кто҃ не
х҆
ѥ҆ще по҃ сн҃и. Ѧ вѣсн о҆браще́тсѧ, да несмѣ́етъ пристѫ́пити на ґ҆рѣ҆́йство. Ґ҆рѣ҆и лѣжа, Ѧли҆ вѣдѧи, Ѧли҆ клевѣщѧ, да о҆стáвитсѧ Ѡ тáково҃, Ѧли҆ да ѧзвраже́тсѧ. Ґ҆рѣ҃ ѩже а҆ще ка́ко ви
а҆
лю́бо рѣшты граскы Ѧ кнѧжскыѧ а҆ще твóрити Ѧ вѣни хóдити, Ѧ прихóдити на съвѣ́ры
х҆ х҆
прю́сты лю́ди, Ѧли҆ кнѧ́жьскы,
а҆
кро́мѣ тáкмо а҆ще ноу́жа нѣкаа вѣдѣ҃ ѣмоу҆ тако́выи, Ѧли҆ да ѕ҆ѧвраже́тсѧ Ѧли҆ да о҆стáвї҃ сѧ
х҆
Ѡ такѡ́выи. Ґ҆рѣ҆и а҆ще въ попѡ́вствѣ ско҃, Ѧли҆ о҆слѣпѣ́ть Ѧли҆ о҆хроме́ѥ҃, Ѧли҆ кѣсѡ́вскаа-
с҃
вѡ́ле найдѣ҃ ѥго, да о҆стá-

amestecat cu minciuna şi lăcomia şi mai mult e neguţătorind decât fornicând; iar de se lasă de atare, iar să preoţească. Dacă însă nu, acela să fie scos. Preotul sau diaconul neguţătorind: sau se lasă de atare, sau să se scoată. Preotul care glăseşte rău, sau joacă, sau se lasă de unele ca acestea, sau să se scoaţă. Preotul dacă cade în curvie, sau sodonie, sau cu gadină sau cu dobitoc, să se lase atare de leturghie. Iar dacă cine-va nu e încă popă, şi se află în astea, să nu cuteze să păşească la preoţie. Preotul mincinos, sau gălcevitor sau clevetitor, să se lase de atare, sau să se scoaţă. Preotul care dacă caută să lucreze orice muncă cetăţenească sau boereşte umblă la ei, şi merge la sobor cu oameni de jos sau de neam, afară numai dacă va fi vre-o nevoe oare-care de acelea pentru

---

κθ'. Ἱερεὺς πραγματευόμενος, πολυπλασιάσαι τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, ἀποβαλέσθω, ἐπειδὴ γὰρ τὸ ψεῦδος συντόμως συμμίγνυται, καὶ τῇ πλεονεξίᾳ συμπέφυρται· καὶ χείρων ἐστὶν ὁ πραγματευόμενος ἢ ὁ πορνεύων. καὶ εἰ μὲν πέσῃ τοῦτο, ἀφεθήσεται.

λ'. Ἱερεὺς ψευδομαρτυρῶν, ἢ καταδίδων, ἢ καταλαλῶν, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

29. Preotul neguţătorind spre a înmulţi argintul său, să se depărteze. Căci se amestecă străns cu minciuna şi se uneşte cu lăcomia; şi mai rău este neguţătorul de cât adulterul; şi dacă se întâmplă aceasta să se scoaţă.

30. Preotul mărturisind fals, sau dând bani cu dobândă sau clevetind, ori să se lase ori să se caterisească.

www.dacoromanica.ro

mearge în săbor cu oameni proşti, sau cu boiari, alegând fără de o nevoe oare-carea de-i va fi lui, unii ca aceia, ori să se scoată, ori să se lase de unele ca acealia.

Preotul întru preoţia lui de va orbi sau va schiopa, sau va veni o boală drăceascâ spre dinsul, să se lase de dumnezeiasca leturghie, iară alte molitve să le umple.

Aşijderea şi cine va avea vre o vină, sau orb de va abiia vedea, sau schiop, sau vre o mână uscată, sau stricat, sau surd, sau fiiu de a treia nuntă, sau născut în amestecăciune de sănge, de unii ca aceştea toţi să nu cuteaze a se chemarea preoţi. Oare ce episcop pentru plata de va pune un popâ ca acela, să se scoată amândoi, şi acel episcop şi acel popâ. Popa acela ce va lucra şi va face, ca să se fereascâ de cuvinte mueresci, ca să's socotească vistiiariul sufletului nefurată, şi să nu se laude de curăţie, ca să nu piarză ce are.

вытсѧ ѿ бжтвныѧ лѵ҃ргїѧ, а҆ прѡ́чаѧ мо́литвы да сврѣ́шаѣ҃.

А

Та́коже же и҆ а҃ще кто и҆ма́ть поро́кь, и҆ли сл҃къ і҆два҃ ви́дѧ, и҆ли хро́', и҆ли соу́хорѧ́кь, и҆ли

Х

прока́женъ, и҆ли глоу́, и҆ли трѝкра́чна мѣ́жа снь҃, и҆ли кра́во мѣ-

А Х

шѣ́ніа рожє́нїе, ѿ та́кѡвыи ѡ҆ч-

Х′

сѣ҃ да не смѣ́етъ кы҆ і҆ере́нствѹ

є҃ с҃

нарє́їи. А҃ще котѡ́рыи і҆пко́пь

А

лѧзы ради́ поста́вить та-

кѡ́вого по́па, да и҆звръ́же҃тсѧ

Х с҃

и҆ ѡ҆ вѡ́и и҆ тѣ҃ і҆пко́ и҆ по́пь

тѣ҃. І҆ере́и дѣ́йствѹѧи да сѣхра-

А Х

нитсѧ ѿ вє́сѣ женскы; а҆ко

сѣблюдѣтъ скро́вище дш҃е́вное

некра́домо, и҆ да нєхва́литсѧ

т′

о҆ дѣтѣ́, да не і҆же и҆ма по-

гѹ́бить. І҆ере́и, а҃ще прѣлюбо-

дѣ́етъ жена҆ є҆го҆, а҆тѣ҃ неѣ́, то҃

да слоу́житъ і҆ере́и. А҃щели кто

ска́жє҃ ємѹ҆ о҆ нє́и, да о҆ста-

вѣ́тсѧ слоу́жити, и҆ да и҆мѣетъ

а҃ще и҆стина є҆ о҆ нє́и; да а҃ще ви́-

дить свои́ма о҆чи́ма, то́гда да

el, sau să se scoată sau să se lase de atare. Preotul dacă în preoţia lui, sau orbeşte sau schiopează sau îi vine o boală drăceascâ, să se lase de dumnezeiasca leturghie, iar celel'alte rugăciuni să le facă. Tot astfel şi dacă cineva are vre-o vină, sau orb abia văzând, sau schiop, sau mănă uscată, sau lepros, sau surd, sau fiindui a treia nuntă, sau rod din amestecătură de sânge, din toţi atari să nu cuteze să se cheme la preoţie. Dacă vre-un episcop pentru plată pune un aşa preot, să se scoată amândoi şi acel episcop şi acel preot. Preotul lucrând să se ferească de vorbiri femeeşti; ca să păzească comoara sufleteaşcă nefurată, şi să nu se laude de fecioria lui, ca să nu piardă ce are. Preotul, dacă femeia lui e adulteră, iar el nu ştie, a-

λα′. Ἱερεὺς ἀφότου ἱερεὺς γίνεται, καὶ συμβλήσεται αὐτῷ ἀνάγκη, ἢ τυφλωθῇ, ἢ κουτζωθῇ ἢ τὸ ἀδελφικόν τι γένηται αὐτῷ, μὴ παυσάσθω τῆς λειτουργίας . . . . . Ὁ δὲ ἔχων τὴν ἀσθένειαν, ἱερεὺς αὐτὸς μὴ χειροτονούμενος

λϐ′. Εἰ δὲ τοῦτο γέγονεν διὰ φιλοδωρίας παυσάσθω καὶ ὁ χειροτονῶν καὶ ὁ χειροτονούμενος.

31. Preotul de când s'a făcut preot, şi îi vine vre o nevoe, sau orbeşte, sau schiopează sau 'i vine ceva la fel, să nu se lase de leturghie . . . . iar cel ce are boala, acel preot să nu se hirotonească.

32. Iară dacă aceasta s'a întâmplat din cauza iubirei de daruri, să se lase şi cel ce hirotoneşte şi cel hirotonisit.

www.dacoromanica.ro

Preotuluĭ, de-i va curvi muiarea lui și el nu va ști, acela să preoțească; iară să-i va spune nescine de dinsa, să se lase de preoție și să cearce oare iaste adevăr de dinsă; deci de va vedea cu ochi lui, atunce să o lase, și acela întru răbdare să petreacă și iară să slujască; iară de va lăsa aceaia și iară cu altă muiare va cadia, să se lase de liturghie și să se pricestuiască ne oprit; iară de'ș va avea muiarea lui, așijderea certare să aibă; iară la moartea lui să se precestuiască ca și alți preoți, cum se cade preoției; iară de se va tămpla mai nainte de el să moară preuteasa lui, și nu să va atinge de alta, acela fără certare să preoțească; iară de va fi și vie, și nu va putea însuș să o prinză cu acel bărbat la arătare, să nu slujască, nice să o lase, că însuș domnul nostru Is. Hs. grăiaște că oare cine'ș va lăsa muiarea lui, alegând fără cuvinte de curvie, și se va însura cu altă preface curvie, că iată de toți oamenii grăiaște; iară diaconului de i se va tămpla de cia, să nu mai întreabe, ce cum am zis de preotul, așa grăim și de diaconul.

(7) Diaconul de se va spurca în gură, să se scoată aciasta, iară să știĭ că iaste mădulariul celŭ de rușine de josŭ, iară de-ș cela preot să slujască. Iar dacă cine-va îi spune de ea, să se lase de slujit și să caute dacă e adevăr de ea; dacă vede cu ochii lui, atunci să o lase pe ea și acela întru răbdare să petreacă slujind iară. Dar dacă lăsând pe aceia iar cu altă femee cade, să se lase de leturghie, și să se pricestuiască neoprit. Iar dacă are femeea lui, atunci are oprire, iar la moartea lui să se îndrepte ca și ceilalți preoți, cum se cade preoților.

Iar dacă se întâmplă ca înainte de acela să moară femeea lui, și dacă de alta nu se atinge, acela să preoțească fără oprire, iar dacă va fi și în viață, și nu poate însuși să o prindă cu acel bărbat, să nu slujească nici să o lase; că însuși Domnul nostru Iisus Christos grăește: că dacă cine-va lasă femeea sa, fără cuvânt de adulter, și se însoară cu alta face adulter, că iată de toți oameni-se grăește; iar diaconul dacă se întâmplă, de ai ceasta să nu se întrebe, ci cum am zis despre preoție, așa și despre diaconul, grăim: Diaconul în gură spurcându-se, să se scoată, se zice partea rușinoasă.

Dacă pune rușinea în gura femeei și va fi scurgere. A-

www.dacoromanica.ro

va pune rușinea în gura mueriĭ, și va fi cureare, ce să tălcuiaște spurcată în gură, deci eŭ de aceaia nu scriu, deaciĭ să ști la arătare, cela ce va face aceasta, să ia ispovedire cu Dumnezeŭ și să i se socotească cu aleagere.

Preotul de va curvi, să să scoață; iară muiaria luĭ de va vrea să-l lase, pentru înțelepțiia eĭ, să nu se spurce cu nusul, în voia eĭ să fie, ce însă de nu va pohti altŭ bărbat; iară de va lasa curviia acelŭ popă, elŭ să petreacă cu muiarea lui; așijderea și diaconulŭ și cetețulŭ, de li se vor tămpla că am scrisŭ noĭ, că muiarea n-are puteare cu trupul ei; așijderea și bărbatulu n-are puteare cu trupul luĭ; ce bărbatul eĭ biruiaște cu trupul eĭ, așijderea și muiarea biruiaște pre trupul bărbatuluĭ ei, că direptŭ aceaia grăiaște Dumnezeu, că săntu amândoi un trup, că ce au împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă; direptŭ aceaia înpărțire nice într-un chip să nu fie, între bărbatŭ și între muiare, alegăndŭ fără de o nevoe mare; și aciasta cu săborul, că fieș ce păcatŭ

Сѣ тлѣкѣѣтсѧ вѣ оу҃стна ѳскврѣ́нвыисѧ. а҃зъ оу҃ко не
пи́шж. та а҃вѣ҃н а҃вѣ҃. сѣдѣ́вын же тѣ҃ а҃ прнѣ́млѧ и сѣ
ѣ҃мѣ а҃сповѣ́данїе, да рассѧ́дитъ: і҃ерѣ́н а҃ще блѧ́дитъ, да а҃звръ́жетсѧ, а҃ жена і҃гѡ а҃ще хо́щетъ
ѳстáвитн і҃гѡ цѣломꙋ́дріа радѝ своі҃гѡ, да нескврънн҃ѧ́тсѧ, сѣ нн҃
вóлѣ ѣн бѧ́дн, нѫ́ а҃ще йного
мѧ́жа невъзмо́щетъ. І҃ще ли же
тѣ҃ і҃ерѣ́н ѳстáвитсѧ блѧ́да, тѣ҃
да прѣкы́ваѣ҃ сѣ же́ножѣ своі҃ѫ.
Тáкоже а҃ дїáконъ а҃ чѣ҃ц҃ъ, а҃ще
прнключн҃сѧ, пнсáхѡ҃ бѡ҃ мы
а҃ко жена неѧмáетъ влáсти на
тѣлѡ҃ ѣ҃ѫ, тáкоже же а҃ жена не а҃-
лꙋ҃ влáсти на́ тѣлѡ҃ свои҃, нѫ́-
мѫ ѣ҃ѫ влáдѣ҃ на тѣлѡ҃ ѣ҃ѫ, тá-
коже же а҃ жена влáдѣ҃ на тѣлѡ҃
мѧ́жа своі҃гѡ. Сѣ҃ радн̀ бѡ҃ рѣ҃ Гѣ҃:
а҃ бѧ́дѫ о́ба́ вѣ плóтъ ѣ҃дннѫ,
ѣ҃же оу҃ко Бг҃ъ сѣвѣкоу́пн, чл҃кѣ
да не разлꙋ́чаѣ҃, тѣ҃же разлꙋ́-
ченїа нникáковаже да не бѧ́детъ
мі́жоу҃ женóжѣ а҃ мѧ́жѣ҃, кромѣ҃
тѫ҃ѫ велúкомъ нѫ́жѫ, а҃ сѣ҃ сѣ-
вы́рѡ҃, вѣсѣ҃к бѡ҃ грѣ҃ крѣ҃ком

ceasta se tâlcuește în gură mănjită. Deci eu nu scriu. Când vezi pe față, cel ce face aceasta să ia spovedanie cu Dumnezeu, ca să se socotească Preotul dacă curvește, să se scoată, iară nevasta lui dacă vrea să-l lase pentru cuminținia ei, să nu se mânjească, să fie în voia ei, însă dacă nu caută alt bărbat. Iară dacă acel preot se lasă de curvie, atunci să rămâe cu femeea lui. Tot așa și diaconul și citețul, dacă li se întâmplă, că am scris noi că femeea n'are putere pe trupul ei, tot astfel și femeia (sic) nu are putere pe trupul său, ci bărbatul ei e stăpân pe trupul ei, asemenea și femeea e stăpână pe trupul bărbatului său. Pentru aceasta a zis Dumnezeu: și să fie amândoĭ într'o carne, iar ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă, pentru aceia despărțire nicĭ într'un chip să nu fie între femee și bărbat, afară numaĭ de mare nevoe și aceasta cu sobor, căci tot

λγ'. Γέγραπται γὰρ παρ' ἡμῶν· Ἡ γονὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ὁ ἀνήρ. διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ κύριος· ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Οὓς ὁ θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέσθω. Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους εἰ μὴ ἐκ συμφώνου. Πᾶσα ἁμαρτία, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιου σῶμα ἁμαρτάνει.

33. Căci e scris de către noi: Femeea nu are stăpânire pe trupul său, ci bărbatul. Pentru aceasta a zis Domnul: Va fi amândoi într'o carne. Pe care Dumnezeu îi a unit, omul să nu-i despartă. Nu vă lipsiți unul de altul, dacă nu prin învoială. Tot păcatul e afară din trup: iar cel ce curvește, păcătuește față de trupul său.

www.dacoromanica.ro

afară iaste de trup; iară cela ce curveaşte în trupulŭ lui greşaşte.

Aciastă leage am pus den învăţături sfinte, căte am pus să le socotiţi pre amăruntulŭ, că spre aciasta să tocmiră; şi vă aduceţi aminte de cuvântul Domnuluĭ cum au zis, că de veţi erta greşalele oamenilorŭ erta-vă-va şi voao părintele vostru celŭ den ceriŭ, cum ne-au zis noao, că oare căte veţĭ legà pre pământŭ, fi-vor legate şi în ceriŭ; şi oare căte veţĭ dezlegà pre pământ fi-vorŭ dezlegate şi în ceriŭ; iară de ceia ce săntŭ clevetnici şi hulitori în ciastă lume, lua-vor judeţul lui Dumnezeu şi măniia lui Dumnezeŭ, ca şi ceia ce clevetiià mainte pre Moysi.

De părinţi şi de feciori pravila.

(8) Părinţii feciorilorŭ lorŭ într-un chip să le împarţă dentru strănsoarea lorŭ, nu unul să-l mai iubească iară pre altul să-l

тѣла є, а блѧдѧ и въ своѥ тѣлосъгрѣшаѥ. Сіѥ законоположніѥ сто҃мъ заповѣдѣ҃лн полѹжнхѡ҃, съблюдѧнтѥ бпасно, насѣ бѡ҃ и съчннѧшѧ.И помннѧнтѥ Га҃ гл҃ѧщма: ѣщѥ ѡставѧтѥ чл҃кѡ съ грѣшенїа, бстѧвѧ҃т и ва҃ ѻц҃ъ ва҃ нбнѹн рекын на҃: ѩко ѣ҃лнка ѣщѥ свѧжетѥ на земли, бѧдетъ свѧзанъ на нб҃сѣ; и блнка ѣщѥ разрѣшѧтѥ на земли, бѧдѧ҃тъ разрѣшена на нб҃сѣ. Й ѩже бклеветавын и хоулнлн настожщаго, прнѧмѧ҃т сѧ Бжїн и гнѣвъ Г҃нъ, ѩже прнѧтъ бклевётавын дрёвле Моѷсеа. в. гла. н҃.

Ѻрѡдантелѥ и ѡ чѧдѣ прѧвнло.

Рѡдантелѥ чѧдѡ҃ свон҃ рѧвно разѣлѣ҃ и҃ своѧ стѫжанїа, не ѣдинного любнтн, адроугаго ненавндѣтн.

păcatul e afară din trup, iar curvarul în trupul său păcătueşte. Această legiuire din sfintele legiuiri am aşezat-o, păstraţi-o cu îngrijire, căcĭ pentru aceasta s-a şi făcut. Şi amintiţi-vă pe Domnul zicând: dacă veţi ierta oamenilor greşalele, va ierta şi vouă Tatăl vostru ceresc, zicându-ne: că orĭ câte veţĭ lega pe pământ, legate vor fi şi în ceruri; şi ori câte veţi dezlegà pe pământ vor fi dezlegate şi în cerurĭ. Iară cel ce cleveteşte şi huleşte *pe cel maĭ mare*, va lua judecata luĭ Dumnezeu şi mănia Domnuluĭ, care a luat-o ceia ce au clevetit mai nainte pe Moise. 2 Cap. 50.

Lege despre părinţĭ şi copii.

Părinţii copiilor lor egal să le împartă averea lor, nu să iubească pe unul, iar pe altul să-l urască.

λδ'. Ταύτας νομοθετείσας ἁγίας ἐντολὰς προσέχετε εἰς τὸ τεταγμένον· καὶ μνήσθητι τοῦ κυρίου εἰπόντος· Ἐὰν ἀφῆσητε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. καὶ ὅσα ἐνδήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ.

34. Aceste porunci sfinte legiuite urmaţi-le după aşezare; şi amintiţi-vă de Domnul cel ce zice: Dacă iertaţi oamenilor greşalele lor, vă va ierta şi Tatăl vostru ceresc, şi câte vei lega pe pământ, vor fi legate şi în cer.

λε'. Ὁ καταλαλῶν τὸν πρωτεύοντα, λήψεται τοῦ θεοῦ κρίματα, καὶ ὀργὴν ἣν ἐδέξατο ἡ καταλαλεῖσα Μωϋσέως. τίς ὁ κληρῶν, καὶ τίς ὁ κληρονόμος;

35. Cel ce bârfeşte pe cel mai mare, lua-va judecata lui Dumnezeu şi mânia ce primi cea care bârfi pe Moise. Cine dă moştenirea, şi cine e moştenitor?

Περὶ γονέων καὶ τέκνων ἰσότητα. ρν'. Οἱ γονεῖς ἰσότητα τοῖς παισὶν ἀπονέμωσιν, καὶ μὴ τὸν ἕνα ἀγαπῶσιν, καὶ τὸν ἕτερον μισῶσιν. καὶ γὰρ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τοῖς πᾶσιν ἐμφυσήσας, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα τοῖς πᾶσιν ἐχαρίσατο, οἱ δὲ καὶ οἱ γονεῖς ὀργίζωνται, ἀλλ' ἀνόμως οὐκ ὀργίζωνται,

www.dacoromanica.ro

mai urĕscâ; că şi Domnul nostru Is. Hs. şi fii şi tănerii i-au răsădit, ceale văzute şi ceale nevăzute le-au dat; iarâ de s-arâ şi mănià părinţii, ce leagea nu să mănie.

Feciorulŭ de va grăì cuvinte réle părinţiloru şi cu nedireptate, cu moarte să moară; pentru ce că părinţii lui i-au dat lui luminâ şi viiaţâ; iarâ de se vor întoarce de acealia ce au făcut, să i se dea canonŭ de pocăinţâ după ai, ca şi tatâ-său, şi mumâ-sa să-l iarte; iarâ de va lua lemn şi va lovì pre tatâ-său, să i să tae mâna lui; feciorul de va scrăbì pre mumâ-sa, mai bine arâ fi lui să nu fie născutŭ; iarâ părinţii să-ş înveaţe feciorii întru frica lui Dumnezeu, că de-ş va iubì părintele feciorul lui, cu deadinsŭ să-l mai înveaţe pre dinsulŭ, ca să nu deprinzâ de în tinereaţe o nebunie ca aciasta fe-

Й бѡ І҃с҃ нашь І҃ї Хс҃ й чадѡ й існы҃ насадѣ є видимаа й невидимаа вѣ сѣ҃ подѣ҃ є҃; аще ж ли родителіе гнѣваѭсѧ нѫ҃ зако҃ негнѣваетсѧ.

Снѣ҃ оу҃бо аще хоу҃лить ѣли зло слѡвить рѡдителѣ своегѡ непрѣкѣно, съ мр҃тїѫ да бу҃мрѣть, понѣже родитель егѡ подалъ є ѥмоу҃ сѣ҃ѣ҃ й жи҃вотъ. Аще ли же покаѣтсѧ о н҃'же съ дѣла, да подасѧ ѥмоу҃ канѡ҃ покаанїѫ по лѣтѣ, ѩко да й Ѡц҃ѫ҃ егѡ й мт҃и егѡ простѫ҃ т҃. Ащелн же ѣмѣ҃' дрѣво й оу҃дарить Ѡца҃ своегѡ, да-Ѡсѣкочѣ҃сѧ ржкѫ҃ егѡ. Иѣ҃ аще о скрѣбить мт҃рь своѭ, лѣчше бѝ ѥмѣ҃ не родитисѧ; родителіежде да накаэѫ҃ѫ҃ своѭ чада вѣ стрѣсѣ Бжіи, любѧи бѡ родитѣ҃ своегѡ сна҃, прилѣжно накаэѣ҃ егѡ, ѩко да ненавыкше Ѡ ѭностн вѣ свои҃ боу҃ствѣ такова чада Ѡспѣпницн бѣдѫ҃.

Şi Dumnezeul Domnul nostru Isus Hristos şi în copiĭ şi în tineri a răsădit, cele văzute şi cele nevăzute tuturor le-a împărţit; iar dacă părinţii se mânie dacă legea nu se mânie.

Fiul dacă huleşte sau vorbeşte de rău pe părinţii lui pe nedrept, să moară de moarte,de vreme ce părintele lui îi a dat lui lumina şi vieaţa.Iar dacă se pocăeşte de cele ce a făcut, să i se dea lui canon de pocăinţă după ani, ca şi tatăl său şi mumă-sa să-l ierte. Iară dacă are lemn şi loveşte pe tatăl său, să i se tae mâna lui. Iar dacă scărbeşte pe mumă-sa mai bine îi era lui să nu se nască; părinţii să-şi înveţe copiĭ în frica lui Dumnezeu, că de iubeşte părintele pe fiul său, cu sârguinţă să-l înveţe pe el, ca să nu se deprindă din tinereţe în nebunia

Despre părinţi şi copii, egalitate (sic). 150. Părinţii să împartă deopotrivă copiilor, şi nu să iubească pe unul, şi să urască pe cellalt. Căci Domnul nostru Iisus Hristos pe toţi însufleţindu-i, a hărăzit tututor cele văzute şi cele nevăzute; şi dacă părinţii se mânie, nelegiuit să nu se mânie.

ρνα'. Εἴ τις υἱὸς ὁρίσειν τὸν γεννήτορα αὐτοῦ, ᾰ̓θικῷ θανάτῳ τελευτήσει. ἐπειδὴ τὸ φῶς ἐθιάσατο δι'αὐτῶν. εἰ δὲ μετανοήσει (ἐφ'ᾧ) ἔπραξεν, κανονιζέσθω κανόνα πρέποντα, ἵνα συγχωρήσει, χρόνον ἕνα.

151. Dacă un fiu insultă pe părintele său, să se sfârşească cu moarte infernală, de vreme ce lumina a văzut-o dela ei. Iar de se căeşte de ce a făcut, să se pedepsească cu pedeapsă potrivită, ca să fie iertat, un an.

ρνβ'. Εἀν δὲ χειρώσηται ξόλου, καὶ πλήξῃ αὐτὸν, χειροκοπείσθω.

152. Iar dacă ia lemn şi-l loveşte, să i se tae mâna.

ρνγ'. Εἴ τις ἄνθρωπος θλίψει τὴν μητέρα αὐτοῦ ἐν τινὶ, καλὸν ἦν εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ υἱὸς ἐκεῖνος.

153. Dacă un om mâhneşte pe mumă-sa în ceva, bine era dacă nu se năştea fiul acela.

ρνε'. Ὅτι ὡς αὐτὸν ἴδῃς, ἢ σοῦ γεγονότα, νουθετικὸς παρακάλει. καὶ εἰ μὲν εἰσακούσει σου, ὁ θεὸς αὐτὸν διατηρεῖ· ἐὰν οὐκ εἰσακούσει, αὐτὸς ὄψεται. ἢ σοῦ πράττεις.

www.dacoromanica.ro

ciorii să fie delungaţi, şi cându-ĭ veri vedea întru crescutul tău, ceartă-i şi-i roagă, ca de te vorŭ asculta, Dumnezeu-i va cruţa; iară de nu te vorŭ asculta, însuş acela să moară cu ce au făcutŭ. Iară părinţilorŭ celoru sufleteşti şi maicelorŭ mai mare cinste să li să facă, şi dragoste li se cade de cât părinţilor celorŭ trupeşti, că părinţii cei trupeşti, blestemul dezrădăcinează den temelie, iară cei sufleteşti sufletul pierdŭ. Iară învăţămŭ şi aceastea, nu fără de învăţătura luiDumnezeu, ce cu sfeatul lui şi cu înţeleageria, că verii săi să se socotească fieş carele, şi să se ferească să nu se însoare cătră dinşii, până în a patra rudenie; iară de iaste putinţă, şi până în a cincea siminţie să nu se însoare spre verii săi, că de aceştea sânt sân-

Аще ѥгда видиши ѥгѡ рáвна тисѧщи вáзраст҃о, накáзꙋѧ мóли; да ѧ҆ще слы́шит тѧ, Бг҃ѣ ѥгѡ да сдрáвиет҃ъ, ѧ҆ще ли́же тѧ не послꙋ́шаетъ, сѧ҆̀ тѫ҆ да ѹ҆мрéт҃ъ ѥ҆́же твóрите. Ахѵ́вный же ѿ҆ц҃ь

а҆ мт҃рь҆ вáщꙋшѧ чѧ вазва

ватн, а҆ любóвь побáет҃ъ, па҆̀ нежели тѣлéсныѧ родúтелиѧ҆̀, тѣлéсны бѡ̀ родúтелен клáтва а҆скоренѣвáет҃ъ ѿ҆ сновáнїа, а҆ҳѵ́овны дш҃ѫ погоꙋбѣ́т҃ь. Повелѣвáеѧ҆̀ же а҆ сѣ́ не без повелѣнїа Бг҃á, нѫ҆ сдѣ́тѡ҆̀ Бж҃ïѧ а҆ рáзꙋмѡ̀, ꙗ҆ко рождáкы своѧ҆̀ сдлю́даетъ, которынжо, а҆ блáдсти непосагáти кѣ нн҃ѣ, до д҃го рю́да. Ѥ҆́ще ѥ҆ мóщно а҆ до ѥ҆́гѡ рю́да нежéнитисѧ, на своѥ́гѡ ѫ҆жúка. ѿ҆

lui, aşà copii să fie alungaţi. Şi când îl vezi *pe el fiind în vârstă potrivită,* învăţându-l roagă-l; şi dacă te ascultă, Dumnezeu îl va cruţa, iar dacă nu ascultă acelea, însuşi acela să moară cum a făcut.

Taţilor şi mamelor sufleteşti mai mare cinste să li se dea şi dragoste li se cade, mai mult de cât părinţilor trupeşti. Căci blestemul părinţilor trupeşti desrădăcineazĕ din temelie, iar al celor sufleteşti sufletul îl pierde. Poruncim şi acestea nu fără porunca lui Dumnezeu ci cu sfatul lui Dumnezeu şi înţelegerea: ca rudele sale să se cruţe fiecare şi să se ferească a nu se căsătorì cu ele, până la al patrulea neam. Dacă e cu putinţă şi până la al cincilea neam să nu se însoare cu ruda sa, căci din aceasta se face ames-

155. Când vezi ca acesta, sau pe fiul tău, sfătuindu-l, roagă-l, şi dacă te ascultă, Dumnezeu îl cruţă; iar dacă nu ascultă, el va vedea; iar tu ai făcut a ta.

ρνς'. Τοῖς δὲ πνευματικοῖς πατράσιν καὶ μητράσιν, πλείονα τιμὴν καὶ ἀγάπην ἁρμόζειν ὑπὲρ τῶν κατὰ κόσμον.

156. Iar taţilor şi mamelor sufleteşti, mai multă cinste şi iubire să se dea decât celor de pe lume.

Περὶ κατάρας γονέων σαρκικῶν ρνζ'. Κατάρα πατρὸς οἴκοις χολάσει, ἡ δὲ κατάρα μητρὸς, ἐκριζοῖ θεμέλια. τῶν δὲ πνευματικῶν πατέρων ἡ ἀρὰ, τί ποίησει;

Despre blestemul părinţilor trupeşti. 157. Blestemul tatălui va răsturna casele, iar blestemul mamei desrădăcinează temeliele; iar blestemul părinţilor sufleteşti, ce va face?

ρνη'. Ὁρίζομεν δὲ καὶ τοῦτο, οὐ παρὰ γνώμην θεοῦ, ἀλλὰ τῇ βουλῇ καὶ τῇ γνώσει αὐτοῦ· ἵνα καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ οἰκειουμένας τιμᾶν ἕως τετάρτης γεννεᾶς. εἰ δὲ καὶ δυνατὸν πέμπτης, καὶ ἕκτης, καὶ ἑβδόμης· κατὰ τὸ διωρισμένον ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ ἀποστόλων μὴ γαμεῖν· διότι ἐξ αὐτῶν αἱμομιξίαι γίνονται.

158. Hotărâm şi aceasta, nu împotriva învăţăturei lui Dumnezeu, ci cu voinţa şi ştiinţa lui: ca şi pe rudele sale şi afinele sale să le respecte până la al patrul neam; şi dacă e putinţă al cincilea, şi al şaselea, şi al şaptele, după hotărîrea dela sfinţii părinţi şi apostoli, a nu se căsători, pentru că din aceştea se fac amestecări de sânge.

www.dacoromanica.ro

ge amestecat. Fărtatu-tău soru-ta să nu o ia; nice frate-tău pre sora frătatu-tău să nu se ia, că se grăesc fraţi sufleteşti, ce şi săntŭ pre sfânta evanghelie şi pre cinstita cruce; aşijdiria şi cumătrul cumătră-sa să nu o ia, iară de se va tămplà spre cumătră-sa sau spre feciorii ei spurcăciune, ce să dea Dumnezeu să nu se facâ, iară de va fi vr-un sfeatŭ drăcescŭ ca acesta, 5 aĭ, să se cearte şi să se căiascâ numaĭ cu păine şi eu apâ, şi deaciia să nu se mai vazâ unul cu altulŭ; nice naşu-tău soru-ta sau fratele, nice naşa frate-tău, sau sora-să se ia, că iatâ iaste sănge mestecat: o mie de talere se grăiaşte tarul păcatelorŭ.

Să neştine va spurcà muiarea tătăini-său, ce iaste maştehâ-sa, să se canonească 9 ai, să mănânce secŭ, iară sămbăta şi dumineca şi marţi şi joi să mănânce untŭ de lemnŭ, şi să bea vinŭ, numai într-aceale zile, şi se facâ, în tóte zilele căte 36 metanii.

сѣго бѡ крⷭ́во мѣшѣнїа бы́ваⷯ: Дхѡвнаго бра́та своѥго сѣстрж невзя́матн, нн̀ крⷭ̃твоѥго дх̃о́внаго бра́та сестрж твоѭ, да невзя́маѥ̃. бра́та гл̃ѥ̃ дх̃о́кна, и҆же бы́ваетъ сѣ҇ѡ ѝ҆ѵлі́емь, а҆ ѝ҆ чтны̑ ктѡ̀, та́коже же ѝ҆ коу́ма своѥго коу́мицж невзя́матн, нн̀ коумі́чи на крⷭ̃нѝ сѣ́стрж ѥ̃ж. ѝ҆ре́лй же на своѭ коу́мицж слоу́чⷭ̃нсѧ ѝ҆лѝ на чⷭ́до ѓж о҆скврⷯнѣнїе, ѐже і҃ѕ҃ Бх̃ да не сътвѡ́рнтъ, ѝ҆ре́лн же нѣ́какако кра́жїемь навѣ́тѡ̀ бѫ́детьсѧ ѐ а҃ѕ҃, да запрѣ́тнтсѧ кадтнсѧ хлѣ́бѡ̀ тѫж ѝ҆ вожⷯ. ѝ҆ ктѡ̀моу да не пакы дроу̑ дроу́га зрⷯ̃; нѣ́же крт҃лѣ̀ своѥго сѣстрж ѝ҆лѝ бра́та, нн̀ крт҃ни́чнна бра́та ѝ҆лѝ сѣ̀стрж вкзя́матн, ѝ҆ сѐ бѡ̃ кра́вомѣшенїе ѓ҃. та́мж тала́нтъ брѣ́мя грѣхѡ́вное ѓ҃лѣ́ть. И҆же ѝ҆ре́ ктѡ̀ ѡскверⷯ́нитн женж ѿца̀ своѥго, ѐже с҃ ѧ҆ ма́ирѣха, да ѿлѧ́чⷭ̃нсѧ ѿ цр҃ко́ве ѕ҃ лⷯ̃ѣ҃ соу́хо ѝ҆дѣнїемь, а҆ в сⷯ̃ ѝ҆ в не, вто̀ ѝ҆ к чⷭ́е, даѥ̑стъ ма́сло древе́ное, ѝ҆ вннѡ да пи́етъ, вх тꙋ́ма та́кмо дн̃н. ѝ҆ датвѡ́рⷯ̃ по вѣсѣ̀ дн̃н, лѕ҃

tecare de sânge. Fratele sufletesc să nu ia pe sora fratelui său nici fratele fratelui tău sufletesc pe sora ta, să nu o ia, se zic fraţi sufleteşti, ce se fac pre sfânta evanghelie, şi pre cinstita cruce, tot astfel şi cumătrul să nu ia pe cumătra lui, nici pe fratele cumătrei nici pe sora ei. Iar dacă se întâmplă spre cumătra sa sau spre copilul ei spurcăciune, ce să dea Domnul D-zeu să nu se facă, iar dacă prin vre-un sfat viclean va fi acesta, 5 ani să fie sfătuit a se pocăĭ numaĭ cu păine şi apă. Şi de aceia unul pe altul să nu maĭ vadă; nicĭ pe sora sau fratele naşuluĭ său nici pe fratele, nici pe fratele sau sora naşei să ia; căci la aceasta e amestecare de sânge; acestora o mie de talanţĭ se zice povara păcatelor: Iară dacă cine-va spurcă pe soţia tatălui său, care este vitregă,să se despartă de biserică 9 anĭ, mâncând sec, iar Sâmbătă, Duminecă şi Marţĭ, şi Joĭ să mănânce unt de lemn, şi

ρνθ'. Τὰ δὲ πνευματικά, οἷον ἀδελφοῦ ἀδελφὴν μὴ γαμεῖν, οὔτε ἀδελφὸν ἀδελφῆς· ἤτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς συντέκνου καὶ τῆς συντέκνης αὐτῶν γενήσεται μιασμός· ὃ μὴ δῴη θεὸς γενέσθαι τοῦτο πώποτε. δεκαπέντε χρόνοις ἐπιτιμάσθωσαν οἱ τοιοῦτοι· πλὴν ἐν ὄρτῳ καὶ μόνῳ ὕδατι· καὶ ἵνα μή καὶ ἀλλήλοις ὁρῶσιν. οὔτε τοῦ ἀναδόχου ἡ ἀδελφὴν ἢ ἀδελφόν. ἐπεὶ καὶ αὐταὶ αἱμομοιχείαι καλοῦνται, καὶ αἱμομιξίαι. ἐχέτωσαν ἐπιτίμιον, χρόνοις ε' μετανοίας ρ'.

159. Iară sufleteştile, asemenea să nu se cunune cu sora fratelui, nici cu fratele surorei; sau între cumătrul ei şi cumătra lor să se facă pată; Dumnezeu să nu lase să se facă aceasta vre-o dată. Unii ca aceştia să se pedepsească cincisprezece ani; dar cu pâine şi apă numai; şi nu se mai vadă unii pe alţii. Nici sau pe sora sau pe fratele naşului; căci şi acestea se zic curvii de sânge, şi amestecări de sânge. Să aibă pedeapsă cinci ani, mătănii o sută.

ρξ'. Εἴ τις ἐπὶ μητρειᾶς εὑρεθῇ, ἀφοριξέσθω τῆς ἐκκλησίας, χρόνοις θ', ξηροφαγῶν, καὶ ἀπεχόμενος ἀπὸ οἴνου καὶ ἐλαίου, δευτέραν καὶ τετράδην καὶ παρασκευήν, ποιῶν μετανοίας καθεκάστην λε'.

www.dacoromanica.ro

Iarâ de să va întoarce spre soacrâ-sa, să canoneascâ 15 leatŭ, şi toate zilele căte 160 de metanii.

Iarâ spre moaşa soacrâ-sa, ce să zice spre muma socrâ-sa, să aibâ canon, 7 aï, metaniï 29.

Iarâ cine se va chema preacurvariu, ce iaste cu sila, den care iaste preacurvie ceaia ce va strica fata, să or a şi lua dupâ aceaia,ce întâi umple preacurviia, dereptŭ aceaia să se pocăiascâ de preacurvie şi după aceaia să se cunune.

Preacurviia iaste cine va sili o muiare măritatâ, că iaste neputincioasâ. Derept aceaia o parte învăţăm să ia muiarâ, iarâ doao părţi bărbatul; iarâ de va fi fost cu voia mueriі şi a bărbatului întru în chip să li se dea canon.

поклонѣ: Їиже лі на тѣіметѫ своѫ ѻбрѣіщѣ сѧ, да запрѣщтсѧ тѣкмоуже канонѡ̀ ѕ̃ лѣ̃ на вѧсѣ дн҃ь, рѧ̀ поклѡ̀. Їиже лн же прѣ тѣіміѫ своѫ, да ѡлѧчнтсѧ тѣкоуже лѣ̃ѕ̃, по кло̀ кр҃. Прѣлюбодѣѧнїеже нарн́четсѧ ѓже насілѣѣть, коѥ̀н оу҆ко ѝ прѣлюбодѣѧнїе ѥ̃, ѓже ра стлйтн дв́ицѫ. ѝ їиже послѣднѧ́нмѣ̀ѫ, нѫ̀ прѣлюбодѣѧнїе прѣже скврашйлѫ ѕ̃, тѣже дапокаѣ̀сѧ ѡ̀ прѣлюбодѣѧнїн ѝ по то̀ давѣнчаѣтсѧ брáчно. Прѣлюбодѣѧнїе ѥ, ѓже наслѣѣтн женѣ мѫжатѣ, ѩко немóщнѣ сѫщнѣ́н. тѣ̀же ѓдйнѫ чѧ̀ да прїйметь запшѣдѣ̀ женѫ̀, а̀ дв̃ѣчáстн мѫ́жь; їиже лн по вóлн бѫдетъ мѫ́жоу ѝ женѣ. то̀ рáвно да бѫдѣ̀ йма:

să bea vin, numai în acele zile; şi să facă în toate 36 mătăniï. Iar dacă se găseşte cu *soacră-sa*, să i se dea acestuia canon 15 aniï, în fie care zi 160 mătăniï. Iaï dacă pe *soacră-sa*, să se desparţă tot astfel aniï 7, mătăniï 29. Preacurvie se zice cea cu sila, care aşa dar este şi ea preacurvie, care strică fata, şi dacă în urmă o ia, dar a săvârşit preacurvie, pentru aceea să se pocăiască pentru preacurvie, şi apoï sĕ se cunune cu cununie. Prea curvie este, când siluieşte femee măritată, cum este ea neputincioasă. Pentru aceasta o parte poruncim să ia femeea, şi două părţi bărbatul. Iar dacă va fi cu voia bărbatuluï şi a femeei, atunci egal să le fie lor:

160. Dacă cineva e găsit cu vitrega, să fie afurisit din biserică 9 ani, mâncând uscat, şi abţinându-se dela vin Luni şi Miercuri şi Vineri, ale căror mătănii în fiecare zi 36.

ρξδ′. Εἴ τις ἐπὶ πενθερᾶν αὐτοῦ, χρόνοις ιε′. μόνον ἐν ἄρτῳ καὶ ὕδατι, ποιῶν καθεκάστην μετανοίας ρξ′.

162. Dacă cineva cu socră-sa, ani 15, numai cu pâine şi apă, ale căror mătănii în fiecare zi 160.

ρξα′. Ὁ δὲ ἐπὶ τὴ μητρειοπενθιρᾷ, χρόνοις η′, μετανοίας κθ′.

161. Iar cel cu muma soacră-sii, ani 8, mătănii 29.

ρξγ′. Μοιχίαι γὰρ καλοῦνται, ἡ ἐπὶ βίαν γενόμεναι. μοιχεία τὸ παρθένον φθεῖραι βίᾳ. μὴ καὶ ὕστερον λαβῃ αὐτὴν ὁ βιασάμενος, τὰ τῆς μοιχείας ἐπιτιμάσθωσαν.

163. Preacurvii însă se zic, chiar făcute cu sila. Preacurvie, a strica cu sila fecioara; şi, de nu o ia în în urmă siluitorul, să se pedepsească cu cele ale adulterului.

ρξδ′. Μοιχεία ἐστὶν, τὸ εἰς ὕπανδρον ἐλθεῖν, καὶ βιασάμενος αὐτὴν. ὡς ἀπολότερον γὰρ κτίσμα, καὶ ὀλέσθαι ἡ γυνὴ, παρὰ τοῦ δημουργοῦ γενέσθαι. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἡμίση τῶν ἐντολῶν ἐπιτιμάσθω ἡ γυνὴ, καὶ τὰ δίμοιρα ὁ ἀνήρ.

164. Preacurvia este a merge la o căsătoritâ, şi siluind-o pe ea, căci e făptură mai slabă şi alunecă femeea, după cum a fost făcută de creator; şi pentru aceasta femeea să se pedepsească cu jumătate din cele poruncite şi cu îndoitul bărbatul.

www.dacoromanica.ro

Preacurviia iaste, ce e spre roaba lui şi spre cia slobodâ, şi spre ceaia ce va veni dentr-altâ parte, sau dentr-o laturi de pământu şi se va mutà în pământul unui boiariu, şi să va da cu trupul şi cu sufletul, pentru ce că scrie: voi, robi, cuceriţi-vâ domnilor voştri cu fricâ; deci direptŭ aceaia, cela ce strica fata, să ia canon 6 aĭ, iarâ la muiarea măritatâ, 5 ai şi metanii în toate zile 24, iarâ de cu roba-i, 3 ai, şi metanii 12 în zi.

De sănge mestecat, ce iale sănt 8.

(11) Intâiu amestecarea sângelui iaste mai grea, ce se va întoarce fiul spre mumâ-sa, ce Domnulŭ Dumnezeu să fereascâ să

Прѣлюодѣа́нїе є ѓже на рабы́ню свою́, а ѓже на сво-
А
зю́-
А′
нжж, а́лй на пришешжж ѿ йнж
Х
дужнѣгде, а́лй ѿ стра́ зе́мны,
Х
а́ прилага́ѣсѧ господи́ зе́мны.
прѣда́ж се́бе дш҃е́ а́ тѣла́ѡ. Поне́же пи́шѣ: ра́бы повинѹ́йтесѧ господи́ свои́ сѣ́ стра́хѡ. Тѣ́же ѡ҃бо расталы́ным дв҃и́цж, да прїи́мѣ́ кано́ѡ ѕ′а́ѣ́. А́ще ли на мжжа́тж женѣ ѓ′ лѣ́тъ покло́ѡ на вс҃ѣ́кь дн҃ь ѯ҃д′. А́ще ли на ра́бынѧ а́ѣ́ ѓ. покло́ѡ ѯ҃і′.

Ѳ крѣ́комѣшѣ́нїи, ѓже сх҃′ ѯ҃′. а҃ї. Пра́кое кра́вомѣшѣ́нїе ѓ
ж
тачи́шее, ѓже ѡ҃брѣ́стисѧ на своѭ мт҃рь, ѓже і҃ѕ҃ х҃ѕ҃ да сх-

Preacurvie este, ce e cu roaba sa, şi care cu slobodă, sau cu una venită de aiurea, sau din părţi de pământ şi se va muta în pământul unui boier, dându-se cu sufletul şi trupul. Fiind-că scrie: robilor supuneţi-vă stăpânilor voştri cu frică. Pentru aceasta dar cel ce strică o fecioară, să ia canon 6 ani. Iar dacă cu femee măritată 5 ani mătănii în fiecare zi 24. Iar dacă e cu roaba ani 3, mătănii 12.

II. *Despre amestecări de sânge, care sunt 8.*

Cea d'intâi amestecare de sânge şi mai grea, este a se aflà cu mumă sa; care să fereascâ domnul Dum-

ρξε′. Πορνεία ἐστίν, τὸ εἰς δοῦλον, ἢ εἰς ἐλευθέραν, ἐκτὸς ἔξω, ἐπεισερχομένους, τινὶ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν κατοίκων τῆς γῆς, καὶ συμμίγνυσθαι ταύταις. διὰ γὰρ τοῦτο δέδμηνται τοῖς κυρίοις αὐτῶν, καὶ ψυχῇ καὶ σώματι· ἵνα μὴ δεῖ αὐτὰς ἐξουσιάζειν· ὡς γέγραπται οἱ οἰκέται, ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις· οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς.

165. Curvie este, ce e cu roabă, sau cu liberă de aiurea venind, la unul din negustori şi din locuitorii pământului şi se amestecă cu acestea, căci prin aceasta se leagă de stăpânii lor, şi cu sufletul şi cu trupul, că nu trebue să fie stăpâne ele; cum e scris: slugi, fiţi supuse cu toată teama stăpânilor; nu numai celor buni şi îndurători, ci şi celor mânioşi.

ρξς′. Καὶ εἰ μὲν τὴν παρθένον φθείρει, κανονιζέσθω χρόνους η′.

166. Şi dacă strică fecioara, să se canonească 8 ani.

ρξζ′. Ὁ δὲ εἰς ὕπανδρον, χρόνους ζ′, μετανοίας κδ′ Ὅτι αἱμομιξίαι εἰσίν.

167. Iar cel cu căsătorită, ani 7, mătănii 24. Că sunt amestecări de sânge.

Περὶ τῶν πρώτων καὶ μεγάλων ἁμαρτιῶν καὶ μίξεων. ρξη′. Ἡ πρώτη αἱμομιξία καὶ βαρύτερα, τό εἰς τὴν ἰδίαν μητέρα εὑρεθῆναι· ὃ μὴ δῴη ὁ θεὸς τοῦτο γενέσθαι πώποτε ἔστι γὰρ ἡ ὑπόθεσις καὶ ἔγκλημα τὸ λεγόμενον. καὶ εἰ συμβῇ τοῦτο γενέσθαι· ἀνάγκη γὰρ τὸ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· ὁ γὰρ ἐχθρὸς ἡμῶν, καὶ ἀποστάτης διάβολος, πάντοτε τῇ ἐμῇ ἀπολείᾳ χαίρει, σπονδάζων σὺν αὐτῷ κατατάξαι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ἐπιτιμάσθωσαν γοῦν χρόνους κ′. μετανοίας καθεκάστην φ′. ἐν ἄρτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι καθὼς ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς, τῷ Μωυσῇ λέγων· οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις· οὐ καταλαλήσεις. τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ ἔστῃ πολυχρόνιος. καὶ εὖ σοι μένηται· καὶ τὸ πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

www.dacoromanica.ro

nu fie aceaia, că se grăiaşte şi greşală mai mare aceasta, ce de nevoe iaste aciasta de vine sminteală, iară de să va tămplà cumva a fi, că vrăjmaşulŭ nostru diavolulŭ, şi delungat de Dumnezeu, ne părăsit se bate de pururea de perirea oamenilor, nevoiaşte să aducă rodul omenescŭ întru perire, pentru că învăţă Domnulu Dumnezeu pre Moysi, să nu ucizi, să nu furi, să nu faci preacurvie, să nu minţi, cinsteaşte-ţĭ tată-tău şi mumâta, şi de aproapele tău ca însuţi tine.

Al doile sănge amestecatŭ iaste de să va afla tată cu fata lui; dirept aceaia aceaste doao amestecăciuni de sănge să se desparţă, şi 20 de ai să se pocăiască şi metanii în toate zile căte 366.

Al treile sănge amestecatŭ, de să va afla frate cu soru-sa, 15 ai să aibâ

хранѣ не бѹ́тисѧ. Ѩиже а҃ сгрѣшє́нїа вє́щь ѥ̑, глаго́ти ѡ҆ сє́, нѫ́ невóлѣ ѥ̑ прїи́ти ѡ҆сѣ́ соблазнѣ̑, а҆ще ли́же како приключитсѧ бы́ти, вра́гъ на̑ діа́во҆ а҃ ѡ҆стáпникъ Бж̑їн, не прѣстáетъ ратовáтисѧ вьсє́га ѳ҆ пáгъбѣ чл҃вчт҃кѝ, поспѣшаѭ сѫ вє́сти ρѡ чл҃вкѹ́и вь погѹ́бє̑. За нѣ Гⷭ Бⷭ повелѣ Моусє́ѡ̑, да не оу҆би́еши, да не ѹ҆кра́деши, да не прелю́бы сотвóриши, да не слажє́ши, чⷦ́ти ѻ҆ц҃а своє́го а҃ мⷱтє̑ своѭ, а҃ искрьнѣ́го своє́го ѩ҆ко са̑ сє́бе:

ѕ҃′ Етвóрое же крáвомѣшє́нїе ѥ̑, а҆ще ѻ҆цъ̑ съ дъщє́рїѭ ѳерáпїетсѧ, т҃ѣ же ѳеѡ҃сі̑ крáвомѣшенїа да ѡ҆лáчатсѧ, лѣ̑ ѯ҃′ кáтѣ̑, поклѳ̑ на вьсѣ́кь дн҃ь. т҃ѕ҃:

Трéтіе крáвомѣшє́нїе ѥ̑, а҆ще

nezeu să nu fie. Şi dacă este greşală mai mare, cum se zice de aceasta, de nevoie este să vie scandal; iar dacă cum-va se va întâmpla să fie, căci duşmanul nostru diavolul şi depărtatul de Dumnezeu, nu încetează să se bucure pururi de peirea omenească, ajutând să ducă rodul omenesc întru peire. După cum domnul Dumnezeu porunci lui Moise: să nu ucizi, să nu furi, să nu faci preacurvie, să nu minţi, cinsteşte pe tatăl tău şi pe muma ta şi pe aproapele tău ca pe tine însu-ţi.

2. A doua amestecare de sânge este: dacă tatăl se află cu fiica, pentru aceaste amândouă amestecări de sânge să se desparţă, ani 20 să se pocăiască, mătănii în fie-care zi 366.

3. A treia amestecare de sânge este: dacă fratele

Despre păcatele d'intâi şi mari şi amestecări. 168. Prima amestecare de sânge şi mai grea, a se afla cu propia sa mamă; să nu dea Dumnezeu să se întâmple aceasta vreodată. Căci este ipoteza zisă şi crimă; şi dacă se întâmplă să se facă aceasta, e fatal să vie şi scandalul: căci duşmanul nostru şi apostatul diavol, în totdeauna se bucură de peirea mea, dorind să mă aşeze cu el în focul cel vecinic. Se pedepsesc dar ani 20, mătănii în fiecare zi 500 cu pâine numai şi apă. După cum a poruncit Domnul Dumnezeu, zicând lui Moise: nu ucide, nu preacurvi, nu mărturisi strâmb, nu defăima; cinsteşte pe tatăl tău şi vei fi ani mulţi, şi bine 'ţi va fi; şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi.

ρξϑ′. Δευτέρα δὲ τοῦτο, ἐὰν πατὴρ μετὰ τῆς θυγατρός. ἐπιτιμάσθωσαν χρόνους τϑ′. ἐν ἄρτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι, καθεκάστην μετανοίας τξς′.

169. A doua este aceasta, dacă tatăl e cu fiica să se pedepsească ani 10, cu pâine numai şi apă, în fiecare zi 366 mătănii.

ρο′, Τρίτη δὲ αὐτῶν, ἐὰν ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφῆς, ἢ ἀνεψιὸς μετὰ θείας. ἐπιτιμάσθωσαν χρόνους τε′. ἐν ὄρτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι, καθεκάστην μετανοίας τλς′.

170. Iar a treia din ele, dacă fratele e cu sora, sau nepotul cu mătuşa. Să se pedepsească ani 15 cu pâine numai şi apă, în fiecare zi mătănii 336.

www.dacoromanica.ro

pocaanii, şi metanii căte 300.

Al patrulŭ sănge amestecatŭ, de să vor amesteca veri premari, pocaanii 12 ai şi metanii căte 170, în zi; iarâ al cincile, ai doi veri premari sau ai trei de să vor amesteca; dereptu aceaia să fie pocaania, al doil veri, 10 ai şi metanii căte 150 în zi, al treilveri, 8 ai, şi metanii 100 în zi.

Al şasele sănge mestecatŭ, ce am zisù mai nainte, fiiulŭ cela ce va spurcà patulŭ tatăni-său, ce se zice maştehâ-sa sau soacrâ-sa sau mătuşâ-sa.

Al şaptele sănge amestecatŭ, de vorŭ fi doi fraţi la o muiare, sau doao surori cu unŭ bărbatŭ; iarâ de va fi cu neştiinţă aceasta să se pocăiascâ 5 ai; iarâ de să vor şti 6 ai, metanii 60 în zi. Iarâ al optulŭ, de să va tămpla tatâ cu feciorulŭ cu o mu-

врⷭ҃ съ сѣ́строѫ сѫ́цѫ́ѫ ѣ́мⷭ҃ѵ
а҃ѣ́ ѥ҃, поклѡ҃ т҃.

ѣ

г҃.Четвѣ́тое кр҃ѣ́вомшѣ́нїе,а҃ще
прⷭ҃ѣ́вїи врⷭ҃тъчⷭ҃ѧ́дѣ́ смⷭ҃ѣ́сѧтсѧ,
а҃ѣ́ ѕ҃і, покло҃ р҃о.

д҃.Пѧ́тое же, а҃ще вторѝи врⷭ҃тъчⷭ҃ѧ́дѣ́, ѧлѝ трⷭ҃тѝи смⷭ҃ѣ́сѧтсѧ, тⷭ҃ѣ́ же да бѫ́детъ покаⷭ҃нїе втѡ́рыѝ врⷭ҃тъчⷭ҃ѧдо҃ а҃ѣ́ ѳ҃, поклло҃ рѝ, а҃ трⷭ҃тїѝ врⷭ҃тъчⷭ҃ѧдо҃ а҃ѣ́ ѝ, поклѡ҃ р҃;

е҃. Шѣ́стое кр҃ѣ́вомⷭ҃ѣ́шѣ́нїе ѣ҃,

ѧ

ѐже прⷭ҃ѣ́же рⷭ҃ѣ́хѡ҃, ѐже сн҃ъ ѳскврⷭ҃нѝѥ҃ ло́же ѻ҃цⷣ҃ своего́, сн҃ рⷭ҃ѣ́҃, мⷭ҃ѵ́цѣ́хⷭ҃ своⷭ҃, ѧлѝ тⷭ҃ѣ́цⷭ҃ своⷭ҃, ѧлѝ прⷭ҃ѣтⷭ҃ѵ́цⷭ҃ своⷭ҃:

ѧ

ѕ҃. Семое же кр҃ѣ́вомⷭ҃ѣ́шѣ́нїе, а҃ще дв҃ѣ́ врⷭ҃та ѥ҃дѝноⷭ҃ жѣ́ноⷭ҃ ѳ скврⷭ҃нѝтⷭ҃а҃, ѧлѝ дв҃ѣ́ сёстрⷭ҃ съ

ѧ

ѥ҃дѝнⷭ҃ѣ́҃ мⷭ҃ѵ́жⷭ҃а҃. да а҃ще не вⷭ҃ѣ́ѝтⷭ҃ѣ́҃ сѣ́ бѫ́дѣ, да ка́ѥтсѧ а҃ѣ́

ѧ

ѕ҃, а҃ще вⷭ҃ѣ́ѝтⷭ҃ѣ́҃ а҃ѣ́ ѕ҃ поклѳ҃ ѯ҃ на днⷭ҃:

ѝ҃. Ѳсмое же, а҃ще Ѿцⷭ҃ а сн҃ъ съ ѥ҃дѝноⷭ҃ жѣ́ноⷭ҃, ѧлѝ ѕ҃ѧ́ва fi cu sora sa ani 15, mătănii 300.

4. A patra amestecare de sânge, dacă verii primari se amestecă, ani 12 mătănii 170.

5. Iar a cincea, dacă verii al doilea sau al treilea se amestecă, pentru acestea să fie pocăinţă la verii al doilea ani 10, mătănii 150; iar la verii al treilea ani 8, mătănii 100.

6. A şasea amestecare de sânge este, care am spus maĭ nainte, când fiul spurcă patul tatălui său, ce se zice, cu vitrega sa sau cu soacră-sa sau *muma soacrâ-sei*.

7. Iar a şaptea amestecare de sânge doi fraţi spurcă o singură femee, sau două surori cu un bărbat, dacă va fi cu neştiinţă, să se căiască ani 5; iar de se vor ştì ani 6, mătănii 60 pe zi.

8. Iar a opta, dacă tatăl şi fiul cu o femee, sau

ροα′. Τετάρτη δὲ, ἐὰν πρῶτα ἐξαδέλφια μιχεοῦν χρόνους ιϑ′. ἐν ἄρτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι καθεκάστην μ τανοίας σν′.

171. Iar a patra, dacă verii primari se amestecă, ani 12. cu pâine numai şi apă, în fiecare zi mătănii 250.

ροϑ′. Πέμπτη δὲ αὐτῶν, ἐὰν δεύτερα καὶ τρίτα ἐξαδέλφια μιχεοῦν. τὰ δεύτερα, χρόνους ι′. μετανοίας ρν′. τὰ δὲ τρίτα χρόνους η′. μετανοίας ρ′.

172. Iar a cincea din ele, dacă verii al doilea şi al treilea se amestecă: al doilea ani 10 mătănii 150, iar al treilea ani 8, mătănii 100.

ρογ′. Ἕκτον δὲ τουτων, ὡς προειρήκαμεν, ἐπὶ μητροιὰν καὶ μητροπενθεράν. χρόνους η′. μετανοίας ρ′.

173. Iar al şaselea din acestea, cum am zis mai nainte, cu vitrega sau cu mama soacrei, ani 8, mătănii 100.

ροδ′. Ἑβδόμη γὰρ, ἐὰν δύο ἀελφὰς ἑνὶ ἀνδρὶ. εἰ ἐγένετο ἀγνοίᾳ, χρόνους ς′. μετανοίας λς′. εἰ δὲ ἐν γνώσει, χρόνους ὀκτὼ, μετανοίας ἐζήκοντα.

174. Iar a şaptea, dacă două surori cu un bărbat: dacă a făcut din neştiinţă ani 6, mătănii 36, iar dacă cu ştiinţă, ani opt, mătănii 60.

ροε′. Ὀγδόη δὲ, ἐὰν πατήρ καὶ υἱὸς εἰς μίαν γυναῖκα, ἢ γαμβρὸς καὶ πενθεράς. Ἐπιτιμάσθωσαν χρόνους ϑ′. μετανοίας ρ′.

175. Iar a opta, dacă tatăl şi fiul cu o femee, sau ginerele şi socrul, să se pedepsească ani 9, mătănii 100.

www.dacoromanica.ro

iare, sau ginere cu socrulŭ cu o muiare, 6 ai să se pocăiască aceştea, şi metanii 100 în zi.

(12) Deci învăţămŭ pre preoţi, şi pre toţi ceia ce ştiu carte, cându va vrea neştine să se ispovedească la duhovnicu său, să-ş scrie greşalele lui întru hărtie, şi să o dea duhovnicu-său ca nu cumva cu neştiinţă să uite şi să lase ceva de greşale; şi iară învăţămŭ pre duhovnici, să scrie în hărtie şi să-i dea nişte învăţături ca acealia cât va vrea să-ĭ dea; iară oamenii cei proşti, să grăiască gură cu gură câte un cuvântŭ; şi aşa să-ĭ lecuiască pre dinşii, şi cu cutremur să-i cerceteaze pre dinşii întru toţi aiĭ, se le aducă aminte de tocmeala ce le-au pus lor, şi să-ĭ înveaţe pre dănşii să nu grăiască cuvinte curmezişate popei sau diaconului, şi a toatŭ rândul bisearicii.

Ѧ тестѣ сѣ ѣдйноѫ женоѫ, да кажтсѧ сїѭ лѣтъ ѕ′. по-
ѳ
клѡ р′ на днь. вї. Запшвѣда-
А
й же їерею, Ѧ вседмь вѣирѣ кнйгы, ѧко ѣгдà хотатъ ѧспоовѣдатисѧ ѫховнѹ ѿцѣ, да напйсоуѫ которыижо на хартїи своà сѕгрѣшєнїа, Ѧ да подадѧтъ ѿцоу своємоу ѫхо-
А
вномоу, ѿ да неневѣнїѣ въ забкйни бставитъ чтô Ѡсѕгрѣшєнїи; Ѧ пакы заповѣдаѣ Ѡ цѣ ѫховнѣ. Ѧ напйсаны нахартїи да подадѧт тáкшвы запшвѣдн, ѐлнкы хóщетъ даати; Прѡстыѭ же чл҃кѡ оўсты къ оўстô глáти по ѣдйномоу
χ′
слóкѹ; Ѧ тáко врачевати н, Ѧ трётицеѫ въ всѣ′ лѣтѣ по-
χ′
скщати н, вспомѣнѹѧ ѭ′ полóженое ѭ′ прáкило, Ѧ оўчйтн н не прнко словйтн їерею Ѧ дїáкшнô, Ѧ всемоу рѹдоу

ginerele şi socrul cu o femee, să se căiască aceştia ani 6, mătănii 100 pe zi.

Cap. 12. Poruncim preoţilor, şi tutulor ce ştiu carte, ca ori când vroesc să se spovedească părinţilor sufleteşti, să scrie ori şi ce greşeli pe hârtie, şi să dea părintelui său sufletesc, ca nu din neştiinţă sa lase în uitare cevà din greşeli; şi iară poruncim părinţilor sufleteşti şi scrişi pe hârtie să dea asemenea porunci, câte vroesc să le dea; iar oamenilor proşti să le vorbească gură în gură câte un cuvânt; şi aşa să îi lecuiască pe dânşii, şi de trei ori în fie-care an să îi cerceteze, amintindu-le pravila aşezată lor, şi să-i înveţe să nu vorbească împotrivă preoţilor şi diaconilor, şi ori cărui fel de cleric.

ρός′. Διατάσσομεν οὖν, ἵνα τοῖς ἱερεῖς ἀγράφως τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν ἐξομολογεῖσθαι καὶ πάντας τοὺς μεμαθηκότας.

176. Hotărîm ca preoţii să mărturisească păcatele lor fără scris şi toţi cei învăţaţi.

ροζ′. Ὁμοίως καὶ τὰς ἐντολὰς, παρὰ τῶν πατέρων ἐγγράφως παραδέχεσται· ἵνα μὴ ἀγνοίᾳ προσλάβωμεν καὶ λήθην τῶν ἡμαρτημένων.

177. De asemenea şi poruncile să fie primite în scris de la părinţi, ca să nu cădem în neştiinţă şi uitarea greşalelor noastre.

ροη′. Τοὶς δὲ κοσμικοῖς ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγους θεραπεύειν. καὶ τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ τούτους ἐπισκέπτεσθαι, καὶ ὑπομνήσκειν αὐτῶν, τῶν δοθέντων ὅρων, καὶ ποθεῖν μὴ ἀντιλέγειν τοῖς ἐρεῦσιν, καὶ τοῖς διακόνοις καὶ πασιν τοῖς ἐμβαθμίοις.

178. Mirenii să se îngrijească în parte; şi de trei ori pe an să-i cerceteze, şi să le reamintească regulele date lor, şi să caute să nu înfrunte pe preoţi şi pe diaconi şi pe toţi cei în rău.

μ′. Τὰς γυναῖκας δὲ προστάσσομεν ἐν τῷ νάρθηκι ἐξομολογεῖσθαι· καὶ ἀνοικτὰς τὰς πύλας ἔχειν διὰ τὸ σκάνδαλα τοῦ Βελίαρ.

www.dacoromanica.ro

Muerile le învăţăm să se ispovedească la pragul bisericii, şi să fie uşile deschise pentru smintea-la. Iară învăţăм şi pre ceia ce-s călugări deplin, şi pre ceiace să ţin în curăţie, să nu priimească mueri de ispovedanie, numai cela ce va fi ajunsŭ întru bătrâneaţe şi întru minte întreagă şi cu tocmeală bună, acesta să se grăiască de unele ca acealea, ca să nu aibă cugete de sminteală, că draculŭ cu muerile face războiu călugărilorŭ şi sfinţilor. Cândŭ va vrea fie-carele să priimească o muiare de ispoveadŭ, întâiu să se întărească pre sine, cu rugăciune şi cu rugări, şi să cetească aceşte. Помл҃ѹимѧ Б҃а. Ѥ҃вспоите г҃ви вєсь зємлѧ. Şi dupâ aceaia să priimească fieşce muiare de ispoveadŭ, de va fi preotul bătrânŭ şi înţeleptŭ, să arâ fi şi muiarea lui şi aciasta o poate; цр҃ковномоу. Жена ѓ же поѥлкаѥ҃ѧ ѧспов҃ѣдоватисѧ къ прогѵ҃ст҃ѣ ц҃ркóвн҃ѣ҃,й ѿкрáсты двéри ѧмѣти къ нѣшныѫ сѫблáзни радѝ. Заповѣдаχѡ҃ же ѧ сѫкрáшенныѣ҃ мниχѡ҃, ѧ дв҃твѫ҃щимь, ѩко не прiéмати жены къ сéбѣ на ѧспóвѣ, ѣ҃ѫ ѩже є доспѣлъ къ стáрѣ, ц҃кломѫ҃рноу ѧ бл҃го чн҃ѫ, сѫ҃ѧ да нарѣ҃тсѧ къ тáкѡвыѣ҃, да не помышлéнiѣ҃ сѫблáжнѣ҃тсѧ, ѧ бѡ҃ дѧвѡ҃ съ женáми твóритъ брáн҃ мниχѡ҃ ѧ сѣ҃ѡ҃. Ѳ҃гдà хóщетъ котѡ҃рыи либо приáти ѧспóвѣ женскѫ, прѣ҃же да ѻ҃ткрáдѣ҃ сéбе мл҃твáми ѧ ѡ҃млéными, пóѫ҃ сѝ҃ ѱáлмы: помл҃ѹ́имѧ Бе҃ Къ спѡѵ́йте Г҃ѣ҃ и вєсь зéмлѣ. Ѝ посѣ҃ да прiéметъ ѧсповѣ которѫ лизо женѫ, їѣрéи ѓ҃ѥ въ старо ц҃кломѫ҃рнѫ, доспѣлъ є҃ ѧ въ рáзѵ҃ѣ҃ ѧχóкныи, ѓ҃ѥ ѧ ѓ҃ѥ женѫ своѫ ѧмать, ѧ мóжетъ

Iar femeilor poruncim să se spovedească în *pragul* (?) bisericei, şi să fie uşile deşchise din pricina *smintelei de afară*.

Poruncim şi călugărilor desăvârşiţi, şi feciorelui celor ca să nu ia femei la sine spre spovedanie, numai cel ce a ajuns în vârstă, cu minte întreagă şi bine tocmit, acesta să vorbească cu acelea, ca să nu se sminteascâ la gândire căci şi diavolul prin femei face război (?) călugărilor şi sfinţilor. Când voeşte vre-unul să ia spovedania femeiască, întâi să se întărească cu molitve şi rugi, cântând acest psalm milueşte-mă Dumnezeule. Cântaţi Domnului tot pământul. Şi apoi să ia spovedania orioărei femei, preotul dacă e ajuns în vârstă cu minte întreagă şi cu pricepere sufletească şi chiar dacă are femee, poate şi aceasta şi vrea

40. Poruncim ca femeile să se spovedească în nartex, şi să fie uşile deschise pentru smintelile lui Veliar.

μα'. Οὐ γὰρ τοὺς τελείου μοναχοὺς, καὶ παρθεύοντας καὶ ἀσκοῦντας ἐπετάξαμεν γυναικῶν μὴ δέχεσθαι λογισμοῖς; εἰ μὴ ὅπου σώφρων ἐστὶν καὶ εὔτακτος. ἵνα μὴ τῷ λογισμῷ σκανδαλήζεται διὰ γὰρ τῶν γυναικῶν πολεμοῖ ὁ διάβολος τοὺς ἁγίους. ἀλλά γε καὶ εἰ μέλλει δέχεσθαι, πρὸς τὸ ἀσφαλιζέτω ἑαυτὸν, τὰς προσευχὰς καὶ τὰς δεήσεις, ψάλλων οὗτος τὸ Ἐλέησόν με ὁ θεός.

41. N'am hotărît oare ca călugării desăvârşiţi şi feciorelnici şi asceti să nu primească cuvintele femeilor? dacă nu e atât de înţelept şi bine tocmit, ca mintea să nu i se sminteascâ. Căci prin femei luptă diavolul cu sfinţii. Şi deci dacă vrea să primească, înainte de aceasta, să se întreacă însuşi, cu închinăciuni şi rugăciuni, cântând aceasta *Milueşte-mă Dumnezeule.*

μβ'. Ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, καὶ τὰ ἑξῆς.

42. Căutaţi Domnului tot pământul; şi celelalte.

μγ'. Οἱ ἱερεῖς οἱ ἔχοντες γυναῖκες, οὐ χρῆ δέχασθαι εἰς ἐξομολόγησιν ἄχρι τῶν ιε' καὶ κ'. οἱ δὲ ἀμύητοι καὶ ἄγνωστοι ἱερεῖς τυγχάνουσιν, μὴ δὲ τὸ σύνολον. ὅτι εἰ δὴ ἤ τις

www.dacoromanica.ro

şi de va vrea să priimească pre oare carii la dinsulŭ de ispoveadanie să priimească 15 oameni, sau 20; iară alţii să nu mai priimească; iară de va fi preotul tănăr nice într-un chip să nu cuteaze a priimi nici un suflet către ispovedire.

Pentru ce că orb pre alt orb poartă, şi amăndoi cadŭ în groapă.

Iară să cade duhovnicului celuia ce ia cugetele oamenilor, depururea să se postească câte 40 de zile preste anu, iară în toate zile şi în toate nopţi să se roage lui Dumnezeu de sine şi de fii lui cei sufleteştĭ.

Іоанна минуа *fiiul mareluĭ Vasilie, ce fu chematŭ şi zisŭ fiiul ascultării, de ispovedirea tainelorŭ păcate. Învăţătură.*

(13) Că se cade omului celui ce-ş ispovedeaşte taina păcatelor lui la omŭ, nu ca omului să se ispovedească ce ca însuş lui Dumnezeŭ să i se mărturisească; aşijderea să cade şi duhovnicului, nu ca neşte păcate striine să priimească păcатele fiiului său celui sufletes-, ce să le aibă ca pre păcatele luĭ, să ia la sine spovedania unora să ia 15 oameni sau 20, iar alţii să nu ia. Preoţii fiind tineri, nici într'un chip să nu îndrăznească a luà nici un suflet la spovedanie, căci orb îndrumând pe orb, amândoi cad în groapă. Se cade fie-cărui părinte sufletesc care ia, cugetele oamenilor, pururi 40 de zile să postească în fie-care an, în fie-ce zi şi noapte să se roage la Dumnezeu pentru el şi pentru fii săi sufleteşti.

A lui Ioan monahul, fiul marelui Vasilie, care a fost zis fiul ascultărei. Despre spovedania tainicilor păcate. Învăţătură. Că se cade celui ce spovedeşte de taina păcatelui omenesc unui om, să nu se spovedească ca la un om, ci ca însuşi lui Dumnezeu să se spovedească. Asemenea se cade şi părintelui sufletesc să nu ia păcatele fiului său sufletesc ca păcate străine, ci ca păcatele lui să le aibă, şi

---

τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγῶν, ἀμφότεροι εἰς βόθρον ἐμπεσοῦνται. τοὺς γὰρ ἀναδεχομένους καθεκόστην πρέπει τὰς τεσσαρακοντὰς νηστεύειν. καὶ ἐν ἡμέραις καὶ νύκταις ὀφείλει προσεύχεσθαι τῷ θεῷ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν.

43. Preoţii care au femei, nu trebue să le primească la spovedanie până la 15 şi 20, iară preoţii care se întâmplă nedeprinşi şi neştiutori, nu trebue de fel: pentru că dacă orb pe orb îndrumă, amândoi cad în groapă. Se cade dar ca cei primiţi să postească în fiecare zi posturile; şi trebue să se roage ziua şi noaptea la Dumnezeu pentru el şi pentru sufletele lor. (Va urma).

www.dacoromanica.ro

PSALTIREA VORONEȚEANĂ.

(Mss. 693 dela Bibl. Acad. Rom.)

(Urmare).

Psalm 119.

Нї кѫнтече.

Кѫтрѫ дмнѣ кѫндѣ скрѫбїѫ кемаю шн ѫоуsи-ме.
Дмне йзбѫвѣціе сѣфлетѣ мїеѣ де рѣ̑тѣ̑ недере̑тѣ шн де лйбѫ менчюросѫ.
Че да-се ва цїе сѣ̑ че се́ ва ѫдаоуце цїе кѫтрѫ лйбѫ менчюроасѫ.
Gзу'ктеле поутѣ̑никоулѣи ѫскѣците кѣ ѫпрйшїи кѫсвѣрн пѣстїнёи.
Бай мїе кѫ веритѣ̑ мїеѣ делѣгѫ-се.
Лнтраю кѣ сателе кедарюлѣи
Мѣтѣ ѡлспѐ фѣ сѣфлетѣ мїеѣ.
Кѣ чеѫ̑ че ѣсѫѫ̑ пачеле фѣю ѫм пáче.
Кѫндѣ гржиѫ̑ лѣ̑, лоуптасѐ кѣ мере ѫн дешрáтѣ.

Psalm 120.

Рѣ̑ кѫнтекѣ̑ стéїй.

сѫдикаю ѡкїн мїеи ѫн кодрїй, де ѣнде вére ацютѣ̑ мїе.
Йцюторю мїеѣ дéла дмнѣ челà чѐ ѳ'кчé черю̀ шн пѫмѫнтѣ.
Ноу́ да ѫ сментирѐ пичорѣ̑ тѫѣ
Шй се нѣ дѣ̑мнтѣкsе че те ферѫціе.
Йдекѫ нѣ дѣ̑мнтѣкsѫ ниче ѫдѣ̑ме че фер'кціе їѣ̑ранл'ѣ.
Дйѣ̑ фер'кціе-те, дмнѣ̑ е коперемѫнтѣ цїе спрѐ мѫ́ра дер'кпта тѫ̀.
Лй sи соáреле ноу́ ѫсде тирѐ ниче лѣрá ноáптѫ.
Дмнѣ̑ фер'кціе-те де тѣ̑ сѫѣ̑.
Хрѫ́нѫціе сѣ́флетѣ̑ тѫѣ дмнѣ.
Дмнѣ̑ ферѫціе ѫнтрàтѣ̑ тѫѣ.
Шй їцнтѣ тѫѣ д'к ѫкмоу пáрѫ ѫ в'ккѣ:

www.dacoromanica.ro

Psalm 121.

Кънтечѣ стѣ.

Весе́лїю-ме де че́ѫ че ѹнч҃к мїе ѯ каса дл҃нъ҃и ѯнтрѫ́мъ.
Стъ́ндъ ѣра пичоа́реле нша́стрѣ ѯ коу҃ц҃иле талѣ їерусалимъ.
Їерусалимъ҃ зи́димъ ка че́тате́,
Че ѣра местекар҃к лъ҃и де пре҃вр҃ъ.
Я́коло́ сънръ сѹдъ́реле.
Цервнкеле дм҃нъ҃и мр҃а́твр҃їѫ лъ҃и їзр҃аиль.
Се сѣ їспов҃ѣдѫ́скъ нъмелъ҃и дм҃нъ҃и,
Къ ѫ́чеѫ шесъ́ръ ѯ скаънъ́ ѯн ѹюдецъ.
Скаънъ́ е ѯ каса лъ҃и дв҃дъ.
Ѫтрѣба́ци де пачѣле їерусалимилъ҃и.
Ши҃ мъ҃ци҃ че ѡбъскъ-тѣ.
Фїе па҃ ѯнтръ́ потр҃ѣрѫ та҃.
Ши҃ ѯн дебїъ стлъпъ́ пъ́рецило҃ тъ҃и.
Дерѣ҃тъ́ фрацїи мїеи҃ ши҃ вечи҃рїи мїеи҃ грѫ́ню пачѣ де тирѣ.
Дерептъ́ каса дм҃нъѫ́лъ҃и нъ́стръ.
Къ҃таю бире ціе : ∞

Psalm 122.

Кънтечѣ стѣ҃.

Къ́трѫ тирѣ сѫ́дикаю о҃кїи мїеи҃ вїторю҃ спрѣ че́рю.
Ѫдекъ ка о҃кїи шѣ҃било҃ ѯ мъ́рѹле до҃нило҃ съ҃и.
Ка о҃кїи шѫ҃бело҃ ѯ мъ́рѹле до҃нело҃ сале а҃шѫ ши о҃кїи ноцїри къ́трѫ
дн҃ѕъ҃ ностръ҃ пъ́ръ ѣ҃фтини-ва҃.
Ми́лоуѫцїе пре ной дм҃не ми́лоуѫ пре но҃и.
Къ мъ҃тъ҃ ѯмплѹмъ-нѣ де о҃късъ́ре.
Че мани вра́то҃ ѯмпл҃ѹ-сѣ сѹфлетъ҃ ностръ҃ де ѯмпѹтарѣ че ѯмъ҃цескъ-ѡ
ши о҃късъ́рѣ трѹ҃фашило҃: ∞

Psalm 123.

Ркг [1] кѫ҃.

Къ се ноу вр҃ѣ дм҃нъ҃ фн҃ ѯнтръ҃ ной.
Се зи́къ а҃кмъ҃ и҃зр҃аиль.
Къ се нѹ вр҃к днъ҃.

Psalm 125.

. . . рїѡ҃тъ҃и но́стрѹ.

Ши лимбїеи ностре вѣ҃ліе.
[1]Ятоунче ѹнче-вѣ҃ ѯтроу лимби мърит-ѧ днѣ҃оу҃ се фа́къ коу рѹши.

www.dacoromanica.ro

Мѣрит-аѳ дн҃оу҆ се фа́кѫ коу нои.
Фоу́мь весе́линдоу-не.
Тоа́рнѫ дн҃е пр҃да́рѣ ноа́wстрѫ.
Ка и҆звор҃зле коу а́ѳстроу҆.
Че са́мѫрарѫ кѳ лакрѫми.
.А҆ коукѳрїе сечера-вw҆.
.Амблѫндоу .ѳмблаши плѣноу҆ѣ лепѫдѫндоу-се менцеле сале: ∞
Е҆ ві҆ндоу вирѳ коу коукоурїе лоу҆.ѳдѳ кѳ мѣроу҆ле сале: ∞

Psalm 126.

Кѣнт҃е ст҃е.

Сѣ ноу дн҃ѳ ѕидире каса҆ .ѳн дешёрть троу́ди-са-врѫ҆ зиднидѳ.
Сё ноу дн҃ѳ҆ вегѫре четатѫ.
.А҆ дешертоу превеге вегеторюль.
.А҆ дешертоу воа́w и҆сте мѣрекарѣ.
Скоулаци-вѫ пѳшїи а҆ шедѣ че мѫнкаци пѫ.ѳре доурѫре.
Кѣндоу вѫ да ѡбиципло҆ сѫ҆и сомнѳ.
А҆дёкѫ ѡчина дн҃ѳлѳи фини прецѳ҆ плодѳлоу҆и мацелw҆.
Ка сѫмателе .ѳ мѣрѳле сі́лникоулѳи а҆ша фїи скоши.
Фериче де че҆ че .ѳпле дешидератѳ҆ сѫѳ диншн.
Ну҆ се ворь соу҆шира кѣндѳ ворѳ гр҃жи драчило҆ сѫи .ѳ ѳшн: ∞

Psalm 127.

Кѣнт҃е ст҃е. рк҃з.

Фериче де тоци че се телѳ де д҃ѳ҆, чеи че .ѳмблѫ .ѳ калѣ лоу҆н.
Троудоу҆ содѳлѳи тѣѳ мѫнка-вери.
Фериче е҆ци ши бире цїе ва фи.
Моу́рѣ тѣ ка вицѫ содитоа́ре .ѳ латѳрѣ касеен та́ле. . . . . .

Psalm 129.

. . . . 1. [кѳвѣ]нтѳ҆ тѣѳ, недеждѳи сѳфлетѳлѳ мїеѳ спре дн҃ѳ҆.
Де стража де демѫрѣцѫ пѫрь .ѳ ноа́мте.
Де стража де демѣрѣцѫ се недеждѳжскѫ и҆зра҆иль спре дн҃оу҆.
Кѣ дела дн҃ѳ҆ е҆ месерѣре ши моу҆лтѫ дела динсоу҆ и҆збѫвире.
Ши а҆чела и҆збѣвѫіе крешироу҆ де тоа́те фѣрѫ лѫцале лѳи.

Psalm 130.

рл҃.

Дн҃е ноу се сѫдикѫ .ѳреѳа мѣ.

Нече се .ѳраліѫ о҆кїи мїе.
Ниче .ѳмблаю кѳ .ѳралиции ниче коу мари мироу҆раціи де мере.

www.dacoromanica.ro

Се ноу плекаре тоу мжндрїѧ че .ſ. рдлцж соуфаетѣль мїев.
Ка соугжторю спре манкж сѧ.
Кѫ вери да спре сѣфлетоу мїеоу.
Се недеждоужскѫ крепнрѣ дн҃ѵ.
Де ѧкмоу пѫрѫ .ſ. вѣкѫ: ∞.

Psalm 131.

Кѫнтекоу степени. рл҃а.

Помѣнеце дн҃е давидѣ ши тоа́тѫ блнизїѧ лѣй.
Кѫ се ююржж дн҃оуи фѫгждѣнсе дн҃ѵи їа́кѡ.

Се҃ .ſ. трарѣ .ſ. сатоу҃ касеи мѣле.
Сад соуи .ſ. стра́тѣ҃ патоулѣлѣи мїев.
Се Дѣдере сомнѣ окнло҃ мїеи.
Ши спржнчжнелелѡ҃ мѣле дѣрмитаржж.
Шн рѫпаоусѣ тѫ҃плелѡ҃ мжле.
Пжрѫ вою ѧфла локоу҃ дн҃оулѣи.
Мѣтаре ѕѫѣл лѣи їа́кѡ҃.
Ѧдекж ѧ҃ѕѕнлоу-ѡ҃ .ſ. ѣфратѣ
Ѧфлжмоу-ѡ҃ .ſ. кжлнѣ҃ дѣ҃ержвїен.
Лтржмоу .ſ. сателе лѣи.
Поклѡнници-вѫ .ſ. локь ѡ҃ѡ҃ стѫтоу҃ пичоа́реле лѣи.
Лвїи дм҃не .ſ. ѕѫпаоусоу҃ тѫѣ.
Тѣ кивоте сф҃ниц҃їа тѫ҃.
Преѳуц҃їи тѫи .ſ. вѣц҃ие-се-во҃ .ſ. н дере҃тате.
Ши пр҃кпо҃бничїи тѫи воукоу́ра-се-ворѣ.

Дере҃тѣ дѫ҃и шерѣбѣль тѫѣ.
Ноу .ſ. нтоа́ѕче фаца ѡнсѣлѣи тѫѣ.
Ц҃юрж-се дм҃нѣ҃ лѣи давы́дѣ дѣдекѫрѣ ши ноу́ се лепѫдж дѣ҃сѣ.
Ши де плодѣлѣ мацело҃ сале поу́ре-вою спре́ склоу́нѣ҃ тѫѣ.
Се ферѝре фїии тѫи.
Ши мѫѕтоурїѧ мѣ҃ ча́ста че вою .ſ. вѫц҃а пре .ſ. нши.
Ши фїинло҃ пѫрѫ .ſ. вѣкоу шедѣ-во҃ спре́ скаоуноу҃ тѫѣ.
Кѫ ѧлѣсе сіѡнѣлѣ ши вроу ѣлоу҃ .ſ. вїацѫ ши ѣ.
Ѧдекѫ ѕѫпаѡ́сѣ҃ мїеѣ .ſ. вѣкоу де вѣкоу.
Ѧчїе .ſ. тра-вою кѫ вроу́ю пре҃сѣ.
Вѫратоу҃ лоуи блѧвире блѧвескѣ. шй мѣсерїе лѣи са́тоурѣ-и де пѫре.
Преѳуц҃їи лѣи .ſ. вѫѕкоу-и .ſ. ѕпсе́нїе.
Шн пр҃кпо҃бничїи лѣи кѣ҃ вѣкоу́рїе боукоу́ра-се-во҃.
Ѧчїе кресоу҃ ко҃нѣ҃ лѣи давидѣ.
Готовию свѣчникоу ѡнсѣ҃ мїеѣ.

www.dacoromanica.ro

Драчїе лѫи .ſ. кѫскоу .ſ. роуѣшире
Ѥ спре ѣлѫ .ſ. нѳфлѫри сѳ҃нцїа мѣ҃: ∽

Psalm 132.

рл҃в кѣт҃ѣ.

Ѩдекѫ ѧкмѫ че ѣ бире сѧ҃ че ѣ фрѫмосѫ.
Че се вїе фрацїи де превръ.
Ка́ мирѫ спре ка́пѫ че децинице .ſ. м барбѫ.
.Ѧ. ба҃ба лѫи ѧронь, дециницѣ спре ѿмѫтѫ вешмѫ҃тѫ҃ лѫи.
Ка сѳѿа лѫи ѣсмонѫ че дециницѣ спрѣ кодрїи сїѿи҃ѫи.
Кѫ ѧчїм ѕисѣ дм҃лѫ҃ бл҃вире вїѧцѫ пѫрѫ .ſ. вѣкѫ҃:

Psalm 133.

Ѩдекѫ ѧкмѫ бл҃вици дм҃нѫ҃ тоци ше҃вїи дмнѫ҃и.
Стѣ́ндѫ .ſ. каса дм҃нѫ҃и .ſ. коу҃циле ка́сеей дм҃нѫ҃и нострѫ.
.Ѧ. но҃ци сѫдика́ци-вѫ мѫроуле воа́стре .ſ. нтрѫ сфинцїе.
Бл҃вици дм҃нѫ҃ бл҃вѧце-те дм҃нѫ҃ дин сїѿ҃, че́ла че́ фѣчѣ чѣрі҃о҃ ши пѫмѫнтѫ҃: ∽

Psalm 134.

а҃ллѵіа дѣ҃.
Лѫ҃даци҆ ноу҃меле дм҃нѫ҃и лѫ҃даци ше҃вїи дм҃нѫ.
Стѣ́ндѫ .ſ. каса дм҃нѫ҃и .ſ. коу҃циле касеей sѫ҃влѫи нострѫ.
Лѫ҃даци дм҃нѫ кѫ дѫ҃че ѣ дм҃нѫ
Кѣ́нтаци .ſ. ноумелѣ лѫи кѫ боу҃рѫ ѥ.
Кѫ ѩковь ѧлѣксѣ ши́ ѣ дм҃нѫ.
Ши крецирѫ .ſ. ѿчинѫ ши ѣ.
Кѫ ѣѫ коу҃носкоую кѫ ѥ ма́ре дм҃нѫ.
Ши дм҃нѫ но́стрѫ спрѣ тоци дм҃неѕеи.
Тоа́те кѫтѣ́ вр҃ѫ дм҃нѫ фѣче.
Спрѣ черю ши́ спре пѫмѫнтѫ.
.Ѧ. маре ши .ſ. н тоате фѣ́рѫфѫндѫреле.
сѣ́дикѫ ноу҃ѿрїн дѝ҃ сфѫсшитоу҃ пѫмѫнтѣи.
Фѣ҃ерѫ҃ .ſ. плоѣ́-лѫ фѣче.
Скоа́се вѫнтѫ́реле дин вистѣ́реле са́ле.
Че́ла че вѣ́тѫмѫ .ſ. нтѫий нѫскоу҃цїи ѣгипетѣ҃и.
Дела ѿмоу пѫрѫ ла́ витѫ.
Трем҆кѣ сѣмнѣ ми́рѫрате прн.ſ. ми́жло҃ де тире ѣгипете.
Спре фара́ѡѝ ши́ спре го́ци ше҃вїи лоу҃и.
Чѣ҃ че вѫтѫмѫ ли҃би моу҃те.

www.dacoromanica.ro

Ши оучисѣ .ѧпъраціи тари.
Сїѡнь .ѧпъратоу̑ мр̑шей.
Й ѡгѫ .ѧмпр̑ратѫ̑ васѧнѫлѫ̑и.
Ши тоатє .ѧмпъръціинле хананенло̑.
Ши дѣде цъсъле ло̑ ѡчинж.
Ѡчиниж лоуи̑ ізра̑и̑ ѡаменило̑ сѫи.
Дне нѫмеле тѫ̑ѫ .ѧ в҃к̑.
Ши памѣтѣ та .ѧ нѣмоу ши нѣмѫ.
Къ цюдекъ дмн̑ѫ̑ ѡмерїило̑ скѝ.
Ши де їи сѫи̑ соаг҃ъ се.
Идолїи линбило̑ ѧрцинтоу̑ ши ѧоу̑рѫ лѫкрѫ̑ мърѫло̑ ѡмереци.
Гоурѣ ѧ̑ ши ноу грѫ̑ескоу.
Окѝ ѧоу̑ ши ноу вѣдѫ.
Урeки ѧ̑ ши̑ ноу ѧ̑ѫдоу̑.
Ниче ѧсте сѫ̑флетѫ .ѧ ѡостѫ̑ ло̑.
Фіе ка ѣи чеѧ̑ че-и фа́коу.
Ши тоци чеи че сѣ нѫждѣ̑скоу̑ спре .ѧши.
Касѧ̑ лоу̑ ізра̑и̑ блѧ̑вици дмнѫ̑.
Касѧ̑ лоу̑ ѧ̑рони блѧ̑вици дмн̑ѫ.
Касѧ̑ лѫ̑ левиноу блѧ̑ви дмнѫ̑.
Чире въ тѣмеци де дмнѫ̑ блѧ̑вицн днѫ.
Блѧ̑витоу ѣ дмнѫ дн̑ сїѡ̑ че вїе .ѧ ѣросалѝмѫ.

Psalm 135.

ѧ̑лли̑
рле.

Испо́веници-къ дмн̑ѫи къ дѫ̑че ѣ, къ .ѧ вѣкоу ѣ месер҃кр҃ѣ лѫ̑и.
Исповеници-въ дмн̑ѫи дмнѫзеи̑ло̑ къ .ѧ кѣкѫ̑ е месермр҃ѣ лѫи.
Исповеди́ци-въ дн̑ѫи дн̑ило̑, къ .ѧ вѣкоу̑ е месерм[р҃ѣ] лѫ̑и.
Чѣ че фѣче чю́де марѝ ѳрѫ̑, къ .ѧ вѣкоу̑ е месермр҃ѣ лоу̑и.
Чела че ф҃кче черю̑ коу цѣлепчюри, къ .ѧ вѣкѫ̑ е месермр҃ѣ лѫ̑и.
Чела́ че .ѧврѫтоше пѫмѧ́нтоу̑ спре ѧ̑ше, къ .ѧ вѣ҃кѫ̑ е месермр҃ѣ лѫ̑и.
Чела че фѣче лѫмн̑ маре ѳрѫ̑, къ .ѧ в҃кѫ̑ е мес҃кр҃ѣрѫ лѫ̑и.
Соа́реле .ѧи деспѫсѫ̑ зилеѣи, къ .ѧ вѣкѫ̑ е ме́сермр҃ѣ лѫ̑и.
Лоурѧ̑ ши ст҃клеле .ѧи деспѫсѫ̑ иопцнѣ̑й, къ .ѧ в҃кѫ̑ е ме́сермр҃ѣ лѫ̑и. . . .

Psalm 136.

[Къ]нтар҃ѣ лоу̑и давидоу̑ де ѣремїѧ: ∽

Ла сѫоу̑ вав[ило]нѫ̑и.
Ѧчїи шезоумоу̑ ши пл̑жсемоу̑ де кѧ́ндоу̑ поменїѧмоу̑ ной сїѡноу̑.
Л сѧче прѝ милѫ̑ де ѭ спѫнзоурѫмоу̑ ѡсганеле ноѧ̑стре.

www.dacoromanica.ro

Кѫ âчїе .ſтребарж-не пръдѣторїи не коу́вентѣ де кѫнтаре.
Ши доучѫ пре нои .ſ кѫнтаре.
Кѫнтаци ноѡ де кѫнтечеле сїѡноулѹ́и.
Коу́ вре́ кѫнта кѫнтарѣ дмнѣ́и .ſ царѫ стринрж.
Се о́ѹнтаре ти́ре їерусали́ме о́ѹнтатѫ фїе дерѣпта мѣ.
Се се лепаскѫ ли́ба мѡ́к де гроу́маѕоу́ мїеоу́ се ноу поменире тире.
Се ноу âинте помени вою їерусалимѣ́ ка .ſчепоутоу́ веселїеи́и мѣ́кле.
Помен·кіре дмне́ фїии е̂домоу́и .ſн ѕѣа їерусаѡулѹи.
Че ѕнсъръ деше́таци деше́таци пъръ ла оу́ѕнтоуриле лоу́и.
Фѣ́ктеле вакѹ́лоноулоуи мъра́теле.
Фериче де чела́ че дѫ цїе́ дарѫ та̑ че ли да̑ тоу́ нѡа́ѡ.
Фериче чире принде шн фрѫнце тирерїи тъи́ де пїатрѫ.

Psalm 137.

Кѫнтекѣ́ лѹи дви да за.
д ѕ χ

Йсповедіескоу́-ме цїе дмне коу тоа́тѫ .ſрима мѣ́к.
Ши .ſтре .ſнцери кѫнтоу цїе.
Кѫ âскоу́тат-ан тоа́те граюреле ѻ̑тѣ́и мїѕ.
Лкирѕ-ме кътръ бесѣ́река сфѫнтж â та.
Йсповедескоу́-ме ноу́мелоуи тѫѕ, де ме́рѫрѣ та̀ шн дѣ́девъръ тѫѕ.
д е
Кѫ мъри́т-ан спре тоци ноу́меле сфѫнтоу âл тъоу́.
.Âн че ѕи те кїемоу.
Коу́ ѻ̑доу âо́ѹ·ѕи·ме.
Лмоу́циши-ме .ſ сѹфлете́ мїеѕ коу врѣ́тоутѣ та.
Се се йсповедѣскѫ цїе тоци .ſмпѣ́раціи пѫмѣ́тѣи.
Кѫ âскоу́тарѫ тоа́те коу́вентеле ѻ̑тоулоуи тъоу́.
Ши кѫнта во̑ .ſ кѫнтечеле дмнѣ́и.
Кѫ ма́ре-и сла́ва дмне́и.
Кѫ .ſра̑тоу ѣ̂ дмнѣ́ ши плека́ціи вѫде.
Ши .ſра̑тоу ѣ̀ ши де депа̑те цїи.
Се мѣ́сере при́ мижло̑ де скре́ѕи .ſвїи-ме.
Ши спре мѣ́нша̑ драчило̑ мїе нтйсеши мъра́ та̑.
Ши спѣ́си ме дерѣпта та̑.
Дмнѣ́ да-ва дере́тоу́ ме́ре.
Дме́не ми́ла та̑ .ſ вѣ́коу ѣ̀.
Лоукроу́ мъро́ло̑ тале нѣ́ трѣче.

Psalm 138.

Кѫнтарѣ лоу́и давѹ́дѫ заχарїен. рлн

Дме́не йспититоу́-мѣ́-й ши коу́носкѹтоу-мѣ́-й.
Ши ко̆носкоуши шедѣ́рѫ шн скоуларѫ мѣ́.

www.dacoromanica.ro

Тоу ·ѓнцелесеши гѫндоурите мѣле де депа̑те.
Кѫ ѡа́рѣ мѣ̀ ши неклѫката ма̑.
Тоу а̑[и]·йследи́тоу.
Ши тоа́те дроу́моурете мѣле вѫзоу́ши.
Кѫ ноу а̑сте хиклѣ́шоугоу ·ѓ лимба ма̑.
Ѓдекѫ дмн̄е тоу̯̃ коу́носкоуши тоа́тѫ а̑поа̑ ма̑ ши́ демѫта ма̑.
Тоу̯̃ ме зи́диши ши пѫсеши спре мере мѫра та̑.
Мирѫратоу-сѫ ·ѓнцелепчюрѣ та̑ де мере.
А̑вѫ ѡтоа́ше-се ноу́ почю кѫтрѫ со̑у.
А̑кѫтрѫщ̀ вою мѣ ѡце де доухо̑у тѫ.
Ши де фаца та̑ ·ѓкѫтрѫщ̀ се фѫгоу.
Се соуи́ре ·ѓ черю тоу ѣцѝ а̑чїѣ.
Се децн̄се́ре ·ѓ ѣадоу̀ а̑чїа ѣци.
Се лоу́а̀ре а̑репиле мѫлѣ ·ѓнтрѫ мѫрека́ре ши ·ѓтра-вою ·ѓ фоундѫ
Ши а̑коло мѫра та̑ дерѣкуе-ме. мари́ен.
Ши цире-ме дерѣпта та̑.
Ши ѕишоу а̑моу ·ѓтоурѣкрекоу̯̃ клѫкѫ·ме.
Ши ноа́птѫ лѫмѫра́рѣ храненй мѣле.
Кѫ ·ѓтоурѣкрекоу̯̃ нѫ се ·ѓнтѫрекѫ де тире.
Ши ноа́птѫ ка ѕѫ́а лѫмира-се ва.
Ка ·ѓнтоурѣкрекоу̯̃ ей а̑шѫ ши лоу́ми́ра ей.
Кѫ тѫ зи́диши згѫ̑ лїѣѫ.
Ши прiимниши-ме дн̄ згѫ̑ манчїен мѣлѣ.
Йсповедескоу́ме цїе кѫ фри́косѫ мирѫраши-те.
Ми́роурате-сѫ лѫкрѫ́реле тале ши сѫфлетѫ мiеѫ̀ цiи-ле фоа̑те.
Ноу́ се а̑скоу́нде ѡ̂сѫ̑ мїеѫ̀ де тире че а̑и́ фѫкоутѫ ·ѓнтрѫ а̑скоунсоу̯̃.
Ши а̑доу́ратѫ̑ мїеѫ̀ соуптѫ изли́нтѫ.
Ноу фа́птѫ̑ мїеѫ̀ вѫзѫрѫ о̑кїи тѫи.
Ши ·ѓ ка̑тѣк та тоци се́ скриѫ̀.
А̑ ѕи зи́деско́у-се ши неми́кѫ ноу ѣ ·ѓнтр'а̑жнши.
Ѣ̂ мїе фѫ́арте чинстици фоу́рѣ сѫ́цїи тѫи дмн̄е.
Фѫа̑рте ·ѓврѫ́тошарѣ-се влѫди́чїиле ло̑.
Ноумѫра́-ле-вою ши ман врѫ́тосѫ де а̑рира ѫмно́жи-се-ворѫ.
Скоу́лаю-ме ши ·ѓкѫ сѫлтѫ коу́ тире.
Се о̑чисе́ре пѫкѫтѫ́шїи дмн̄е.
Брѫба́ци сѫнцероши ферици-вѫ де мере.
Кѫ σѫ́внитори сецi ·ѓ гѫндѫре.
Прїимѫскоу ·ѓн деше̑тѫ четѫциле тале.
Ненѫви́диторїи тѫи дмн̄е нѫви́деско́у-и.
Ши дра́чїи тѫи потопѫскоу́·ме.
Кѫ сфрѫшитѣ о̑σѫчюри ѫσѫ прѣ'нши,
Ши дра́чїи фоу́рѫ мїе.

www.dacoromanica.ro

Ѝспитѣще-ме дмне ши весь .ѓрима мѣа
Ѝспитѣще-ме ши коуноаще къ ѡáр'к мѣ.
Ши весь сѣ є кар'к коувва фъръ л'ѣце .ѓ мере.
Ши .ѓндерептъсъ-ме спре кале дѣ в'ѣкоу: ∾

Psalm 139.

Кънтекъ лъ дѣдъ: — рл҃д

Скоáте-ме дмне де ѿамери хикл'ѣни.
Де бръбáтъ недерéптъ ѝзбъвще-ме.
рѳ рн
Чеѧ че гѣндиръ недептате .ѓнтр'жми.
.Л тоáте зиле гóтовїѧ съзбоѧ.
Ѝскоу́циръ áїба сă ка á шăпелоу́и.
Ѝдъ̆ âспидéй соуптъ ѳ̑снеле лъ̆.
Фер'ще-ме дмне де мъръле пъкътошнлъ̆.
Ши де ѿмъ недерептъ ѝзбáвще-ме.
Чеи чѣ коуцетă се .ѓпїедече тăпеле м'кле,
Ѝскоу́нсеръ тръфашїи коўсъ мїе.
Ши фоури .ѓтїсеръ къ̆съ пичѡáрелъ̆ м'клѣ,
Лънгж късáре .ѓншелъчюри по̑серъ мїе.
Зишъ дмнъ̆и дмнъзъ̆ мїеѕ ѣшитъ.
Сокóтѣще дмне глáсъ̆ сѣгъчюрїеи м'клѣ.
Дмне дмне врътъ̆тѧ спсéнїѧ тă.
Ѹмбрж ѣци спре капъ̆ мїеѕ .ѓ зн де съзбою.
Нѕ придáди менре дне де жалѧ пъкътошнлъ̆.
Кѕцетаръ спре мере нѕ лъса мере се нѕ кѣндва съдиче-се.
Капоу̑ сътъ̆дъ̆и лъ̆.
Моу̑чиле сѣ̆търело лъ̆ коперї-и пре'нши.
Кадѕ спре'нши кръбоурй де фóкоу.
Бъга-вери пр'инши .ѓтрѕ кинѕ ши нѕ вѣ̆ ста.
Бръбатъ̆ лй̆бътъ нѕ́ се дер'ще спре нѣмѣнтоу.
Бръбатъ недерептъ сѣ̀ѕ верѣзъ-се .ѓм пътредире.
Лнцелешю къ фѣче-ва дмнъ̆ юдецъ мишенлъ̆.
Ши плътире мѣсерилъ̆.
Ѿ .ѓсж дерĕцїи ѝсповедескоу́-се нумелъ̆и тѣ̀ѕ.
Ши .ѓтра-вѣ̆ дерĕцїи коу фаца тă: ∽

Psalm 140.

Кънтекоуль лоу̑и давйдоу. рм̑:

Дмне кїемѕ къторж тире âу̑зи-ме.
Сокотѧще глáсъ̆ сѣгъчюрїеи мѣкле кѣндѕ кїемѕ къторж тире.

www.dacoromanica.ro

Дѣ сѣ се їспрꙗваскъ сѹгъчюрѣ мѣ ка ѡ кадилъ ѧтре тире.
сѫдикарѣ мъроулѡ мѣле комъндаре де саръ.
Поуре дмне хра стоуи мїеу ши оуше ѧгрждире де оуснеле мѣле.
Ноу плека ѧрима мѣ ѧ коувенте хиклѣне.
ѦѦм пъръре вине де пъка́те.
Коу ѡ́мерїи че факѹ фърълкце.
Ши ноумъроу къ ѧлешїи лѡ.
Педепсѣкце-ме дерептѹ коу мїрѣре ши ѡбличѣкце-ма.
Є оутѹ пъкътсуи се нѹ оунгъ капоу мїеѹ.
Къ ѧкъ соугъчюрѣ ма ѧ дче врѣре лѡ.
Цюнгїѫци фѹ лъиггъ пїатрѫ людечїи лѡ.
Ѧдаусеръ-се гра́юреле къ поупоуръ (1) (sic).
Ка грусоу пъмънтуи пръпа́дисе спре пъма́нтѹ.
сѫспиръ-се ѡ́селе лѡ ѧтре ѫадѹ.
Къ кътръ тире дмне дмне ѡкїи мїеи спре тире недеждоую ноу делънга сѹфлетѹ мїеѹ,
Ферѣце-ме де коуселе частѣ че ѧскоунсеръ мїе.
Ши де ѧшелъчюре че факоу фърълкце.
Кадѹ ѧ мрежеле са́ле пъкътошїи.
Оуроу съмтоу ѣѹ пъре вою трѣче: ∾

Psalm 141.

рма.

Коу глсоу мїеѹ къ́тръ дмнѣ кїемѹ.
Коу глсѹ мїеѹ къ́тръ дмнѹ согоу́-ме.
Ерсѹ ѧтр'жнсѹ сѹгъчю́рѫ ма.
Ши грижа мѣ ѧнтр'жсѹ спѹю.
Къндѹ перїа дела мере сѹфлетѹ мїеѹ.
Ши тѹ коуноскѹши късъриле мѣле.
Спре ка́лѣ ча́стъ че пре'нсъ ѧбла ѧскѹнсъръ коусе мїе.
Къоутаю дѣ дерѣта ши въѕоюю.
Ши нѹ ера цноутори мере.
Пери фоуцирѣ де мере.
Ши нѹ-й чире чъре сѹфлетѹ мїеѹ.
ж
Кемаю къ́тръ 'гире дмне ѕишѹ тѹ ѣпи недѣдѫ мѣ.
Пѫтѫ мѣ ѣпи спре пъмънтѹ вїнлѡ.
Сшкоткце сѹгъчюрѣ мѣ къ смерїю-ме фоѫте.
Ѩзбѫвѣце-ме де гониторїи мїеи, къ ѧврѫтошаръ-се мани врътѡ де мере.
Скоа́те дінь темницъ сѹфлетѹ мїеѹ се сѣ їсповѣдѣскь ноумелѹи тъѹ.
ие
Мере ѫцѭптъ дерѣцїи пъръ ме ри дѫ: ∾

(1) Putură.

www.dacoromanica.ro

Psalm 142.

Кънтекоу̑ лоуи дки кънд̑ѕ гонима̑ весало̑ фечорѕ лѵи. рмв.

Дм̑не а̑оу̑ѕи соугъчюрѣ м̑ѣ.
И а̑менте сѵгъчюрѣ мѣ̑ .ѧтрѵ дѣдевър̑ тъѵ.
Ѩскоу̑тъ-ме .ѧн дере̑тат̑ѣ та̑.
Ши нѵ .ѧтра .ѧ цюдецѵ коу ше̑боу̑ тъѵ.
Къ нѵ се дере̑т̑ѣѕъ .ѧнтре тире тоци кїии.
Къ гони дракѣ̑ сѵфлетѣ̑ мїеѵ.
Смерит-ѵ .ѧм пъмънтѵ вїаца м̑ѣ.
Поусѵ-м̑ѣѵ .ѧнтрѵ .ѧнтрѣрекоу ка мо̑ци вѣкѣи.
Ши .ѧнтрестъ .ѧм мере дх̄оу̑ мїеѵ.
Ѧнтрѵ мере тѵ̑бѵрасе .ѧрима м̑ѣ.
Поменїю ѕилеле дѣинѣте.
Ѧвъцаю-ме .ѧи тоа́те лѵкрѵ́реле талѐ.
Ѧтрѵ фачерѝле мъ́рѵло̑ тале .ѧвацъ-ме.
съдникаю къторъ тире ми́рѵле м̑ѣлѐ.
Соуфлетѣ̑ мїеѵ ка́ пъмънтѣ̑ фъръ а̑пъ цїѐ.
Коу́соундѵ а̑ск̑тъ-ме дм̑не пери соу́флетѣ̑ мїеѵ.
Ноу .ѧтоа̑че фаца та̑ де къторъ мере.
Ши а́съмъра̀-ме-вою челора че дециингѵ .ѧ гроа́пъ.
Ѩоу̑ѕить фъ мїе демърѣца ме̑рърѣ та̑ къ спре тире недеждию.
Споуре-ми дм̑не калѣ .ѧ че мъръѵ къторъ тире лѵаю сѵфлетѣ̑ мїеѵ.
Скоа́те-ме дела драчїи мїеи дн̑е къторъ тире фѵцїю.
Ѧвацъ-ме се факоу во́м та̀ къ тоу е̑ци дѣ̑ѣ мїеѵ.
Дхоу̑ тъѵ дѣ̑че нъстъвѣце-ме спре пъмѝнтѵ дере̑тѵ.
Дере̑тоу ноумеле тъоу̑ дм̑не .ѧвїе-мѐ.
Коу́ дерептатъ та̑ скоци де гриже соуфлетоу̑ мїеѵ.
Ши ми́ла тъ̑а пи̯а̑де дра́чїи мїеи.
Ши пїесѕи тоци чеа че додеескоу́ сѵфлетѣ̑ мїеѵ.
Къ е̑оу̑ ше̑боу̑ тъѵ съмтоу̑:

Psalm 143.

Шедѣрѣ к. къ̑текѣ̑ лѵ дѣ̑дѵ къторъ годѵ. р̄мг.

Бл̑вит̑ѵ е дм̑нѣ̑ дм̑ѕъѣ̑ мїеѵ.
Че .ѧвацъ мърѵле м̑ѣле спре́ хръборїе.
Дѣцетеле м̑ѣле спрѐ съзбою.
Ме̑рѣре мїе ши скъпаре мїе.
Ѩюторю мїе ши спр̑е̑ѵ недеждию.

www.dacoromanica.ro

Ши їзбавиторю мїе, скътъ мїевъ.
Плекоу ѫамерїи мїеи сътъ мере.
Дне че аste ѫмъни къ спъсъ-тькї лъи.
Сăъ фїюлъ ѫмни къ ăи пре'нсъ.
Ѫмоу деше̂тоуї асамърх-се.
Sилеле лоуї ка оубрă трекоу.
Дмне плѣкх черюл ши деции̂уе.
Ятинце кодрїи ши ăфоума-се-въ.
Лоучи фоу̂уероу ши спăце-н.
Ласъ съмателе тале шн сме̂тькіе-й.
Трем'кте мъра та де соусъ.
Скоате-ме ши їзбъвкіе-ме де ăпе мне̂те.
Дї мърьле фечорилъ стренри.
Че ă лъ сътоу гржирх .ſ деше̂тоу.
Ши дерѣта лъ дерѣптж недере̂тате.
Sзоу кънтекоу ноăоу кънтоу цїѣ.
.Ăнтрь ѱзăтире коу кзте sѣче мăце кънтъ цїе.
Дедеши спъсенїе .ſпърацилъ.
Че їзбъвиши давидъ шебъ тъь де ăмх ѭте.
Їзбъвѣціе-ме ши скоате-ме де .ſм мърьле фечóриъ стрипрецн.
Че сътоуреле лъ гржирх деше̂тъ.
Ши дерѣта лъ дерѣтъ недере̂тате.
Че фїни лъ ка нїа рѫсъдйдх .ſмплжнтатж .ſнтрь тирерѣцеле салѣ.
Фѣтеле лъ .ſм боурътате ши .ſфржшѣте.
Ка подóбїж бесѣречїей.
Хранеле лъ .ſмплъте-сь.
Де моуть оура .ſнтр'алалтж.
Ойле лъ мете плóдите.
.Ăмецескь-се .ſ ешириле салѣ.
Боий лъ гроши.
Ноу ѣ къдѣре гăдни ниче прилазоу.
Ниче стригаре .ſнтрь оулицеле лъ.
Ферекă ѫамерїи че ле съмть ăчастж.
Ферiче де ѫамерїи чеи че дмнълъ е дмнезъ лъ.

Psalm 144.

Рмд. лаоудă лъи давйдоу:
.Ăрăць-те дмнезъ мїевъ ши .ſмпъратѣ мїевъ.
Ши бăвескоу нъмеле тъь .ſ вѣкъ ши .ſ вѣкъ вѣкоуи.
.Ăн тоате sиле бăвескоу-те.
Ши лаьдь ноумелѣ тъоу .ſ вѣкъ ши .ſ вѣкъ вѣкъи.

www.dacoromanica.ro

Маре е дмнѣ ши лъздѣе фшѧте.
Ши мърїиле лѣи ноу е сфръшире.
Ѧ сѣ ши сѣ лаѣдъ лѣкрѣреле тале.
Ши врътоутѣ тѣ спѣрѣ.
Маре фрѫмсаце слава сфцїеи тале грж-вѣ.
[Ш]И чюделе тале спѣре-вѣ.
Ши врѣтѣтѣ фрикоаса а тѣа зикоу.
Ши мърїа тѧ спѣю.
Памѣтѣ моуцїа дѣчацеи тале сѫгѣѣскѣ.
Ши дерептъцїеи тале боукоуръ-сѣ.
Ефтиноу е ши милостивѣ дмнѣ.
Ѧ лоугоу сѫбдъторю ши мѣтѣ милостивѣ.
Доучуе е дмнѣ тѣтѣрорѣ.
Ши ѣфтинши гоуреле лѣи спре тоате лѣкрѣреле лѣи.
Ге сѣ йсповедѣскъ цїе дмне тоате лѣкрѣреле тале.
Ши прѣподобничїи тъи съ те блъсловѧскъ.
Глава ѧмпъръцїеи тале зикѣ.
Ши врътоутѣ тѧ гржескоу.
Ге спѣю фїилѣ ѿамерилѣ врътоутѣ тѧ.
Ши слава маре фрѫмсѣцїеи тале.
Ѧмпъръцїа тѧ ѧмпъръцїе ѧн тоате вѣкѣреле.
Ши влѫдичїа тѧ ѧн тоате сѫдѣре ши сѫдѣре.
Крединчюсоу е дмнѣ ѧ тоате кѣвентеле сале.
Ши прѣподобнїи ѧ тоате лѣкрѣреле сале.
сѫдикъ дмнѣ тоци че кадѣ цосѣ.
Ши скоате тоци чеѫ че-соу цосѣ лепъдаци.
Окїи тоутѣрѡ спре тине недеждоуескоу.
Ши тоу даи хранъ лѣ ѧ доучуе врѣме.
Дешкиси тоу мъра тѧ.
Ши сатоури тоате бїециле дѣче врѣре.
Дерептоу е дмнѣ ѧ тоате каиле сале.
Ши прѣподобникъ ѧ тоате лѣкроурелѣ сале.
Ѧпроапе е дмнѣ тѣутоурѡ чеи че кїамъ пр'инсѣ.
Тоутѣрѡрѣ чеи че кїамъ пр'инсѣ ѧ дѣдевъръ.
Боѧ темоуцилѣ денсѣ фаче.
Ши сѫгъчюрѣ лѣ ѣскѣтъ ши спѫс'кцие пр'инщїи.
Хрънѣцие дѣоу тоци чеи че ѿбѣскѣ спре'нсѣ
Ши тоци пъкътошїи пїерѕи.
Лаѣдъ дмннѣи грѫмце сѣтѣ мїеѣ.
Ши се блъсловѣскъ тоатъ пелица ноумеле сфѣтѣи тъѣ ѧ вѣкоу ши ѧ вѣкоу вѣкоуи: ∞

www.dacoromanica.ro

Psalm 145.

Рмѣ. Лѵи а́трѣѵ ши лѵи захарі́ѵ.

Лаоудъ соуфлетоу̑ мїеѵ дмнѣ̑.
Ан тоа́тъ лаоудѣ̀ дмнѣ̑ ѧ їѧца мѣ̀.
Кънтꙋ дмнѣ̑и мїеѵ̀ пъръ сѫмтѵ.
Ноу̑ въ нждѫпреци спрѣ̀ боа́рн фечорїи ѡ̂а́мерело̑
Къ ѧтр'жншїи ноу̑ е спсе́нїе.
Ѥши·ва доухѣ̑ ло̑ ши тѣ̑на-се-во̑ ѧм пѫмѫнтоу̑ сѫоу̑.
Ан ѵѵа̀ а̂чѫ̀ пери-во̑ тоа́те гѫндѵреле лѡ̑.
Ферiче е́ челѵ че е́ ѵѫоу̑ лѵ їа́ко в' а̂ютори̑ лѵи.
Недеждъ лоуи̯ спрѣ̀ дмнѣѫѵѣ̑ сѫѵ.
Чела̀ че ф'і́че черю̑ ши пѫмѫнтѣ̑.
Мар'ѣ ши тоа́те че-соу ѧнтрѵ
Хржнаце дѣдевръ ѧ вѣкоу̑.
Фѣче ꙋюдецоу ѡ̂бидиторнло̑.
Дъ хранъ флѫмѫ̑ѵнло̑.
Дмноу̑ дезл'кгѫ ферекаїи.
Дмнѣ̑ ѧнцелепц'кѫъ ѡ̂рвїи.
Дмнѣ̑ скоа́те лепѫдаїи де ꙋосѵ.
Дмѡ̑ѵ ювкце дерепції.
Дмнѣ̑ хржн'кце верицїи.
Сърака ши вѫдѵ̀ прїнмѣце.
Ши калѣ пѫкѫтошило̑ ѡ̂ларде.
Ѧмпхрщ'кцѣ̑ дмнѣ̑ ѧ к'ккоу̑ ѵѫѣ̑ тѫѵ̀ сїѡне ѧ рѡ̑ ши ѡ̂ѡ̑:

Psalm 146.

Рмѵ.

Лѵѵдаци ді̑ѣ̑ кѵ дѣ̑че къntаре.
Дмнезѣ̑и нострѵ̀ сѣ̀ се ѧндѣ̑ч'кскѫ лѵѵда́р'к.
Че зі́ди і̑ерусалимѵ̀ дмнѣ̑.
σъсі́пиції лѵ їзра̑і̑ а̂дѵра-н-ва
Кендекъ фрѫмції кѵ ѧрима.
Ши легѫ фрѫмтѵрнле лѡ̑.
Че ноумъръ моу̯ци ст'клеле ло̑.
Ши тѣ̑тѵрѡ̑ ноу̑ ме поусѣ̀.
Марѐ е дмнѣ̑ нострѵ̀ ши маре е́ врътѵт'к лѵи.
Ши ѧнцелепчюрїеи лоуи̯ ноу̑ е мъсо́уръ.
Че прїими блѫнзїи дмнѣ̑.
Ши плекъ пѫкѫтошїи пъръ ла пѫмѫнтоу̑.
Ѧчѣпеци дмнѣ̑и ѧ і̂споведире.
Кънтаци дмнезѣ̑ѣ̑и нострои̯ ѧ ч'ктери.
Че ѧкеци черю коу̑ нѵѡ̂рїи.

www.dacoromanica.ro

Че готóвн пѫмѧнтѣ́и плодѣ.
Че ѻ҃ѣсѧри .ѧ. кодри фѧрѣ.
Ши пажеще слѫжбеѣи ѡ҃áмеририлѣ (sic)
Че дѣ́кде витеей лѣ мѧнкаре.
Ши поуилѣ кѫ́билѣ че-н кїема ѣлѫ.
Поу .ѧ. врѧтоутѣ́к канлѣ вроу.
Ниче .ѧ. пѣ́лпиле брѧбацилѣ доу́че вроу.
Доу́че вроу дмнѣ́ спре чеѫ че се телїоу де .ѧ.соу.
Ши чеѫ че недеждоуе́скоу спрѣ мі́ла лѫи:

Psalm 147.

лѫ за

Рмз ѧллѝ́а лѫ ѧгрѣ́ѫ ши хахарі́ѫ.
Лаоудѧ ѣросѧ́ме дмнѣ
Лаѫдж дмнезоу́ тѫ сиѡнѣ.
Кѧ .ѧ.нтѧри верѱиле о҃у́шилѣ тале.
Бл҃вѣ́ще фїѝ тѧи .ѧ.нтроу тире.
Че поу́се .ѧ. хотасѧле тале пче.
Грасѣ́ грѫ́и сѧтоу́рѧ-те.
Че трелѣ́се коу́вѧнтѣ́ сѧѫ пѫмѧнтѣ́и.
Пѧрѫи де коусѫндѣ ѧлѣ́тѫ коу́вѧнтѣ́ лѫи.
Чела че дѣ́кде нѫѡ́ѧ сѣ кѧ лѧра.
Негоура ка́ чероушѫ врѧсѧ-ѡ̀.
Че лепѧдѧ гриндирѣ́ сѣ ка пѧриле.
.ѧ.протива фѣ́цеѣи ѱероу́и лѫи чире ва сѫ́а.
Трелѣ́те-ва коу́вѧнтоу́ сѧѫ ши топи-ле-ва.
Соу́фла-ва доу́хѣ́ лѫи ши коу́сѧ вѣ́ ѧпе.
Че спу́се кѫвѧ́тоу́ сѧѫ лѫи ѧ҃кї.
Дерептате ши ѱюдека́риле са́лѣ лѫ їзр҃а́ї.
Поу́ фѣ́че ѧшѫ ѧ҃ тоа́тѧ лѫ́ба.
Ши ѱюдецоу́ сѧѫ нѫ споу́се лѣ́:

Psalm 148.

Ѧллѫ ѧалѫ ѧгрѣ́ѫ лѫи заχарїоу, рмї.

Лѧѫдаци дмнѣ́ де черю.
Лѧѫда́ци пре́нсѫ .ѧ.н чеи де сѣ́.
Лѧѫда́ци пр'иисѣ́ тоци .ѧ.нѱерїи лѫи.
Лѧѫдаци пр'иисѣ́ тоа́те тѫрпиле лѫи.
Лѧѫда́ци ѣлѫ сѫ́ареле ши лѫрѧ.
Лѧѫдаци пр'и́исѣ́ тоа́те стѣлеле ши лѫми́ра.
Лѧѫдаци пр'иисѣ́ черю́ де черю.

www.dacoromanica.ro

Ши а̂па че-и ман пре сѣ̃ де черю.
Се лаѫде нѫмеле дмнеѫ̃и.
Кѫ а̂чела̀ sнсѣ̀ ши фоу.
А̂чела̀ повелѝ ши фѣкѣрѫ-сѣ̀.
Поусе-ле а̂ вѣкѣ̃ вѣкоулѫй.
Повелире поусе-ши нѫ во̃ трѣче.
Лѫѫдаци дмнѣ̃ де пѫмѫнтѫ.
Змеии ши тоа́те фѫрѫфоу́ндѫреле.
Фшкоу̃ гриндирѣ, нѫша, стоу̃и, ши доу σкпеде, че фѣчерѫ коувѫнтѣ̃
Нѫгоу́риле ши тоци моу́нцїи. лѫи.
Лѣмнеле пло̃ поу̃тѫтоа́ре, ши тоци кодрїи.
Фїериле ши тоа́те ви́теле.
Гадине ши пасѫри коу́ пѣне.
Лмпѫрацїи пѫмѫоте̃и ши тоа́ци ѭа́мерїи.
Цомрїи ши тоате цюдѣцеле пѫмѫнте̃и.
Цюрїи ши фѣтеле.
Бѫтрѫрїи коу цюрїи се лаѫде нѫмеле дмне̃и.
Кѫ σѫдикѫ-се нѫ́меле лѫи о̂рѣ̃.
Йсповедирѣ лѫи спре пѫмѫнтѫ ши спре черю.
σѫдика-ва косноу̃ ѭамерило̃ сѫи.
Кѫнтаре тѫтоуро̃ пѫ̃бнычило̃ сѫи фїило̃ лѫи îзра̃и.
Ѳа́мерело̃ а̂пропиндѫ-се ло̃ : ∾

Psalm 149.

А̂ллилѫ́їа, рмѯ.

Кѫ̃ѫтаци дмне̃и нша́оу́.
Лѫѫоу́дарѣ лоуи а̂м бесѣрека пр̃бничило̃.
Се се весел'кскѫ îзда̃и де чела че ле фѣче елѫ.
Фїини сїѡнѫлѫи сѣ се боукоу́ре де а̂мпѫратоу̃ сѫоу.
Се лаоуде нѫмеле лѫи а̂ сѫбороу.
Дн а̂ тѫ̃пѫнѫ ши а̂ ѱѫлтири се кѫнте лоу́и.
Кѫ дѫ̃че врѫ дмнѫ̃ а̂трѫ ѭамерїи сѫи.
Ши σѫдика-ва блѫнsїи а̂ спсе́нїе,
Лѫѫда-се-во̃ пр̃бничїи а̂ сла́вѫ.
Ши боукоу́ра-се-вор' спре стра́тоурele сале.
σѫдикарѣ лоуи дмнеsѫѫ а̂ гроу́маѫ̃ ло̃.
Ши спѣ́те де а̂мвѣ̀ пар'ци а̂скоуците а̂нтроу̃ мѫроуле лорѣ.
Се факѫ йзбѫ́ндѫ а̂нтрѫ̀ лимби.
Обличирѐ а̂нтроу̃ ѭа́мери.
Се лѣце а̂мпѫрацилор' лшр' кайле.
Ши слѫвиції лѫ̃ мѫроу́ле фе́рекате коу́ хероу̃.
Се факѫ а̂нтр'жнїи цюдецоу скрисоу̃.
Слава̀ а̂чѫста а̃сте тѫтоуршр' пр̃бничилор' лоуи : ∾ (Va urmà).

www.dacoromanica.ro

DE PE VALEA ARGEȘULUI

(ÎNSEMNĂRI)

I.

Negreni.

Hasdeu a fost un mare istoric și filolog; dar niciodată nu s'a gândit la vulgarizarea lucrărilor sale. De acì mare neajuns pentru unii cititori. Fie-că lucrările lui cele mari, deși scrise într'un stil neîntrecut, nu au ispitit pe iubitorii de mici volume, fie că exemplarele scrierilor lui nu au putut fi la îndemâna multora, se întâmplă că rezultatele cercetărilor și descoperirilor lui să fie atribuite unor scriitori mai tineri decât el, sau chiar să fie necunoscute. O dovadă, cea mai proaspătă:

In discursul de recepție, pe care trebuià să-l rostească în Academia Română regretatul Augustin Bunea, se vorbește la un loc de inscripția câmpulungeană a lui Mateiu Basarab privitoare la zidirea mânăstirii domnești de către Radu Negru. O notă (35, pag. 46) ne spune: „Inscripția se poate citì la Onciul, l. c., pag. 112 nota 4". Se întâmplă însă că inscripția se publicase și se discutase de către Hasdeu în *Istoria Critică* [1]). Asta însemnează că Hasdeu dase inscripția la lumină cu un sfert de veac înaintea domnului profesor Onciul, dar lucrul rămăsese necunoscut lui Bunea. O altă pildă:

Vorbind despre Basarab-ban, pomenit de cronica persană a lui Fazel-ullah-Rașid, A. Bunea îl citează în chipul următor: „La D'Ohsson, Histoire des Mongols, II, 627, citat de d-l D. Onciul în Originile Principatelor române, pag. 36 și 156—157..." [2]).

De fapt cel care cunoscuse mai întâiu acest celebru pasagiu fusese Alexandru Hasdeu, mulțumită căruia fiul său îl reprodusese

[1]) **Hasdeu**, Op. cit., ed. II, 1875, pp. 134 sqq.

[2]) **Dr. Aug. Bunea**, *Stăpânii Țării Oltului*, 1910, p. 51, nota 59.

www.dacoromanica.ro

în aceiaşi vestită *Istorie Critică*[1]) pomenită mai sus. B. P. Hasdeu mai vorbise despre acest lucru nu numai la 1875, ci şi la 1898[2]) adică în ajunul publicării scrierii d-lui Onciul[3]) pe care o citează Aug. Bunea.

Al treilea exemplu:

Bunea vrea să deà într'o notă (p. 52, nota 71) un fel de etimologie a numelui *Basarab*. Din ea se vede că el cunoaşte *prima* ediţie a *Istoriei Critice*, în care cuvântul se puneà în legătură cu grecescul βασιλεύς, dar nu ştie nimic nici de *a doua* ediţie a marei lucrări a lui Hasdeu, în care această teorie erà părăsită, nici de traducerea franceză din 1878 — datorită lui Fr. Damé — în care erà o primă indicare a explicării definitive a numelui acestuia atât de curios la întâia vedere, şi nici despre studiul *Basarabii* al lui Hasdeu, citit la 3 Septemvrie 1893 în Academia Română, publicat în *Revista Nouă* din acel an, în tomul III din *Etymologicum Magnum Romaniae* şi în broşură separată. In aceste locuri se arătà o etimologie mai mult decât luminoasă. Aug. Bunea nu o cunoşteà când îşi scrià discursul de recepţie la Academia Română.

Tot aşà se întâmplă cu inscripţia de pe mormântul lui Nicolae-Alexandru Basaraba, cea descoperită de regretatul Tocilescu, care făcù asupră-i în Academia Română mai multe comunicări, menţionate de *Anale* cu începere dela 1890. Aug. Bunea totuşi nu o cunoaşte decât dela d-l Onciul[4]), deşi în *Basarabii*, Hasdeu o dase la lumină încă din 1893.

Şi aşà mai departe.....

Şi mai curios este lucrul, când un scriitor pare a fi răsfoit o carte, dar nu găseşte de cuviinţă să citeze ori să combată cele arătate acolo, înainte de a pune în vederea cititorului o nouă părere. Aşà e cazul cu „Litean", — „Lituon" al documentelor — pe care Aug. Bunea îl socoteà că s'ar fi numit „Litovoi", fiindcă aşà crede d-l N. Iorga în scrierea *Sate şi preoţi din Ardeal* şi d-l D. Onciul. Intre credinţa aceasta şi între o amănunţită demonstrare, întemeiată pe dovezi de ordin folkloric — hotărîtoare în asemenea caz — cum e cea făcută de Hasdeu în *Negru-Vodă*[5]), nu se poate alege printr'o bruscă înlăturare şi nici măcar pomenire a celei din urmă.

Ideea aceasta, curioasă şi extraordinar de neştiinţifică, a în-

---

[1]) **B. P. Hasdeu,** Op. cit., 1875, I, § 15, p. 68.

[2]) Idem, *Etymologicum Magnum Romaniae,* t. IV, *Negru-Vodă,* 1893 § 28, pp. XCV sqq. Invasiunea Mongolilor şi un Radu-Negrul.

[3]) *Originele Principatelor române* apar în 1899.

[4]) Cf. p. 53, nota 81.

[5]) § 29. Mihaiu-vodă Liteanul, pp. CIII—CXXIX.

www.dacoromanica.ro

lăturării scriitorilor ale căror volume nu le posedăm, nu vrem să le cunoaştem, le răsfoim numai, sau a căror prietenie ori simpatie n'am avut-o, nu este menită a întări încrederea cititorilor în anumite cercetări ştiinţifico-literare. Din potrivă citirea ori recitrea şi în orice caz cunoaşterea părerilor tutulor cercetărilor — mai cu seamă a unor oameni extraordinari ca Hasdeu — trebue să fie vie în mintea tutulor, fie chiar numai pentru anumite îndrumări nouă.

Iată o pildă.

In *Istoria Critică*, Hasdeu stărue în multe pagine şi paragrafe despre legătura făcută în decursul veacurilor între numele de *Basarab*, *Basarabia* (ca numire a Ţării-Româneşti), blazonul cu trei capete de *arapi* (de *negri)*, şi numele de *Negru* atribuit diferiţilor domnitori din dinastia Basarabilor. Acest amestec de *Basarab*, *arab*, *arap* şi *negru*, duce la arabizarea Ţării-Româneşti în poezia poporană serbo-bulgară [1]) şi la numirile de *Kara-Iflak* şi *Kara-Bogdan* date de Turci [2]). Până şi un râu, care ar fi Jiul [3]), numit râul Arab (κατ 'Αραβῶνος ποταμοῦ, citit κατὰ 'Ραβῶνος ποταμοῦ în toate ediţiile lui Ptolomeu, fiindcă în text scrierea erà neîntreruptă) arată până unde mergeà *negrismul*, *arapismul*, atribuit Românilor după numele şi blazonul domnitorilor lor. Ar fi zadarnic a mai pomeni din nou şi multele dovezi din *Basarabi* şi din *Negru-Vodă* privitoare la acelaş *negrism* al Românilor, care însă — lucru interesant şi accentuat de Hasdeu, — e necunoscut populaţiei oltenești, după cum numirea de *Basarabi* nu e populară dincoace de Olt.

Acestea erau vii în amintirea scriitorului acestor rânduri.

Mulţumită unei întâmplări, i se lămurì o nouă dovadă despre rostul acestui *negrism* în regiunea Argeşului, adică în partea imediat alăturată Olteniei şi Făgăraşului, stăpâniri de unde s'au coborît Basarabii şi au fost cunoscuţi sub numele de Negrii-voevozi, iar oamenii lor au luat şi ei cevà din numele şefilor lor.

Intr'o zi din Iuliu, anul acesta, venind dela Curtea de Argeş spre munte, cu trenul societăţii Argeşul, auzii în staţia Corbeni, penultimul sat de pe valea marelui râu, pe un sătean spunând mai multora cu cari stà pe o platformă: „Ăia sunt toţi Negreni, nu e nici unul Ungurean". Mirat de numirea asta, nu m'am grăbit totuş a cere lămuriri imediate asupră-i, de teamă a nu primì vre-o explicare „din carte", sau făcută în vederea cine ştie cărui interes. Nu trebue uitat că în regiunile muntoase, lămuririle istorice se

[1]) Hasdeu, *Istoria Critică a Românilor*, I, § 36, p. 103 sqq.
[2]) Idem, ibidem, I, § 38, pp. 106 sqq.
[3]) Idem, ibidem, III, § 58, p. 264.

www.dacoromanica.ro

amestecă deseori cu mărturii interesate, date pe la procese pentru revendicări de pământuri, procese în care voevozii noștri sunt citați în toate chipurile și la orice epocă poftește omul.

Am cercetat însă dacă nu cumvà există vre-un cătun, vre-un munte, vre-o regiune numită „Negreni". Rezultatul a fost negativ.

Rămâneà însă lămurit că *Negreni* erà un termen întrebuințat în opoziție cu *Ungureni*, adică Români din Ungaria. Aceasta punere față în față este vie pe toată valea Argeșului, de unde încep satele și până la Curtea-de-Argeș. Intr'adevăr întâiul cătun dela fruntarie este satul Căpățâneni, împărțit în Căpățânenii-Ungureni și Căpățânenii-Pământeni. In comuna imediat următoare găsim Oeștii-Pământeni și Oeștii-Ungureni, și în cea de a treia, mergând pe Argeș în jos, ultima înainte de Curtea-de-Argeș, avem Albeștii-Pământeni și Albeștii-Ungureni [1]). O identificare, deci, între Negreni și Pământeni se impuneà a priorì.

Am întrebat însă pe un locuitor din Căpățânenii-Ungureni și pe un învățător din Aref: Cui se dă numele de Negreni? Răspunsul a fost acelaș: Locuitorilor pământeni, spre deosebire de cei veniți (firește de curând) din Transilvania.

Așà dar vechii tovarăși ai Negrilor-voevozi, cei deveniți pământeni față de noii immigranți, de cei cari păstrează încă vorba de peste munți, sunt încă și azi numiți Negreni. Din nenorocire s'a pierdut din mintea lăcuitorilor explicarea acestei numiri. Intr'adevăr, văzând că nu reușesc a dobândì fără o întrebare directă lămurirea termenului, am întrebat lămurit care e pricina poreclei acesteia. Apoi, mi-a spus locuitorul din Căpățânenii-Ungureni, care s'a ferit a-mi spune că el face parte dintre cei numiți cu vorba din urmă, apoi fiindcă ei, cei pământeni, au oile negre iar noi — care ne și numim Albani — avem oile albe.

Lăsând la o parte faptul că lucrul se și puteà să ajungă la o asemenea explicare, când nu s'a mai știut cea dintâiu, dar cevà e sigur: Impărțirea aceasta după oi, nu e adevărată. O plimbare pe vârfurile munților m'a încredințat din nou despre absoluta neexactitate a lămuririi (?!?) date. Cevà mai mult, termenul de Alban va fi poate întrebuințat de Românii de dincolo, deși nu l-am auzit *niciodată*, dar nu este cunoscut celor de dincoace cari vorbesc despre Negreni și Ungureni sau despre Pământeni și Ungureni, numiri prin cari ei fac, după cum se vede, o deosebire de neam — până la un punct — iar nici decum de culoare a oilor. Dar

[1]) Această deosebire se găsește în județul Argeș și în alte părți muntoase. Cea mai interesantă e la Cepari unde se găsesc Ceparii: Pământeni, Ungureni și Bârsești, adică și o indicare specială a celor veniți din Țara Bârsei.

www.dacoromanica.ro

asemenea explicări... copilăreşti, au fost în totdeauna căutate, când nu s'a mai ştiut cea adevărată.

Iată dar un punct important: Pe valea Argeşului, pe la Cetatea lui Negru-Vodă — numită azi a lui Ţepeş, fiindcă voevodul lăsta isbeşte acum mai mult imaginaţia —, lăcuitorii străvechi, cei pământeni, se mai numesc şi negreni, fără ca să'şi mai aducă aminte cinevà de originea acestei denumiri.

O culegere folklorică, mai ales din satele locuite de pământeni — ne va luminà, probabil, şi mai mult asupra acestui lucru.

II.

Despre Cetatea lui Negru-Vodă.

1. In cercetarea mea intitulată *Cetăţuile lui Negru-Vodă şi a lui Ţepeş*, publicată mai întâiu în *Revista Armatei* din Noemvrie 1910 şi apoi în broşură separată, am vorbit în treacăt despre neexistenţa lui Ivancu Basarab [1]). Distinsul cercetător istoric d-l St. Nicolaescu, într'o binevoitoare dare de seamă făcută chiar în această *Revistă pentru Istorie, Archeologie şi Filologie*, socoate însă că fac rău luându-mă după scriitori cari au greşit în privinţa asta. Mărturisesc însă că mă aflu în bună tovărăşie, de oarece eu m'am sprijinit, după cum am arătat-o, pe Hasdeu, iar învăţatul istoric citase întru întărirea afirmării că Ivancu Basarab erà numai socrul voevodului român Alexandru Basarab, iar nu însuşi domnitor, următorul text în care Ştefan Duşan ziceà: **Ѧлеѯандра цара Блъгаромъ и Басарабѫ Иванка таста Ѧлеѯандра сѫмегь живѣщихъ Чрьныихъ Татарь и господство сашко и прочїихъ сѫшнимь господа**, adică «Alexandru ţarul Bulgarilor, şi Ivanco Basaraba socrul ţarului Alexandru al învecinaţilor Negri-Tătari, şi domnia Săsească, şi alţi domni cu dânsul» [2]).

Intru cât acest text, — unde Negri-Tătari, ca şi Negri-Cumani, şi ca mulţi alţi Negri din regiunea dunăreană, erau Românii de sub domnia lui Negru-Vodă, — întru cât acest text este... aşà cum se înfăţişează, nu văd de ce Hasdeu ar fi greşit când spuneà că Ivancu Basarabă erà socrul lui Alexandru-vodă Basarabă, iar nu domnitor al ţării.

2. După publicarea acestui studiu despre *Cetăţile lui Negru-Vodă*, a apărut în Martie 1911, în *Buletinul Monumentelor Istorice*

[1]) Op. cit., p. 8.

[2]) **Hasdeu**, *Basarabii*, în *Revista Nouă*, anul VI, 3—4, Aug.—Sept. 1893, pp. 88—89. *Etym. M. Romaniae*, t. III, s. v. *Basaraba*, col. 2548 şi *Negru-Vodă*, p. CLXXXIII.

www.dacoromanica.ro

pe Decemvrie 1910, un studiu similar al domnului Al. Lepădatu în care se ajungeà aproape la aceleaş conclusiuni ca şi în cercetarea subsemnatului. Ţin însă a observà un lucru. D-sa vorbeşte despre cetatea dela Poenari ca şi cum ar fi vorba despre ruina dela Căpăţâneni. Chiar noi menţionăm după Hasdeu, un hrisov în care se vorbeşte despre aruncarea unui boer în cetatea Poenarilor[1]), cate — în cazul de faţă — este evident cetăţuia cea clădită pe un vârf de stâncă şi care pare fără de loc de eşire.

A vorbì însă de lăcuitori sau de negustori la Poenari e alt-cevà. In cazul acesta e neîndoelnic *Poenarii,* iar nu Căpăţânenii; este locul unde a fost palatul şi un fel de cetate a lui Ţepeş. Lăcuitorii mai în vârstă din satele Poenari, Corbeni, Căpăţâneni şi Aref, spun, cum cum foarte multe case sunt clădite cu material luat din acele dărâmături. Aşà că lăcuitorii din Poenarii, de cari vorbesc — de pildă — socotelile Braşovului, sunt cei din satul care împrejmuià — la P o e n a r i — palatul lui Vlad Ţepeş, iar nu din fortăreaţa dela Căpăţâneni, numită impropriu dela Poenari (şi noi am arătat dece), unde nu puteau să steà decât un mic număr de militari, dar nu şi alţi oameni, cu atât mai puţin nişte negustori.

E deci interesant ca ştirile privitoare la Poenari să fie împărţite cu multă băgare de seamă în două categorii: 1) cele privitoare la Poenarii şi la Vlad Ţepeş; 2) cele cari s'ar referì la cetăţuia dela Căpăţâneni, în apropiere de Poenari, fortăreaţă cât se poate de mică şi neputând în nici un caz să aibă în zidurile ei decât numai câţivà oşteni.

III.

Pe mormântul lui Radu Negru la Curtea-de-Argeş.

In seria acestor însemnări argeşene, începute acì, trebue să menţionăm cevà care îşi are rostul său mai ales acum când s'a început repararea Bisericii Domneşti din Curtea-de-Argeş.

In tinda acestui sfânt lăcaş, în partea stângă a intrării, se găseşte un bloc paralelipipedic de piatră pe care fusese aşezat statul tot de piatră al lui Radu Negru. Acest haut-relief înfăţişând, întocmai ca în Occident pe cavalerii medievali, pe voevod culcat cu faţa în sus, a fost adus la Muzeul de Antichităţi din Bucureşti, de regretatul Tocilescu, de mai bine de două decenii. O reproducere

[1]) *Cetăţuile lui Negru-Vodă şi a lui Ţepeş,* 1910, p. 18.

www.dacoromanica.ro

fotografică se găseşte în *Istoria Românilor*, ediţia din 1900, p. 130, acolo unde regretatul învăţat vorbeşte despre Radu-Negru (Tihomir Basaraba).

Postamentul, rămas la Curtea-de-Argeş, are şi el o însemnătate. Pe o parte sunt nişte înfloriturî pe cari d-l prof. D. Onciul le socoate că sunt flori de crini. O privire aruncată pe piatră ne arată că avem aface cu nişte flori oarecari, chiar cu nişte rămurele de arbust — poate —, dar nu numai decât cu nişte crini. De altfel chipul de a înfăţişà crinul regal francez — (căci ar fi vorba de reproducerea insemnelor familiei d'Anjou, domnitoare în Ungaria, în timpul voevodului român) — nu seamănă cu presupusul crin de pe piatra mormântală din Argeş.

Interesant e însă modul în care găsim legăturî între împodobirile de pe acest postament şi unele ornamente dela biserica lui Neagoe. Intr'adevăr se poate vedeà că rozeta acì reprodusă e un motiv imitat apoi în împodobirile asemănătoare dela vestita mânăstire, clădită peste atâta vreme. O lămurire deci se iveşte: La împodobirea mânăstirii s'a avut în vedere şi ornamente dela Biserica Domnească. Se începuse deci formarea unui fel de tradiţie artistică în ţară în momentul când, pe vremea lui Neagoe şi a lui Radu dela Afumaţi, s'a desăvârşit biserica mânăstirii din Curtea-de-Argeş.

Faptul este interesant şi nu trebue trecut cu vederea. De aceea am socotit că e bine să menţionăm un lucru care nu fusese băgat de seamă. Curtea-de-Argeş şi alte regiuni împrejmuitoare păstrează încă multe urme folositoare pentru cestiunile istorice româneşti.

Seria de notiţe, începută în acest număr al *Revistei pentru Istorie, Archeologie şi Filologie*, va fi continuată deocamdată ca o adunare de material. Am fi adânc mulţumiţi ca şi din alte părţi să primim însemnări fie istorice, fie arheologice, fie folklorice, semantice ori fonetice lămurind câte un mic colţ din trecutul nostru.

N. I. APOSTOLESCU.

Căpăţâneni, August 1911.

www.dacoromanica.ro

Ornamentul de pe mormântul lui Radu Negru (Curtea de Argeș).

www.dacoromanica.ro

MICHAEL WAIVODA WALACHIÆ TRANSALPINÆ VTRAQVE FORTVNA INSIGNIS: ET IN VTRAQ. EADEM VIRTVTE. ÆT. XLIII
cum priul. S.Cæ.M.tis
Tanti facit nomen Christi: Maiestatem Cæsaris Remp Christianam, et Ecclesiæ, Sub Pont. Max. Concordiam: Suę prodigus, publicæ deuotus Saluti: etiamsi dira omnia, et diri aduersarentur: Ficta obruens factis.
S. Cæs. Mtis sculptor Æg. Sadeler ad viuum delineauit, et D.D. Pragæ Mdci

Mihai Vodă Viteazul.

(Portretul făcut după natură de gravorul Sadeler la Praga în 1601).

www.dacoromanica.ro

DOCUMENTE

DELA

MIHAI VODA VITEAZUL

CA DOMN

AL ȚERII-ROMÂNEȘTI, AL ARDEALULUI ȘI AL MOLDOVEI

— 1600 —

Aceste documente datează din epoca de glorie și de mărire a eroului dela Călugăreni, cea mai mândră și impunătoare figură din istoria Țerii-Românești.

Istoria lui Mihai Vodă Viteazul este bine cunoscută, și despre faptele știute nu vom povesti aci, ci mai vârtos de cele necunoscute. Vom reaminti doar cu această împrejurare că el, Mihai, a venit la tron în momente de grea cumpănă pentru neam și țară, și în scurta lui domnie, numai de opt ani, cu o mână de oameni a săvârșit fapte cari au pus în mirare lumea întreagă. La Călugăreni, el a învins pe Sinan-Paşa [1]) cel nebiruit, pe «cuceritorul Asiei, Africii și Europei». De el s'a înspăimântat neînfrânta semilună, și civili-

[1]) *„Și acum se ridică asupră-mi ca un balaur neînblânzit — grăia Sultanul de Mihai către sfetnicul său vizirul Sinan Paşa — Mi-a stricat țări, prădatu-mi-a orașele, cetățile și satele mele, pe care moșul meu le-a dobândit cu multă osteneală; mi-a luat din mâini Brăila și Giurgiu; a trecut la Rusciuc cu gloatele lui; a tăiat și sfărâmat oștile mele; a prădat și dărâmat cetățile mele; mi-a ucis căpitanul meu, pe Mustafa-Paşa, spaima inamicilor mei și tăria împărăției mele; Silistra, Varna, Baba, și până și Provatu, Dobrogea, Zagora, Plevna, Nicopoli, Vratza, Vidin, toate le-a surpat, nimic n'a mai rămas; Hanului de care tremură toți, Hanului în lume cunoscut, i-a frânt nasul și l'a pus pe fugă rușinat; câte oști am trămis să-l bată, n'au putut să-l înfrângă; mi-a făcut oștilor rușine ce n'au pățit dela alte mari puteri; mi-a prădat locurile și mi-a luat Serbia"* (Stavrinos, traducere de P. A. Ilarian, *„Tesauru de momente istorice"* p. 291—292).

www.dacoromanica.ro

zaţiunea Europei a fost scăpată de potopul musulman. Aducă-şi cu drag aminte tot Românul de Mihai, că numai în unsprezece zile, el a coprins Ardealul, şi numai în opt zile a supus Moldova. Privească momentul sublim, când Fraţii Moldoveni, în număr de 15000, la vederea lui, plini de bucurie, cântând voios cu cuşmile în suliţi, şi în strigăte de ura, zburară în tabăra lui; urmeze-l apoi pe purtătorul de biruinţi intrând în Alba-Iulia cu o pompă crăiască

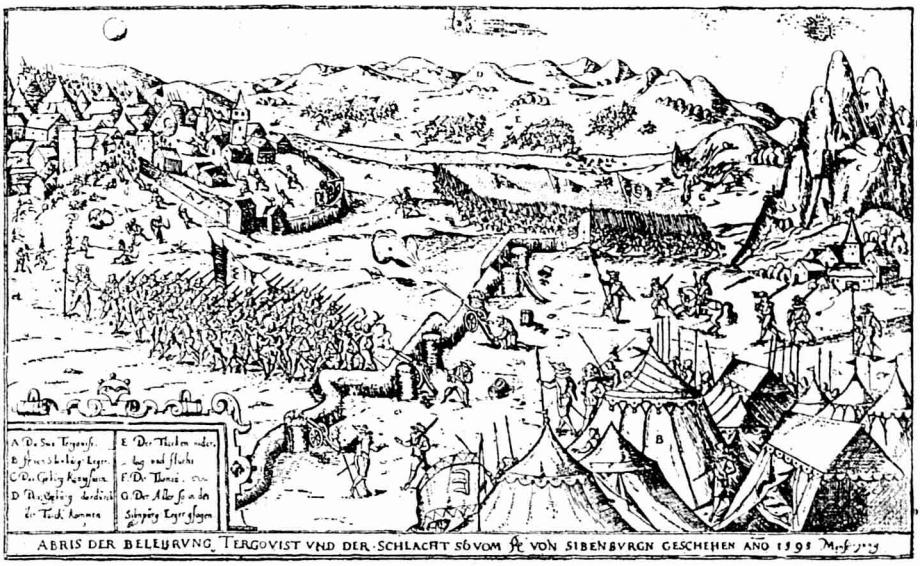

Fig. 1. Asediul Târgovişlei în 1595.
(Din lucrarea lui Ortelius Redivivus).

A) Oraşul Târgovişlea. B) Tabăra lui Sigismund Bathory. C) Muntele Piatra Craiului. D) Munţii pe unde au venit Turcii. E) Infrângerea Turcilor şi fuga lor. F) Dunărea. G) Vulturul care s'a lăsat în tabăra Prinţului.

fără de seamăn, şi pe nobilii Ardeleni salutându-l cu titlul de rege [1]). La Alba-Iulia, Mihai Vodă a făcut UNIREA şi a început

[1]) O carte de întărire a lui Radu Vodă Mihnea din 11 Dec. 1614, dată unor săteni pentru părţile lor de moşie din satul Zăvoiu, ne grăeşte astfel despre biruinţa lui Mihai Viteazul împotriva Ungurilor şi despre titlul său de Craiŭ al Ardealului: Понеж бѣ сѣт сїю вниі рєчнѣ люді wт найпрѣжд вѣкм кнез, а нѣ бѣ сѣт поклонна й продал се єст покоінномѹ Михаил воєвода, да бнтѣ гс̃дѣ емѹ вѣчнѣ. Япотом, по малож вѣкм, покоінно Михаил воєводу, подигалѣ се єст єкс своємѹ воискѣ над Ѣгрѣінѣ й побѣділь єст й добівалѣ єст свака земли Ѧрдѣлскоѥ, и стоалн єст гѣѕ емѹ кралю ѕ стол Белиграду и вѣсим земле Ѧрдѣлскоѥ. Ѧ вѣ послѣдна гѣдѣ емѹ посламо єст по прѣвѣзлюбленаг й Ѡ єдінаг wтроку гс̃дѣ емѹ Николае воєвода да бнтѣ гс̃пдѣ земле Блашкон, и чѣстнтому цр̃ь послал мо єст скиптрѣ wт четнтаг Поэт й єкс велйка смйрєніе = *Pentrucă au fost aceşti mai sus zişi oameni de mai nainte vreme cnezi, dar s'au fost închinat*

www.dacoromanica.ro

«a se scri și a se mărturisi — cum frumos spune cronicarul [1]) său — ca domn a trei țeri: al Țerii-Românești, al Ardealului și al Moldovei». O nouă pecete cu acest titlu a fost săpată și aplicată pe acte de aci înainte. Mândrul viteaz erà slăvit, erà iubit de popor, temut de vrăjmași și cântat de poeți. Iată icoana lui: «darnic și temător de Dumnezeu, îngrijind de cei slabi, cruțând pe boieri, inimă

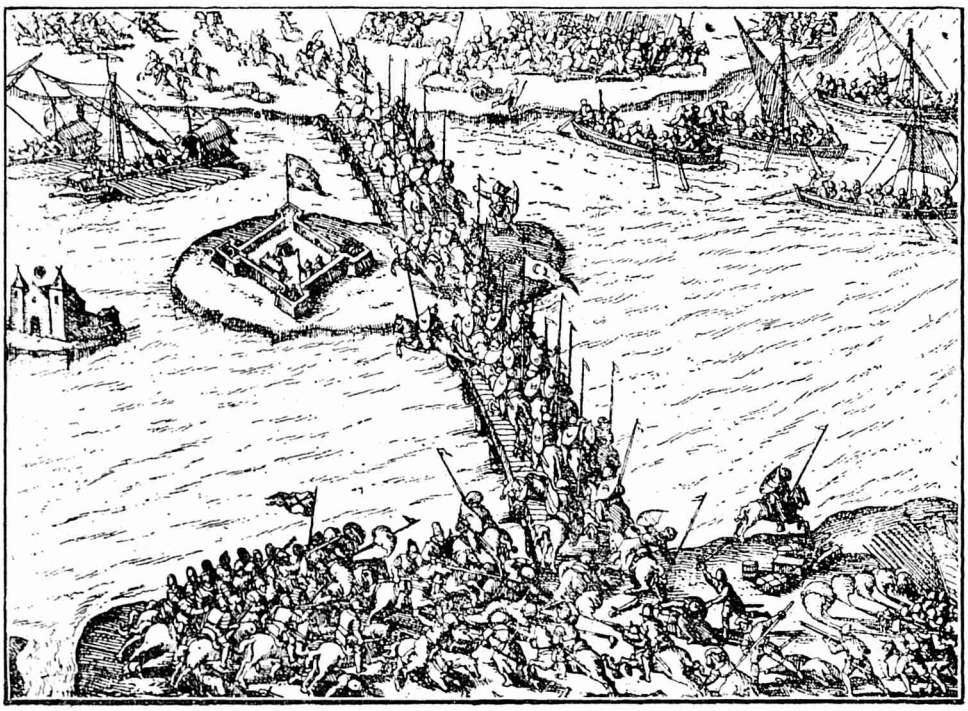

Fig. 2. Lupta dela Giurgiu în 1595.
(Din lucrarea. «Historia chronic. Pannoniae», apărută în anul 1607).

deschisă și lipsită de răutate, frumos la trup, de statură înaltă și negricios la față, plăcut la vorbă, care-i curgeà ca izvorul [2])». La

și s'au fost vândut răposatului Mihail voevod, ca să-i fie domniei sale vecini. Iar după aceia, după puțină vreme, răposatul Mihail voevod, ridicatu-s'a cu oastea lui asupra Ungurilor și a biruit și a dobândit toată țara Ardealului; și a stat domnia lui Craiu în scaunul Belgradului și a toată țara Ardealului. Iar în urmă domnia lui a trimis pe prea iubitul și dela inimă fiu al domniei sale pe Necolae Voevod ca să fie domn Țerii-Rumânești, și cinstitul împărat i-a trimis sceptru dela cinstita Poartă și cu mare împăciuire". (Acad. Rom. 8—R—B.)

[1]) Cf. *Letopisețul Țerii-Românești*, publicat și adnotat de St. Nicolaescu, p. 35.

[2]) Walther, *Res gestae Michaelis*, p. 8—9; Dr. Ion Sîrbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*, I, p. 63.

www.dacoromanica.ro

numele lui, popoarele răsăritene au tresăltat de bucurie: îl priveau și-l așteptau ca pe Mesia Mântuitorul, și mulți dintrânșii îl sămănau, în avântul lui războinic, pe calul lui cel alb, cu Arhangelul Mihail [1]). El făgăduise creștinătății că are să facă litargiă în Biserica Sfintei Sofia din Constantinopole, și toți îl așteptau cu nespusă bucurie să vie în mijlocul lor. Leșii, scrie cronicarul lor, îl așteptau să i se închine toți Podolenii [2]). Sărbii și Bulgarii deasăjderea îl doreau cu nerăbdare — zice un scriitor de atunci; iar un al treilea adaoge: «Mihai se gândeà la cucerirea Macedoniei, Serbiei, Bosniei, Albaniei și a celorlalte țeri grecești, unde eroul avea o mulțime de partizani, cari îl numeau Steaua lor dela Răsărit [3]), după cum se constată aceasta din scrisorile ce s'au găsit mai în urmă sub perină după moartea acestui Domn».

Aducă-și, dar, cu drag aminte tot Românul de Mihai — «care a lăsat nume frumos în toată lumea, ca să-l audă și să-l laude toți vitejii lumii» — și preamărească-l pe el prin cântarea de biruință a popoarelor creștine subjugate, ce-și așteptau Mântuitorul, cântând în bisericile lor: «Lăudați și preamăriți pre toți ostașii în genere, iar mai presus de toți pe Mihai, Căpetenia oastei învingătoare, care sfarmă Bosforul prin puterea și virtuțile sale [4])».

Din aceste timpuri de înaltă mărire ostășească cari au făurit crezul și visul nostru de aur, împlinit în parte după 277 de ani de Marele Căpitan dela Plevna, iubitul nostru Rege Carol I-iu, și de vitejii Săi oșteni, cari au dovedit la Griviță [5]), Opanez, Plevna,

[1]) „Românul, prin numele său, deșteaptă în inimile muritorilor numele și memoria Arhangelului Mihail, Voevodul oștilor cerești" (Ioannis Bisselii *Michael Waywoda*, p. 137).

[2]) Mihai găsise sprijin — spune d-l Al. D. Xenopol — contra Poloniei și în faptul că Podolia, fiind ortodoxă și amenințată de catolicism, așteptă pe Mihai ca pe un liberator" (Al. D. Xenopol, Istoria Românilor p. 282 apud. Miron Costin, Letopisețe, I, p. 223)'

[3]) „*Stella loro orientale*": Spontoni, 171; Gr. G. Tocilescu, *Istoria Românilor*, (1904) p. 134.

[4]) *Collaudantes, venerantes, omnes quidem milites; sed praecipue Primatem victoris exercitus,* **Michaelem,** *vi, virtute, conterentem Bosphoron*" (Ioannes Bisselius, p. 137)

[5]) **«Din tunurile luate dela vrăjmași — se adresa Marele Nostru Căpitan eroilor dela Griviță, prin înaltul ordin de zi dela 5 Septemvrie 1877 — două se vor așeză de ambele părți ale statuiei lui Mihai Viteazul. Umbra măreață a gloriosului Domn va vedea astfel că oștenii Români au rămas până astăzi, fii ai eroilor dela Călugăreni».**

www.dacoromanica.ro

Intrarea lui Mihai Vodă în Alba Iulia.
(1 Noemvrie 1599).

Medalia de aur a lui Mihai Vodă Viteazul.

www.dacoromanica.ro

Rahova, Smârdan și Vidin că sunt aceiași lei neinspăimântați ca și aceia ai lui Mihai la Călugăreni, datează și actele ce dăm la lumină și cari poartă cel mai frumos titlu ce l-a avut odată Voevodul Mihai ca Domn al Țerii-Românești, al Ardealului, și al Moldovei acte adeverite prin punerea peceții Statului său, purtând stemele și numele celor trei țeri, și prin subscrierea sa mană propriu după gândul și pohta inimei sale, astfel:

«ȘI HOTARU ARDEALULUI POHTA CE AM POHTIT MOLDOVA, ȚARA-RUMÂNEASCĂ».

Iω MIHAIL VOEVOD.

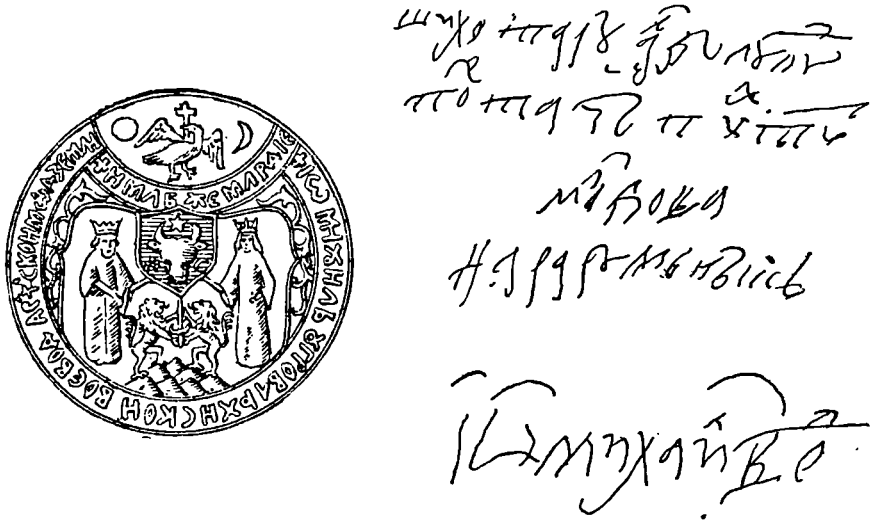

Fig. 3. Pecetea, autograful și semnătura lui Mihai Viteazu.

ST. NICOLAESCU.

[1]) Actul care poartă acest autograf al marelui Voevod, se păstrează în Arhiva de Războiu din Viena. cf. N. Iorga, *Studii și Documente*, IV, p. 4

www.dacoromanica.ro

Documente dela Mihai Vodă Viteazul ca domn al Ţerii-Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei. [1])

I.

Iaşi, 29 Mai 1600. *Iŵ. Mihail voevod, domnul Ţerii-Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei, întăreşte stăpânirea mânăstirei Agapia, peste hotarul din Negreşti.*

† Нїѡ Михаи воєво, Бжїю млтїю гдрь зеліі Бл[дхи]скоі и Ѧдѣскоі и Мдаскоі, да и поновили емі млєбнико наши монахо ѡ сп҃ѣкіі монастири Ягапїѧ, на то ѡ да бѫдѹ мони и словоні дежа, дежа своего хота ѡ Негре. Нито да не имае та ни ено дѣло, а ни сь полѣкнї є бѫдѹ та въ хота тоє село. Я ціе бѫде нѣко нѣкоє крндѹ ѡ стане лице прѣ нами. Ина да не бѫде. Гнь ре. Пи г҃ Їи҃ в ꙁвр҃н, Мц҃ кд҃. † Ве лофе г҃. † Небожако.

Hârtie. Pecetia aplicată în faţă: mare, rotundă, de ceară roşie, s'a prăpădit. Arhivele G-rale ale Statului. M-rea Agapia, pach. 13, No. 3.

---

[1]) Documentele de faţă sunt inedite până acuma, afară de numerile: II, VI şi X publicate de d-l Ion Bogdan în *Prinosul D. A. Sturdza*, p. 163—170; VII, publicat de d-l N. Iorga după o vechie traducere păstrată în Arh. Stat. din Buda-Pesta în *Studii şi Documente*, vol. IV, p. 8—9; şi VIII publicat de B. P. Hasdeu în *Arhiva Istorică*, I. 1; 117, cu unele omisiuni de lectură. Dând la lumină toate actele marelui Voevod—pe cât le-am putut afla—cu titlul său ca domn al Ţerii-Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei, firesce că a trebuit să cuprind aci ca într'un buchet şi pe cele publicate, redându-le de iznoavă după original, cu osebită îngrijire.

Din Suceava cu aceaş dată despre stăpânirea lui Mihai avem şi următoarea scrisoare a pârcălabului Ioan Captury: „Eu Ioan Captury, părcălabul cetăţii Suceava, mă jur pe Dumnezeu şi pe sfântul fiul său Isus Hristos, că voiu fi drept cu credinţa domnului mieu *stăpânitorului şi Domnul Ardealului, Ţerii Româneşti şi Moldovei, Măriei Sale lui Mihai Vodă, şi fiului Măriei Sale lui Petru Vodă,* tot aşa-i voiu fi drept şi cu credinţă, şi voiu ţinea pentru Măriile lor cetatea ce mi-a fost încredinţată mie, după priceperea mea, până-mi va sta capul; şi, la vremea când vor porunci Măriile lor şi vor dori, prin vre-un om sau prin scrisoare, în orice cias, în acela voiu da cetatea în mâna cui vor porunci Măriile lor. Aşa să-mi ajute Dumnezeu. In cetatea Sucevei, 29 Mai 1600" (N. Iorga, în Hurmuzaki, vol. XII. p. 951: nota 1).

www.dacoromanica.ro

† Iŵ. Mihail voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al Ţerii-Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei, dat-am şi am înnoit rugătorilor noştri monahilor dela sfânta mănăstire Agapia, prin aceasta (carte) să fie împuterniciţi şi slobozi a ţineà, (a ţineà) hotarul lor din Negreşti. Nimeni să n'aibe acolo nici un lucru, şi nici cu poenile ce vor fi acolo în hotarul acestui sat. Şi de s'ar întâmplà cuiva vreo strâmbătate, acela să steà de faţă înaintea noastră. Altfeliu să nu fie. Domnul a poruncit. Scrisă în Iaşi, în anul 7108, Mai 29.

† Vel logofătul a învăţat † Nebojatco.

II.

Iaşi, 1 Iunie 1600. *Iŵ Mihail voevod domnul Ţerii-Româneşti, al Ardealului şi al Ţerii-Moldovei, întăreşte stăpânirea mânăstirei Coşuna, peste satul Radovanul.*

† Cu mila lui Dumnezeu Iŵ Mihail voevod şi domn a toată Ţara-Rumânească, [al Ardealului [1])] şi al Ţarăi-Moldovei, dat-am domniia mea această poruncă a domnii méle sfintei şi dumnezeeştii mănăstiri ce să numéşte Coşuna, ca să fie satul Radovanul tot, cu tot hotarul de pretutindenea, pentrucă au venit însuş săténii din sat de s-au vândut ei de a lor bună voe, ca să fie rumâni sfintei mănăstiri, iar când au fost acum săténii din sat ei au venit *înaintea domnii méle în Ţara-Ungurească la Belgrad la scaun,* de au jăluit aşa: cum au venit Tudorache banul la dânşii de le-au dat numai aspri 60.000 în sila lui. Dar când am fost în Ţara-Moldovei în scaun în Iaşi iar călugării dela sfânta mănăstire ei au venit şi au adus şi cărţi de cumpărătoare; deci domniia mea am văzut cărţile şi le-am cetit, şi au fost dat călugării pe sat dintâi galbeni 100 pentru dăjdile lor, şi iar în mâinile lor ale săténilor 12.000 aspri gata, şi au venit şi boiariul domnii méle Nica vistierul înaintea domnii méle, de au mărturisit şi au jurat el pe sfânta evanghelie, cum că au fost venit săténii din sat şi cu Daniil călugărul dela sfânta mănăstire dela Coşuna înaintea Nicăi vistierul de au plătit Daniil călugărul birurile lor cu 100 de galbeni, carii sânt scrişi mai sus, şi s-au dat ei rumâni de a lor bună voe; şi încă au plătit călugării dela sfânta mănăstire după acéia birurile lor la cisla cea mică 2660 de aspri gata; şi iar au plătit la

[1]) Cuvântul „Ardealului" lipseşte în traducerea vechie, păstrată în Condica Brâncoveneasca, No. 4, f. 650, neîndoelnic, e o scăpare din vedere a vechiului traducător, căci la această dată Mihai Vodă stăpânea şi se intitula cu mândrie ca domn a celor trei ţări: al Ţării-Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei. Aşà trebue să fi fost în originalul slovenesc, drept care şi noi l-am adăogat aci în parantez.

www.dacoromanica.ro

alt bir boi 4, drept 1.000 aspri; şi iar au plătit birul lor 880 de aspri; şi iar au plătit oi uscate cu aspri 280. Pentru acéia am dat şi domniia mea sfintei mănăstiri ca să fie satul cu toată moşiia în ohamnic *(sic)* lor, şi de nimenea să fie neclătit, peste zisa domnii mele. Că iată şi mărturii am pus domniia mea: jupan Teodosie vel logofăt, şi jupăn Radu clucerul, şi jupan Mihalcea banul, şi Bărcan vel vistier, şi Leca vel comis, şi jupan Stoica vel postelnic. Am scris eu Crăciun în scaun în Iaşi, în Ţara-Moldovei, Iunie 1. den. (1-a zi).

Arh. Stat., Condica Brâncovenească No. 4, f. 649/391.

III.

Suceava, 2 Iunie 1600. *Porunca lui Mihai Vodă Viteazul pentru hirotonisirea de noi episcopi la scaunele vacante ale eparhiilor episcopale din ţara Moldovei, în locul episcopilor fugiţi cu Eremia Vodă în Polonia.*

† Deoarece Ieremia Voevod, îmboldit de pismă şi sfat rău înpotriva prea bine credinciosului Mihai Voevod, şi cu părerea mitropolitului Gheorghe al Moldovei şi a episcopilor de supt ei Agaton al Romanului, Teodosie al Rădăuţilor şi Ioan al Huşilor, au întărit prin complot şi jurământ gândul şi voinţa lor, ca să alunge şi să prăpădească cu desăvârşire prin războiu pe prea binecredinciosul Mihai Voevod şi tronul şi ţara lui întreagă, într'un cuvânt, s'o cuprindă şi s'o dea fratelui său Simeon. Iar Dumnezeu cel a tot puternic, prinzând pe înţelepţi în viclenia lor şi privind cu ochiu milostiv, a întărit inima binecredinciosului, şi acesta mişcat de zel, a ridicat războiu împotriva lui Ieremia Voevod, şi l-a scos din tronul său şi l-a gonit din ţara lui, într'un cuvânt, la surghinuit pe drept.

Iar amintitul mitropolit al Moldovei Gheorghe şi episcopii săi, fără vreo nevoe sau silă, lăsând eparhille lor au fugit, urmând, fără a se aruncà nici o lance, pe numitul Ieremia Voevoda. Iar binecrédinciosul stăpân Mihai Voevod, fiind generos şi păzind pacea creştină, a dorit ca acei ce au fugit cu rău dela propriile lor scaune, să se întoarcă cu bine, şi nu numai că a rămas să se întoarcă zişii fugari, dar a trimis şi pe protopopul Teodor, rugându-i să se întoarcă şi să nu petreacă în străinătate. Iar fugarii n'au ascultat sfatul de a se întoarce în pace în eparhiile lor şi să păstorească peste turmele ce li s'a încredinţat, precum au fost orânduiţi după sfintele şi dumnezeeştile canoane; dar, fiind acolo, adică în Lehie, şi, gândindu-se la toate vicleniile, nu încetau să pricinuiască intrigi, voiau să stărnească războiu înpotriva binecredinciosului Mihai Voevod; se grăbesc a-l goni din tronul Moldovei.

www.dacoromanica.ro

Astfel că prea binecredinciosul stăpân Mihai Voevod ne-a orânduit şi ne-a poruncit pe noi arhierii, cari ne-am aflat aici, să hirotonisim alţi episcopi în locul lor în acele eparhii. Smerenia noastră, fiind de faţă şi prea fericitul arhiepiscop al primei Justiniane al Ohridei şi a toată Bulgaria, şi (fiind de faţă) prea sfinţii şi prea cinstiţii mitropoliţi: al Vodenei, chir Teofanie, fostul (mitropolit) al Moldovei, chir Nicanor şi prea iubitorul de Dumnezeu episcop al Habrului, chir Efrem, fraţii noştri iubiţi şi siliturgitori, şi gândindu-ne în destul şi sobornicește, am judecat, întru aceiaşi părere fiind toţi, că este nedrept a rămâneà bisericile fără arhierei şi turma lui Hristos nepăstorită şi neproteguită, să rămână singură fără vre-o îngrijire şi îndreptări. Astfel, după glasul lui Dumnezeu, care zice, păstorul cel bun sufletul şi-l pune pentru oi, iar cel plătit se vede că e plătit, de aceea merg şi sufletul mi-l pun pentru oi, pe lângă aceasta şi prin [rupt] clericii cari vor face complot sau partidă să fie despopiţi şi după tomul scris în vremea domniei lui Constantin Porfirogenitul, find de faţă şi prea sfântul patriarh al Constantinopolului, chir Alexie, şi sfântul său sinod, se blestemă acei cari întreprind răsvrătiri sau tiranii înpotriva împăratului şi sună astfel cuvânt cu cuvânt: cei ce vor face uneltiri de acì înainte sau răsvrătiri, anathemă; cei ce vor sfătuì şi vor împinge nişte astfel de lucruri, anathema; cei ce se vor alătură lor, anathema. De aceea arătăm în chip sobornicesc, că ei sânt scoşi din scaunele lor şi am dat voe preasfinţitului mitropolit al prea sfintei Mitropolii din Târnov, chir Dionisie, prea cinstitul şi exarhul a toata Bulgaria şi proedros preşedinte al prea sfintei Mitropolii al Sucevei, ca să hitorotonisească alţi episcopi în episcopii cu voturile arhiereilor, precum porunceşte tradiţia şi orânduiala bisericească. De aceea, pentru arătarea şi întărirea acesteia s'a făcut aceasta scrisoare a noastră sobornicească şi s'a aşternut în sfântă condică (registru) de faţă al prea sfintei Mitropolii a Sucevei şi a toată Moldova, anul 7108 (1600), luna Iunie 2. Indiction 6.

† Nectarie, prin mila lui Dumnezeu arhiepiscop al celei I Justiniane Ahridei şi a toată Bulgaria, Serbia şi celorlalte.

† Smeritul prin mila lui Dumnezeu şi preşedinte al Moldovlahiei Dionisie (?).

† Smeritul mitropolit al Cesariei lui Filip, Ghermanos.

† Smeritul Mitropolit al Vodenei, Teofanie.

† Smearenii episcop Efrem ot Habrul.

După o veche traducere, aflată între hârtiile răposatului Gr. G. Tocilescu.

www.dacoromanica.ro

IV.

Iaşi, 5 Iunie 1600. *Iō. Mihail voevod, domn al Ţerii-Ungrovlahiei, al Ardealului şi al Ţerii-Moldovei, întăreşte stăpânirea mânăstirei Sfântului Sava din Iaşi, peste casele domneşti din apropierea bisericei.*

† Млтїю Бжїю Їс҃ Минан воєво, гдрь земли Vгрwвлахїнскѣ и Ѧдѣскою
и земли Мwдаски, w гва ми проволи, бл҃ги проволенїе, чти свѣли
срце й сь вѣсїа нашїа҃ дш҃їм й милїа, й w Ба҃ помощїе сѫматорѣнїе
дрени бл҃гочьтиви гдрь, кáко помилѹваши и ѹ҃тврѣдиши спхі мона-
стн, такóе гва ми далí й потврѣдили еми й помл҃ѹва ѿ на ст҃áа мо-
нашн рекомáа ст҃хі Савá ѿсцїна w трь Їи҃ сь се домóве гдрьски бли
ст҃кй цр҃квй, сь вѣсѣ мѣтѹ сво́е, за здравїе гвv ми й прѣвзлюбленїи
сн҃ь гва ми Їс҃ Никѹлáе воєво, гдрь земли Vгрвлахїнской, ї ѿ грѣсѣ
рwтеле наши, да бѫде стѣи монаши, ꙗко ви пише, дѣнинoу҃ й wнино
до кѫда ке на ѿдрѫжае Бг҃ сь живи, й по наслѣдїе на такодé да бѫде
стхі҃ монаши вѣнѣ и паме, â калѵгге ѿ спáа монаши да имае Ба҃ мл҃ите
ра гвv ми ї҃ чадо гвv ми, и w грѣсѣ рwтеле наши, ꙗко ви пише. Ѧто сѣ
покуси раорити сїа на томедv й помѹлѹванїе й дѣâнїе є прѣдахѡ, w
да є проклѣ ї҃ тр҃екле w Га҃ Ба҃ сътвоша нѣѹ҃ и зели, й w тѣі ѿцъ є
вь Никѣ҃. Й да имае пини на странѣ сѣди Хвѣ Савá ѿсцїна. И да сѣ
не оѹ҃мишае прѣ си литo гвv ми. Пи v Ѩ, в ѧзр҃и, міца Ю ѣ҃.

www.dacoromanica.ro

Їѡ Мιχαи вѡ. † Ядронакїѣ вѣ витѣни г. † Νιцила.

Hârtie. Pecetia aplicată în față, cu inel, s'a deteriorat. Semnul hârtiei: o cruce cu Christ.

Arh. Stat., M-rea Sf. Sava, din Iași pach. 60, No. 1.

† Cu mila lui Dumnezeu Iѡ Mihail voevod, domn al Țerii-Ungrovlahiei și al Ardealului și al Țerii-Moldovei. Iată că domnia mea am binevoit cu dulce bună vrere, cu curată și luminată inimă și din tot sufletul nostru și cugetul și cu ajutorul lui Dumnezeu căutând binecinstitorilor domni de demult, precum au miluit și au întărit sfintele mânăstiri, tot așa și domnia mea am dat și am întărit și am miluit dela noi sfânta mânăstire ce se zice sfântul Sava sfințitul din târgul Iași cu satul și casele domnești de lângă sfânta biserică, cu tot locul său, pentru sănătatea domniei mele *și a prea iubitului* [1]) *fiu al domniai mele Iѡ*

[1]) Pe când eroul Mihai domnea peste câte și trele țerile române, iubitul său fiu Nicolae Petrașcu Vodă cărmuia Țara Românească. Din aceste timpuri de glorie a armelor române, între altele, avem și următorul act prețios dela Nicolae voevod:

„Cu mila lui Dumnezeu Iѡ Nicula voevod domnu a toată Țara-Rumănească, *feciorul marelui și preabunului Iѡ Mihail voevod, Craiu a toată Țara-Ardealului și domnu a toată Țara-Moldovei și stăpânind și Țara-Rumânească.* Dat-am domniia mea această poruncă a domnii méle sfintei dumnezeeștei mănăstiri ce se numește Coșuna, ca să-i fie moșie satul Radovanul tot cu tot hotarul și cu moșiia, cât să va alége din câmp și din apă și din pădure; pentrucă acest mai sus zis sat au fost judeci. Deci ei sau sculat de au venit singuri sătênii din sat de sau vândut ei de a lor bună voe fár de nici o silă, ca să fie rumâni sfintei mănăstiri ce sau zis mai sus. Iar când au fost mai pe urmă, iar sătênii din sat ei au venit *înaintea părintelui domniei méle Iѡ Mihail voivod în Țara-Rumăneascâ la scaun în București,* de au jăluit cum că nu s-au vândut sfintei m-ri ce s-au zis mai sus, ci venind Tudorache banul la dânșii le-au dat numai 6000 de aspri în sila lui. Iar când au fost mai pe urmă, iar calugării dela sfânta mănăstire ce să zice Coșuna așà nu sau lăsat, ci au venit Daniil călugărul înpreună cu toți sătenii, și cu cartea de cumpărătoare, iar *înaintea părintelui domniei mele Iѡ Mihail voevod, când au fost în țara Moldovei la scaun în Iași,* de s-au părât de față și au văzut și au citit părintele domnii mele și cartea de cumpărătoare a sfintei m-ri cum au fost cumpărat călugării acest sat, de au fost dat pe satul Radovanul întâi ughi 100, pentru dăjdile lor. Și iar au fost dat în mâinile sătenilor aspri 12.000. Deci au venit și boiariul domnii méle Nica vistieru înaintea domnii méle de au mărturisit înaintea părintelui domniei méle și au jurat el pe sfânta evanghelie, cum că au fost venit sătenii din sat singuri și cu Daniil călugărul dela sfânta mănăstire Coșuna înaintea Nicăi vistieru de au plătit Daniil călugărul birurile lor cu 100 de ughi, precum s-au scris mai sus. Și s-au dat ei singuri rumâni de a sa bună voe încă i-au plătit călugării dela sfânta m-re și după aceia birul lor la cisla cea mică cu 2660 de aspri gata. Și iar i-au plătit la alt bir de boi 4, drept 1000 de aspri gata. Și iar de *oi uscate* aspri 280. Și iar au plătit birul lor de(ot) 80 de aspri.

www.dacoromanica.ro

Nicolae voevod, domnul Ţerii-Ungrovlahiei, şi pentru păcatele părinţilor noştri, ca să fie sfintei mănăstiri, precum scriem mai sus, de moştenire şi moşie până când ne va ţineà Dumnezeu cu cei vii; şi pe urma noastră de aşijderea să fie sfintei mânăstiri spre veşnică lor pomenire. Iar călugării dela sfânta mănăstire să aibă a ruga pe Dumnezeu pentru domnia mea şi copii domniei mele şi pentru păcatele părinţilor noştri, precum scriem mai sus. Iar cine s'ar ispiti să strice această a noastră întocmire şi miluire şi lucru ce am dat, acela să fie blestemat şi de trei ori blestemat de Domnul Dumnezeu, ziditorul cerului şi al pământului, şi de cei 318 părinţi dela Niceia. Şi să aibe de părâş la straşnica judecată a lui Christos pe Sava sfinţitul. Alt nimeni să nu se amestece înaintea acestei cărţi a domniei mele. Scrisă în Iaşi, in anul 7108, luna Iunie 5.

Io Mihail vod. † Andronache vel vistier a învăţat. † Negilaş.

V.

Iaşi, 7 Iunie 1600. *Iŵ Mihail voevod, domnul Ţerii-Româneşti, voevod al Ardealului şi a toată Ţara-Moldovei, întăreşte stăpânirea mânăstirei sfântului Sava din Erusalim, peste o casă cu două prăvălii în mijlocul târgului Iaşi, dăruite de Constantin spătarul.*

† Йŵ Мнχли воєво, Бжїю млтїю гпрѫ земли Vгровлахїнскѣ и вóво
ѻ л
Ядѣскою и вѫси земли Мѡдаски, ѡ прїидоше пр҃к нами Костати
ѻ в
спѫтл, сн҃ѵ Сїима кѫшїи великѣ҃ мини, и пр҃к наши колѣрй великїи и
т к д
малѣ҃, и пр҃к ѿц҃ѣ наше митрополи, кѵ Днѣ҃нисі҃е, нѣкїи непоѹде х҃
м т ѻ ж н

Şi au rămas aceşti săteni, ce s-au zis mai sus, de lége deînaintea părintelui domnii méle, şi le-au făcut părintele domnii méle carte de rămas şi de ohamnicie. Încă au avenit şi înaintea domnii méle. Deci într-aceia domniia mea am căutat şi am judecat pre dreptate şi pre legea lui Dumnezeu. Şi însumi am văzut şi am citit domnia mea cartea de cumpărătoare şi cartea părintelui domniei mele de rămas. Drept aceia şi domniia mea am întărit şi am întemeiat şi cu cartea domniei mele. Şi am dat domniia mea sfintei şi dumnezeeştii mănastiri ce se numeşte Coşuna, ca să fie ei satul Radovanul întru moştenire şi ohamnică. Şi de nimenea să fie neclătită, peste zisa domniei mele. Că iată şi mărturii am pus domniia mea: jupan Dumitru vel vornic, i jupan Teodosie vel logofăt, şi Andronie vistier, şi Ban spătar, şi Manda comis, şi Stroe stolnic şi Şărban paharnic, i jupan Radu vel postelnic, şi Dumitru vornic. Am scris eu Stoica în cetatea Târgovişteı, Iulie 9, anul 7108.

(După o vechie traducere păstrată la Arh. G-le ale Statului, în Condica Brâncoveneascâ, No. 268, f. 655).

www.dacoromanica.ro

ни приснлшва, нж за добро́е волѣ, й дадо́ й помл҃шва́ съ свои́ правїи
шнину҃ стаа монапи, йде є хра Успенїе Брцж, мѣсто сп҃ꙁі Гва Єроса-
лиски, съ ено до съ два҃ прквалїй, и є срѣ трх Йл҃. Й є соси по ни до-
мове: ено ви а̂ дрггїи: Лупг и Ли й съ вси свои мѣсто. Й дадѣ̀ въ
мл҃бѣ се ѣко ви пише съ вслѣ свои дш҃е й съ вслѣ свои ср(це) й ми-
лиа̀ й Ѡ Бг҃ помощїи ѡ грѣслѣ покоина рѡтелю свое й ѡ мп҃рї свое
и за зравїе гва сй и ѿ вслѣ бращїа є й сепрй. Поне пр҃иключи съмрпхъ
рѡшелю свое Сима вившїи великїй минц, ѡ до съмрпи є ѡбѣщаѣ̀ш съ
сп҃хг҃ монапи ви речений. ѧк҃. апри, за не є погребе ѡ спа́а монапи сп҃хг҃.
Гва́ ѡсцїнаго́, а̂ по съмр҃пи ѿца свое приключисѣ є Котапи повѣлй
Ѡ Лѣкою земли йно зосима шца свое длжнй҃ сп҃ки монати съ пп҃и пинѣзй
є ви пише. ѧк҃. л. Й по пто съ помо Бжїе, прїидо Миха̀н воево ѵ земли
Мѡдаски съ вслѣ свои болѣрй великй҃ й ма, й Котапи спзпа такоде,
сѣ ви писа. Тѣ ра пода ми тп дом(ове) съ пое прквалїе́ ра пп пи-
нѣзй ви ренїи ѧк҃ апрй, да бѣде сп҃хг҃ монапи дѣкнино и ѿнино вѣнѣ
и паме. Й по сѣ покуси разорити сїа на томедо й мл҃ованїе й дѣанїе,
да є прокл҃ѣ ѿ Гл҃ Бг҃, сзпвоша нб҃ш и земли, и ѡ вслѣ стхг҃, и да
имае да Ѡвѣ на странѣ сѣди Хрѣ; и да сѣ неумишле прѣ сп лн-
то нашн. † Пи ѵ Йл҃, в ѧзр҃и, Ю ѕ҃.

www.dacoromanica.ro

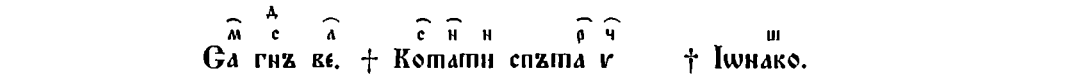

Hârtie. Pecetia aplicată în față: cu inel, în ceară roșie, s'a stricat. Semnul hârtii: două cruci în cerc.

Arh. Stat., M-rea Sf. Sava din Iași, pach. 103, No. 2.

Iѡ Mihail voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al Țerii-Ungrovlahiei și voevod al Ardealului și a toată Țara-Moldovei. Iată că a venit înaintea noastră Costantin spătarul, fiul lui Sima biv vel vameș, și înaintea boierilor noștri mari și mici și înaintea părintelui nostru Mitropolitului kir Dionisie, de nimeni nesilit și neasuprit, ci de a lui bunăvoe a dat și a miluit cu a lui dreaptă ocină pe sfânta mănăstire, unde este lăcașul Adormirei Născătoarei de Dumnezeu, metoh al sfântului Sava din Erusalim, cu o casă cu două prăvălii, ce sunt în mijlocul târgului Iași. Și sunt vecini sub casele lor, unul mai în sus și altul mai în jos: Lupul și Lică și cu toate locurile lor. Și le-a dat spre ruga sa, precum scriu mai sus cu tot sufletul său și toată inima sa și cugetul și cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru păcatele răposatului părintelui său și ale mamei sale și pentru sănătatea domniei sale și a tuturor fraților lui și a surorilor. Pentrucă întâmplându-se moarte părintelui său Sima biv vel vameș, el la moartea lui a făgăduit sfintei mănăstiri mai sus zise 20.000 aspri, pentru că este îngropat în sfânta mănăstire a sfântului Sava sfințitul, dar după moartea părintelui său s'a întâmplat lui Costandin de a fugit în țara Leșească și a rămas dator pentru părintele său sfintei mânăstiri cu acești bani ce scriu mai sus 20.000 aspri. Iar după aceea cu ajutorul lui Dumnezeu a venit Mihail voevod în țara Moldovei cu toți boierii săi mari și mici, și Costandin spătarul de așijderea, fiul mai sus scrisului. Drept aceia am dat aceste case cu acele prăvălii pentru acești bani mai sus zișì 20.000 aspri, ca să fie sfintei mânăstiri de moștenire și ocină spre veșnică lor pomenire. Iar cine se va ispiti să strice această a noastră întocmire și miluire și danie, să fie blestemat de Domnul Dumnezeu, ziditorul cerului și al pământului, și de toți sfinții și să aibă a da răspuns la strașnica judecată al lui Christos. Și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a noastre. Insuși domnul a poruncit. Scrisă în Iași în anul 7108, Iunie 7.

† Costantin spătarul a învățat. † Ionașco.

www.dacoromanica.ro

VI.

Iaşi, 23 Iunie 1600. *Iõ. Mihail voevod, domnul Ţerii-Româneşti, voevod al Ţerii-Ungureşti şi domn al Ţerii-Moldovei, întăreşte stăpânirea M-rei Păngăraţi, peste satele: Siliştea, Bilăeşti şi Ivăneşti din ţinutul Neamţului.*

In numele Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, Treimei cei de o fiinţă şi nedespărţită, amin!

Eu şărbul stăpânului mieu Isus Christos şi închinător a Treimei, Iõ. Mihail voevod, cu mila lui Dumnezeu domnu a Ţării-Ungrovlahiei şi voevod a Ţării-Ungureşti şi domn a Ţării-Moldovii, cum că domnia mea am bine voit cu a noastră bună voinţă, am dat şi am întărit sfintei noastre rugi dela Păngăraţi, unde este hramul sfântului slăvitului marelui mucenic şi izvoritor de mir Dimitrie, trei sate anume: Siliştea, ce este pe Malečka şi rîul Almaşi, şi Bilăeştii, şi Ivineştii pe rîul Cracăul, ce sânt în ţinutul Neamţului. Că aceste sate mai sus scrise au fostu danie sfintei mănăstiri de Păngăraţi dela răposatul şi bunul Iõ. Petru voevod, se vede din ipisoace cu blestem, şi le are sfânta mănăstire dela domnia lui veciṅica lui pomenire! Şi mai sus scrisele sate au fost ascultătoare de ocolul nostru Piatra. De aceia domniea me, urmând răposatului Iõ. Petru voevod, de aseminea am dat şi am întărit, şi am miluit sfânta mănăstire dela Păngăraţi cu acele sate mai sus scrise, ca să fie Sfântei Mănăstiri şi dela domnia me otcină, şi cu tot venitul nestricată, niciodată în veci. Iară monahii dela sfânta mănăstire, să aibă a ne pomeni la sfântul jertvenic, şi la toate liturghiile până când va stà sfânta mănăstire. Iară după viaţa noastră, cine se va atinge să strice daniea noastră şi această miluire şi întărire, acela să fie blestemat şi de trei ori blestemat de toţi sfinţii, şi să aibă a da răspuns la înfricoşătul judeţ a lui Christos. Pentru aceia nimica altul să nu se amestece dela această hârtie a noastră. Scris în Iaşi, anul 7108, luna Iunie în 23. Ştefan vel logofăt ispravnic.

Traducere veche la Acad. Rom., pach. 58, doc. 11. Orig. lipseşte.

VI.

Belgrad, 6 Iulie 1600. *Iõ. Mihail voevod, domnul Ţerii-Româneşti, al Ardealului şi a toată Ţara-Moldovei, întăreşte stăpânirea logofeţilor Iane şi Preda, peste satul Mănăileşti cu vii şi vecini.*

† Іѡ̃ Мѝхаи воєвѡ, Бжїю млⷭтїю гⷭпⷣ Блакоє и̑ Ѹдⷭкоє и̑ вⷭєо

зѣмле Модаской, сѝѕ велїка ѝ прѣдобра Петрако воево, Дава гвѡ ми
сїе повелѣнїе гва ми слугѣ гва ми Їѡнѝ ѝ Пре лѡфецѝ ѝ сѫ снѡови и,
ѣлици Бг҃ припѧти, ѩкѡ да є и wнѣ ѕ селѡ Мѫйле w де дрѫгѧлѣ[кѫ
де Стѣано ѝ Фрѫцилѫ ѝ Ледаѩѡ ѝ Некѡ ѝ Сп(он)кѫ вѫса варе ѣлйка
се хоке ибрани w п(олю и w во)дѧ, поне є покѧпи Їѡне ѝ Пре ло w сїи
ви пи(с)а люи за҃ ѧфп а готовѝ. Ѝ па покѧпи Їѡ(не ѝ П)ре лофе де
Давидѣкѫ вѫса варе ѣлйка се хоке ѝѕбрани, ѩлѝ де Стѡ̃кь ѝ Дѧмитро
ѝ Стачюло и (Сп)он)кь ѝ Нѣгомиро ѝ Прьвѧло за҃ ѧ̃с а гото. Ѝ па
покѧпи Їѡне ѝ Пре лѡфе ѣдна҃ лозїѫ (w на) Стока Негрѧ за҃. пг̃н. а. Ѝ
па покѧпи Їѡне ѝ Пре ло ѧчинѧ ѕ Мѫйле де Їѧвламо, что є би покѧпи
Їѧвра w (Стѣ)а за҃ ѧ̃с. а. Ѝ пакѝ пѡкупѝ Їѡне ѝ Пре де Дѧмитро ѝ де
Стойкь вѫса. за҃. ѧхм̃. а., ѝ де Данѡ вѫса за ѧл̃. а гото. Ѝ па покѧпи
Їѡне ѝ Пре де Зѣрѫчетѣкѫ, ѩлѝ де Рауло ѝ Ѯ̃ пре ѝ Дано ѝ Паракиве
за҃ ѧкѹ̃ли а ѝ де Рауло за҃ ѱ̃ а гот(ов)ѝ. Ѝ пролѝ се сѧ сїе ви писанѝ
лю негоке лоз(їе ѝ) wне w свои доброволѣ, ѝ поклонише би(т)ѝ вени
Їѡне ѝ Преде въ вѣкѝ, ѝ сѫ знанїе вѫсѣ ѡ крѫстнѝ мегїашо w го
и идо ѝ w прѣ гва ми. Сє ра дадо гва ми слугѣ гва ми Їѡнѣ ѝ Пре
ло(фе), ѩкѡ да и є wнѣ ѕха и ѝ сѡовѝ и и ѝ внѧко сѝ и прѣквнѧчипо
сѝ, ѝ w никого непоко(лѣбимо, по ре) гв ми. Сє ѕво ѝ свѣтелїѝ

www.dacoromanica.ro

поставлѣ гва ми: жѕпа Тѕсїѣ велйки лѡфѣ и жѕпа Минчачѣ в)ѣ ба й жѕпа Корнѣ Гапа и жѕпа Секи Можи велики гйнъраре и Бъка ви и Лек(а . . .)а Стойка вели велики потени. И и Тѕсїѣ велйки лѡфѣ, и а Фїера лѡфѣ писа въ (сто гра) Бегра, мца Юлїѣ ѕ̄ дн̄и, и ѡ съзанїѣ мирѕ іпекѕціа лѣ(шо) въ лѣ ѯзр̄и.

† Ї҃С҃ МЇХЯЙ ВѠЄВѠ, МЛТЇЮ БЖЇЮ ГНѢ.

Hârtie. Monogram mijlociu cu roşu. Pecetia aplicată în faţă: mare, rotunda, de ceară roşie, cu legenda: «† Iw Мнхаиль воєвода». *Orig. rău păstra. Arh. Stat., M-rea Bistriţa, pach. 3,1, No. 1.*

Jos sub pecetie, pe câmp, poartă următoarea notă marginală: «Gъ сѣ цнѣ кѕм, кьлѧѕ ам кѕмпхрат ачѣіри рѣмжни кьци сьлтѕ л чѣсть каріѣ скрнш, нон ам дат пѣ ѧ̄ шот галбенн, шін пр̾ѣ ачѣѧ̄ врѣме аѕ фостѣ ѕблат галбенѣл кьтѣ. рм̄., шін аѕ фост дат галбен̄ тоци пг. фак ас»; *iar pe verso următoarea:* «† Каріѣ пѫнтрѵ Мѫнілцін».

Iѡ. Mihail Voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al Ţerii-Româneşti şi al Ardealului şi a toată Ţara-Moldovei, fiul marelui şi prea bunului Petraşco voevod, dă domnia mea această poruncă a domniei mele slugilor domniei mele Iane şi Preda logofeţi, şi fiilor lor, câţi Dumnezeu le va dărui, ca să le fie lor ocină în satul Mănăileşti: din partea Drăgulească partea lui Stan şi a lui Frăţilă şi a lui Lepădat şi a lui Nedelco şi a lui Stoica, toate, ver cât se vor alege din câmp şi din pădure şi din apă, căci le-au cumpărat Iane şi Preda logofeţi dela aceşti mai sus scrişi oameni pentru 1580 de aspri gata. Şi iarăş au cumpărat Iane şi Preda logofeţii partea Davidească toată câtă se va alege, însă partea lui Stoica şi a lui Dumitru şi a lui Stanciul şi a lui Stoica şi a lui Neagomir şi a lui Pârvul pentru 5200 aspri gata. Şi iarăş au cumpărat Iane şi Preda logofeţii o vie dela Stoica Negrul pentru 350 de aspri. Şi iarăş au cumpărat Iane şi Preda logofeţii ocină în Mănăileşti partea lui Avram, pe care au fost cumpărat-o Avram dela Stan pentru 1200 aspri. Şi iarăşi au cumpărat Iane şi Preda partea lui Dumitru şi partea lui Stoica toată cu 640 de aspri, şi partea lui Dan toată cu 1030 aspri gata. Şi iarăş au cumpărat Iane şi Preda partea Zbârcetească, însă partea lui Radul şi a lui Oprea şi a lui Dan şi a lui Paraschiva pentru 2438 aspri, şi partea lui Radul pentru 700 aspri gata. Şi şi-au vândut aceşti mai

www.dacoromanica.ro

sus scrişi oameni, viile şi ocinile de bună voea lor, şi s'au plecat a fi vecinii lui Iane şi Preda în veci, şi cu ştirea tuturor megiaşilor din prejur şi înaintea domniei mele. Drept aceea dat-am domnia mea slugilor domniei mele Iane şi Preda logofeţi, ca să le fie aceste ocine ohabnice, lor şi fiilor lor şi nepoţilor lor şi strănepoţilor lor, şi de nimenea neclătite, după porunca domniei mele. Iată dar şi martori aşează domnia mea: jupan Tudosie vel logofăt şi jupan Mihalcea vel ban şi jupan Corniş Gaşpar şi jupan Sechil Mojiş vel ghinărareş şi Bărcan vistier şi Leca vel Comis şi Stoica vel postelnic. Şi ispravnic a fost Tudosie vel logofăt, iar eu Fiera logofătul am scris în scaunul de cetate Belgrad, luna lui Iulie în 6 zile şi dela zidirea lumei în cursul anilor 7108.

† Iŵ. Mihail Voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

VII.

Belgrad, 15 Iulie 1600. *Iŵ. Mihail voevod, domnul Ţerii-Românești, al Ardealului şi al Moldovei, întăreşte stăpânirea lui Dragomir, Bucur, Oprea şi Aldea peste a 6-a parte din satul Mândra.*

Noi Mihail voevod, cu mila lui Dumnezeu domn a tot pământul Ţerii-Rumâneşti şi al pământului Ardealului şi al Moldovei, feciorul marelui şi prea bunului Ioan Petraşco voevod. S-au dat dumnalor voastre această poruncă a domniei mele, precum lui Dragomir şi lui Bucur şi Oprea şi Aldea şi fiilor lor, pre câţi Dumnezeu îi va da, ca unor moştenitori, din satul Mândra, ce se chiamă a şesea parte din satul Mândra, în toate, din munte, din ape, din pădure şi din hotar şi din lăcuinţa satului, unde lăcuiesc, pentrucă iaste direaptă şi veche moşie, ce au fost lor dăruită de moştenire, anume lui Dragomir, şi Opri, şi lui Vlăduţ, încă de atuncea de Laioş Crai, căci că, la al cincilea an al stăpânirii noastre având oareşi-ce proces înnaintea noastră Stoica, Milea şi Bera, cari, chemându-se înnaintea noastră după jalba Stoichi, Mili şi a Beri aceşti mai sus numiţi Dragomir, Bucur, Oprea şi Radu şi Vlăduţ şi Aldea, cum că ar avea parte şi ei la moşie, şi la aceasta am căutat domnia mea şi am pus judecată după lege la cinstitul Divanul domniei mele, şi s-au cercetat înnaintea noastră şi a cinstitului Divanului domniei mele. La care s'au văzut şi o carte bătrână ungurească, pentru moşia cea mai sus zisă. Cărora Divanul domniei mele li-au dat jurământ, a numitului Stoichi, Mili şi Beri, să dovedească că ar fi fost şi ei părtaşi la aceasta, şi, Stoica, Milea şi Bera neputând mărturisi înnaintea marilor mei boieri doisprezece, nici înnaintea domniei mele n'au mai putut apelălui. Aşa dară au rămas moşia aceia şi cu cartea domniei mele de

www.dacoromanica.ro

stăpânire lui Dragomir şi lui Bucur şi Opri şi Radului şi Aldi, ca să li fie lor şi fiilor lor şi nepoţilor şi strănepoţilor lor de moştenire. Şi de nici o judecată să nu se mai supere, fiind rânduitoarea judecată deplin înnaintea Divanului domniei mele şi a marilor boieri: jup. Teodosie mare logofăt, jup. Stoica mare postelnic, jupân Bărcan mare vistier, jupân Leca mare comis, jupân Leca *(sic)* mare postelnic, Şi am scris eu Carcalor *(sic)* logofăt în luna lui Iulie 15, în cetatea Beligradului, fiind cursul anilor dela Adam 7108, iar dela Domnul Hristos 1600.

Noi Mihail voevod, cu mila lui Dumnezeu domn Ţerii, etc. *(sic).*

După o traducere cu litere latine în Arh. de Stat din Budapesta; „I, 39 b. 40 es 41, 1848, 1849".

VIII.

Iaşi, 27 Iulie 1600. *Iō. Mihail voevod, domnul Ţerii-Românesti, voevod al Ardealului şi domn al Ţerii-Moldovei, întăreşte stăpânirea mănăstirei Bistriţa din Moldova, peste zeciuiala de stupi.*

† Їѡ̃ Миχан воєво, Бжїею млтїю гпрь Ѫгровлахїйскоу зели и вое-
во Ядрскоу и гнь зели Мѡдавскоу. Ѡ гва ми промлтивиχо сѧ и
мловаχо стаа на мѣ8, Бистричѣскоу монатри, сь десѣтинѹ за пче
ѡ вѣсѣ села ѡ вѣси сѵси стѣи монатири, ѩко да имаю квзимати
десѣтиню мѣбници наши йгѣме и сь калуге ѡ тамѵ, ѩко бѣше Ѿби-
чаю ѡ вѣкѵ, и ѩко бѣше помловани и Ѡ прѣнїи гпрїе, ѩко да є и
дано и ѡ гвми тое десѣтинѵ, ѩко ви пише, ѡ свои села 8 воло Не-
мескомь. Про тіо нитo да немѣю и задежа, йли валова . . . л . . наши
десѣци, кто кю би тамѵ, пре си литo наши. Пи 8 Йѵ, лѣ ѕзр̃и, Ю
кз . † Гѧ гнь каза(L.1 P.) † Щефа лофе v. † Рѳсѵ.

Hârtie. Arch. G-le ale Statului, M-rea Bistriţa (Moldova), pach. 10, No. 21

[1]) Pe acest document se află apilcată pecetea marelui Voevod cu stemele şi numele celor trei ţări: Ţara Românească, Ardealul şi Moldova, Noi, cei dintâiu,

www.dacoromanica.ro

† Iω̃ Mihail voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al Ţerii-Ungrovlahiei şi voevod al Ardealului şi domn Ţerii Moldovei. Iată că domnia mea m'am milostivit şi am miluit sfânta noastră rugă, mânăstirea Bistriţa, cu zeciuială albinelor din toate satele dela toţi vecinii sfintei mânăstiri, ca să aibă a luà zeciuială rugătorii noştri igumenul şi cu călugării de acolo, precum erà obiceiul de veci, şi precum au fost miluiţi şi de domnitorii de mai nainte, tot aşa să le fie lor dată şi dela domnia mea acea zeciuială, precum scrie mai sus, din satele lor din ţinutul Neamţului. Drept aceia nimeni să nu cuteze a le-o oprì lor sau ai învălui pe ei... din dijmarii noştri, cari vor fi acolo, înaintea acestei cărţi a noastre. Scrisă în Iaşi, în anul 7108, Iulie a 27-a zi.

† Insuş domnul a zis. † Ştefan logofătul a învăţat. † Rusul.

IX.

Belgrad, 17 August 1600. *Iω̃. Mihail voevod, domnul Ţării-Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei, întăreşte stăpânirea M-rei Neamţul, peste o moară la gura Jijiei, şi peste siliştea Sevcăuţii.*

† Iω̃ Михаи воиво, Бжїю млтїю гпрь земли Влакоѝ и Ꙗдьскоѝ и Мѡ̃скоѝ, ѡ гва ми блгопроизволи наше блги произволенїе, свьли и чтѡ срце, ѡ вьсеѫ нашеѫ дш̃еѫ и ѡ Бг̃ помоцїа, ѝ дали и потврьдили ѥсми наше ст̃ѣи млвы, монатри Немескаѩ, йде є хра Вьзнесенїе Гс̃ Бг̃ Спа наше Ӏ̃ѵ Хг̃, ена мли є на ѕстїа Жижїа, гдѣ падле ѕ

---

am avut fericirea să dăm peste aceasta nepreţuită mărturie şi s'o aducem la cunoştinţa istoricilor noştri. Marele B. P. Hasdeu, care a publicat documentul de faţă în Arhiva istorică, tom, I. 1. p. 117. n'a observat această pecetie. Ea se află pusă în faţă cu tuş roşu. Deşi spălăcită, totuş un ochiu deprins şi pătrunzător o poate lesne descifra. Iat-o: *Pecetia poartă în exergă următoarea inscripţiune:* Iω̃ Михаи Ѫгровлахиском воевод Ꙗрдьском и Молд. земли": *„Iω. Mihail (domn) Ungrovlahiei, voevod al Ardealului şi al Moldovei". Sus, o aquilă cruciată cu sborul în jos, este însoţită: la dextra de un soare, iar la senestra d'o lună, este Ţara-Românească (Ungrovlahia). Smalturile câmpului, nici ale mobilelor nu se cunosc. La mijloc pe azur (albastru) o întâlnire de bour, având între coarne o stea şi e însoţită la dextra d'un soare şi la senestra de o lună conturnată, e Ţara Moldovei. Smalţul mobilelor nu se poate spune. Jos pe şapte munţi se află doi lei afruntaţi ţinând în ghiarele lor o spadă pusă în pal (vertical), este Ţara Transilvaniei. In interiorul pecetii două personage reprezintă pe domnul şi doamna. La dextra e domnul şi la senestra e doamna.* (Vezi fig. 3 din precuvântare).

www.dacoromanica.ro

Прѹтъ; и на Краковѣ ѥна силеціѣ зовемїа Сѣкзѹціи, гдѣ би Самои ва-
тáма, и привилїа и за даанїѥ чтоу имае сѫаа монати више писанаа
ѡ Илїа воиво. То ра да ѥ ѣи и ѡ гва ми ѯри и потврѫденїѥ съ въсѣ
доходо. И и да сѣ не змишае прѣ си литоо гва ми. Пи ѯ Бѣгра, мца
ѳ҃ѵ ѯї дн҃и, в лпѡ ѧзр҃и.

Іѡ҃ Михан во.

Hârtie.—Pecetia aplicată în față: mică, cu inel, de ceară roșie, s'a stricat. Semnul hârtiei: o aquilă biceptă a sfântului imperiu. Arh. Stat., M-rea Neamțu, pach. 30, No. 5 în *Secțiunea Istorică.*

† Iō. Mihail voevod, din mila lui Dumnezeu domn al Țerii Românești și al Ardealului și al Moldovei. Iată că domnia mea am bine voit de a noastră bună vrere, cu luminată și curată inimă, din tot sufletul nostru și din ajutorul lui Dumnezeu, și am dat și am întărit sfintei noastre rugi, mânăstirei Neamțul, unde este lăcașul Înălțării Domnului Dumnezeu, Mântuitorul nostru Isus Christos, o moară, care este la gura Jijiei, unde se varsă în Prut; și la Crăcău o siliște numită Sevcăuții, unde a fost vătăman Samoilă, și privilegiile lor de danie, ce le are sfânta mânăstire mai sus scrisă dela Ilie voevod. Drept aceea să-i fie ei și dela domnia mea uric și întărire cu tot venitul. Și niminea altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a domniei mele. Scrisă în Belgrad, luna August în 17 zile, în anul 7108.

(ss) Iō. Mihail Vodă.

X.

Belgrad, 8 August 1600. *Iō. Mihail voevod, domnul Țerii-Românești, al Ardealului și al Moldovei, întăreste mânăstirii Cosuna de lângă Craiova stăpânire peste satul Radovanul.*

Cu mila lui Dumnezeu Iō. Mihail voevod, domn a toată Țara Rumânească și al Țării Ardealului și al Țării Moldovei, feciorul marelui și preabunului răposatului Pătrașco voevod. Dat-am domniia mea această poruncă a domniei mele aceștii sfinte mănăstiri ce să numește Cosuna de lângă Craiova, hramul sfântului Arhiereu al lui Hristos Nicolae, ca să-i fie satul Radovanul tot cu tot hotarul din

www.dacoromanica.ro

câmpu, din apă şi din pădure şi din vaduri de moară şi din tot venitul, pentrucă au avut călugării pără cu sătenii megiaşii din Radovan. Şi au venit înaintea domniei mele în *cetatea Făgăraşului*. Şi aşà părăia, cum că n'au fost dat călugării lege megiiaşilor, cum că n'au fost vândut. Deci domniia mea am căutat şi am judecat pe dreptate şi pe lege cu toţi cinstiţii dregătorii domniei mele. Şi au mărturisit înaintea domniei mele, boiariul domnii mele jupan Nica vistierul, şi au jurât pe sfânta evanghelie: cum că au văzut când au dat călugării în mâinile megiiaşilor 100 de galbeni şi şi-au plătit ale lor biruri cu aceşti galbeni. Deci domniia mea însumi am văzut cum că au fost vândut megiiaşii singuri ei de a sa bună voe, şi aşa au mărturisit înaintea domnii méle. Deci am râdicat pe megiiaşi din Divanul domniei mele cu mare ruşine. Drept aceia am dat domniia mea satul Rodovanul la sfânta mănăstire, ca să fie la sfânta mănăstire acest sat întru moşie şi ohamnică, şi de nimenea neclătită să fie preste zisa domnii mele. Pentrucă au rămas megiiaşii de lege dinaintea domnii mele. Că iată şi mărturii am pus domniia mea: jupan Mihalcea biv vel ban, şi jupan Teodosie vel logofăt, şi jupan Stoica vel postelnic, şi jupan Bărcan vel vistier, şi jupan Leca vel comis şi jupan Stoica vel postelnic. Am scris eu Ivan logofătul cel Bătrân în scaunul Belgradului. Avgust 8, leat 7108.

* *Arh. G-le ale Statului, Condica Brâncovenească, No. 268, f. 648.*

XI.

Gura Teleajinului, 26 Septemvrie 1600. *Iõ. Mihail voevod, domnul a toată Ţara-Românească, al Ardealului şi al Ţării-Moldovei, întăreşte stăpânirea lui Antonie Grama, peste satele Floceştii de Sabar, Budeanii de Clănişte, Hăreştii, Scroviştea şi Curta din judeţul Vlaşca.*

† Мл҃тїю Бж҃їю Їѡ̃ Миχаи, воєво и҆ гнѣ вѣсоє земле Влаκоє и Ядѣ-
ской и҆ землѣ Модаскоє. Дава гвш ми сїю повелѣнїє гва ми жѕпа
Ѧтонїє Грама и сѣ сн҃ови ѣлѝце Бѣ прѝпѕти, ꙗко да є ем сѣлове на и
Флочеиїи ѡ Сѣба и҆ Бѕдѣнїи ѡ Клѧни и҆ Хѣреиїи и Скроовиц҃ѣ и҆
Кѕрта ѡ сѕ Влака, вѣси сѣ вѣсй хотарѣлѣ и҆ ѡ по вѣсѡ мѣто ѡ хота

www.dacoromanica.ro

дѣри ѕ хотѣ. Понеⷤ сїю ви писáнїй сéлѣве и шнé пѣкѕпихѡ гво ми ѡ
на мéгїѣ кой сѕ вйли дѣкди ѡ дѣ и, âли сѫ правй апрй гѣтѣвй ѡ
вига гв мй й бе ни ена сйло, нѕ проли се сѕ ѡнй за нинѡ дѣброволѣ.
Й по тѣ гво ми кѫ сѣ ѕлѣкзѣ й кѫзе би гво ми Йдѣское зéмле, â
гвѡ ми рагнѣква сѣ на Йтонїе Грáма[1]) сѫ многа шгїа ра нѣкое прѣнїе
чтѣ е би сѫпре ѕ ти âзи лѕкакй кѫ гво мй, и затвори гво ми по Й-
тонїе ѕ тѕр Брашоскѡ грáу, й плѣнѣка гво ми тере сѫ ѕзе кѫса махѕ
ем, ѯалине й ѡковáнїи й апрй готовй и вѫ что е има, тере сѣ зло-
жи е вѫ ницитѕ; â по тѣ кѫнимахѣ гво ми и инандѣ како сѫ плѣ-
ни бе правотїе й неки́нове ничесо, й би е пра чáкь; й боисѣ гво ми
ра клевѕ его й сѣово ем ра многа цеира чтѣ сѫ сѫтвори гво ми е,

[1]) Despre închiderea lui Antonie Grama în turnul Braşovului petrecută pe vremea întâiei întăriri a lui Mihai Vodă Viteazul în Ţara Ardealului între 20—22 Octomvrie 1599, cât şi despre familia lui, ne grăesc următoarele acte:

1) *La 17 Decemvrie 1611.* Radul Vodă întăreşte stăpânire jupaniţei Tudorei, jupâneasa lui Antonie Grama, peste satul Hăreştii din Elhov şi peste satul Curta din Vlaşca:

Понеⷤ сій кнїг рѣчнїй сéла вйли соут покоупил шт покойномѕ Михаíль воевода шт на кнез шт сел, рѫзѣ ни единѡ силостїю по аспри готов шт висти́ар гѣдва ѣмоу. Й по том, кѫда приѕчйсе крѣкма тере бѫлгзй Михаил воевода сѫс кѫсѣ вой ег вѫ зéмлѣ Йрдѣлское, й поѣдй тогда по Батрь Йндреши, Йрдѣлскы воевѡдь. Й вѫзел тогда Михаил воевода кѫсаⷯ зéмлѣ Йрдѣлское. Таж âко наста Михаил воевода гѣпдрь кѫсѣ землѣ Йрдѣлское, â гѣдва емоу разгнѣквáсе над Йнтонїе Грáма й сѫс кéлнка wргїе затвóри ег ѕ тоу́рнь Братóвскомоу градý, й плѣнил ест ѣгѡ тере ест кѫзел кѫсѣ марѫоу й йманїе ѣмоу, скоу́леш й ѳковáнїе за мнóго цѣнноу й мнóзи аспри готов. Й быст тогда Йнтóнїе Грáма чáкь прав й неповинен. Й по том Михаíль воевода смислѣх ест шт срдцоу гедвоу емоу, како ест плѣнил ѣгѡ неповинен й на добропрáвостїе, най паче, бодсе шт Бг ради напасти й притоуснéнїе Йнтóнїев Грáма â нѣ кѫпáдаеть сйи й гѣдвоу емоу вѫ нѣка ѳсьжденїе. Тѣм рáди Михаил воевода дал ест тóгда кнїг речни сéлове: Хърéци й Коурта Йнтóнїев Грáма, ради кнїг речни плѣнéнїе й обницáнїе. Pentrucă aceste mai sus zise sate au fost cumpărate de răposatul Mihail voevod dela megiaşii (cnezii) din sat, fără de nici o silă pe aspri gata din vis-

www.dacoromanica.ro

и wсмотрн гва ми вратишн пагѕ ем и плѣкованїе ѕ за . . . ѕсе не-
говο махѕ, и ѡкованїе чїпо сь ѕзе гво ми ѿ него, не сѣ имма ѡ кѕ

teria dumnealui. *Iar după aceea, când s'a întâmplat vremea de a intrat Mihail voevod cu toţi ostaşii lui în Ţara Ardealului, şi a biruit atuncea pe Bator Andreiaş, voevodul Ardealului, şi luat-a atunci Mihail voevod toată Ţara Ardealului. Şi dacă ajunse Mihail voevod domn a toată Ţara Ardealului,* apoi dumnialui s'a mâniăt pe Antonie Grama şi cu mare urgie l-a închis pe el în turnul cetăţii Braşovului, şi l-a prădat pe el şi i-a luat toată marfa şi averea lui, scule şi ferecături de mare preţ şi mulţi aspri gata. Şi a fost atuncea Antonie Grama om drept şi nevinovat. Iar după eceea Mihail voevod a socotit din lăuntru inimei domniei lui, cum că l-a prădat pe el nevinovat, şi pe bună dreptate mai vârtos temându-se de Dumnezeu pentru năpastia şi prigonirea lui Antonie Grama, să nu cază fii (săi) şi dumnealui în vre-o osândă. Drept aceea Mihail voevod a dat atunci mai sus zisele sate: Hăreştii şi Curta lui Antonie Grama, pentru mai sus zisa prădăciune şi sărăcie. etc. *(Orig. slovenesc pe pergam.; Arh. Stat., M-rea Radu Vodă, pach. 4, No.... (Dom. Coroanei).*

2) *La 20 Decemvrie 1614 (7123).* Radul Vodă, fiul Mihnei Vodă, nepotul lui Alexandru Vodă, întăreşte stăpânirea jupâneselor Praza şi Despei, fiicele lui Antonie Grama, peste satele: Hăreştii şi Curta.

Жѣпанѣсѣк Празѣ и жителницѣк Деспен, дѫщирѣ Ѩнтоніѣк Грам. и сѫс сѫнови им, ѣлицеж им Бѫ̃ж приповѣшнт, ѣкож да им ест селѡ Хърѣіи wт сѣдстѣ Єлχ. вѫс сѫс хотарѡм и сѫс вѫс ходѡдѡм и сѫ вѫс вечніи, ѡѣач wт пол и wт водѣ и wт шѣм и wт през вѫс хотарѡм, кадѣ ѣлика се χтнт избрат, и селѡ Кѣрша wт сѣдстѣ Влаш вѫс сѫс вѫс хотарѡм й сѫс вѫс ходѡком и сѫс вѫс вечніи. Понеж сію вниі речніи сѣ̃ла вили сѣт wт наипрежде крѣм внез, таж продали сѣ̃ сѣт ѡни сами за нѫхном доброволю̃ разве не едно силост покѡйнѡм Мѫхаю воєводж, бити ем вечніи. Й по том покоѡнѡм Мѫхаил воєводѣ, през мало̃ крѣм Блезил ест вѫ земле Ярделское сѫс вѫсѣ кое ег и повѣдит тогда по Батьр Ѩндреіш Ярделским воєвод над Сівіѣ̃, настаχ Мѫхаил воєводѣ гс̃пдрѫ ѣ вѫсѣ земле Ярделское. Таж тогда разгневаχ се Мѫхаил воєводж над Ѩнтоніѣ Грам и сѫс велика Ѩргіѣ заипкорн ег ѣ шѣрнѣ Брашовском градоу, и плѣнил ест ег шере̃ ест вѫзел ег мног скѣлеш и ѡковаиїе за мног цѣкѡ̃, и многи аспрїи готовѡ̃. И вил тогда Ѩнтоніѣ Грам чѣ̃кь прав и непокинѣкн= Jupânesei Prazei şi jupânesei Despei, fetele lui Antonie Grama, şi cu feciorii lor, câţi Dumnezeu le va dărui, ca să le fie lor satul Hărăştii din judeţul Ilhov, tot cu tot hotarul şi cu tot venitul şi cu toţi vecinii, însă din câmp şi din apă şi din pădure şi du preste tot hotarul, or cât se va alege; şi satul Curta din judeţul Vlaşca, tot cu tot hotaru şi cu tot venitul şi cu toţi vecinii. Pentrucă aceste mai sus zise sate au fost de mai nainte vreme megiaşi (cnezi), şi s'au vândut ei singuri de a lor bună voe, fără de nici o silă răposatului Mihaiu Voevod, să-i fie vecini. *Iar după aceea răposatul Mihail Voevod, preste puţină vreme, a întrat în Ţara Ardealului cu toată oştirea lui, şi a biruit atuncea pe Bătăr Andreiaş voevodul Ardealului la Sibiiu. Se făcù Mihail voevod domn a toată Ţara Ardealului.* Şi atuncea s'a măniat pe Antonie Grama, şi cu mare urgie l-a închis pe el în turnu cetăţii Braşovului, şi l-a prădat pe el şi i-a luat lui multe scule şi ferecături de mult preţ şi mulţi aspri gata. Şi a fost atuncea Antonie Grama om drept şi nevinovat *(Orig. slovenesc pe pergament, Arh. Stat. M-rea Radu Vodă, p. 4, No. 5, (Domeniile Coroanei).*

www.dacoromanica.ro

врат҃и, поне би радѣлена и ѳасипена, ѝ ни нѣ се wврѣтае w кома ем.
Ѝ по то къ· съ би гво ми съ вѡски ѕ ѕта Телѣжино сътвори бра
съ Лѣшїи и Модовѣ ѝ Тата съ Тѕцѝ, а гво ми да съ ѝ помѝлова
по Ѧтонїѣ Грáма съ сїѣ би писан селѡвѣ, ѩкw да плáти гво ми пагѕ
ем, ѩкw да не ѝма гвw ми клевѕ, ни снѕ гва ми Ісѿ Неколѧ воево;

3) *La 1 Decemvrie 7124* (1615). Radul Vodă Mihnea dă carte lui *Ţipa* (Jipa) neguţătorul, ginerile lui *Antonie Grama,* şi lui *Isar vistierul,* cumnatul lui Ţipa, ca să fie volnici să ţie satul Hărăştii şi Curta etc. ale lui *Antonie Grama* etc. Să li se dea ascultare de toţi. (General P. V. Năsturel, *Istoricul leagănului Năsturelilor* în *Rev. pentru ist. arh. şi filologie,* vol. X, pag. 203).

4) *La 16 Iunie 7124* (1616). *Radu Vodă Mihnea* dă carte lui *Ţipa cupeţul* şi cumnatului său *Isar,* ca să fie volnici să ţie tot satul Hăreştii etc. Să li se dea ascultare de toţi. (General P. V. Năsturel, l. c., p. 203).

5) *La 16 Septemvrie 1623.* Zapisul prin care *Isar, feciorul lui Dediu, şi soţia sa Breaza,* vând lui Costandin Pană Filip logofătu jumătate din satul Hiereştii cu rumânii (Orig. grecesc cu traducere. Arh. Statului, M-rea Radu Vodă pach. 4, No. 21), (Dom. Coroanei IV).

6) *La 17 Septemvrie 1623,* avem zapisul lui *Isar* şi al jupânesei lui *Predii,* fata *Gramii,* pentru o jumătate parte de moşie den Hăreşti, ce au vândut jupânului *Pană,* feciorul lui *Filip* vel logofătul, drept 430 ughi gata (Idem General P. V. Năsturel l. c., p 203).

7) *La 18 Septemvrie* 7132 *(1623)* Cartea veliţilor boieri prin care întăresc lui Pană logofăt de visterie stăpânire peste jumătate din satul Hiereşti, cumpărat în timpul domnului Radu voevod, feciorul răposatului Mihnii voevod, dela *Isar, feciorul lui Dediu, şi dela soţia lui Breaza, fata lui Antonie Grama.* (Orig. slovenesc. Arh. Stat., M-rea Radu Vodă, pach. 4, No. 12), Dom. Cor. IV.

8) *La 22 Septemvrie 7132* (1623). Hrisovul lui Alexandru Voevod, feciorul lui Radu Voevod, nepotul lui Mihnea Voevod, prin care întăreşte lui Pană logofătul stăpânire peste jumătate din satul Hăreştii cu rumânii, cumpăraţi *dela Isar, feciorul Dedului, şi dela soţia lui Breaza, fiica lui Antonie Grama* (Orig. slovenesc. Arh. Stat., M-rea Radu Vodă, pach. 4. No. 23), Dom. Cor. IV.

9) *La 10 Fevruarie* 7134 (1623). Hrisovul lui Alexandru Voevod, fiul lui Radu Voevod, prin care întăreşte lui Hrizea vel vistier stăpânire peste jumătate din satul Hăreştii din judeţul Ilfov cu rumânii, ce cumpărase Penişoara vistier *dela Isar, ginerile cel mic al Gramii, şi dela jupâneasa sa Brezuica, fata lui Antonie Grama,* în zilele raposatului Rădulul Voevod, încă de când au fost domnia lui domn la Moldova (Orig. slavonesc. Arh. Stat., M-rea Radu Vodă pach. 4, No. 25), Dom. Cor. IV.

10) *La 12 Decemvrie 7138* (1629) zapisul jupânului *Jipa* (sau Ţipa) neguţătorul şi jupâneasa lui Despa, prin care vând partea lor din Hierăşti, jupânului Aslan marelui vistier şi soţiei sale Mariei Cerkezoaei. (Arh. Stat., M-rea Cotroceni, Condica No. 5, pag. 143; General P. V. Nasturel, l. c., p. 204).

www.dacoromanica.ro

нѫ дадо гво ми сѫ вѣса волѣ срцѫ гва мѝ сїѥ ви пѝсанѝ селовѣ, ѩко да ѥ ѫха и дѣдн ѥм и снѣовнн и внѫкѡ и прѣквнѫчнто сн. Та сѫтворн гво ми сїѥ кнн да ѥ на рѫцѣ ѥм; а а хоцѥ да мятвѝн Бѫ поперѣкти вра на по носѣ гво ми, а гво ми хокю чнни ѥм и хрисовѫ гва мн на сїю ви писа селовѣ, ѩкѡ да не ѩма потѣнове нн ѡ кого вѫ сл҃ гва ми, нѫ да ѩма покон ѡ кѫ вѣси. И ннѡ да н҃к, по повелѣнїѥ гва мѝ. И н са рѣ гва ми, н а Дрѣги лѡфѥ пнса ѫ ѫтца Телѣжи, лица Гѥ кѫ̃ д, вѫ лѣто ⁘зр̃н.

† Іѡ Михаи Бѡѥвѣ, Матїю Бжїю гнь

(ss) Іѡ̃ Мнхаи воиво.

Hârtie: groasă, sgrobunţoasă, pe alocurea mâncată de cari. Pecetia aplicată în faţă cu inel, de ceară roşie, mică, rotundă, cu legenda: „М. Б. Іѡ Мнхаил воивод и гнь, *cu mila lui Dumnezeu Iѡ̃ Mihail voevod şi domn*".

† Cu mila lui Dumnezeu Iѡ̃. Mihail, voevod şi domn a toată Ţara-Românească şi al Ardealului şi al Ţerii Moldovei. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele jupânului Antonie Grama şi fiilor lui, câţi Dumnezeu îi va dărui, ca să-i fie lui satele, anume: Floceştii de Săbar şi Budenii de Câlnişte şi Hărăştii şi Scroviştea şi Curta din judeţul Vlaşca, toate cu toate hotarele şi de peste tot locul, din hotar până în hotar; pentrucă aceste mai sus scrise sate şi ocine le-am fost cumpărat domnia mea dela megiaşii cărora le-au fost de moştenire dela moşii lor, dar cu aspri buni gata din visteria domniei mele şi fără nici o silă, căci s'au vândut ei de a lor bună voe. Iar după aceea, când am întrat domnia mea şi am luat Ţara Ardealului, atunci domnia mea m'am mâniat pe Antonie Grama cu mare urgie pentru o pâră ce a făcut la aceste ţlimbi viclene domniei mele, şi am închis domnia mea pe Antonie în turnul cetăţii Braşovului şi l-am prădat domnia mea şi i-am luat tot avutul lui, hainele şi ferecăturile şi aspri gata şi tot ce a avut, şi l-am adus la

www.dacoromanica.ro

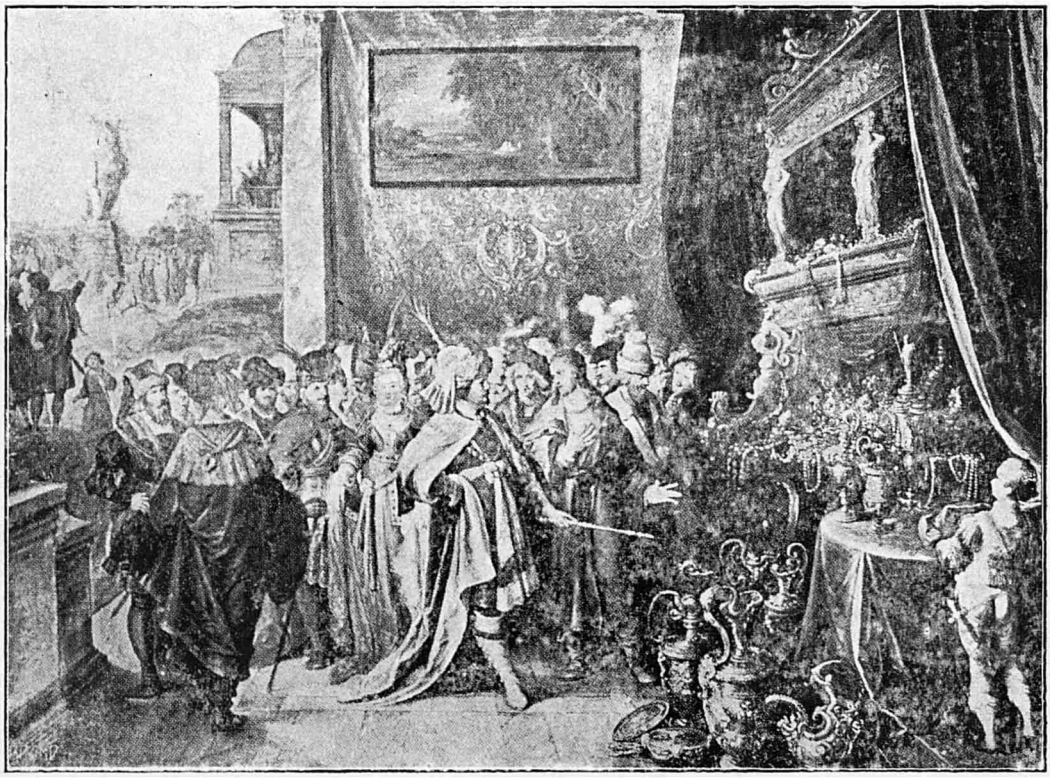

Mihai Vodă Viteazul.

(După tabloul lui Franz Franken. Domnul e personajul al 6-lea în planul întâi, începând dela stânga).

www.dacoromanica.ro

sărăcie. Dar apoi mi-am luat sama domnia mea şi am găsit că l-am prădat pe nedrept şi fără nici o vină, şi că a fost om drept, şi temându-se domnia mea de blestemul lui şi al fiilor lui, pentru marea sărăcie ce i-am facut domnia mea lui, am şi căutat domnia mea să-i întorc paguba şi prada ce am luat domnia mea dela el în bani şi în ferecături, dar n'am avut de unde să i le întorc, căci au fost împărţite şi risipite şi nimic nu se mai găseà din bucatele lui. *Iar după aceea când am fost domnia mea cu oştile la gura Teleajenulu, spre a da lupta cu Leşii şi Moldovenii şi Tătarii şi cu Turcii,* atunci domnia mea am dat şi am miluit pe Antonie Grama cu aceste mai sus scrise sate, ca să-i plătesc domnia mea paguba lui, şi să nu port domnia mea blestemul lui, nici *fiul domniei mele Iō. Nicolai Voevod;* ci am dat domnia mea cu toată voea inimei domniei mele aceste mai sus scrise sate, ca să-i fie ohabnice şi de moştenire, lui şi fiilor lui şi nepoţilor şi strănepoţilor lui. Şi i-am făcut domnia mea această carte, ca să fie la mâna lui; şi, de va da bunul Dumnezeu să zdrobesc pe vrăşmaşii noştri sub picioarele domniei mele, atunci domnia mea îi voiu face lui şi hrisovul domniei mele peste aceste mai sus scrise sate, ca să nu aibă împotrivire delą nimenea pe urma domniei mele, ci să aibă pace de către toţi. Şi altfeliu să nu fie, după porunca domniei mele. Şi ispravnic a fost, însăşi cuvântul domniei mele. Şi eu Drăghici logofătul am scris la Gura-Teleajenului, luna Septemvrie în 26 zile, în anul 7108.

† Io. Mihail voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

(ss) Io. Mihail voivod.

www.dacoromanica.ro

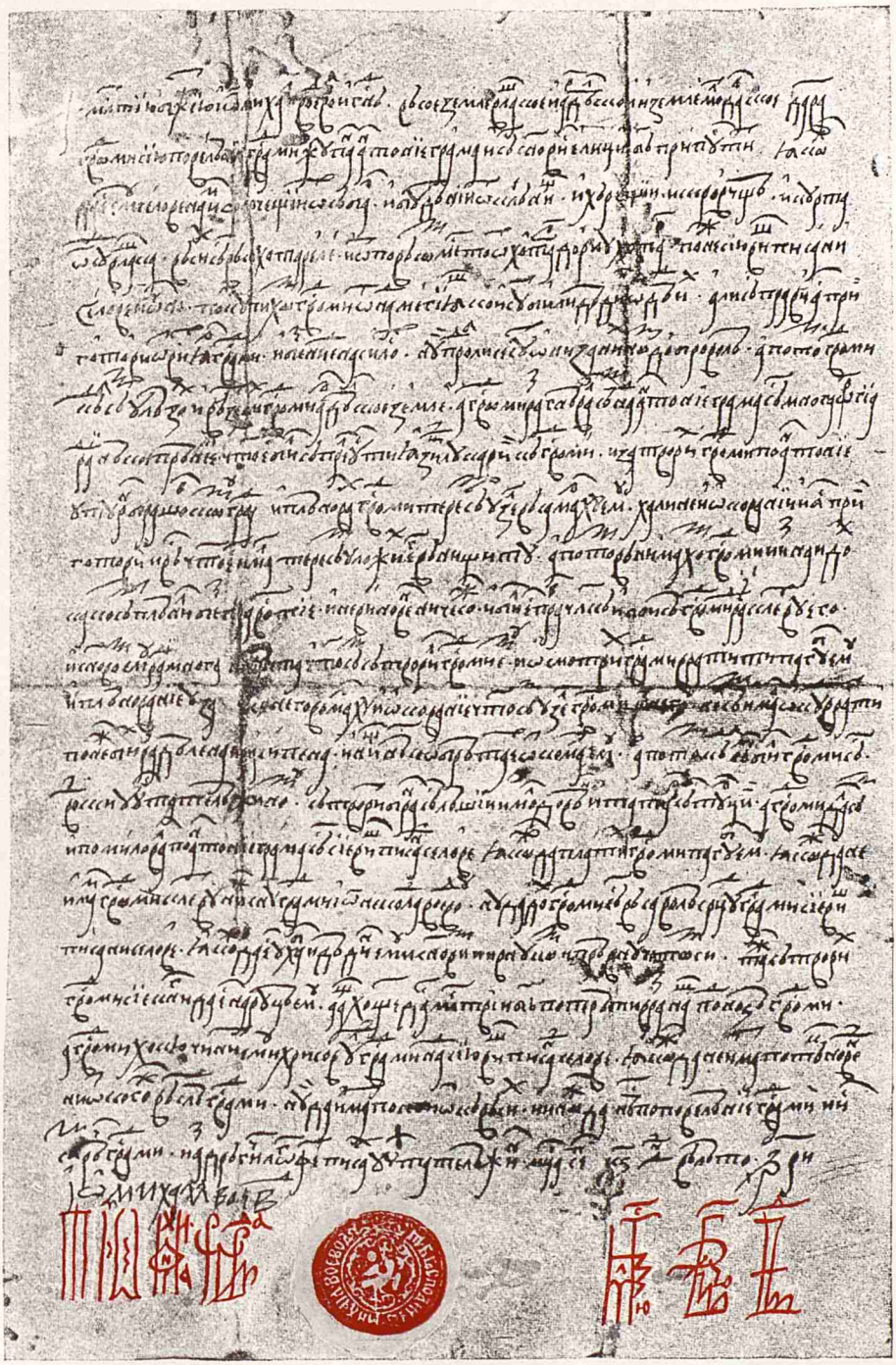

Cartea lui Mihai Viteazul către Antonie Grama.
(26 Septemvrie 1600).

www.dacoromanica.ro

Ctitorii Mânăstirei Căluiul din Romanaţi.

Doamna Stanca şi Nicolae Pătraşco V. V.

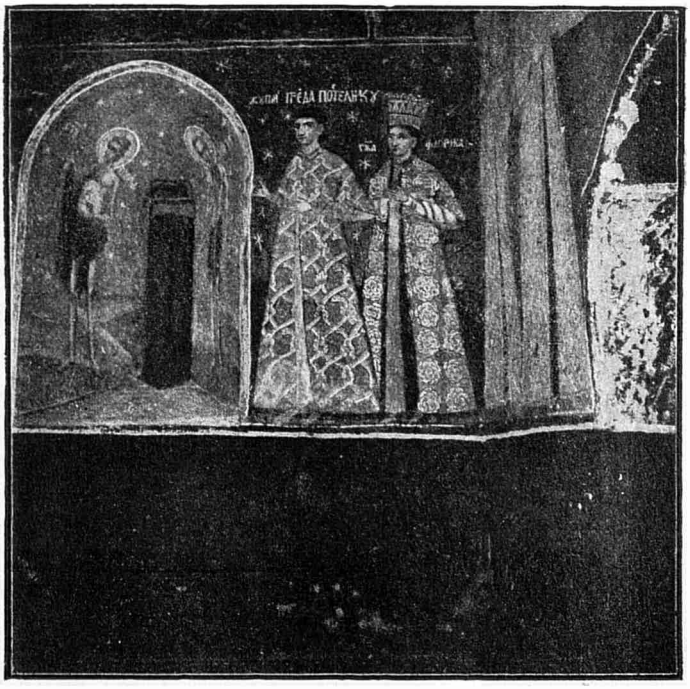

Jupan Preda postelnicul şi Doamna Florica.

(Din colecţia D-lui General P. V. Năsturel).

www.dacoromanica.ro

Arborele genealogic a lui Mihai Vodă Viteazul.

VLAD VODĂ CĂLUGĂRUL
(Apr. 1482 — Mai 1496)
=1 Maria (monahia Eupraxia)
=2 Rada (monahia Samonida)

Caplea † 21 Fevr. 1511 =1.Staico logofăt
Caplea =Neagoe vel Vistier
Stana =Tudor vel logofăt
Stoichiță vel postelnic = Caplea
Preea
Pârvul comis =cu fiica lui Dumitru Iacșici
Barbu
Staico
Jitian

Vlad V. V. † 1487

Mircea V. V.

RADU VODĂ CEL MARE Mai 1496— Apr. 1508 = Catalina

Vlăduț V. V. 1510—1512 = Anca
Vlad Vodă Inecatul 1530—1532. =*Anca*, fiica lui **Petru Vodă Rareș**

Neacșa = Calotă vel vornic
Velica =Drăghici Spătarul din Mărgineni
Caplea din Periș = ...
Stanca
Vlad
Caplea =Vintilă paharnicul din Balotești
Pătrașcu
Calotă
Elina =Para paharnicul 1640
Stan logofătul din Bărbulești
Maria = Preda paharnicul 1613.

Radu Vodă dela Afumați 1522—1529 =1 Ilina (?), fiica lui Vlaicul Vornicul =2 *Roxandra*, fiica lui **Neagoe Vodă Basarab**
Ilina =Ivașco vornicul Golescul
Vlad V. V.
Zamfira

Badica Radu V. V. († 1524)

Mircea Vodă Ciobanul Mart. 1545—1552; Ian. 1558—Sept. 1559. = *Chiajna*, fiica lui Petru Vodă Rareș
Alexandra = Gheorghe Cămărașul
Aslan
Ion
Radul V.V.
Anca
Marina
Stana =Ioan logofăt dela Pitești
Petru logofăt
Velica = Fabiu Genga
Caterina
Zamfira =1 Petru Racz =2 Ioan Balintit.
Mircea V. V.
Petru Vodă Șchiopul 25 Sept. 1559—7 Mai 1568. =1 Elena Cherepovici =2 Maria Amirali 3 Irina
Theodora
Maria =Zolu Țigara
Vlad V.V.
Despina
Ștefan V.V.

Boha = ...
Stan banul = ...
Dumitru banul = Stanca

RADU VODĂ PAISIE Iunie 1535-Mart. 1545 =1 Stana =2 Roxanda

Dobra = Stoica banul
Marcu din Bănești
Petru
Pribeagul
Radul
Anca

Cârstina = Momce logofătul.
Rada =Badea logofătul din Fălcoiu
Vasiiu
Anca = . .
Pravăț
Barbu
Badea

Vlad Vodă Vintilă 1532—1535. 1 Rada 2 Zamfira
Drăghici V.V.

Cârstea vistierul
Măican spăt.
Ilie Radul V. V. (1553)

Marcu V.V.
Vlad V.V.
Voica

PĂTRAȘCU VODĂ CEL BUN Apr. 1554—Dec. 1557 =1. Voica =2. Tudora

Cârstina =Hamza banul,fiul lui Stanciu Benga Spătaru
Stanciul
Stanca =Neagoe logofăt
Socol din Pade

Maria = Balea paharnicul din Petroșani
Dobra
Neacșa

Vintilă V. V.
Petru Vodă Cercel = . . .
Dumitrașcu V. V.
Marcu V.V.
Ștefan V.V.

MIHAI VODĂ VITEAZUL = Stanca

Florica =Preda post. din Greci
Ilinca =1. Pană Părdescu († 1679) =2. Petru clucerul Aslan († 1645, fiul lui Aslan vor.) =3. Pană Cămărașul dela Căpreni.
Alexandra =Udrea Comisul 1647, fiul lui Hrizea vornicul.
Buica

NICOLAE PĂTRAȘCU V.V. († 1627) = Ancuța, fiica lui **Radu Șerban Basarab V,V.**
Gavrilaș V.V. († 1622)
Ilinca n. 1624 = Evstrate vistierul Leurdeanul († 1656)
Ancuța =Costantin postelnicul
Mihail V. V. († 1656)

Maria =Dragomir vistierul
Radul post. Bidivitul =Maria Corbeanca

www.dacoromanica.ro

Pecetia lui Mihai Vodă Viteazul ca Domn al Ţerii-Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei.

— 1600. —

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERII

A VOLUMULUI XII, PARTEA I.

Sărăţeanu C., *Din trecutul Teatrului Naţional* 1

Năsturel General P. V., *Genealogia Năsturelilor* (urmare): Elina Doamna; Moşiile Doamnei Elina. Ramura lui Cazan II Vornicul (Cu gravuri). 7

Kogălniceanu Const. M., Cercetări critice cu privire la Istoria Românilor. Alexandru II zis Aldea, Domnul Ţerii Româneşti (1431; 1432–1435). 44

Kretzulescu Em., *Codex Kretzulescus* (sfârşit): Partea III, Seria I: Cronica Ţerii Ardealului, Răsboaele dintre Casa Austriei cu Francia, Saxonia şi Prusia, Iosif II; Seria II: Cronica altor ţeri: Portugalia, Prusia Rusia, Suedia (Luptele lui Petru cel Mare cu Carol XII), Turcia Würtemberg, Iezuiţii. Seria III: Istorioare, întâmplări; însemnări statistice şi geografice; Seria IV. Iarăş Ardealul, Moldova şi Ţara Românească 52

Apostolescu N. I., *Bălcescu* şi *„Cântarea României"*, Conferinţă ţinută la „Societatea Istorică Română" 89

Goilav Gr., *Bisericile armene de prin Ţerile Române* (Cu gravuri) 99

Popescu-Băjenaru I., Un schit istoric în Codrul Vlăsiei. *Schitul Bălteni şi vecinătăţile* (Cu hărţi şi gravuri) 113

Schmidt Dr. Hubert., *Săpăturile dela Cucuteni.* Conferinţă ţinută la Societatea Antropologică din Berlin. Traducere de Victor Lazăr . . . 145

Bobescu I. B. (Wagni), *Influenţa culturei greceşti în Principatele Române* înainte de Regulamentul Organic 148

Olinescu Dionisie, *O carte vechiă germană despre România.* 152

Ieşan Isidor, *Despre originea cuvântului Bosnia* 157

Peretz Ion, *Pravila dela Govora*, Studiu şi text comparativ (urmare) . 178

Giuglea G., Psaltirea Voroneţeană. I. *Text cu chirilice* (urmare) 194

Apostolescu N. I., *De pe valea Argeşului*: I) Negrenii, II) Cetatea lui Negru Vodă, III) Mormântul lui Radu Negru dela Curtea de Arges . 210

Nicolaescu (St.) *Mihai Vodă Viteazul ca Domn al Ţerii Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei:* 12 documente slavone însoţite de traducere. Cu 5 planşe 217

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro